

koledar

2002

GORIŠKA
MOHORJEVA
DRUŽBA

KOLEDAR UREDIL dr. Jože Markuža
ZA KOLEDAR ODGOVARJA Marko Tavčar
PLATNICE IN
KOLEDARSKI DEL OBLIKOVAL Ivan Žerjal
IZDALA Goriška Mohorjeva družba
ZALOŽILA Zadruga Goriška Mohorjeva
NATISNILA Tiskarna Budin v Gorici, 2001

GON 7 24.308 / 2001.

KRATICE ZA KOLEDAR

ap apostol; es cesar(ica);
c. uč cerkveni učitelj; ev evangelist;
dh duhovnik; dk diakon; dv devica;
kn knez; kg kneginja; km kmet;
kr kralj(ica); oč očak; pr prerok;
op opat(inja); mč mučen(ec)ka;
mh menih; pp papež; pr prerok;
rd redovni(k)ica; sv svetopisemski
(mož, žena); sp spokorni(k)ica;
šk škof; pš puščavni(k)ca;
us ustanovitelj(ica); vd vdova; ž žena

ISSN 1124-6561

REGISTRIRANO NA SODIŠČU V GORICI
DNE 26. AVGUSTA 1968 - ŠT. 69

KOLENDAR
za leto 2002

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA
GORICA 2001

JANUAR

- 1 **T** **NOVO LETO; Marija, sv. Božja Mati**
Našli so Marijo, Jožefa in Dete in mu dali ime Jezus (Lk 2, 16-21)
- 2 S Bazilij Veliki in Gregor Nacijanški, šk c. uč
- 3 Č Genovefa Pariška, dv; Anter I., pp mč
- 4 P Angela Fol., rd; Benedikta, mč
- 5 S Emilijana (Milena), dv; Simeon Stolpnik, pšč
- 6 **N** **GOSPODOVO RAZGLAŠENJE - Sv. Trije kralji**
Z Vzhoda smo se prišli poklonit Kralju (Mt 2, 1-12)
- 7 P Rajmund Penjaf., dh; Lucijan Antiohijski, mč
- 8 T Severin Noriški, op; Erhard, šk
- 9 S Julijan in Bazilisa, mč; Hadrijan, op
- 10 Č Vilijem, šk; Aldo, pšč
- 11 P Pavlin Oglejski, šk; Teodozij, op
- 12 S Tatjana (Tanja), mč; Ernest, šk
- 13 **N** **NEDELJA JEZUSOVEGA KRSTA; Hilarij (Radovan), šk c.uč**
Jezus ob krstu vidi prihajati nadse Božjega Duha (Mt 2,1-12)
- 14 P Feliks (Srečko) Nolanski, dh
- 15 T Pavel, pšč; Maver, op
- 16 S Marčel, pp; Berard, Oton in Peter, mč
- 17 Č Anton Veliki (Zvonko), op; Marijan, dk mč
- 18 P Marjeta Ogrska, rd; *začetek molitvene osmine*
- 19 S Knut, kr; Marij in drugi mč
- 20 **N** **2. nav. ned.; Fabijan, pp, in Sebastijan (Boštjan), mč**
Jagnje Božje odjeme greh sveta (Jn 1,29-34)
- 21 P Neža (Agnes, Janja), dv mč; Epifanij, šk
- 22 T Vincenc (Vinko), dk mč; Anastazij, mč
- 23 S Emerencijana, mč; Ildefonz, šk
- 24 Č Frančišek Saleški, šk c. uč; Ksenija, mč
- 25 P Spreobrnitev ap. Pavla; Ananija, mč
- 26 S Timotej in Tit, šk; Pavla, sp
- 27 **N** **3. nav. ned.; Angela Merici, dv; Julijan, mč**
Jezus izpolnjuje Izaijevo prerokbo (Mt 4, 12-23)
- 28 P Tomaž Akvinski, rd c. uč; Peter Nolasco, rd
- 29 T Valerij, šk; Julijan Ubogi, sp
- 30 S Martina, dv mč; Hijacinta, rd
- 31 Č Jancz Boscó, rd us; Marcela, vd

PROSINEC

Lune

31 dni

mlaj: 13. ob 14.29

prvi krajec: 21. ob 18.47

ščip - polna luna: 28. ob 23.50

zadnji krajec: 6. ob 04.55

*On je
prava Luč
(Jn 1,9)*

FEBRUAR

- 1 P Brigita Irska, dv; Pionij, mč
- 2 S Svečnica - Gospodovo darovanje
- 3 **N** 4. nav. ned.; Blaž, šk mč; Oskar (Ansgar), šk
Blagor ubogim v duhu (Mt 5, 1-12a)
- 4 P Andrej Corsini, šk; Jožef Leoniški, dh
- 5 T Agata, dv mč; Ingenuin in Albuin, šk
- 6 S Pavel Miki in tov. jap. mč; Amand, šk
- 7 Č Rihard, kr; Adavkt in frigijski mč
- 8 P Hieronim Emiliani, rd; Janez de Matha, rd
- 9 S Apolonija, dv mč; Nikefor, mč
- 10 **N** 5. nav. ned.; Sholastika, dv; Vilijem Veliki, pšč
Vi ste luč sveta (Mt 5, 13-16)
- 11 P Lurška Mati Božja; Saturnin, mč
- 12 T Evlalija, mč; Benedikt A., op
- 13 S PEPELNICA; Katarina de Ricci, rd; Ermelinda, rd
- 14 Č Ciril in Metod, slov. ap.; Valentin (Zdravko), mč
- 15 P Jordan Saški, rd; Sigefrid (Žibert), šk
- 16 S Julijana, mč; Onezim, šk
- 17 **N** 1. postna ned.; Aleš in tov. us. servitov
Jezus se je štirideset dni postil in je bil skušan (Mt 4, 1-11)
- 18 P Simeon Jeruz., šk mč; Flavij, šk
- 19 T Konrad, sp; Barbat, šk
- 20 S Sadot in tov., mč; Leon Sicilski, šk
- 21 Č Peter Damiani, šk c. uč; Irena, dv
- 22 P Sedež ap Petra; Marjeta Kortonska, sp
- 23 S Polikarp, šk mč; Dositej, mh
- 24 **N** 2. postna ned.; Lucij, mč; Sergij, mč
Jezusov obraz je zasijal kakor sonce (Mt 17, 1-9)
- 25 P Valburga dv; Tarazij (Taras), šk
- 26 T Aleksander, šk; Matilda, dv
- 27 S Gabrijel Žal. Matere Božje, rd; Baldomir, sp
- 28 Č Roman, op; Hilarij, pp

SVEČAN

Lune

28 dni

mlaj: 12. ob 08.41
prvi krajec: 20. ob 13.02
ščip: 27. ob 10.17
zadnji krajec: 4. ob 14.33

*Vsak, kdor
je iz resnice,
posluša moj
glas
(Jn 18, 37)*

- 1 P Albin, šk; Antonina, mč
 2 S Neža Praška, dv; Henrik, rd
- 3 **N** **3. postna ned.; Kunigunda, cs; Marin, mč**
Izvir vode, ki teče v večno življenje (Jn 4, 5-12)
- 4 P Kazimir, poljski kraljevič
 5 T Janez Jožef od Križa, rd; Hadrijan, mč
 6 S Fridolin (Miroslav), op; Koleta (Nika), rd
 7 Č Perpetua in Felicita, mč; Gaudios (Veselko), šk
 8 P Janez od Boga, rd us; Beata, mč
 9 S Frančiška Rimska, vd; Gregor iz Nise, šk c.uč
- 10 **N** **4. postna ned.; 40 mučencev iz Sebaste; Makarij, mč**
Jezus odpre oči sleporojenemu (Jn 9, 1-41)
- 11 P Sofronij, šk; Konstantin, sp
 12 T Doroteja (Dora), mč; bl. Luigi Orione, rd
 13 S Teodora (Božidara), mč; Nikefor, šk
 14 Č Matilda, kr; Florentina, op
 15 P Klemen (Milko) Dvoržak, rd
 16 S Hilarij, šk mč, in Tacijan, dk mč; Herbert, šk
- 17 **N** **5. postna ned.; Patrik (Patricij), irski šk; Jedert (Jerica), dv**
Jezus je vstajenje in življenje (Jn 11, 1-45)
- 18 P Ciril Jeruzalemski, šk c. uč; Edvard, mč
 19 T Jožef, mož Device Marije in Jezusov rednik
 20 S Klavdija in tov. mč; Kutbert, šk; Martin iz Brage, šk
 21 Č Nikolaj iz Flüe, pšč; Filemon, mč
 22 P Lea, sp; Zaharija, pp
 23 S Turibij, šk; Frumencij (Žitko), mč
- 24 **N** **6. postna ned. - cvetna; Dionizij Palestinski, mč; Katarina Šved., rd**
Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa (Mt 26, 14-75; 27,1-66)
- 25 P Dizma, desni razbojnik
 26 T Ludgar, šk; Lara Krimaska, mč
 27 S Lidija, mč; Rupert Solnograški, šk
 28 Č VELIKI ČETRTEK; Bojan, kn mč; Sikst III., pp
 29 P VELIKI PETEK; Bertold, rd; Ciril, dk
 30 S VELIKA SOBOTA; Amadej Savojski, kn; Janez Klimak, op
- 31 **N** **VELIKA NOČ - GOSPODOVO VSTAJENJE;**
Modest Gosposvetski, šk
Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1-9)

SUŠEC

31 dni

Lune

mlaj: 14. ob 03.03

prvi krajec: 22. ob 03.28

ščip: 28. ob 19.25

zadnji krajec: 6. ob 02.25

*Prišel sem,
da bi imeli
življenje
(Jn 10, 10)*

APRIL

- 1 P *Velikonočni ponedeljek*; Hugo, šk; Venancij, šk mč
- 2 T Frančišek Paolski, rd us; Marija Egiptovska, sp
- 3 S Sikst I., pp; Rihard, šk; Agapa, mč
- 4 Č Izidor Seviljski, šk; Platon, op
- 5 P Vincenc Ferrer, dh; Julijana, rd
- 6 S Irenej Sirmijski, šk; Marcelin, mč
- 7 **N** **2. velikonočna ned.; ned. Božjega Usmiljenja**
Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19-31)
- 8 P *Gospodovo oznanjenje Mariji*; Albert, šk c.uč; Valter, op
- 9 T Marija Klopajeva, sv. ž; Tomaž Tolent., mč
- 10 S Ezekijel, pr; Mihael Svetniški, rd
- 11 Č Stanislav, šk mč; Gemma (Biserka) Galgani, rd
- 12 P Zcno, šk; Julij, pp
- 13 S Martin I., pp; Hermenegild, mč; Ida, sp
- 14 **N** **3. velikonočna ned.; Valerijan in tov., mč; Lidvina, dv**
Učenca spoznata Jezusa po lomljenju kruha (Lk 24,13-35)
- 15 P Milena, kg; Peter Gonzales, rd
- 16 T Bernardka Lurška, dv; Benedikt Labre, sp
- 17 S Rudolf, mč; Fortunat, mč; Kateri Tekakwitha, dv
- 18 Č Elevation Ilirski, mč; Aplonij, mč
- 19 P Leon IX., pp; Ema, rd
- 20 S Teotim, šk; Hilda, dv; Suplicij, mč
- 21 **N** **4. velikonočna ned.; Anzelm, šk c. uč; Konrad iz Parzh., rd**
Jezus je pastir in vrata k ovcam (Jn 10, 1-10)
- 22 P Leonid, mč; Aleksander (Saša), mč
- 23 T Jurij, mč; Adalbert (Vojteh), šk mč
- 24 S Fidelis (Zvesti) Sigmarinški, dh mč; Honorij, šk
- 25 Č Marko, ev; Ermin, šk mč; *državni praznik*
- 26 P Mati dobrega sveta; Pashazij, op
- 27 S Cita, dv; Hozana Kotorska, dv
- 28 **N** **5. velikonočna ned.; Peter Chanel, dh mč; Ludvik M. Grignon, dh**
Kristus je pot, resnica in življenje (Jn 14, 1-12)
- 29 P Katarina Sienska, dv c. uč; Peter Veronski, mč
- 30 T Pij V., pp; Jožef Cottolengo, rd us

MALI TRAVEN

30 dni

Lune

mlaj: 12. ob 20.21

prvi krajec: 20. ob 13.48

ščip: 27. 04.00

zadnji krajec: 4. ob 16.29

*Kdor ni z menoj, je zoper
mene (Lk 11, 23)*

MAJ

- 1 S Jožef Delavec - *mednarodni praznik dela*
- 2 Č Atanazij, šk c. uč; Boris, kn
- 3 P Filip (Zdenko) in Jakob ml., ap
- 4 S Florijan (Cvetko), mč; Lazar Tržaški, mč
- 5 **N** **6. velikonočna ned.; Gotard, šk; Angel, mč**
Na Jezusovo prošnjo prejmemo Svetega Duha (Jn 14, 15-21)
- 6 P Dominik Savio, dijak; Evodij, šk
- 7 T Gizela, op; Flavij, mč
- 8 S Viktor Milanski, mč; Dezider (Željko), šk
- 9 Č Herma, učenec ap Pavla; Pahomij, op
- 10 P Antonin, šk; Trsatska Mati Božja
- 11 S Mamert, šk; Sigismund (Žiga), kr
- 12 **N** **GOSPODOV VNEBOHOD;**
Leopold Bogdan Mandič, rd; Pankracij, mč
Jezus ima vso oblast v nebesih in na zemlji (Mt 28, 16-20)
- 13 P Marija Mazzarello, rd; Servacij, šk
- 14 T Matija, ap; Bonifacij, mč; Justina, mč
- 15 S Zofija (Sonja), mč; Izidor, km
- 16 Č Janez Nepomuk, dh mč; Ubald, šk
- 17 P Pashal Baylon, rd; Jošt, op
- 18 S Janez I., pp mč; Erik, kr
- 19 **N** **BINKOŠTI - Prihod Sv. Duha; Peter Celestin, rd; Ivo, dh**
Kakor je Oče mene poslal, tudi jaz vas pošiljam (Jn 20, 19-23)
- 20 P Marija, Mati Cerkve; Bernardin Sienski, rd; Plavtila, op
- 21 T Krispin, rd; Evtihij, mč
- 22 S Rita (Rijeta) Kasijska, rd; Renata, sp
- 23 Č Leon Rostovski, šk; Ivana Antida, rd
- 24 P *Marija Pomočnica kristjanov*; Socerb Tržaški, mč
- 25 S Beda Častitljivi, dh c. uč; Gregor VII., pp
- 26 **N** **SVETA TROJICA; Filip Neri, dh; Lambert de Vence, šk**
Oče je poslal Sina, da bi se svet po njem rešil (Jn 3, 16-18)
- 27 P Avguštin Canterburyški, šk; Julij, mč
- 28 T German Pariški, šk; Bernard Menth., dh
- 29 S Teodozija, dv; Maksim Emonski, šk
- 30 Č Kancijan in tov., oglejski mč
- 31 P *Marijino obiskanje*; Petronila, dv

VELIKI TRAVEN

31 dni

Lune

mlaj: 12. ob 11.45

prvi krajec: 19. ob 20.42

ščip: 26. ob 12.51

zadnji krajec: 4. ob 08.16

*Žena, ogrnjena s
soncem, na njeni
glavi pa venec
dvanajstih zvezd
(Raz 12,1b)*

- 1 S Justin, mč; Klavdij, op
- 2 N **SV. REŠNJE TELO IN KRI GOSPODOVA; Marcelin in Peter, mč**
Jezus naša hrana in pijača (Jn 6, 51-58)
- 3 P Karel Lwanga in ugandski mč; Klotilda, kr
- 4 T Frančišek Carracciolo, rd us; Kvirin, šk mč
- 5 S Bonifacij, šk mč; Svetko, mč; Igor, kn
- 6 Č Bertrand Oglejski, šk; Norbert, šk
- 7 P *Jezusovo Srce; Prvi mučenci tržaške Cerkve; Robert, op*
- 8 S *Brezmadežno Marijino Srce; Medard, šk; Viljem, šk*
- 9 N **10. navadna ned.; Efreem Sirski, dk c. uč; Primož in Felicijan, mč**
Kristus je prišel iskat grešnike (Mt 9, 9-13)
- 10 P Bogumil, šk; Janez Dominici, šk
- 11 T Barnaba, ap; Feliks in Fortunat, mč
- 12 S Janez Fak., rd; Adela, dv
- 13 Č Anton Padovanski, rd c. uč; Trifil, šk
- 14 P Elizej, pr; Valerij, mč
- 15 S Vid (Vitomir), mč; Prot, oglej. mč
- 16 N **11. nav. ned.; Gvido Kortonski, rd; Beno, šk**
Jezus pokliče in razpošlje dvanajstere (Mt 9,36-38; 10,1-8)
- 17 P Gregor Barbarigo, šk; Adolf, šk
- 18 T Marcelijan in Marko, mč; Marina, dv
- 19 S Romuald, op; Nazarij, šk
- 20 Č Silverij L., pp mč; Mihelina, sp
- 21 P Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, rd
- 22 S Tomaž More in John Fisher, šk, mč; Niceta, oglej. šk
- 23 N **12. nav. ned.; Agripina, dv mč; Jožef Cafasso, dh**
Jezus nam vliva pogum (Mt 10, 26-33)
- 24 P *Rojstvo Janeza Krstnika*
- 25 T Eleonora, kr; Doroteja, dv
- 26 S Vigilij (Stojan), šk; Janez in Pavel, mč
- 27 Č Ema Krška, kg; Ladislav, kr
- 28 P Irenej (Hotimir), šk mč
- 29 S *Peter in Pavel, prvaka apostolov*
- 30 N **13. nav. ned.; Prvi mučenci rimske Cerkve; Emilijana, mč**
Kdor ne sprejme svojega križa, ni vreden Kristusa (Mt 10, 37-42)

ROŽNIK

Lune

30 dni

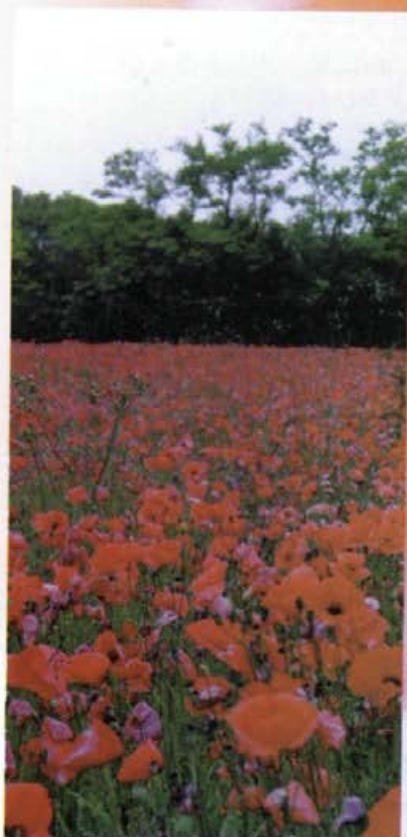
mlaj: 11. ob 00.47

prvi krajec: 18. ob 01.29

ščip: 24. ob 22.42

zadnji krajec: 3. bo 01.05

*Pridi k
nam tvoje
kraljestvo
(Mt 6, 10)*

- 1 P Teobald (Bogoslav), pšč; Estera, sv ž
 2 T Oton Bamberški, šk; Vital (Živko), mč
 3 S Tomaž, ap; Heliodor, šk
 4 Č Urh, šk; Elizabeta Portugalska, kr
 5 P Ciril in Metod, ap (v slov. šk.); Anton M., dh;
 6 S Marija Goretti, dv mč; Bogomila, sp
 7 **N 14. nav. ned.; Izaija, pr; Vilibald, šk**
Jezus je krotak in v srcu ponižen (Mt 11, 25-30)
 8 P Kilijan, šk mč; Prokop, mč
 9 T Veronika Giuliani, op; Gorkumski mč
 10 S Amalija (Ljuba), rd; Pij I., pp mč
 11 Č Benedikt, op; Olga Kijevska, kg
 12 P Mohor, šk, in Fortunat, dk, mučenca
 13 S Henrik II. (Hinko), kr; Evgen, šk
 14 **N 15. nav. ned.; Kamil de Lellis, dh; Francišek Solan, rd**
Šejalec je šel sejati (Mt 13, 1-23)
 15 P Bonaventura, šk, c. uč; Vladimir Kijevski, kn
 16 T Karmelska Mati Božja; Elvira, op
 17 S Aleš (Aleksij), sp; Marcelina, dv
 18 Č Friderik (Miroslav), šk mč; Arnold, šk
 19 P Avrea (Zlatka), dv; Arsen, dk pšč
 20 S Marjeta Antiohijska, dv mč; Elija, pr
 21 **N 16. nav. ned.; Lovrenc iz Brindisija, dh c. uč; Danijel, pr**
Pustite oboje skupaj rasti do žetve (Mt 13, 24-43)
 22 P Marija Magdalena (Magda, Majda), sp
 23 T Brigita Švedska, rd; Apolinarij, šk mč
 24 S Krištof, mč; Kristina, mč; Boris in Gleb, kn mč
 25 Č Jakob; st. ap; Olimpija, vd
 26 P Joahim in Ana, starša Device Marije
 27 S Kliment Ohridski, Gorazd, Sava, Naum, Angelar, šk in op
 28 **N 17. nav. ned.; Viktor (Zmago) I., pp; Samson (Samo), šk**
Nebeško kraljestvo je podobno zakladu (Mt 13, 44-52)
 29 P Marta iz Betanije, sv ž; Olaf, kr
 30 T Peter Krizolog, šk c. uč, Abdon in Senen. mč
 31 S Ignacij Lojolski, rd us; Helena Švedska, mč

MALI SRPAN

31 dni

Lune

mlaj: 10. ob 11.26

prvi krajec: 17. ob 05.47

ščip: 24. ob 10.07

zadnji krajec: 2. ob 18.19

*Vsako dobro drevo
rodi dober sad
(Mt 7, 17a)*

AVGUST

- 1 Č Alfonz de Liguori, šk c. uč; Makabejski bratje, mč
- 2 P Evzebij iz Vercellija, šk; Štefan I., pp
- 3 S Lidija, sv ž; Avguštin Kazoti, šk
- 4 **N** 18. nav. ned.; **Janez M. Vianney, dh**
Jezus nasiti množico (Mt 14, 13-21)
- 5 P Marija Snežna (Nives); Ožbalt, kr
- 6 T Jezusova spremenitev na gori (Lk 9, 28b-36)
- 7 S Sikst II., pp in tov. mč; Kajetan, dh
- 8 Č Dominik (Nedeljko), rd us; Cirijak, mč
- 9 P Peter Faber, rd; Edith Stein, rd mč; Roman, mč
- 10 S Lovrenc, dk mč; Asterija (Zvezdana), mč
- 11 **N** 19. nav. ned.; **Klara (Jasna), dv; Tiburcij in Suzana, mč**
Jezus vabi Petra k sebi (Mt 14, 22-33)
- 12 P Hilarija, mč; Inocenc XI., pp
- 13 T Poncijan, pp mč in Hipolit, dh mč
- 14 S Maksimilijan Kolbe, rd mč; Evzebij, dh
- 15 **Č** **MARIJINO VNEBOVZETJE; Tarcizij, mč**
Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)
- 16 P Rok, sp; Štefan Ogrski, kr
- 17 S Hijacint Poljski, rd; Liberat (Svobodan), op mč
- 18 **N** 20. nav. ned.; **Helena (Jelka, Alenka), cs; Agapit, mč**
Jezus hvali vero poganske žene (Mt 15, 21-28)
- 19 P Janez Eudes, rd us; Boleslav, mč
- 20 T Bernard, op c. uč; Samuel, pr
- 21 S Pij X., pp; Sidonij (Zdenko), šk
- 22 Č Devica Marija Kraljica; Sigfrid (Zmago), op
- 23 P Roza iz Lime, dv; Filip Benizzi, dh
- 24 S Jernej (Bartolomej), ap; Emilija de Vialar, rd
- 25 **N** 21. nav. ned.; **Ludvik IX., kr; Jožef Kalasanc, rd**
Jezus obljubi Petru ključne kraljestva (Mt 16, 13-20)
- 26 P Rufin, šk; Ivana E. Bichier, rd us
- 27 T Monika, mati sv. Avguština; Cezarij, šk
- 28 S Avguštin, šk c. uč; Pelagij, mč
- 29 Č Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina, mč
- 30 P Feliks (Srečko), mč; Gaudencija, mč
- 31 S Rajmund (Rajko) Nonat, rd; Pavlin, šk

VELIKI SRPAN

31 dni

Lune

mlaj: 8. ob 20.15

prvi krajec: 15. ob 11.12

ščip: 22. ob 23.29

zadnji krajec: 1. ob 11.22; 31. ob 03.31

*Če hočeš,
me moreš
očistiti
(Mt 1, 40)*

- 1 **N** 22. nav. ned.; Egidij (Tilen), op; Verena, dv
Hoja za Kristusom zahteva odpoved (Mt 16, 21-27)
- 2 P Maksima, mč; Emerik, kr
- 3 T Gregor Veliki, pp c. uč; Mansvet, šk
- 4 S Rozalija (Zalka), dv; Ida, sp
- 5 Č Lovrenc Giustiniani, šk; Viktorin, šk mč
- 6 P Petronij, šk; Evelina, mč
- 7 S Regina, dv mč; Bronislava, rd; Barbanska Mati Božja
- 8 **N** 23. nav. ned.; Rojstvo Device Marije
Brata je treba klicati k spreobrnitvi (Mt 18, 15-20)
- 9 P Peter Klaver, rd; Dorotej in Gorgonij, mč
- 10 T Nikolaj Tolentinski, sp; Pulherija, cs
- 11 S Emilijan (Milko, Milan), šk; Nada, sp
- 12 Č Gvido, sp; Tacijan (Tihomil), mč
- 13 P Janez Krizostom (Zlatousti), šk c. uč
- 14 S *Povišanje sv. Križa*; Notburga, dv
- 15 **N** 24. nav. ned.; Žalostna Mati božja (Dolores); Melita, mč
Odpušcanje nima meje (Mt 18, 21-35)
- 16 P Kornelij, pp mč, in Ciprijan, šk mč; Ljudmila, kg
- 17 T Roberto Bellarmino, šk c. uč; Lambert, šk mč
- 18 S Jožef Kupertinski, dh; Irena, mč
- 19 Č Januarij, šk mč; Teodor (Božidar), šk
- 20 P Andrej Kim, dh in korejski mučenci
- 21 S Matej (Matevž), ap ev; Jona, pr
- 22 **N** 25. nav. ned.; Tomaž Villanovski, šk; Mavricij in tov. mč
Božja dobrotà presega človekov pogled (Mt 20, 1-16a)
- 23 P Lin, pp; bl. Pij iz Pietrelcine, rd
- 24 T Marija Devica, rešiteljica jetnikov; bl. Anton M. Slomšek, šk
- 25 S Avrelija (Zlata), dv; Sergij Radoneški, op
- 26 Č Kozma in Damijan, mč; Nil, op
- 27 P Vincencij Pavelski, rd us; Hiltruda, dv
- 28 S Venceslav (Vaclav), kn mč; Lavrencij Riuz in jap. mč
- 29 **N** 26. nav. ned.; Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli
Grešniki pojdejo v Božje kraljestvo (Mt 21, 28-32)
- 30 P Hieronim, dh c. uč; Zofija, sp

KIMAVEC

Lune

mlaj: 7. ob 04.10

prvi krajec: 13. ob 19.08

ščip: 21. ob 14.59

zadnji krajec: 29. ob 18.03

31 dni

*Kdor bo
veroval in
bo krščen,
bo zveličan
(Mr 16, 16)*

OKTOBER

- 1 T Terezija Deteta Jezusa, dv c. uč
2 S Angeli varuhi; Teofil (Bogoljub), sp
3 Č Kandit (Žarko), mč; Evald, mč
4 P Frančišek Asiški, rd us; Petronij, šk
5 S Marcelin, šk; Faustyna Kowalska, rd
6 **N 27. nav. ned.; Bruno, rd us; Renato, šk**
Gospod bo dal vinograd v najem drugim (Mt 21, 33-43)
7 P Rožnovenska Mati Božja; Marko I., pp
8 T Sergij Tržaški, mč; Demetrij Solun., mč
9 S Dioniz (Denis), šk in tov. mč; Janez Leonardi, dh
10 Č Frančišek Borgia, rd; Hugolin, mč
11 P German, šk; Aleksander Sauli, šk
12 S Maksimilijan Celjski, šk; Serafin, rd
13 **N 28. nav. ned.; Edvard, kr; Koloman, mč**
Vsi smo povabljeni na nebeško svatbo (Mt 22, 1-14)
14 P Kalist I., pp mč; Gaudencij (Veselko), šk
15 T Terezija Velika Avilska, rd c. uč
16 S Hedvika, rd; Marjeta M. Alakok, dv
17 Č Ignacij Antiohijski, šk mč; Viktor, šk
18 P Luka, ev; Julijan, pšč
19 S Izak Jogues in kanadski mč; Pavel od Križa, dh
20 **N 29. nav. ned.; Vendelin, op; Irena (Miroslava), mč**
Dajte cesarju cesarjevo in Bogu Božje (Mt 22, 15-21)
21 P Uršula, dv mč; Celina, sp
22 T Marija Saloma, sv ž; Bertilda, rd
23 S Janez Kapistran, rd; Severin, mč
24 Č Anton M. Claret, šk rd us; Martin, op
25 P Krizant in Darija, mč; Krišpin, šk mč
26 S Lucijan, mč; Florij, mč
27 **N 30. nav. ned.; Sabina Avilska, mč; Vincenc, mč**
Ljubi Boga in svojega bližnjega (Mt 22, 34-40)
28 P Simon in Juda Tadej, ap; Cirila, dv mč
29 T Mihael Rua, rd; Narcis, šk
30 S Marcel, mč; Alfonz Rodriguez, rd
31 Č Volbenek, šk; Kvintin, mč

VINOTOK

Lune

31 dni

mlaj: 6. ob 12.18

prvi krajec: 13. ob 06.33

ščip: 21. ob 08.20

zadnji krajec: 29. ob 06.28

*Česar je
polno srce,
govoré usta
(Lk 6, 45)*

NOVEMBER

- 1 **P** **VSI SVETI**
Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)
- 2 **S** *Spomin vseh vernih rajnih*
- 3 **N** **31. nav. ned.; Just Tržaški, mč; Viktorin Ptuj., šk mč**
Eden je naš Učitelj, mi vsi pa smo bratje (Mt 23, 1-12)
- 4 **P** Karel (Drago) Boromejski, šk
- 5 **T** Zaharija in Elizabeta, starša J. Krstnika; Oglejski mč
- 6 **S** Lenart (Narte), op; Sever, šk
- 7 **Č** Engelbert, šk; Ernest, mč
- 8 **P** Deodat (Bogdan), pp; Bogomir (Mirko), šk
- 9 **S** Posvetitev lateranske bazilike; Teodor (Božidar, Darko), mč
- 10 **N** **32. nav. ned.; Leon Veliki, pp c. uč; Andrej Avelinski, dh**
Gospod prihaja, pojdimo mu naproti (Mt 25, 1-13)
- 11 **P** Martin (Davorin), šk; Menas, pšč
- 12 **T** Jozafat Kunčevič, šk mč; Kunibert, šk
- 13 **S** Stanislav Kostka, rd; Bric, šk
- 14 **Č** Nikolaj Tavelić, mč; Didak (Diego), rd
- 15 **P** Albert Veliki, šk c. uč; Leopold, kn
- 16 **S** Marjeta Škotska, kr; Gertruda (Jedert, Jerica), rd
- 17 **N** **33. nav. ned.; Evfemija in Tekla, mč; Elizabeta Ogr., rd**
Zvestoba v malem bo nagrajena (Mt 25, 14-30)
- 18 **P** Posv. rim. bazilik Petra in Pavla; Abdija, pr
- 19 **T** Neža Asiška, dv; Barlam, mč
- 20 **S** Edmund, kr mč; Feliks Valois, rd
- 21 **Č** *Marijino darovanje* (Marija od zdravja); Gelazij I., pp
- 22 **P** Cecilija, mč; Maver, šk mč
- 23 **S** Klemen I., pp mč (Milivoj, Milko); Kolumban, op
- 24 **N** **PRAZNIK JEZUSA KRISTUSA - KRALJA VESOLJSTVA**
Kristus pride soditi v slavi (Mt 25, 31-46)
- 25 **P** Katarina Aleks., dv mč; Erazem, mč
- 26 **T** Leonard Portomavriški, rd; Silvo, op
- 27 **S** Valerijan Oglejski, šk; Virgil, šk
- 28 **Č** Katarina Labourè, dv; Jakob Markijski, rd
- 29 **P** Saturnin, mč; Radogost, šk
- 30 **S** Andrej, ap; Justina, dv mč

LISTOPAD

Lune

30 dni

mlaj: 4. ob 21.34

prvi krajec: 11. ob 21.52

ščip: 20. ob 02.34

zadnji krajec: 27. ob 16.46

*Le eno je
potrebno
(Lk 10, 42)*

DECEMBER

- 1 **N** 1. adventna ned.; Eligij, šk; Natalija (Božena), sp
Čujmo, ker ne vemo, kdaj pride hišni gospodar (Mr 13, 33-37)
- 2 P Kromacij, šk; Bibijana (Vivijana, Živka), dv mč
- 3 T Frančišek Ksaver, rd; Kasijan, mč
- 4 S Barbara, dv mč; Janez Damaščan, dh c. uč
- 5 Č Saba (Sava), op; Krispina, mč
- 6 P Nikolaj (Miklavž), šk; Apolinarij, mč
- 7 S Ambrož, šk c. uč; Agaton, pp
- 8 **N** 2. adventna ned.; BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE
Izravnajmo steze za Gospoda (Mr 1, 1-8)
- 9 P Valerija, mč; Peter Fourier, rd
- 10 T Loretska Mati božja; Melkijad, pp
- 11 S Damaz I., pp; Danijel Stilit, pšč
- 12 Č Ivana Frančiška de Chantal, rd
- 13 P Lucija, dv mč; Otilija, op
- 14 S Janez od Križa, dh c. uč; Dušan, šk
- 15 **N** 3. adventna ned.; Kristina, dv; Marija K. di Rosa, rd us
Sredi med vami stoji, a vi ga ne poznate (Jn 1, 6-8, 19-28)
- 16 P Albina, dv mč; Adelhajde (Adela), cs
- 17 T Lazar iz Betanije; Vivina, dv
- 18 S Teotim in Baziljan, mč; Gracijan, šk
- 19 Č Urban V., pp; Favsta, sp
- 20 P Evgen in Makarij, mč; Dominik Siloški, op
- 21 S Peter Kanizij, dh c. uč; Severin, šk
- 22 **N** 4. adventna ned.; Demetrij Afriški (Mitja), mč; Francesca Cab., rd
Glej, spočela boš in rodila Sina (Lk 1, 26-38)
- 23 P Janez Kancij, dh; Viktorija (Zmaga), mč
- 24 T BOŽIČNA VIGILIJA - SVETI VEČER; prastarša Adam in Eva
- 25 **S** BOŽIČ - GOSPODOVO ROJSTVO; Anastazija, mč
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn, 1, 1-18)
- 26 Č Štefan, dk prvi mučenec
- 27 P Janez, ap ev; Fabiola, sp
- 28 S Nedolžni otroci, mučenci
- 29 **N** SVETA DRUŽINA; Tomaž Becket, šk mč; David, kr
Otrok je rastle in bil vedno bolj poln modrosti (Lk 2, 22-40)
- 30 P Evgen, šk; Liberij, šk
- 31 T Silvester, pp; Melanija, op

GRUDEN

31 dni

Lune

mlaj: 4. ob 08.34

prvi krajec: 11. ob 16.49

ščip: 19. ob 20.10

zadnji krajec: 27. ob 01.31

*Pri Bogu
je en dan
kakor
tisoč let
(2 Pt 3, 8)*

ASTRONOMSKI PODATKI

za leto 2002

1. januar leta 2002 našega (gregorijanskega) koledarja je

- 19. december 2001* po julijanskem koledarju
- 23. keihak 1718* po koptskem koledarju
- 17. tébeth 5762* po judovskem koledarju
- 16. chaououal 1422* po muslimanskem koledarju

Začetek letnik časov

- pomlad* 20. marca ob 20.17
- poletje* 21. junija ob 14.26
- jesen* 23. septembra ob 05.57
- zima* 22. decembra ob 02.16

Sončeva mrka

10. in 11. junija bo mrk obročast. Viden bo na severnem delu Tihega oceana od Bornea pa do Mehike. Kot delen bo viden na vzhodu Azije in severnem delu Avstralije ter severni Ameriki. Začetek ob 21.52, maksimum ob 24.44 in konec ob 03.37.

4. decembra bo mrk popoln. Viden bo v južni Afriki, na jugu Indijskega oceana in južnem delu Avstralije. Kot delen bo viden v večjem delu Afrike in v Avstraliji. Začetek ob 05.51, maksimum ob 08.31 in konec ob 11.11.

Lunini mrki

Vsi bodo polsenčni.

26. maja bo viden v Avstraliji, vzhodnem delu Azije in zahodnem delu obeh Amerik. Začetek ob 11.13, maksimum ob 13.03 in konec ob 14.54.

24. junija bo viden v Evropi, Afriki, zahodni Aziji, Avstraliji in deloma v Južni Ameriki. Začetek ob 21.18, maksimum ob 22.27 in konec ob 23.35.

20. novembra bo viden v Evropi, Afriki, obeh Amerikah in večjem delu Azije. Začetek bo ob 00.32, maksimum ob 02.46 in konec ob 05.01.

NB. Vsi podatki so po srednje-evropskem času. Ko je v veljavi poletni (legalni) čas, je treba prišteti eno uro.

Astronomske podatke zbral: dr. Pavel Zlobec

Apostolsko pismo papeža Janeza Pavla II. OB ZAČETKU NOVEGA TISOČLETJA

Rafko Valenčič

Ko je bil Karel Wojtila 16. oktobra 1978 izvoljen za papeža, mu je tedanji varšavski kardinal Stefan Wišinski napovedal, da bo on popeljal Cerkev v tretje tisočletje. To se je tudi zgodilo. Od začetka papeške službe je bila v načrtih Janeza Pavla II. prisotna misel na novo tisočletje. Najprej kot zahvala za Kristusovo učlovečenje, katerega dvatisočletnice se človeštvo spominja s hvaležnostjo, dalje kot poziv človeštvu, naj sprejme Kristusa, ki je Odrešenik človeka vseh časov ter kot načrt oznanila evangelija v današnjih razmerah. To misel in hkrati pričakovanje leta 2000 je Janez Pavel II. izrazil že v prvi okrožnici *Odrešenik človeka*, ki je izšla nekaj mesecev po izvolitvi (4. marca 1979), ponavljal

jo je neštetokrat v svojih govorih in listinah zlasti ob bližajočem se jubilejnem letu in vstopu v tretje tisočletje. Zato je bilo apostolsko pismo *Ob začetku novega tisočletja*, izšlo je 6. januarja 2001, na praznik Gosподovega razglasenja in sklepni dan jubilejnega leta 2000, povsem pričakovano. V pismu priključuje v spomin pomembna dogajanja v preteklem stoletju in jubilejnem letu, ovrednoti jih s človeškega in krščanskega vidika, pokaže pomen nenehne Božje navzočnosti in delovanja v zgodovini človeštva, narodov in vsakega posameznika, spodbuja k zvestobi sprejetim milostim in spoznanjem, osebnemu in občestvenemu izkustvu ter trajnim vrednotam, kakor jih oznanja in živi vesoljna Cerkev.

Sveti oče Janez Pavel II.

KRISTUSOVO UČLOVEČENJE - PRELOMNICA IN MILOSTNI ČAS
ZA VSE ČLOVEŠTVO

Osrednja resnica jubilejnega leta je Kristusovo učlovečenje in rojstvo, življenje in delovanje, trpljenje in smrt, vstajenje in poveličanje. Ti mejniki njegovega življenja skupaj z večnim Božjim načrtom ustvarjajo tako imenovano zgodovino odrešenja. Človeštvo se s hvaležnostjo spominja Kristusovega učlovečenja, ki ga Sveto pismo označuje kot "polnost časa" (prim. Gal 4, 4). Toda zgodovina odrešenja ima poseben značaj. Ne spominja se le preteklih dogodkov, marveč človeka opozarja, da se Božje delovanje dogaja skozi vso zgodovino, tu in sedaj, v nas in med nami. Brez človekove osebne zavzetosti, ki temelji na spoznanju in sprejemanju, pa odrešenjsko delo ostane neuresničeno. Bog namreč hoče imeti človeka za svojega sodelavca na vseh področjih - kot oblikovalca lastne človeške podobe, podobe družbe in sveta.

V tem duhu se apostolsko pismo spominja vseh tistih dogodkov jubilejnega leta 2000, ki so pomembni za vesoljno Cerkev in so se dogajali v središču krščanstva, v Rimu. Ti dogodki so po svoji vsebini zelo različni, vsi pa izražajo osebno in občestveno vero v zahvali, prošnji za odpuščanje, pripravljenosti za bolj zvesto služenje Bogu in človeku. Med prvimi takimi dejanji je bilo "očiščenje spomina in priznanje grešnosti" v pravem bogoslužju v baziliki sv. Petra v Rimu (12. marca 2000), v katerem je Cerkev priznala svetost in hkrati grešnost svojih otrok. Ob izteku 20. stoletja se je spomnila mučencev in pričevalcev vere tega stoletja (7. maja 2000), ki so jih totalitarne ideologije preganjale in usmrtila zaradi njihovega verskega prepričanja. Med njimi je tudi nad 200 mučencev in pričevalcev slovenskega naroda. Ne gre pozabiti tudi ekumenskega značaja jubilejnega leta, ki je prišlo do izraza ob odprtju svetih vrat pri sv. Pavlu, 18. januarja 2000, nadaljevati pa se mora v skupnih naporih in molitvi za edinost, ki je v drugem tisočletju doživela dva velika udarca, vzhodni in zahodni razkol (leta 1054 in 1517).

Vsem bodo ostale najbolj v spominu milijonske množice romarjev, ki so prihajale iz vsega sveta v sveto mesto Rim, ter v Jeruzalem, mesto Kristusovega zemeljskega bivanja in delovanja. V Rimu so romarji v spokornem duhu obiskali velike bazilike (sv. Petra, sv. Pavla, sv. Janeza v Lateranu, Sv. Marije Velike), pristopali k zakramentu pokore, obhajali evharistijo in druge pobožnosti ter doživljali Cerkev kot vesoljno občestvo Kristusovih učencev. Med romarji, ki jih je papež sprejel, so bili otroci in mladina, odrasli in družine, ostareli, bolniki in invalidi, kmetje in delavci, umetniki in znanstveniki, politiki in zdravniki, zaporniki, športniki in cirkuški igralci, novinarji in vojaki, škofje in duhovniki, redov-

niki in redovnice. Vsi so prihajali z istim namenom: da bi se zahvalili Kristusu za njegovo učlovečenje in bližino, da bi izpričali svojo vero in jo utrdili za nadaljnjo življenjsko pot, da bi v molitvi in pokori globlje doživeli osebno spreobrnjenje, da bi javno izpričali pripravljenost za naloge, ki jih naroča evangelij, zlasti za solidarnost z drugimi. Vsem, Rimljanom in svetovni javnosti, je ostala najbolj v spominu dvomilijonska množica mladih, ki so septembra 2000 ves teden napolnjevali rimske ulice in cerkve ter središče Tor Vergato, se zbirali k molitvi in duhovnim pogovorom ter se tako odpirali delovanju Svetega Duha, ki jih kliče, naj izpolnijo svoje življenjske naloge sredi današnjega sveta. Mladi so krhka in ranljiva bitja. Od odraslih, voditeljev in ustanov je odvisno, ali jim bodo pomagali k osebni duhovni rasti. Vrednote, ki jih iščejo, kot so svoboda duha in veselje srca, je mogoče najti ravno v Kristusu. Zato mladim velja papežev klic: Sprejmite Kristusa, odločite se za dobro, bodite oblikovalci novega tisočletja!

Pismo se ozira tudi na žgoče socialne probleme, ki težijo današnje človeštvo. Državam, narodom in svetovnim organizacijam velja vabilo, naj v duhu prvotnega razumevanja jubilejnega leta vzpostavijo socialno pravičnost, pokažejo solidarnost z revnimi državami ter jim odpustijo njihove dolgove. Le tako bodo mogle te dežele iziti iz svojega nezaviljivega položaja.

Nič manj niso bila pomembna romanja posameznih škofij bodisi v Rim bodisi v domače stolnice in druga romarska svetišča, posebej določena kot svetoletna svetišča. Podatki govore, da je v Sloveniji približno tretjina rednih obiskovalcev nedeljske maše obiskala stolnice, se udeležila spokornih bogoslužij in pristopila k zakramentu pokore, molila in se srečevala z drugimi v duhu vere. Osrednje dejanje teh srečanj je bilo obhajanje evharistije, ki je tudi sicer središče obhajanja, življenja in delovanja Cerkve. Temu namenu so bila posvečena tudi razna druga srečanja in kongresi, zlasti nenehno ponavzočenje Kristusa v svetu in znamenje njegovega delovanja.

Vsem ljudem in vsakemu človeku velja klic jubilejnega leta in novega tisočletja: "Odrini na globoko!" (Lk 5, 4) V tem klicu je izražena vsa dinamičnost vere, ki človeka nagovarja, naj se ne zadovolji z doseženim, naj ne gleda nazaj in ne živi v preteklosti (prim. Lk 9, 62), tudi naj ne ostane le pri besedah in sklepih, marveč naj dela za rast božjega kraljestva v sebi in v svetu. Središče božjega kraljestva in človeške zgodovine je Kristus, ki ga mora kristjan spoznati in vzljubiti, njegovo življenje in delovanje pa preiščevati. Kristusa kot zgodovinsko osebo nam predstavljajo evangeliji in krščanska tradicija dovolj jasno za tistega, ki išče

resnico in jo sprejema z vero. Toda Kristus ni le zgodovinska oseba, kot so druge. On danes živi med nami, nam razodeva Očeta in njegovo usmiljeno ljubezen, prav tako človeku razodeva in odkriva pomen njegovega življenja. Premišljevanje o zgodovinskem Kristusu, ki je po Cerkvi vedno navzoč v človeštvu, odkriva njegovo božje-človeško podobo: življenje in delovanje, trpljenje in smrt kot znamenje sprejemanja in vrednotenja zemeljskega bivanja, sredi katerega se uresničuje odrešenje. Tako so Kristusa sprejemali in o njem premišljevali svetniki, tako naj ga sprejema in o njem premišljuje tudi današnji človek. Vstali Kristus hodi pred nami kot poroštvo našega vstajenja in odrešenja.

ŽIVETI IN DELOVATI IZ NOTRANJEGA PREPRIČANJA

Pogled na pretekla dogajanja, pa naj bodo še tako spodbudna, ne zadošča. V tem primeru bi živeli le iz preteklosti, kar ne more nadomestiti prizadevanja, da bi evangelijsko sporočilo prenesli v vsakokratne razmere.

V središču človeške zgodovine, zato tudi jubilejnega praznovanja, je Kristus. Njegova človeška podoba je vedno živa pred našimi očmi. To podobo moramo premišljevali danes in v prihodnje. Najbolj izvirno je njegova podoba predstavljena v evangeliju in uresničena v življenju kristjanov. Evangelij opisuje Kristusovo življenje in delo, v njem je človeštvu razodeta neskončna Božja ljubezen, v njegovem življenju in delovanju, v trpljenju, smrti in vstajenju pa lahko prepoznavamo resničnost njegove človeške in božanske narave. Jubilejno leto je priložnost, da človeštvo še z večjo vnemo pokaže svetu pristno Kristusovo podobo.

Današnje človeštvo tarejo mnoga vprašanja. Magičnih besed in dejanj, s katerimi bi jih rešili in tako uresničili želje in načrte, ni. Tudi za pastoralno delo Cerkve, ki ga je potrebno ovrednotiti in prenoviti, velja isto. Zato velja poudariti osnovno misel apostolskega pisma, ki je poziv posameznikom in vsej Cerkvi: "Odrini na globoko!" (Lk 5, 4) Krščanstvo gradi na Kristusovi obljubi: "Jaz sem z vami vse dni do dovršitve sveta" (Mt 28, 20). Iz te obljube izhajajo pobude za delovanje in gotovost, da se bo odrešenje tudi uresničilo. Temeljni program življenja in delovanja vsakega človeka je: spoznati in ljubiti Kristusa ter hoditi za njim. Ta program je, tudi glede na pestrost kultur in razmer, vedno in povsod veljaven. Iz tako zasnovanega primarnega programa izhaja tudi pastoralni program za tretje tisočletje, ki se prilagaja osebam in skupinam, času in razmeram. Vzorec takega programa je bil program priprave na obhajanje jubilejnega leta 2000, ki ga je Janez Pavel II. predložil vesoljni Cerkvi in krajevnim Cerkvam v Apostol-

skem pismu V zarji tretjega tisočletja (1995). Program se je pokazal kot zelo uspešen. Tako je Cerkev v posameznih letih premišljevala delo Božjih oseb pod vidikom evangelizacije sodobnega sveta: Kristusa Odrešenika (1997), Svetega Duha (1998) in usmiljenega Očeta (1999). Za sodobno pastoralno, ki pojmuje novo evangelizacijo kot prvenstveno nalogo, je (bil) to velik izziv: kako evangelizirati osebe, družino in občestva, nekdanje okolje, ki je izgubilo stik s krščanstvom in njegovimi vrednotami, kako oblikovati nova občestva na temelju krščanskih vrednot in kulture.

Pismo obravnava tudi tako imenovane prednostne ali najpomembnejše naloge današnje Cerkve, ki so temelj nove evangelizacije. Na prvem mestu je prizadevanje za osebno popolnost in svetost v duhu evangeljskega in koncilskega sporočila glede poklicanosti vseh k svetosti (prim. 1 Tes 4, 3; C 39-42). Potrebno je pokazati pristno podobo Kristusa, da ga bo svet spoznal in vzljubil. Dela, ki ga mora opraviti posameznik v oblikovanju lastne krščanske podobe in s tem tudi podobe Cerkve, ne more nihče nadomestiti. Svetosti in popolnosti sta tuji moralno polovičarstvo in verska pozunanjenost (prim. Mt 5, 48), ki se pogosto prikradeta v naše življenje.

Izhodišče za pristno prenovo je najprej molitev, katere se je treba učiti v Kristusovi šoli. V molitvi izražamo zahvalo in prošnjo, čaščenje in premišljevanje Božjih del. Molitev nas povezuje z Bogom in med seboj; daje rast veri, da moremo dati odgovor na vprašanja sveta, zlasti obrobni kristjanov. Če ti ljudje ne bodo dobili zadovoljivega odgovora v krščanstvu, se bodo obrnili k praznoverju, nadomestkih in sektam ali bodo celo odpadli od vere. Molitve brez ustrezne vzgoje in uvajanje v njeno razumevanje in sam način molitve ni. Potrebna je osebna in občestvena vzgoja, zlasti za razumevanje in molitev psalmov, ki so vzorec molitve, pa tudi vzgoja za vrednotenje ljudskih pobožnosti, ki potrebujejo ovrednotenja in prečiščevanja.

Prvenstvo milosti je pomembno dejstvo tako za osebno versko življenje kot za pastoralno delovanje Cerkve. Milost prihaja po molitvi, ki je izraz vere in zaupanja v Boga. Pastoralno delo je neuspešno, če tega ne upošteva. Vera in zaupanje namreč izhajata iz prepričanja, da je potrebno na Gospodovo besedo "vreči mreže" (prim. Lk 5, 5), si vztrajno prizadevati za življenje po evangeliju ter tako pričevati za njegovo resničnost.

Maša in celotno nedeljsko bogoslužje morata biti vrhunec pastoralne dejavnosti Cerkve, nedelja pa dan za Gospoda in človeka, spomin in obhajanje, oblika istovetenje ter prostor zbiranja in pričevanja sredi

današnjega razkristjanjenega sveta. Ob Božji besedi, Kruhu življenja ter bratskem občestvu, česar so verujoči deležni pri maši, izražajo in utrjujejo svojo vero ter pričujejo za Gospoda sredi sveta.

Današnja kultura in miselnost zavračata greh kot moralno kategorijo, čeprav toliko stvari človeku jemlje mir, harmonijo in srečo. Prav zaradi tega današnji človek še bolj potrebuje spravo in odpuščanje, ki ju more dati samo Bog. Kristus, ki pozna človeka, njegove misli in teženja, je Cerkvi zaupal zakrament sprave. Zato morajo biti duhovniki v času krize duhovnosti in vrednot toliko bolj na voljo ljudem za spoved in pogovor, za kar se morajo nenehno usposablјati. To potrjujejo mnogi, ki so v svetem letu pristopili k zakramentu sprave. Naloga vseh je, da odkrijejo vrednost tega zakramenta.

Poleg zakramentov ima Cerkev na voljo velik zaklad - Božjo besedo. Branje in premišljevanje Svetega pisma (*lectio divina*) je posebej priporočal zadnji koncil. Tako danes kot nekoč Božja beseda verujoče zbira, jih poučuje in oblikuje njihovo življenje. Kristus, večna Beseda, je središče nove evangelizacije, ki je naloga vseh verujočih, ne le nekaterih. Oznanjevalec evangelija mora biti, poleg Božje besede, pozoren tudi na inkulturacijo evangelija v razmere, tako bogate in različne, da bo postal "vsem vse" (1 Kor 9, 22). Vzorniki za oznanjevanje in pričevanje so mučenci, ljudje preteklega in našega časa, ki smo se jih v jubilejnem letu posebej se spominjali kot pričevalcev vere in zvestobe Bogu.

Današnji čas je pozoren zlasti na občestveno pričevanje, ki se izraža v raznih oblikah občestvene duhovnosti, sodelovanja in solidarnosti, vse pa navdihuje ljubezen (*koinonija*, *agape*). Kot sad jubilejnega leta naj si občestva in ustanove izberejo razne oblike služenja drugim, ki ga bodo nadaljevale tudi v prihodnje: služba revnim in ogroženim, zapostavljenim in izrinjenim iz družbe, ki so prvenstvena skrb današnje Cerkve, pa tudi služba družini, edinosti, ekumenskim prizadevanjem itd. Tudi druge oblike pastoralnega delovanja Cerkve naj bodo tesno povezane z ljubeznijo: tako povezanost verujočih s Petrovim naslednikom, kolegialnost med škofi in duhovniki, med škofi, duhovniki in verniki, med duhovnimi gibanji, sveti in pastoralnimi ustanovami, tudi škofovskimi konferencami, delovanje rimske kurije ipd. Povsod naj se uveljavlja dialog kot odlična oblika služenja drugemu.

Izzivov današnjega sveta, kot so mir, vojna žarišča, ogrožanje življenja od spočetja do smrti, nove možnosti in nevarnosti znanstvenega razvoja, genskega inženiringa, ni mogoče reševati brez etičnih meril. Na teh področjih imajo verni laiki posebne naloge, zavedajoč se, da jih vera še bolj nagiba k delu za skupno blaginjo (prim. CS 34 in 43), k preraščanju

individualistične in intimistične duhovnosti, ki se je, žal, močno uveljavila tudi v raznih krščanskih krogih.

SPODBUDE ZA PRIHODNOST

Ob koncu vsebinske predstavitve apostolskega pisma Ob začetku novega tisočletja povzemamo nekaj pastoralnih sporočil, ki so nekakšen vzorec in merilo za pastoralno delo današnje Cerkve, njenih ustanov in verskih občestev.

1. Apostolsko pismo daje pobudo in vzorec, kako je potrebno narediti pregled opravljenega dela ali pastoralno refleksijo, ki je pomemben člen vsake pastoralne dejavnosti. Žal je ta segment v pastoralni pogosto zanemarjen. Kar je bilo dobro opravljeno, je potrebno kot tako ovrednotiti, napake in opustitve pa je treba kritično presoditi. Iz obojega, pozitivnega in negativnega, se učimo načrtovanja dejavnosti v prihodnosti.

2. Pismo do podrobnosti obravnava uresničenje raznih jubilejnih programov na ravni vesoljne Cerkve. Takšen obračun je potrebno opraviti tudi na ravni škofije (krajevne Cerkve) in njenih ustanov (župnij, občestev, gibanj). Tudi na osebni ravni je potrebno premisliti jubilejno leto kot milostni trenutek in klic, ki mora roditi sadove v vsakdanjem življenju kristjana, družine in verskega občestva.

3. Pastoralne dejavnosti, ki so potekale v jubilejnem letu, niso bile nikakršen revolucionarni premik, še manj program, namenjen le nekaterim. Dejavnosti, ki jih pismo priporoča za prihodnje, imajo svoje mesto v klasični pastoralni in osebnih prizadevanjih, tako molitev, prejem zakramentov, spreobrnjenje, askeza in druge pobožne vaje, med drugim tudi ljudske pobožnosti (npr. romanja), ki jih je treba primerno ovrednotiti. Velik poudarek je na občestvenih dejavnostih tako verskih kot družbenih (dobrodelnih). Krajevne Cerkve (škofije) in ustanove (župnije, občestva) pa naj upoštevajo specifične razmere in odgovarjajoče naloge.

4. Pismo je namenjeno vsem katoliškim vernikom kot predlog za osebni premislek in delo. Posebej bo dobrodošlo vsem delujočim v pastoralni, klerikom in laikom, članom župnijskih pastoralnih svetov, drugih občestev, gibanj in cerkvenih združenj. Bog daj, da bi tudi pri slovenskih bralcih obrodilo bogate sadove.

OB 250-LETNICI GORIŠKE NADŠKOFIJE

Oskar Simčič

Pogled na oglejsko baziliko

250 let življenja niso za neko škofijo ravno veliko, vendar pri goriški nadškofiji moramo upoštevati njeno dokaj razgibano in razburljivo življenje, pa tudi njeno enkratno *predzgodovino*, oz. več kot tisočletno pripadnost njenega ozemlja oglejskemu patriarhatu.

Leta 1420 so Benetke zasedle Furlanijo in ukinile fevdalno državo oglejskega patriarhata, ki je pokrivala njegov osrednji ozemeljski del. S tem bi se lahko pospešila pastoralna dejavnost in duhovna avtonomija oglejskih patriarhov do posvetnih oblasti tako na beneškem kot na avstrijskem območju. A žal se to ni zgodilo. Sedež oglejskih patriarhov, že več stoletij zasidran v Vidmu, je postal zakup Benečanov, kar je vzbujalo odpor na avstrijsko cesarski strani. Le-ta je ovirala dejavnost patriarha na ozemlju pripadajočem cesarski oblasti.

Če te politične zaplete povežemo s tedanjim duhovnim vrenjem v Evropi, z vprašanji nastalimi vsled velikega zahodnega razkola, protestantizma in katoliške preнове, si lahko predstavljamo, kako dramatično je bilo versko-moralno zdravstveno stanje vernikov, zlasti na cesarski strani. Po večstoletnih zavlačevanjih in iskanjih primerne rešitve, sta se sredi 18. stoletja srečale in pogledale v oči zahteve cesarskega reformizma, ki jih je zastopala cesarica Marija Terezija, in zahteve pastoralne narave, ki jih je posebljal papež Benedikt XIV. Z apostolsko bulo *Iniuncta Nobis* (6. julija 1751) se je ukinila ena izmed najbolj starodavnih in slavnih škofij

katoliške Cerkve, to je oglejski patriarhat, in se obenem naznanila ustanovitev dveh nadškofij, videmske na beneškem ozemlju in goriške na cesarskem. Po eni strani je bilo to dejanje nedvomen zgodovinsko-kulturni minus, po drugi pa zgodovinski duhovni plus, ki je zagotavljal primernejše duhovno vodstvo, zlasti na cesarski strani, *tisočrim dušam zaradi časovnih razmer prepuščenim samim sebi*, kot je v dokumentu rečeno.

Z apostolsko listino *Sacrosanctae militantis Ecclesiae* (18. aprila 1752) je papež Benedikt XIV. novo goriško nadškofijo konkretno izpolnil v njenih osnovnih sestavinah, najprej z imenovanjem za nadškofa goriškega rojaka Karla Mihaela iz grofovske družine Attemsov (1752-1774) in s povzdigom goriške župnijske cerkve svetih Hilarija in Tacijana v čast nadškofijske metropolitske stolnice. Gorica, tedaj mestece z borimi sedem tisoči prebivalci, je prevzela vlogo prvovrstnega cerkvenega središča zelo obširne škofije evropskih razsežnosti na relaciji med Dunajem in Jadranom, katere ozemlje je zajemalo Koroško na južni strani Drave, skoraj vso današnjo Slovenijo, z izjemo ne ravno velikega otoka ljubljanske škofije, in severno Primorsko. Verniki nove nadškofije so šteli okoli milijon ljudi in so bili po narodni pripadnosti 70% Slovenci, ostalih 30% so si delili Italijani (Furlani) in Nemci. Goriška nadškofija je postala metropolitski sedež cerkvene pokrajine, ki je štela med svoje sufragane škofije Como, Trento, Trst in Pičen.

Pretežne slovenske sestavine svoje škofije se je jasno zavedal prvi goriški nadškof Karel Mihael Attems, ki sta mu bila domača slovenski jezik in izročilo. Pri sreju mu je bilo, da zadobi slovenska stvarnost, ki je označevala njegovo škofijo, primerno ovrednotenje. To se kaže tudi pri izbiri najožjih sodelavcev, npr. generalnih vikarjev (Peter Župančič, Friderik Madko, Frnčiček Ks. Galičič). Attemsova osebnost nedvomno izstopa med škofi tedanje avstrijske Cerkve, če le pomislimo na slog njegove pastoralne dejavnosti, na njegove skrbne vizitacije, na ustanovitev in izgradnjo bogoslovnega semenišča (1757), na izvirno Sinodo, ki pa ni ugajala Jožefu II, zato ni smela stopiti v veljavo.

Attemsov naslednik Rudolf grof Edling (1775-1784), tudi sam Goričan in od leta 1771 goriški pomožni škof, duhovno in pastoralno uglašen na svojega prednika, se je kaj kmalu soočal z neizprosno razsvetljenjsko politiko Jožefa II. Na njegov ukaz se je moral škofiji odpovedati. Umril je kot izgnanec v mestu Lodi v Lombardiji leta 1804.

Na osnovi jožefinske preosnove avstrijskih škofij je bila goriška nadškofija leta 1788 ukinjena in na njeno mesto ustanovljena v zelo skrčenem ozemeljskem obsegu goriško-gradiščanske grofije gradiščanska

škofija s sedežem v Gradišču ob Soči ter za njenega nadpastirja imenovan Frančišek Filip grof Inzaghi (1788-1816), po rodu iz Gradca, do tedaj tržaški škof. Vendar gradiščanska škofija ni sploh zaživela, saj je takoj po smrti Jožefa II. leta 1781 ponovno oživela goriška škofija, ki se je poslej do nedavnega imenovala goriško-gradiščanska.

Tem resnim začetnim institucionalnim pretresom so sledili politični, ozemeljski in duhovni preobrati Napoleonove dobe, ki so vnašali precej nemira v pastoralno dejavnost in v duhovno življenje vernikov. Po zatonu Napoleonove dobe se je škofija nekoliko oddahnila. Leta 1818 je razširila svoje območje z vključitvijo gradeškega in tržiškega ozemlja, do tedaj v območju videmske nadškofije. Isto leto se je ponovno odprlo bogoslovno semenišče, ki ga je bil leta 1783 ukinil Jožef II.

Leta 1830 je Apostolski sedež, sporazumno z avstrijsko vlado, vrnil Gorici nadškofijski naslov in metropolitansko pristojnost nad škofijami t.i. Ilirskega kraljestva, to je nad ljubljansko, tržaško-koprsko, poreško-kopuljsko in krško škofijo. Goriško bogoslovno semenišče je postalo osrednja kulturno-vzgojna ustanova za bogoslovce goriške in sufraganih škofij, razen ljubljanske. Tako se je pričelo svojsko mednarodno sobivanje in kulturno-duhovno oblikovanje bodočih duhovnikov slovenske, italijansko-furlanske in hrvaške narodnosti z obsežnega območja Primorske in Istre. K veljavnosti te ustanove so nedvomno prispevali odlični predstojniki in profesorji, med katerimi velja izpostaviti delež slovenskih osebnosti. Spomnimo se ravnatelja Janeza Nepomuka Hrasta, profesorjev Štefana Kociančiča, Antona Mahniča, Antona Gregorčiča, Franca Žigona, Josipa Lična, Frančiška B. Sedeja, Josipa Srebrniča in drugih.

Z institucionalno preosnovo iz leta 1830 je zadobila goriška nadškofija ozemeljsko in narodnostno fiziognomijo, ki jo je v glavnem ohranila do leta 1947, ko je nad polovico škofijskega ozemlja in izključno slovenskega prebivalstva ostalo onstran novozačrtane državne meje med Italijo in tedanjo Jugoslavijo, najprej kot posebna apostolska administratura, nato pa od leta 1978 kot sestavni del obnovljene koprške škofije.

Naj tu vsaj poimensko, z oznako časa njihovega pastirovanja, predstavim dosedanje goriške nadpastirje. Njihovi portreti so po zgodovinskem zaporedju izpostavljeni na stenah velike sejne dvorane v nadškofijski palači: Karel Mihael Attems (1752-1774), Rudolf Jožef Edling (1775-1784), Frančišek Filip Inzaghi (1788-1816), Jožef Walland (1819-1834), Frančišek Ks. Lushin (1835-1854), Andrej Gollmayr (1855-1883), Alojzij M. Zorn (1883-1897), Jakob kardinal Missia (1898-1902), Andrej Jordan (1902-1905), Frančišek B. Sedej (1906-1931), Karel Margotti (1934-1951), Hiacint Ambrosi (1951-1962), Andrej Pangrazio (1962-

1967), Peter Cocolin (1967-1982), A. Vital Bommarco (1983-1999), Dino De Antoni (1999). Izmed šestnajstih goriških nadpastirjev je bilo do sedaj šest Slovencev: Gorenjca J. Walland in A. Gollmayr, Korošec Fr. Ks. Lušin, Štajerc J. kard. Missia, goriška domačina A. Zorn in Fr. B. Sedej.

Čeprav je bila v prvih desetletjih 19. stoletja goriška Cerkev kot sicer ostale avstrijske škofije precej pod vplivom jožefinskega razsvetljenjskega duha, se je tega polagoma osvobodila zlasti v drugi polovici stoletja. Nov slog pastoralnega delovanja in večje pozornosti do ljudske verske duhovnosti sta vnašala oživiljena prisotnost redovnih družb (kapucini, frančiškani na Kapeli, jezuiti) in obenem novo kulturno-duhovno oblikovanje bodočih škofijskih duhovnikov, ki se je nudilo v obnovljenem bogoslovnem semenišču. Rasla je tudi potreba po poglobljenem verskem izobraževanju zlasti spričo pospešenega udiranja in širjenja, zlasti med srednjim slojem tako italijanske kot slovenske narodnosti, liberalne ideologije z izrazito antiklerikalno ostjo, ki je vedno huje razjedala posplošeno krščansko duhovno dediščino. Odtod skrb za

Goriški nadškof F. B. Sedej

ustanavljanje in širjenje v sedemdesetih letih katoliško navdahnjenega tiska. Pomislimo npr. na tednika *Gorica* za Slovence in *Eco del Litorale* za Italijane. Leta 1875 je pričel izhajati škofijski uradni list *Folium periodicum*, ki pa je kmalu presegel status zgolj uradnega glasila in postal nekaka teološko kulturna revija, v katero so pisali zlasti profesorji bogoslovnega semenišča. Mimogrede povedano, precej časa je *Folium* urejeval Anton Mahnič. S tem se veže tudi skrb za ustanavljanje primernih dijaških zavodov, zlasti za dijake s podeželja. V tem sklopu so bili ustanovljeni Alojzijevišče, Convitto S. Luigi zaupan salezijancem, malo semenišče Andreamum (ime se nanaša na ustanovitelja nadškofa Andreja Gollmayra, ki je kupil tudi grič, na katerem se je kasneje za časa nadškofa Sedeja sezidalo Malo semenišče).

Sočasno z vzponom liberalne ideologije in v precejšnji vzročni povezanosti z njo se je vedno bolj zaostrovalo narodnostno vprašanje, ki je

vzkliko iz prebujenega romanticizma, in vnašalo v to mejno narodnostno mešano področje nove napetosti in nemire. Ti so odmevali ne le v širšem družbenem prostoru, marveč tudi v cerkvenem prostoru, zlasti pomenljivo je bilo to vrenje v bogoslovnem semenišču, ki je zbiralo študente-bogoslovce iz vse Primorske in Istre. Spričo napadalne mitizacije narodnostnega vprašanja, tako na italijanski kakor tudi na slovenski liberalni strani, se je zdravi čut slovenskih duhovnikov, zraslih iz ljudstva, trudil, da se pravilno razčistijo, izpostavijo in ovrednotijo narodnostne vrednote, pomen narodne samozavesti, njene kulturne povezanosti z verskim izkustvom in širšim družbenim življenjem. Pri tem pa so se slovenski duhovniki prizadevali, da se ohrani dialoški odnos do italijanskih oz. furlanskih sobratov in vernikov. Zlasti nelahek je bil v tem pogledu položaj treh škofov slovenskega rodu na prehodu iz 19. v 20. stoletje, Zorna, Missie in Sedeja, ki so zaradi svojske družbene izpostavljenosti morali v sebi uravnovešati tako zavest lastne narodne pripadnosti kakor zahteve nadpastirske odgovornosti do narodno mešane škofijske stvarnosti. Tu je šlo za prave osebne drame, zlasti če se spomnimo na Zorna in Sedeja.

Prav je tudi, da se omeni vzpon nove zavesti v goriški Cerkvi o socialni razsežnosti krščanstva, ki so jo sprožile ob prehodu v 20. stoletje okrožnica Leona XIII *Rerum novarum* in razne tovrstne pobude v nemškem katoliškem svetu. Slovenski del je zajemal ideje in pobude zlasti pri Janezu Ev. Kreku. Za furlanski del goriške nedškofije so značilne tovrstne pobude in dejavnosti zlasti v prid kolonom, ki so jih vodili duhovniki Luigi Faidutti, Adamo Zanetti in drugi.

Precej zaskrbljenosti je zaslediti v škofijskih dokumentih, zlasti v zadnjih desetletjih 19. stoletja, zaradi množičnega izselitvenega vala naših ljudi tako proti Ameriki kakor proti severni Evropi. Poseben primer predstavljajo t.i. aleksandrijke, oz. dekleta in žene, zlasti iz goriške okolice (Bilje, Dornberk, Prvačina, Renče idr.), ki so odšle kot dovilje in družinske pomočnice v družine gosposkih Evropejcev, prisotnih v Egiptu pri upravljanju novo odprtega Sueškega prekopa. Pri tem velja poudariti hvalevredno odločitev kongregacije Slovenskih šolskih sester, ki so "aleksandrinkam" sledile in jim najprej v Aleksandriji, nato pa tudi v Kairu, nudile dom, domačo bližino, jim vsestransko pomagale, da ohranijo svojo čast, pa tudi narodno in versko zavest.

To je bila vsekakor duhovna klima v goriški Cerkvi na prehodu iz 19. v 20. stoletje do začetka prve svetovne vojne, ki sta jo soustvarjala dva slovenska nadpastirja, kardinal J. Missia in Fr. B. Sedej. Prva svetovna vojna, ki je s soško fronto skoraj tri leta pustošila prav središčno

ozemlje goriške nadškofije, ni porušila le cerkvà in domov, marveč globoko zaznamovala ljudi, razdejala prejšnje duhovno in socialno življenje.

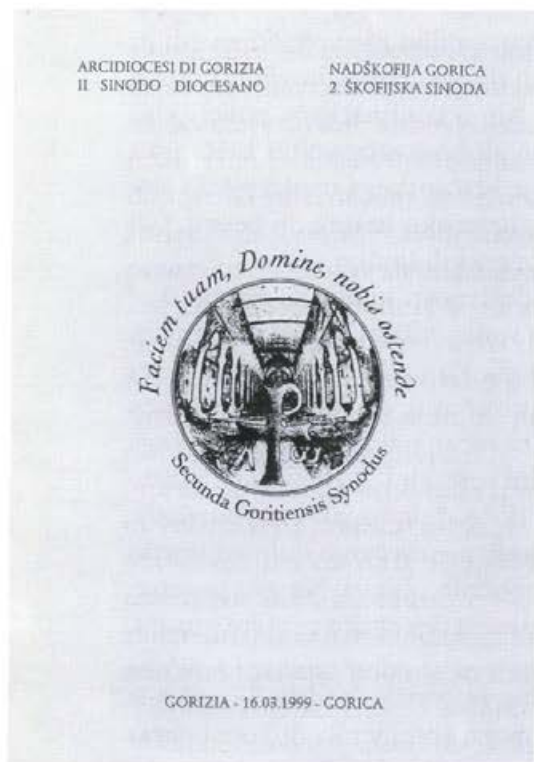
Institucionalni prehod goriškega ozemlja iz avstrijskega državnega območja v italijansko v letih 1919-1920 je močno prizadel zlasti slovensko stran. Asimilacijska politika nove državne oblasti do Slovencev se je odražala tudi na cerkveni ravni in je bil nadškof Sedej verjetno najodličnejša žrtev teh novih razmer. Poznamo zgodbo njegove odpovedi in njegove smrti leta 1931. Drža slovenskih duhovnikov v novih razmerah je znana, zato jo tu le na rahlo omenim. Kljub konfinacijam, policijskim opominom in šikanam so s slovenskim sluhom srca vodili krščanska občestva, bivanjsko združevali podajanje krščanskega nauka s šolo slovenskega jezika, liturgijo z zlahtnostjo slovenske besede in pesmi, bili so priznana moralna oblast in zaščita slovenskih ljudi.

V tej zvezi ni lahko oceniti pastoralne dejavnosti, ki jo je izvajal nadškof Karel Margotti (1934-1951), poklican, da vodi goriško Cerkev v tedanjem usodnem obdobju zlasti za slovenski živelj. Po sodbi mnogih si je zlasti v prvem delu nadpastirskega služenja prizadeval, da se goriška Cerkev priliči ostalim italijanskim škofijam, tudi na račun starodavnega oglejskega izročila, ki je odgovarjal njeni večnarodni sestavini. A pravičnost zahteva, da se omeni njegova srčna dobrotà, dobrodelnost, aktivno poznanje in uporaba slovenskega jezika, zavzemanje za reševanje duhovnikov in laikov iz rok tako fašističnih kakor nacističnih oblasti. Ne gre pozabiti njegovega oporočnega naročila: "Italijanske in slovenske vernike prosim, naj se med seboj spoštujejo in ljubijo".

Če je bila prva svetovna vojna usodna za goriško nadškofijo, ni bila druga nič manj tragična zanjo, saj je globoko spremenila duhovni obraz večine naših ljudi in odprla rane v medsebojnih odnosih, ki se še sedaj težko celijo. Hvala Bogu pa, da je po težkem povojnem obdobju, po boleči razpolovitvi škofije z novo državno mejo leta 1947, globoko razgibal vesoljno Cerkev 2. Vatikanski cerkveni zbor (1963-1965), našo krajevno Cerkev pa še posebej nastop furlanskega domačina nadškofa Petra Cocolina (1967-1982). Njemu gre zasluga, da je odprl domačo Cerkev misijonski razsežnosti z ustanovitvijo goriške misijonske postojanke na Slonokoščeni obali v Afriki. Slovenci se moramo temu škofu za marsikaj zahvaliti, predvsem da se je kljub pomanjšenemu številu slovenskih vernikov zaradi škofijske delitve slovenska vidljivost ne le ohranila, marveč v koncilskem duhu tudi ojačila. Omenimo najprej ustanovitev štandreške dekanije, ki združuje slovenske oz. pretežno slovenske župnije, na ustanovitev Dušnopastirskega središča za Slovence v Gorici pri Sv. Ivanu, to je mestne duhovnije s pristojnostmi narodne župnije (kan.

516 ZCP) za vernike, ki se prostovoljno priznavajo za slovenske vernike (1972), na imenovanje škofovega vikarja za slovenske vernike itd.

Za doseg te preosnov so precej truda vložili slovenski duhovniki. Tu bi rad omenil zasluge vsaj dveh, to je dr. Rudolfa Klinca in g. Marijana Komjanca.

Naslovnica sinodalnega zbornika

tem ozemlju. Poslednično to pomeni dejansko in zavzeto ovrednotenje posameznih kulturnih in jezikovnih pripadnosti ljudi, ki so od davnih časov tu prisotni ali pa so se nedavno preselili na območje te škofije" (*Sinodalni zbornik*, stran 11).

To nedvomno pomembno sinodalno naročilo bo moral izpeljati novi goriški nadpastir Dino de Antoni (1999), ki je že pokazal občutljivost za to problematiko. Vendar brez sodelovanja vernikov, a ne le vernikov, marveč vseh ljudi dobre volje, tako slovenske kakor italijanske narodnosti, tega ne bo zmožel. Ponudimo mu v pomoč svojo roko!

Slovenski verniki so prisotni in lepo sprejeti v vseh škofijskih predstavniških telesih. Nadškof A. V. Bommarco (1983-1999), ki je vodil zadnjo škofijsko sinodo (1996-1998), je v sklepnem sinodalnem dokumentu, priobčenem v italijanskem in slovenskem jeziku, dal med drugim zapisati: "Na ozemlju, ki ga zaznamuje meja, govori škofijska Cerkve o preseganju mej. V stvarnosti, ki jo zaznamujejo ločitve, predlaga krščanska skupnost skupno z ljudmi, ki jim je edinost vrednota, skladnost, spravo in mir. Na področju, kjer ljudje govorijo italijanski, slovenski in furlanski ter druge jezike in se izražajo različne kulture, se sinoda postavlja na stran tistih, ki hočejo zgraditi ogromen most. Na njem moramo živeti skupaj in biti deležni bogastva drug drugega. Ta izbira danes pomeni, da smo za bratstvo med narodi, ki skupaj živijo na

ZAČETKI CIRILMETODIJSKEGA GIBANJA

150 let Bratovščine sv. Cirila in Metoda (1851-2001)

Angel Kosmač

150 let ni ravno veliko obdobje v zgodovini nekega naroda ali Cerkve ali sploh nekega pomembnega dogodka. Če pa rečemo, da ima ta dogodek svoje korenine daleč nazaj, torej tudi do tisoč let, je njegova pomembnost toliko večja in vsestranska.

Tako lahko sodimo o Slomškovi Bratovščini sv. Cirila in Metoda, ki nosi ustanovno letnico 1851; v resnici pa lahko sega po svoji vsebini daleč nazaj, celo v čase sv. Cirila in Metoda, po katerih nosi Bratovščina svoje ime. Potem ne gre več za skromnih 150 let njene zgodovine, ampak za tisoč in več let naše skupne narodne in cerkvene zgodovine.

V tem smislu ne gre zgolj za neko molitveno zvezo, ki je lastna skoraj vsaki bratovščini, ampak za neko gibanje, ki se je začelo že v 9. stoletju, torej za časa solunskih bratov Cirila in Metoda.

In kaj naj bi bilo to gibanje, ki se še danes ni povsem izčrpalo, ampak išče nove izzive in prijeme? Zelo preprosto rečeno, gre še vedno za neko zedinjenje narodov, tokrat slovanskih krščanskih narodov v eni Kristusovi Cerkvi. Solunska brata sta gotovo imela ta namen kot svoj končni cilj. Tudi razkola še ni bilo takrat in je bilo morda lažje misliti na neko določeno edinost med slovanskimi krščanskimi narodi, ki še niso bili povezani v kakšno drugačno skupnost.

Predvsem sta hotela sv. brata povezati slovanske srednje-evropske narode z Rimom, vendar ne tako da bi kaj izgubili na svoji narodni in kulturni dediščini. Ravno nasprotno. Hotela sta med temi narodi ustvariti neko narodno in kulturno prebujenje in celo osamosvojitve, zlasti če so bili ti narodi politično in kulturno odvisni od kakega tujega naroda. To so bili predvsem Nemci na Zahodu, ki so močno pritiskali zlasti na Veliko Moravsko pa tudi Panonijo. Na Vzhodu se je podoben vpliv zaznamoval od strani Bizanca, zlasti na Makedonijo in Bolgarijo.

Načrt solunskih bratov je bil vreden vse pozornosti. Zlasti slovanski narodi v Srednji Evropi z Veliko Moravsko na čelu bi lahko ustvarili novo državno skupnost, ki bi lahko vzdržala pritisk tako od Zahoda kot od Vzhoda in ustvarila potrebno ravnotežje. Za njeno nujno življenjsko podlago naj bi bila lastna krščanska književnost in samostojna cerkvena provinca. Tako bi stopili ti novi in mladi narodi v Srednji Evropi v krog kulturnih krščanskih narodov. S tem bi bile dane tudi vse možnosti za

veliko gospodarsko, politično in kulturno skupnost. In prav taka skupnost bi lahko pomenila most in zedinljivo silo med bizantinskim Vzhodom in med frankovsko-nemško državo na Zahodu.

Zdi se, da so se s tem načrtom strinjali tako na Vzhodu kot na Zahodu. Predvsem cesar Mihael III. v Carigradu, ki je sveta brata sam poslal na Veliko Moravsko na prošnjo Velikomoravskega kneza Rastislava. Po drugi strani sta papeža Hadrijan II. in Janez VIII. dala vso svojo podporo Cirilu in Metodu. Zlasti potem, ko sta se prepričala o njuni pravovernosti in poštenju. Tudi z novo slovansko abecedo sta soglašala, ko sta sprejela in odobrila nove bogoslužne knjige v staroslovanskem jeziku ter posvetila določeno število učencev, ki naj bi nadaljevali začetno delo med Slovani. Le nemški škofje in vladarji niso razumeli znamenj časa in nadaljevali s svojo politiko "osvobajanja na Vzhodu" ter pokristjanjevanja tudi "z mečem in ognjem". Zlasti jim je bilo napoti, da imajo Slovani svojo abecedo in s tem bogoslužne knjige v svojem jeziku. Prav tako jih je motila nova cerkvena provinca, ki je dala sv. Metodu vsa pooblastila, da združi slovanske narode pod eno samo cerkveno oblast. Poleg svetih bratov sta se veselila tega pastoralnega načrta, ki je vseboval tudi pogoje za kulturni in vsestranski razvoj slovanskih narodov, še posebno kneza Rastislav in Kocelj.

Že Metodovo skoraj triletno jetništvo na Nemškem je dalo razumeti, da bodo potrebni novi napor in še zlasti novo trpljenje, da se cirilmetodijsko gibanje ohrani in razvija. Vendar je prav Metodova smrt pokazala, kako daleč je bil še krščanski svet od tega, da bi razumel velikopotezni načrt solunskih bratov za novo Evropo, katero je sv. Benedikt komaj na novo pokristjanil ter nekdanje barbarske narode vključil v krščansko kulturo. Sedaj se je po sv. Cirilu in Metodu ta proces ponovil vsaj za slovanske krščanske narode. Iz tega razloga so vsi trije svetniki zaslužili ime evropskih sozavetnikov. Vendar je bil ta drugi proces le nekoliko drugačen od prvega. Pri sv. Benediktu in po njegovih samostanih je bil ta kulturni proces skoraj neviden in je deloval v notranjosti posameznih narodov. Pri Metodovem delovanju je proces kulturnega razvoja slovanskih narodov šel bolj odločno in prozorno. Ni mogel torej drugače, kot da se je dotaknil tudi drugih narodov in njihovih domnevnih interesov. Celo ogroženi so se čutili nekateri tuji vladarji in še posebno nemški škofje, ki so se kar bali, da bi izgubili neke svoje postojanke na Vzhodu.

Vendar je vsa tragičnost prišla na dan šele, ko je sv. Metod zatisnil oči za ta svet in so njegovi učenci ostali sami brez nadpastirja. Zmanjkal prijatelj in sodelavec slovanskih knezov, še posebno Rastislava in Kocelja. Ta dva sta v kratkem času naravnost izginila z evropskega prizorišča.

Žalostno usodo so dočakali skoraj vsi Metodovi učenci, naravnost izgnani iz svojih dežel ali celo prodani za sužnje. Za mnoge niti ne vemo, kakšna usoda jih je čakala in kje so odslej delovali. Le za nekatere je zgodovina bila bolj prizanesljiva. Tako sta sv. Kliment in sv. Naum delovala na Ohridu in ustanovila celo glagolsko šolo. Drugi so dobili zavetje na Bolgarskem in pozneje vsaj posredno vplivali na začetek in razvoj krščanstva v Kijeviski Rusiji in še naprej proti severu. Tako si je cirilmetodijsko gibanje našlo drugo pot do vzhodnih narodov. Delovanje svetih bratov po njunih učencih je ostalo nekje prekinjeno, našlo pa je druge oblike, da je svoje ideje preneslo v druge pogoje, čeprav vedno v korist slovanskih narodov. Škoda, da je medtem prišlo do velikega razkola na Vzhodu, ki je grško Cerkev v Carigradu odtrgal od rimske Cerkve, in s tem od edinosti Cerkve, tudi slovanske krščanske narode, ki so se znašli pod vplivom bizantinske Cerkve.

Lahko bi rekli, da je z novimi razmerami ugasnila ciril-metodova ideja tako na Vzhodu kakor na Zahodu. V temi sta ostala skoraj tisoč let tudi sveta brata, dokler ju ni 19. stoletje odkrilo svetu in Cerkvi. In tukaj se začenja tudi zgodovina Slomškove Bratovščine sv. Cirila in Metoda, ki je neka dopolnitev cirilmetodovega gibanja v novih časih, ki so odpirali novejšo zgodovino Evrope.

CIRILMETODIJSKO GIBANJE NA SLOVENSKEM

19. stoletje, še posebno v svoji prvi polovici, je bilo brez dvoma stoletje romantike, zlasti v kulturi. To se je izražalo še posebno v odkrivanju starih spisov in osebnosti iz zgodovine. Med Slovenci sta se odlikovala predvsem dva znana strokovnjaka, ki sta začela svoja raziskovanja tudi izdajati. To sta bila Jernej Kopitar in Fran Miklošič. Prvi je l. 1836 izdal glagolski rokopis *Glagolita Clozianus*, Fran Miklošič pa l. 1847 *Vita s. Clementis* (Življenje sv. Klimenta), nekaj let pozneje (1870) pa tudi *Žitja sv. Metodija*, v latinskem jeziku in še v starocerkveni slovanščini. Ruski zgodovinar A. V. Gorskiy pa je izdal l. 1843 *Žitja sv. Kirila in Methodija*. Vsa ta dela sta odgrnila zaveso in odkrila novim časom življenje in delo solunskih bratov, kar je kmalu pripomoglo k zanimanju za Cirila in Metoda in obenem pripomogla k narodnemu prebujanju med Slovani. Brez dvoma je temu odkrivanju zgodovine sledil tudi A.M. Slomšek, ki je hotel kot škof še sam pokloniti svoj prispevek, ki ni hotel biti le kulturnega značaja, ampak tudi verskega in cerkvenega.

Škof Slomšek je verjetno že zgodaj mislil na svojo Bratovščino sv. Cirila in Metoda. Morda je pričakoval še neko spodbudo, ki bi ga prepričala o nujnosti njene ustanovitve. Taka spodbuda je prišla naravnost iz Rima, kjer je papež Pij IX. l. 1848 napisal znano okrožnico "Ad

Petri Cathedram", ki je vabilo vsem ločenim kristjanom na Vzhodu, naj bi se zedinili s katoliško Cerkvijo. Torej izrazita ekumenska listina, čeprav še vedno v nekdanjem duhu, ki je poznal le izraz "zedinjenje" ali "vrnitev v katoliško Cerkev". Smo bili pač še daleč od današnjega gledanja na edinost med kristjani. Tudi na nasprotni strani ni bilo bolje. Zato tudi odgovora na papeževo pismo ni bilo. Papež morda še sam ni pričakoval kakega resnega odziva. Tudi zato ne, ker je bila pravoslavna javnost komaj obveščena o vsebini okrožnice. Psihološke priprave prav tako ni bilo nobene ali vsaj premalo, da bi obrodila takojšnje sadove.

Nasprotno je okrožnica vzbudila precejšnjo pozornost med katoličani, posebno v Evropi. Marsikje so začeli razmišljati o edinosti med kristjani in so se začele ustanavljati prve družbe, predvsem molitvenega značaja. Tako v Nemčiji, Belgiji, Franciji in drugje.

Prav gotovo je o tem slišal tudi škof Slomšek in v tem videl jasno znamenje časa, ki trka na katoliška srca tudi med Slovenci.

Še veliko poprej se je Slomšek oglasil s svojim spisom o Cirilu in Metodu v slovenskem časopisu Novice l. 1846: *Bratje sv. Ciril in Metod v naših šolah*. Sveta brata postavlja Slomšek za vzor vsem slovenskim učiteljem in njih učencem. Torej Slomšek ni mislil samo na molitveno akcijo za edinost kristjanov, ampak na celotno delo za dvig izobrazbe in kulture med Slovenci. Zato smemo reči, da je ta spis namenjen celotnemu narodu. V njem se Slovincem že jasno priporoča češčenje sv. bratov in se brata postavljata za zgled vsakršnega delovanja za narod. Sam Slomšek se našim prednikom tako predstavlja kot začetnik cirilmetodijskega gibanja med Slovani. In tukaj so tudi začetki Bratovščine, ki jo Slomšek želi postaviti pod varstvo Božje Matere Marije. Bilo je to l. 1851, ko je Slomšek hotel dopolniti cirilmetodijsko gibanje ne le kot kulturno gibanje, ampak kot izrazito molitveno zvezo in zato versko ustanovo.

SLOMŠKOVA BRATOVŠČINA

Da bi še posebej podčrtal duhovno bistvo te cerkvene ustanove, se je hotel posvetovati z ljubljanskim škofom Wolfom, ki ga je obiskal v Gornjem gradu. Še bolj pozoren pa je postal na svoje duhovnike v škofiji. Najprej na nemške duhovnike, ki so bili zbrani v glavnem v Št. Andražu na duhovnih vajah. Nato pa še na slovenske duhovnike, ki so bili zbrani v Brežicah prav tako na duhovnih vajah. Tako pri enih kot pri drugih je Slomškova bratovščina naletela na ugoden odmev, saj so se vsi duhovniki vpisali med člane in to priporočili tudi doma svojim vernikom že naslednjo nedeljo. Tako se je to cirilmetodijsko molitveno gibanje kar naglo širilo med Slovenci. Našlo je celo pot po drugih deželah izven avstrijskega cesarstva, ker je Slomšek opozoril na Bratovščino tudi druge škofo celo v

Nemčiji. Seveda je po nasvetu nekaterih duhovnikov prosil za potrditev tudi v Rimu. Potrdilni odgovor je prišel naslednje leto 1852, kar je dalo Bratovščini še večjo možnost, da se je širila tako doma kot v tujini ter opozorila krščanski svet na veliko pohujšanje needinosti med kristjani.

Morda bi se lahko tudi vprašali, kje so razlogi, da se je Slomškova Bratovščina tako naglo razširila med Slovenci. Seveda bo ostal glavni razlog njen ustanovitelj sam, ki ga je ljudstvo globoko spoštovalo in zato rado sledilo njegovim pobudam in nasvetom, kakor bi njegova svetost očarala cele množice rojakov. Pomemben razlog je tudi v tem, da je bil Slomšek že veliko poprej izdajal leto za letom svoje *Drobtinice*, v katerih je poročal tudi o novi Bratovščini in njeni neprestani rasti med narodom. Poleg tega je skoraj v vsaki številki *Drobtinic* dodal še kak poseben članek z ekumenskega področja ter tako vzgajal narod v ekumenskem duhu.

Podobno se je Slomšek posluževal letnih izdaj poljudnega zbornika *Zgodnja Danica*, ki je bil preprostim ljudem še posebno všeč. Pomembna so bila tudi Slomškova pastirska pisma, namenjena duhovnikom in vernikom, pri katerih ni manjkalo priporočil tudi glede edinosti med kristjani. Tako je Slomšek odlično prispeval k večji obveščenosti slovenskih kristjanov ter jih vzgajal v ekumenskem duhu, kar je bilo za takratne razmere izredna novost. Morda je k razvoju Bratovščine sv. Cirila in Metoda pripomogla celo njegova prezgodnja smrt. Saj so kmalu po njegovi smrti našteali že 75.000 članov in članic, nekaj let pozneje pa že 135.000. Tokrat je šel glas o Bratovščini zlasti na Češko in Moravsko, kjer so jo sprejeli z največjim navdušenjem.

APOSTOLSTVO SV. CIRILA IN METODA TER NJEGOVI SADOVI

Seveda, so imeli na Češkem tudi nove poglede na Slomškovo Bratovščino. Mislili so ne samo na molitveno gibanje v korist edinosti Cerkve, ampak na vsestransko gibanje, ki bi kakor nanovo odkrilo življenje in delovanje solunskih bratov. Zato naj bi se nova ustanova imenovala Apostolstvo sv. Cirila in Metoda, ki je l. 1891 nasledilo

Zastava bratovščine sv. Cirila in Metoda v Trstu

Slomškovo Bratovščino. Temu nazivu je ostala zvesta le tedanja lavantinska škofija, pač iz spoštovanja do samega Slomška. Skoraj povsod drugod so sprejeli novo ime Apostolstvo sv. Cirila in Metoda, ki se je ohranilo vse do danes. Tudi na Tržaškem in Goriškem je bilo tako. Glavni pobudnik te nove izdaje Slomškove ustanove pa je bil zlasti škof Stojan na Moravskem.

V tem novem ozračju so se porodili znani "Velehradski kongresi", ki so se vršili skoraj nepretrgoma od l. 1910 do 1940, ko je začela 2. svetovna vojna in z njo prve težave tudi za ekumensko delo, ki je na Češkem dobilo bolj znanstveni značaj. Velehradске kongrese pa je prirejela Academia Velehradensis, ki je tudi izdajala *Acta Academiae Velehradensis*. Zadnji zvezek je izšel v Olomucu l. 1948 v čast našega slovenskega prof. Franceta Grivca. Istega leta je bil na Teološki fakulteti v Ljubljani razglašen tudi za časnega doktorja Karlove Univerze v Pragi. Sicer je državno oblast v Pragi še istega leta vzel v roke rdeči režim, ki je radikalno posegel tudi v življenje in delovanje Apostolstva sv. Cirila in Metoda, ki je tako nehalo delovati. Nekaj let pozneje so to Apostolstvo začasno obnovili v Rimu, predvsem po zaslugi slovenskih in čeških jezuitov, katerim so se kmalu pridružili še drugi slovenski duhovniki in laiki, živeči v Rimu.

Vsekakor so Velehradski kongresi opravili velikansko delo sredi slovanskih narodov. Saj so prav iz tega gibanja izšli ljudje, ki so močno zaorali v ekumensko delovanje slovanskih narodov in za večje spoznavanje sv. bratov Cirila in Metoda ter njunega življenja in dela.

Častno mesto ima pri tem že imenovani naš rojak, profesor Franc Grivec, ki je o solunskih bratih izdal kar tri knjige. Ena je izšla v Ljubljani že l. 1927 *Slovenska apostola sv. Ciril in Metod*. Drugi dve pa l. 1963 ob 1100-letnici prihoda sv. bratov na Moravsko. Ena je v slovenskem jeziku: *Slovenska apostola sv. Ciril in Metod* in je izšla pri Mohorjevi družbi v Celju, prav tako je v Celju izšla nemška izdaja iste knjige.

Drugi velikan na tem področju pa je bil češki bizantinolog dr. F. Dvornik, ki je izdal obširno delo: *Les legendes de Constantin et de Method vue de Bisance*, Praha 1933.

Izmed velikih mož, ki so svoja življenja posvetili cirilmetodijski ideji, ne moremo pozabiti velikega prijatelja Slovencev, hrvaškega škofa Strossmayerja, ki je veljal za svetovalca papeža Leona XIII. v slovanskih zadevah. Bil je pobudnik raznih prizadevanj, da bi se češčenje solunskih bratov utrdilo tudi izven slovanskih dežel. Tako je nastal v Rimu, v cerkvi sv. Klemenca, oltar sv. Cirila in Metoda s primerno sliko. Danes se pri tem oltarju hranijo relikvije sv. Cirila, ki so se nedavno našle, po

skoraj dvesto letih, nekje v srednji Italiji. Podoben oltar je dal škof Strossmayer postaviti v znanem Marijinem svetišču v Loretu, v neposredni bližini Nazareške hišice.

Omembe vredna je tudi vloga papeža Leona XIII., ki je l. 1885, sredi praznovanj ob 1000-letnici smrti sv. Metoda, izdal posebno okrožnico *Grande munus*, s katero je hotel ves krščanski svet opozoriti na dva velikana v cerkveni zgodovini: sv. Cirila in Metoda. Zanimivo, da je skoraj sto let pozneje drugi papež, tokrat slovanski Janez Pavel II., oba brata postavil za sozavetnika Evrope poleg sv. Benedikta in objavil leta 1985 okrožnico Apostola Slovanov.

Na Tržaškem je bilo ustanovljeno Apostolstvo sv. Cirila in Metoda s škofijsko odločbo 22. februarja 1963. leta. Najprej je bil sedež pri Šolskih sestrah pri Sv. Ivanu v Trstu, sedaj pa v Vzhodnem domu v prostori Baragovega doma v Ricmanjih.

Na Goriškem pa je bil ustanovni dan 24. jan. 1965. Tedanji goriški nadškof je maja istega leta potrdil pravila ACM za Gorico. Sedež je bil v cerkvi sv. Ivana v Gorici, sedaj pa je pri Šolskih sestrah v Zavodu sv. Družine.

To so najzlahtnejši sadovi Slomškove Bratovščine, ki se danes ponosno ozira nazaj na 150 let živahnega delovanja v korist celotne Cerkve, še posebno pa našega naroda in Cerkve na Slovenskem, ki se še vedno čuti poklicano, da ekumensko misel goji v svoji sredi ter jo posreduje drugim cerkvam in narodom na Vzhodu in Zahodu.

Na Tržaškem smo se te visoke obletnice spomnili kar dvakrat v tem jubilejnem letu: 20. maja 2001 na praznovanju sv. Leopolda Mandiča v kapeli pri Domju, kjer je tudi uradni sedež Apostolstva sv. Cirila in Metoda za tržaško škofijo. Pozneje pa še enkrat na Ciril-Methodovo nedeljo v Marijinem svetišču na Vejni, ki smo jo obhajali 8. julija ob lepem številu prijateljev ekumenske misli in še posebej članov in članic Apostolstva sv. Cirila in Metoda.

Glavno praznovanje 150-letnice ustanovitve Slomškove Bratovščine je bilo v Mariboru, v soboto, 22. septembra 2001. V imenu tržaških in goriških ekumenskih delavcev in prijateljev je prinesel pozdrav in voščila dr. Jožko Markuža. Vsi želimo, da bi se v tem letu poživilo ekumensko gibanje med Slovenci in se tako ohranila tudi za prihodnje rodove dragocena dediščina sv. bratov Cirila in Metoda, ki jo je znal Slomšek tako čudovito poživiti v svojem času.

POMEN MOHORJEVE DRUŽBE

Ob 150-letnici (1851-2001)

Slavko Bratina

Škof Anton Martin Slomšek se je že leta 1845 - kot kanonik in šolski nadzornik v Št. Andražu - odločil, da ustanovi društvo za izdajanje dobrih slovenskih knjig. Kot izvrsten vzgojitelj in dobrotnik slovenskega naroda, kakor pravi dr. Valentin Inzko v članku *Ob stoletnici*, se je Slomšek prepričal, da ni dovolj za ljudstvo to, kar dobi v cerkvi, treba mu je tudi vzgoje izven cerkve. To pa naj bi vršila dobra knjiga.

Vest, da je dne 6. januarja 1845 vložil na visoki cesarsko-kraljevi ilirski gubernij v Ljubljani prošnjo za ustanovitev "družbe z udi, katerih naloga bi bila spisovati koristne, spodbudne knjige za ljudstvo in za šolska darila, jih dajati v tisk in jih širiti med ljudmi po kar najnižji ceni", je slovenska javnost navdušeno pozdravila.

Jezikoslovec in duhovnik Oroslav Caf je tedaj v Bleiweisovih Novicah med drugim zapisal: "Novo, celo posebno veselje za vse Slovence... - naš gospod Slomšek, pravim, pripravljajo nam novo, novo življenje: Družbo za izdajanje cenejših slovenskih knjig narejajo... Večni Bog, oče vseh narodov, daj dober tek tej napravi in dolgo življenje skrbnemu gospodu napravljalcu." Pomembna je obenem izrečena želja, naj "bi tale družba vse Slovence od madžarske do laške meje, od nemških gor do ilirskih logov prijazno objemala."

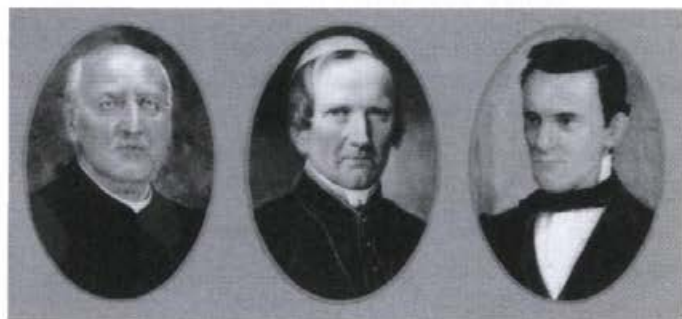
V Avstriji pa je takrat vladal absolutizem in zgodilo se je, da oblasti na Dunaju in v Ljubljani niso zaupale niti Slomšku in so mu zavrnile prošnjo. Taka odločitev ga je prizadela, a ga hkrati spodbudila, da bo v svojih prizadevanjih vztrajal, kakor je bilo mogoče razumeti iz teh besed: "Naše geslo bodi malo in nič vpiti - veliko delati - vse potrpeti; božje kraljestvo silo trpi."

V začetku leta 1846 je kar sam začel izdajati Drobthinice, ki so bile kot vzgojna knjiga namenjene staršem, učiteljem in otrokom. Ko je še istega leta postal škof, se je odpovedal uredništvu, a ne sodelovanju in hkrati vedno mislil na knjižno družbo in čakal primerne trenutke za njeno ustanovitev.

Po burnem letu 1848, ki je v Avstriji odpravil absolutizem in s tem tudi cenzuro, so se razmere začele počasi spreminjati in leta 1850 je Slomšek v Celovcu pridobil za svojo misel tamkajšnega stolnega kaplana Andreja Einspielerja in profesorja Antona Janežiča.

V prvi številki celovškega lista Slovenska Bčela za leto 1851 Anton Janežič že poziva Slovence, "naj se ustanovi Društvo za izdajanje dobrih slovenskih knjig, katerega namen naj bo preprosto ljudstvo izobraževati, domače slovstvo podžigati, pisatelje podpirati ter jih k novim činom izpodbujati. Živeli Slovenci! Živelo društvo za izdajanje dobrih slovenskih knjig!"

Dne 27. julija istega leta se je v listu Slovenska Bčela pojavil poziv Slovincem, naj pristopijo k društvu, ki si je zadalo nalogo, da bo izdajalo in razširjalo dobre slovenske knjige. Hkrati so bile objavljene tudi "postave" tega društva. Prvi člen se je glasil:

Ustanovitelji Mohorjeve družbe: A. Einspieler, A.M. Slomšek in A. Janežič

"Društvo se imenuje 'Društvo svetega Mohorja'." Drugi člen: "Namen društva je na svetlo dajati in razširjati dobre knjige, ki um, srce in voljo ljudi razsvetliti in požlahniti in se zraven tudi dober kup razprodajati zamorejo."

Zanimiv je drugi odstavek tega člena, ki se glasi: "Društvo se s politiko za nobeno vižo ne bo pečalo; zato ne bo nikoli ljudi zastran političnih reči podučevalo, tudi nikoli časopisov, oznanil ali bukev, ki bi v politiko segale, na svetlo dajalo, tudi nikoli in na nobeno vižo takih pisem razširjevati pomagalo."

Iz poročila o delovanju društva, ki ga je Andrej Einspieler pripravil za Koledar leta 1878, je razvidno, da se je le malo ljudi začelo zanimati za slovenske knjige. Po 785, 884 in 978 udih v letih 1852-1854 je njih število do leta 1859 stalno padalo in končno jih je ostalo le 263. Zato je Anton Janežič spregovoril o nastalem položaju v Slovenskem Glasniku in zaključil članek s pozivom:

"Slovenci, velika sramota bi nam bila pred svetom, ako nam pogine edino društvo zavoljo naše mlačnosti in nemarnosti. Da se to ne zgodi, bodi naša prva skrb. Združimo se torej in prizadevajmo si iz vseh moči, da bo Družba sv. Mohorja v kratkem omladela in še dolga leta cvetela Bogu na čast in domovini na slavo."

Rešitve Društva sta se nato lotila Andrej Einspieler in Anton Janežič, potem ko sta javnosti prikazala, da je ta možna le s preosnovo Društva v cerkveno bratovščino kot Družbo sv. Mohorja, ki se bo organizirala po

župnijah in znižala udnino na en goldinar za vse. Ko je prelat Aleš Zechner omenil to spremembo v članku Poslanstvo Mohorjeve družbe, je še dodal:

"Z novim razmahom je nadaljevala započeto delo. Ostala je zvesta namenu, katerega so ji dali na življenjsko pot njeni ustanovitelji: 'Popirati pobožno, lepo obnašanje in ohranjevati katoliško vero med slovenskim ljudstvom...' že takrat je veljala o njej beseda: 'Naučila je Slovence brati, ljubiti knjigo, umno gospodariti in v pravem krščanskem duhu živeti.'"

Takrat so se tudi Primorci začeli zanimati za Mohorjevo in prejemale njene knjige. Največ zaslug je imel pri tem stolni vikar v Gorici Matevž Pirc, ki je že v letu 1861 pridobil na Goriškem 119 od skupnih 186 članov, navedenih v *Imeniku družbenikov*, pripravljenem za *Koledarček* leta 1862. Manj odziva pa je bilo med preprostimi ljudmi na podeželju.

Ni mogoče vendar prezreti, da so Goričani navezali stike s Celovcem že kmalu po ustanovitvi prvega društva. Duhovnik in profesor Štefan Kociančič se je namreč seznanil s škofom Slomškom in Andrejem Einspielerjem ter začel tako svoje sodelovanje in hkrati navajal k temu goriške bogoslovce. Leta 1853 je tretjeletnik France Blažič izdal tam zgodovinski spis *Kratka povestnica goriške nadškofije*, za katerega je pripravil predgovor prav Kociančič.

Novi odbor Družbe, ki je bil izvoljen v januarju leta 1860, je med drugim sklenil, da bo z drugimi rednimi knjigami izdajal tudi *Koledarček*. Leta 1873 se je ta preimenoval v *Koledar*, a v večji obliki je začel izhajati šele leta 1887.

Tiskanje knjig je ponavadi prevzemal Blaznik v Ljubljani, a leta 1864 so nekateri člani novoustanovljene čitalnice v Celovcu začeli misliti na manjšo tiskarno, ki naj bi služila tudi za tiskanje mohorskih knjig. Prošnja zanjo pa je bila odbita z izgovorom, da sta v mestu dovolj dve tiskarni. Resne priprave za lastno tiskarno so potem stekle leta 1870.

V naslednjem letu je že bila vložena potrebna prošnja pri celovski deželni vladi. Ta je prošnji ugodila 19. maja, v nekaj mesecih so bila opravljena vsa potrebna dela in 1. decembra 1871 je tiskarna lahko začela delati. Na dan sta prišli prvi dve knjigi, in sicer *Kupčija in obrtnija - denar in blago* ter *Kristusovo življenje in smrt v premišljevanjih in molitvah* nam znanega Štefana Kociančiča, prva v nakladi 14.000, druga pa 20.000 izvodov.

Družba sv. Mohorja se je tako lahko pripravljala, da "postane slovenskemu narodu občna učilnica". Da je na pravi poti, je dokazovalo tudi zadovoljivo število njenih udov. Sprva se je njih število sukalo okrog

25.000, ko pa je leta 1887 Koledar dobil večjo obliko, se je začelo odločno dvigati in doseglo višek leta 1910, ko je bilo mogoče ugotoviti 85.789 Mohorjanov. Lepo je potrdil pomen Mohorjeve ameriški Slovenec Anton Grdina, ko je leta 1951 ob obhajanju njeje stoletnice zapisal, kako je to sam doživel:

"Sam o sebi povem, da sem od otroških let, ko smo v zimskih večerih pri mizi v domači hiši prebiral Mohorjeve knjige, nabiral iz njih svoje znanje in izobrazbo. Nikoli ne bom pozabil spisov velikega slovenskega apostola Antona Martina Slomška, večernic ali mašnih knjig ter drugih poljudno znanstvenih del. Težko bi bilo opisati korist, ki jo je dala Mohorjeva družba našemu narodu. Toliko poučnega ter spodbudnega za naše slovensko ljudstvo je prišlo po njej do nas! Vsem je bila Mohorjeva družba ljudska univerza."

Če pogledamo na Primorsko, lahko opazimo, kako je potekalo vključevanje v družino Mohorjanov tistih Slovencev, ki so živeli na območju goriške nadškofije: deset let je bilo potrebnih, od leta 1871 do leta 1881, da se je število udov dvignilo od 2.074 na 3.037; o podvojitvi je bilo mogoče govoriti leta 1892 (6.160 udov), potrojitev pa je prišla na vrsto leta 1904 (9.563 udov).

Od tedaj se je število ohranjalo nad 9.000 in zgodilo se je, da se je v letih 1910 in 1911 dvignilo celo na 10.133 in 10.324. Velik padec pa je potem povzročila prva svetovna vojna, saj je v letu 1917 ostalo le 4.222 udov. Kljub temu se je Družba sv. Mohorja znašla v celoti s povišanim članstvom: 78.145 leta 1916, 82.199 leta 1917. V naslednjem letu se je celo zgodil nekak čudež: družba je štela kar 90.512 udov!

Bil je labodji spev: novembra 1918 je bil konec vojne in Avstrija je kot poraženka bila obsojena na razpad. Žrtve tega so postali Korošci, Primorci in Prekmurci. Še posebno zapletene razmere so nastale na Koroškem. Posledice tega je bridko občutila Družba sv. Mohorja, saj je morala zapustiti Celovec in prenesti drugam svoj sedež, še preden se je dokončno rešilo vprašanje Koroške. Ker je kljub vsemu le upala, da ni še vse zgubljeno, se je odločila za začasno preselitev na Prevalje.

Vsi upi so se na žalost razblinili ob nesrečnem plebiscitu oktobra 1920, ki je izročil Avstriji celotno Koroško onstran Karavank. Prevalje so zato ostale zasilen sedež Mohorjeve do njene preselitve v Celje leta 1927.

Žalostno je bilo tedaj ugotavljanje, da je Družbi že leta 1919 ostalo samo 59.677 udov, da je leta 1920 število padlo na 43.608 in se v naslednjih letih še manjšalo. Razlog za to ni bila sicer edino izguba Koroške in Primorske, v precejšnji meri so k temu pripomogle tudi spremenjene

socialne in politične razmere, zaradi katerih je marsikdo zavzel odklonilno stališče do ustanove, ki je delovala kot cerkvena ustanova.

Ker so se Slovenci na Primorskem navezali na Mohorjevo družbo in na knjige, ki jim je pošiljala iz Celovca, so po koncu vojne občutili, da jim nekaj manjka. Zato je Katoliško tiskovno društvo (KTD) v Gorici poskrbelo za stike z družbo na Prevaljah in skušalo ugotoviti, kako bi se knjige lahko pripeljale v Gorico.

Pogovori so pokazali, da je bil "uvoz knjig iz Jugoslavije skrajno neugoden" zaradi previsokih cen in zamudnih postopkov na carinarnici, hkrati pa tudi zaradi vedno večjih ovir politične oblasti. Na dan je prišlo zato več predlogov za ustanovitev v Gorici osrednje slovenske knjižne ustanove in naposled se je uveljavila zamisel Virgila Ščeka: "Nova založnica naj nadomesti celovško Družbo sv. Mohorja in prevzame njen knjižni program, skladno s posebnimi življenjskimi zahtevami slovenskega življa v Italiji."

Odrezanost do matičnega naroda in začetek pospešenega raznarodovanja z ukinitvijo slovenskih šol že v prvem letu Mussolinijevega vladanja sta dala razumeti, da Slovence na Primorskem čakajo hudi časi. Razumljiva je zato odločitev nadškofa Sedeja, da je 23. novembra 1923 ustanovil Goriško Mohorjevo družbo kot cerkveno bratovščino, ki naj bi vršila svoje poslanstvo v okrilju katoliške Cerkve.

O delovanju in težavah GMD se je veliko pisalo ob 50-letnici, a dovolj bi nam bil že sam odlomek nekega članka, da bi razumeli, kako neprecenljivo vlogo je odigrala v letih, ko je bila slovenska beseda zaničevana in uradno prepovedana. Glasi se tako:

"Ker je bila slovenščina pregnana iz šol, so odborniki GMD poudarjali pomen družinske vzgoje. Zato so začeli izdajati priročnike in družinske knjige, iz katerih naj bi se malčki učili slovensko brati in pisati. Kolačkom iz leta 1926 se je tja do začetkov druge svetovne vojne pridružilo kar lepo število knjig za mladino. Najbolj znane so Za domačim ognjiščem, Naši paglavci, Mati uči otroka moliti, Bratec in sestra ter Poredni Bobi. Marsikatera naša družina jih še vedno hrani na knjižni polici in to nam dokazuje, da jih danes cenijo, kakor so jih v času izida.

Pri GMD so se tudi spomnili, da naši ljudje radi pojejo in da bi slovenska pesem lahko neovirano donela vsaj po podeželskih cerkvah. Sklenili so zato, da bodo z drugimi knjigami izdali vrsto cerkvenih pesmaric. Nalogo za njih ureditev so zaupali Vinku Vodopivcu, druge slovenske skladatelje pa so prosili, naj bi uglasbili nekaj novih pesmi. Leta 1929 je bila pripravljena zbirka Božji spevi, v naslednjih letih še tri: Gospodov dan, Zdrava Marija in Svete pesmice. Po zaslugi teh pesmaric, ki jih ponekod še rabijo, lahko ugotovimo, če se spravimo na kak kor, da se je cerkveno

petje v našem jeziku uveljavilo prav povsod in pričalo, kako je živa v primorskem ljudstvu zvestoba verskim in narodnim izročilom."

Ob praznovanju 50-letnice so Goriški Mohorjevi družbi poslali čestitke vsi slovenski škofje in mariborski škof Maksimilijan Držičnik je kot naslednik bl. Antona Martina Slomška pojasnil hkrati, zakaj je njegov predhodnik izbral za družbo ime sv. Mohorja:

"V Drobtinichah za leto 1851 je Slomšek objavil svoj spis 'Oglej, prva zibel sv. kršč. vere za Slovence', v katerem je obširno popisal življenje sv. Mohorja. Ta popis je sestavil ob spominih svojega potovanja, ko je leta 1835 skupaj z Valentinom Staničem prepotoval vso Primorsko. Zdelo se mu je primerno, da se temu apostolu krš-

Množica pred celovško stolnico ob praznovanju Slomškove nedelje 30. septembra 2001

čanstva v naših krajih postavi primeren spomenik in zato je novi knjižni ustanovi določil ime 'Družba sv. Mohorja'. Dne 27. julija 1851 je izšel oglas za 'Družbo sv. Mohorja'. V tem oglasu je bilo tudi objavljeno, da je škof Slomšek določil 500 goldinarjev kot prvi temelj društvu. Tako je idejno in gmotno postal njen ustanovitelj."

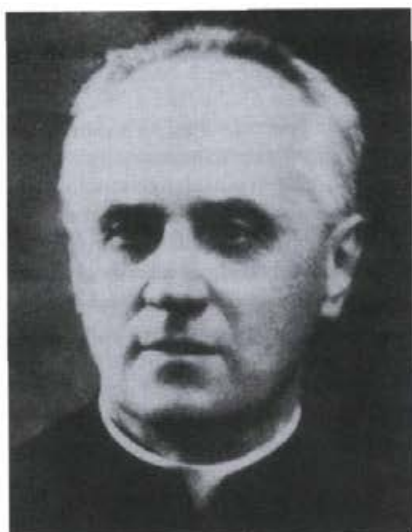
Od takrat je preteklo stopetdeset let in obhajanje te pomembne obletnice je našim ljudem lahko ponudilo lepo priložnost, da so bolj spoznali škofa Slomška tudi kot izrednega vzgojitelja, ki je razumel, da so narodu potrebne šole in knjige v materinem jeziku.

Še posebnega pomena je v tem pogledu, da je predsednik Republike Slovenije, na predlog Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Slovenske matice in Društva slovenskih pisateljev, odlikoval Mohorjeve družbe v Celju, Celovcu in Gorici z Zlatim častnim znakom "za neutrudno širjenje slovenske knjige in utrjevanje narodne zavesti med Slovenci".

Kako živ je med vernimi ljudmi spomin na Slomška duhovnika in škofa, pa je pokazalo izredno število Slovencev, med katerimi so bili tudi Goričani in Tržačani, ki so se 30. septembra 2001 zbrali v Celovcu na praznovanju Slomškove nedelje.

EHRlichOV SIMPOZIJ V RIMU

Edo Škulj

Dr. Lambert Ehrlich

V nizu znanstvenih posvetov, ki jih vsako leto prireja Slovenska teološka akademija v Rimu in jih pripravlja Inštitut za zgodovino Cerkve v Ljubljani, je bil na vrsti prof. dr. Lambert Ehrlich. Simpozij, že 19. po vrsti, je bil od 3. do 6. septembra 2001 v prostorih Slovenskega zavoda v Rimu.

EHRlichOVA ŽIVLJENJSKA POT

Lambert Ehrlich se je rodil 18. septembra 1878 v Žabnicah v Kanalski dolini in je bil umorjen 26. maja 1942 na Streliški ulici v Ljubljani. Njegov oče Ivan je bil posestnik, gostilničar in lesni trgovec, mati pa Magdalena Mikoš. Osnovno šolo je obiskoval v Žabnicah, gimnazijo v Celovcu, bogoslovje v Innsbrucku in Rimu. V duhovnika je bil posvečen 20. julija 1903. Istega leta je bil v Innsbrucku pro-

moviran za doktorja teologije. Služboval je kot kaplan v Beljaku, stolni kaplan v Celovcu, škofov tajnik, profesor v celovškem bogoslovju. Kot izvedenec za razmere na Koroškem je bil leta 1919 imenovan v jugoslovansko delegacijo na mirovni konferenci v Parizu. Tam je objavil obsežno poročilo *La Carinthie*. Nato je v Parizu in Oxfordu nadaljeval etnološke in verstveno primerjalne študije, zlasti v zvezi s prvotnimi kulturami. O tem je v angleščini napisal knjigo *Izvor avstralskih verovanj*. Isti predmet je obravnaval tudi v angleščini pisani razpravi *Rodbinsko vpeljevanje in tajne družbe v Avstraliji*. Leta 1922 je postal redni profesor primerjalnega veroslovja na Teološki fakulteti v Ljubljani, kar je ostal do umora.

Več let je bil odbornik celovške Družbe sv. Mohorja. Bil je vodilni duh katoliškega prosvetnega dela med koroškim ljudstvom. Leta 1904 je dal pobudo za ustanavljanje delavskih in izobraževalnih društev. Sam je leta 1905 ustanovil Slovensko delavsko društvo v Podljudelju. Ustanovil je tudi duhovniško društvo Sodalitas presv. Srca Jezusovega in pozneje razne organizacije za podpiranje misijonov. Leta 1913 je v Celovcu izdal knjižico *Aus dem Wilajet Karnten*, kjer prikazuje, kako se slovenski na-

rod bori za naravno pravo svojega obstoja. Leta 1931 je izšel njegov višarski molitvenik *Na sveti poti* (nepodpisan). Predvsem se je zanimal za dijaštvo. Bil je cerkveni predstavnik pri Slovenski dijaški zvezi, Akademski zvezi, akademskemu klubu Straža in Marijini kongregaciji za študente. Večkrat je predaval na dijaških tečajih na Svetih Višarjah.

DELO SIMPOZIJA

Kar dvajset predavateljev je skušalo osvetliti posamezne vidike tega bogatega življenja. Predavanja so bila razdeljena na štiri sklope: koroška leta, profesor na Teološki fakulteti, sodelovanje s stražarji in njegova usmrnitev.

Trije koroški zgodovinarji so osvetlili prvi, koroški del njegove življenjske poti: Avgustin Malle je razpredel Ehrlichov rod (Lambert je imel brata prelata Martina) in njegova študijska leta, Teodor Domej je razčlenil list *Bratoljub*, glasilo celovških bogoslovcev, Walter Lukan pa odnos Ehrlicha do Slovenske krščanskosocialne zveze na Koroškem. Njegovo vlogo na pariški mirovni konferenci je osvetlil Jure Perovšek, pri čemer ga je dopolnila Marija Vrečar, sicer s Koroškega, z novimi listinami iz Ehrlichovega arhiva.

Metod Benedik je pojasnil njegovo profesorsko delo na Teološki fakulteti (bil je tudi trikrat dekan), pri vsem svojem delu pa ni pozabil na karitativno dejavnost, na kar je opozoril Jože Štupnikar. Njegove znanstvene razprave lahko razdelimo v pet enot: ekleziološki (Ciril Sorč), filozofski (Janez Juhant), družbeni (Ervin Dolenc), misiološki (Ivanka Tadina) in veroslovski spisi (Bogdan Dolenc). Iz teh predavanj je zasijala izredno inteligentna osebnost. Na vsakem področju, kamor se je podal, je napisal vsaj nekaj temeljnih znanstvenih razprav, predvsem do leta 1930, ko se je začel ukvarjati s študentsko pastoralo.

Ehrlich je bil duhovni vodja stražarjev (Ana Vidovič-Miklavčič), ki so bili ena izmed katoliških skupin na ljubljanski univerzi (takrat so se študenti imenovali akademiki). Zato je zanimiv odnos stražarjev do drugih organizacij (Andrej Vovko), kakor tudi odnos mladcev do stražarjev, kar je razložil tedanji mladec, danes 80-letnik Martin Kraner. Poglavlje zase je Ehrlichova zasnova slovenske države, ki jo je predstavil Bojan Godeša.

Tudi po Ehrlichovem umoru s strani komunistične partije so stražarji nadaljevali s svojim delovanjem med drugo svetovno vojno (Boris Mlakar). Iz drugega zornega kota je Vida Deželak-Barič prikazala, kako je Osvobodilna fronta gledala na Ehrlicha in stražarje. Z detektivsko natančnostjo in vsemi podrobnosti je Tamara Griesser-Pečar raziskala Ehrlichov umor. Stane Granda je poiskal, kako je gledalo na Ehrlicha

slovensko povojno zgodovino pisje, za sklep pa je France Oražem prikazal Ehrlichovo duhovno podobo, pri čemer je poudaril njegove večje in manjše vrline.

OBSIMPOZIJSKA DOGODKA

V sredo, 5. septembra, so se predavatelji udeležili splošne avdienco, pri kateri je papež Janez Pavel II. v slovenščini dejal: "Pozdravljam udeležence znanstvenega simpozija, ki ga organizira Slovenska teološka akademija o apostolskem duhovniku Lambertu Ehrlichu, vzgojitelju univerzitetnih akademikov, zavednem narodnjaku, misijonskem gorečniku in žrtvi komunizma. Vsem podeljujem svoj apostolski blagoslov!"

Isti dan zvečer je bil na razširjenem delu vrta Slovenika odkrit petmetrski "tisočetni obelisk", kot spomin na slovensko navzočnost v Rimu. Na štiristraničnem podstavku se dviga tristranični obelisk: na prvi so mejniške letnice slovenske zgodovine (te predstavljajo slovenski narod), na drugi kratice slovenskih svetniških kandidatov od AMS, FB in JG naprej (ti predstavljajo slovensko krščanstvo), na tretji strani pa kratice slovenskih pesnikov in pisateljev od FP, SG, IC naprej (ki predstavljajo slovensko kulturo).

Zbornik *Ehrlichov simpozij v Rimu* bo predvidoma izšel maja 2002, ko bodo v prostorih Teološke fakultete v Ljubljani odkrili spominsko ploščo ob 60. obletnici smrti prof. dr. Lamberta Ehrliche.

NOVOMAŠNIK ERNEST ILARION ROCA V ŠTANDREŽU

Marta Povšič

Misijonski krožek župnijskega pastoralnega sveta v Štandrežu je sklenil, da bo podpiral študente, ki se odločijo za študij teologije. Oktobra 1997, na misijonsko nedeljo, se je Štandrežu prvič predstavil bogoslovec Ernest Ilarion Roca iz Romunije, katerega naj bi podpirali, on pa bi pomagal štandreškemu župniku in župniji pri delu.

Ernest se je rodil leta 1975 kot tretji otrok od osmih v kmečko-delavski družini v kraju Valea Mare v Romuniji. Ta kraj leži prav blizu Moldavije in je od Bukarešte oddaljen približno 400 km. Njegov oče je delal v tovarni, mati pa se je doma ukvarjala s številno družino. Študiral je v domačem kraju, malo semenišče pa je obiskoval v Jasi. V Romuniji je katoliška Cerkev v manjšini. Za duhovniški poklic se je odločil tudi njegov brat, dve sestri pa sta redovnici v Italiji, trenutno sta na Siciliji.

Ernest se je s svojim veselim značajem in s svojo bistroumnostjo zelo prikupil Štandrežcem. Izkazal se je tudi za zelo preprostega mladega fanta, ki je pripravljen prisluhniti in pomagati drugim. Naučil se je osnovnih temeljev slovenskega jezika, italijanščino pa je kar dobro obvladal, saj je študiral v Vidmu. V diakona je bil posvečen v Ogleju oktobra 2000. Obredu sta prisostvovala oba goriška nadškofa Dino De Antoni in upokojeni Anton Vital Bommarco.

Za božične praznike leta 2000 je odšel domov in tam pomagal v domači župniji. Komaj se je po praznikih vrnil, je sprejel kruto vest, da so mu umorili očeta. Vzroki ter vršilec dejanja so neznani. Po pogrebni pobožnostih se je vrnil v Gorico. Nadškof Dino De Antoni je imel žalno mašo tudi v Štandrežu. Pridigo je oblikoval sam Ernest in marsikoga je tako prevzela,

Novomašnik Ernest Ilarion Roca

da so mu prišle solze v oči. "Ko molim Oče naš," je dejal Ernest, "se prvič zavedam, da imam samo še enega Očeta - Boga in to mi je v veliko tolažbo".

Na praznik sv. Petra in Pavla 29. junija 2001 pa je bil v semenišču sv. Frančiška v Romanu (Romuniji) po rokah msgr. Petra Gherghela, škofa v Jasi, posvečen v duhovnika. Novo mašo je imel v rojstnem kraju v Valea Mare 1. julija 2001.

Številni Štandrežci so prisostvovali temu dogodku, med njimi tudi župnik Karel Bolčina in občinski svetovalec Božo Tabaj. Vsem je ostal nepozabni vtis o tem dogodku in teh ljudeh, ki so kljub revščini neizmerno bogati - bogati v preprostosti, sprejemanju in dajanju.

Štandrež je sprejel novomašnika v soboto 21. julija 2001. Že teden dni prej pa so vaščani čistili, pletli vence, delali "porton", skratka vse za okrasitev cerkve in okolice, kot se za novomašnika spodobi. V soboto po sprejemu in po litanijah so novomašniku Ernestu tudi izročili darila.

Novomašniški blagoslov je posebna milost, ki smo jo bili deležni pri ponovitvi nove maše 22. julija. Bila je kar v treh jezikih. Somaševala sta župnik Karel in duhovnik mag. Božo Rustja, urednik revije Ognjišče iz Kopra; prisoten pa je bil tudi ekonom semenišča iz Gorice don Valentino Comar. Prišel je tudi gospod nadškof msgr. Dino De Antoni.

Molitev Oče naš smo peli vsak v svojem jeziku. Bilo je enkratno in neponovljivo. Tudi naš zbor se je izkazal s prelepim petjem, kljub odsotnosti orgel, ki so bile v popravilu.

Za pogostitev oz. kosilo so poskrbeli Štandrežci oz. Štanderke, za lepo vreme so poskrbele višje sile, za dobro razpoloženje pa vsi prisotni.

"Edini smisel bivanja je v tem, da bivanju najdemo smisel!" To je novomašnikovo geslo gospoda Ernesta. Z željo, da je smisel bivanja že našel in da ga ne bo nikoli zapustil, mu želimo vsi, ki ga imamo radi, srečno pot. Sveti Duh, ki nas združuje, pa nas bo še nadalje vodil po poti upanja v odrešenje po Jezusu Kristusu.

Ernest je poslušno odšel nazaj v Romunijo, kjer ga potrebujejo in kjer skrbi med drugim tudi za množico otrok, čeprav si je želel iti v misijone. Njegovi predstojniki so namreč mnenja, da si mora prej nabrati nekaj izkušenj, saj je še mlad.

Pobuda misijonskega krožka se je izkazala za zelo vzpodbudno in plodno ter jo mislimo nadaljevati. Misijonski krožek že skrbi za drugega bogoslovca, to je Federico Mirko Butkovič iz Tržiča.

Vsekakor Štandrežci niso pozabili "svojega" Ernesta. Meseca septembra smo zbirali rabljena zimska oblačila, ki jih bodo poslali Ernestu v Romunijo. Ker nam danes komunikacija ne predstavlja nikakršne ovire, še naprej gojimo osebne stike, ki bodo prav gotovo obrodili mnogo sadov.

NOVO SREDIŠČE ZA ŽIVO SKUPNOST

Župnijski prostori pri cerkvi sv. Ivana

Danijel Devetak

Oktobra 2002 bo poteklo 30 let, od kar je bilo ustanovljeno dušno-pastirsko središče pri sv. Ivanu v Gorici, in končno so njegovi obiskovalci dobili primerne prostore, kjer se lahko srečujejo in rasejo kot živo občestvo slovenskih vernikov iz goriškega mesta.

Praznično slavje, ki je privabilo res lepo število ljudi, se je v soboto, 8. septembra 2001, na dan Marijinega rojstva, začelo ob praznični večerni maši, ko je veselo petje naznanjalo velik dogodek. Pred oltarjem je pokleknil sam nadškof msgr. Dino De Antoni, ob njem so somaševali župnik msgr. Cvetko Žbogar, msgr. Oskar Simčič, g. Jožko Kragelj, p. Mirko Pelicon in predstojnik goriške Družbe Jezusove p. Gino Dalla Vecchia. P. Mirko, po rodu Goričan, bo odslej kot kaplan pri sv. Ivanu skrbel zlasti za mlade in družine; slovenska provinca DJ ga je poslala v Gorico in tako še enkrat pokazala zanimanje za naše vernike in obenem tesno sodelovanje z italijanskimi jezuiti.

(Foto Bumbaca)

Nadškof msgr. De Antoni blagoslovja nove prostore župnišča.

Uvodoma je v imenu župnijskega sveta izrazil nekaj misli Mauro Leban. Povedal je, da so si naši verniki ob tej priložnosti srčno želeli nadškofove prisotnosti, da bi se skupaj z njim zahvalili Bogu "za vse darove, ki jih naklanja naših duhovniki in širši verski skupnosti, za dobrotnike, za prizadevne sodelavce in pomočnike (od čistilk do veroučiteljev, od organistov do pevcev), predvsem pa za vestne in požrtvovalne dušne pastirje in ne nazadnje za glavnega pastirja goriške Cerkve, ki nas v veri potruje in nas spremlja s tako veliko in otipljivo ljubeznijo, da ne more ostati neopažena niti pri tistih ljudeh, ki ne zahajajo redno v cerkev." V imenu vseh se je javno zahvalil najprej po-

kojnemu msgr. Francu Močniku, ki je daroval župniji svoje stanovanje, in nato g. Marjanu Markežiču, "neutrudnemu garaču", ki je prevzel skrb za prepis imovine, načrtovanje in obnovitvena dela; brez njega bi zelo težko prišli v tako kratkem času do župnijskega centra, saj je obnovitvena dela modro nadziral od vsega začetka in jih tudi sam opravljal ter v ta projekt vložil ogromno svojega časa. Leban se je spomnil tudi župnijskega upravitelja msgr. Žbogarja, "kateremu smo posebno hvaležni za molitev in zaupanje", in vseh dobrotnikov, "ki so s svojim darom podprli obnovo". Nadškofa je prosil, naj te prostore in vse prisotne blagoslovi, da bi prostori in vse, kar se bo v njih dogajalo, bili Bogu všeč. Omenil je tudi prihod novega kaplana p. Mirka Pelicona, ki bo lahko veliko naredil, da bodo ti prostori postali resnično kraj srečevanja mladih s Kristusom, kraj, kjer bodo družine našle pomoč pri vzgoji otrok in ohranjanju verskih vrednot, kraj, kjer "se bodo starejši čutili še pomemben del skupnosti in potolaženo ugotavljali, da le ni ves svet za nič". Lepo je tudi povedal, da bodo morali bistveno vlogo "odigrati laiki".

Maša se je nadaljevala in praznik je bil še večji, ko je mogočno zadonela Slava. Prvo berilo iz knjige modrosti nas je vabilo k temu, da bi v vsem iskali božjo voljo, v drugem berilu iz Pavlovega pisma Filemonu smo slišali poziv h gostoljubnosti, evangelij nas je vabil k sprejemanju križa in popolni odpovedi, da bi lahko vredno hodili za Kristusom. Msgr. De Antoni je v homiliji poučil prisotne, da je Kristus zahteven učitelj, ki nas vabi, naj posnemamo njegov stil življenja. Smo pripravljeni postaviti Jezusa Kristusa na prvo mesto? Nove strukture niso dovolj, je ugotavljal nadškof. "Sedaj boste morali prešteti svoje moči. S koliko vojaki boste stopili v ta novi podvig? Boste znali v prihodnosti ohranjati svoje verske tradicije in jih posredovati novim rodovom? Stavba iz kamna ne služi nič, če v njej ni ljudi, živih kamnov." Z očetovsko ljubeznijo je pozval prisotne, naj sedaj posvečajo v prvi vrsti pozornost ljudem, njihovi duhovni prenovi.

Zahvalni daritvi je sledil blagoslov novih prostorov in prisotnih. Msgr. De Antoni je molil, da bi novo župnijsko središče bilo znamenje Božje prisotnosti, da bi dobro služilo svojemu namenu in prispevalo k verski poglobitvi župnijske skupnosti. Prerezal je trak in se nato zadržal z ljudmi, ki so si ogledali prostore. Nato so se udeleženci slavja pomaknili na lepo dvorišče za cerkvijo, kjer je Pevska skupina Musicum zapela štiri pesmi. Po simboličnem daru nadškofu se je praznik nadaljeval v vedrem in prijateljskem vzdušju ob bogato založenih mizah in sproščenem petju. To je bil še en pomemben korak v gradnji žive verske skupnosti okrog novega središča, ki naj bo res dom vseh, otrok, mladih, družin in starejših.

FRANČIŠEK BORGIIJA SEDEJ KOT ZBIRALEC PESMI IN PRIPOVEDI V CERKLJANSKEM NAREČJU

Janez Dolenc

28. novembra 2001 je 70 let, odkar je umrl goriški nadškof Frančišek Borgia Sedej. Umrl je dober mesec dni potem, ko je moral duševno strt odstopiti s svojega škofovskega sedeža, s katerega se je vse od italijanske okupacije Primorske po prvi svetovni neustrašno boril za pravico svojega ljudstva do rabe svojega materinega jezika in svoje kulture.

Septembra 1986 je Slovenska teološka akademija v Rimu organizirala Sedejev simpozij, na katerem je sodelovalo 21 predavateljev, ki so vsestransko osvetlili lik te izredne osebnosti. Predavanja s tega simpozija so leta 1988 izšla v zborniku, ki so ga poleg omenjene akademije izdali Mohorjeva družba v Celju ter Goriška Mohorjeva družba. Od objavljenih prispevkov mi je posebno pozornost zbudil članek Fedore Ferluga Petronio *Sedej in slovenska ljudska pesem*, ker sam že dolgo zbiram in raziskujem ljudska izročila z rovtarskega narečnega področja. Že kot dijak sem si nabavil Štrekljevo zbirko *Slovenskih narodnih pesmi* (SNP) in tam opazil Sedejeve objave ljudskih pesmi s Cerkljanskega. Poleg Sedeja je od Štrekljevih sodelavcev samo A.B. Jeglič pozneje postal škof. Ferlugova je v svojem članku natančno prikazala Sedejevo sodelovanje z nekoliko mlajšim sošolcem in prijateljem Karlom Štrekljem z Gorjanskega na Krasu. Skupaj sta kot dijaka goriške gimnazije zbirala ljudska izročila v narečju za poljskega dialektologa Baudouina de Courtenaya. Sedej je nekaj tega blaga objavil tudi v rkp. listu goriških dijakov in semeniščnikov LIPA, kar dokazuje ohranjeni letnik 1872/73. Tu je legenda *Kristus n pa svet Pieter gresta pa svit in pa pesmi Tomaž nabiva sodič nov, Stoji stoji tam Beligrad, Oh kakšen je bil ta jager*. Prebiral je tudi Karadžičevo zbirko srbskih ljudskih pesmi in o njej objavil v LIPI dva članka.

Iz narečnega gradiva, ki ga je Sedej oddal de Courtenayu, je leta v znanstveni razpravi *Sprachproben des Dialektes von Cirkno* v slavistični reviji *Archiv für slavische Philologie* 1885 objavil 9 povedk, 4 anekdote, 5 otroških pesmic in igrice, 5 nagrobnih napisov, 55 ugank in 12 pesmi. Pripravljene so: *Dva popotnika, sveti Jožef in Mati Božja; Trije brati, čudovita kokoš, miza in palica; En čudovito močan pub; Pes, kokoš, jajce, rak, igla, gospodinja, gospodar; Brat, pes, lev, ris, 25 raubarjev, sestra; Kristus, sveti Peter, baba; Kristus, sveti Peter, dve ženi; Čudne*

zgodbe enega odpuščenca; Od Karanta in drugih velikansko močnih ljudi. Pesmi pa so: *Pesem od vinske trte; Pesem od novih novic; Oh, kaj mi je storiti; Pojmo, žvižgajmo, smo fantje mladi; Sonce mi doli gre; V celi vasi lučce ni; Kdo bi vedel moje bridkosti; Urca štir odbije; Oču in materi sem obljubil; Tam stoji lipca zelena; Lovrenc je privandral; Bom šel na planince.*

Vsa besedila so v težko berljivi dialektični transkripciji, nekoliko nasilni; posebno pesmi niso dobro gradivo za dialektologa. Courtenay je zapisal ljudska izročila še pri drugih Cerkljanih, a za razpravo je uporabil le Sedejeve tekste, "kar dokazuje Sedejev resni in natančni pristop bodočega bibličista" (Ferluga).

Pripomniti je treba, da ni bil samo de Courtenay pobudnik za zbiranje ljudskih izročil na Goriškem. Leta 1865 je bila v Ljubljani ustanovljena Slovenska matica (SM), ki naj bi pospeševala slovensko kulturo in znanost. Nekateri zbiralci so ji začeli pošiljati zbirke ljudskega blaga, iz Zagreba je prišla tudi obsežna zapuščina Stanka Vraza. Zato se je SM leta 1868 odločila, da bo najprej izdala zbirko slovenskih ljudskih pesmi. J. Bleiweis je predlagal, naj SM objavi javen poziv za zbiranje ljudskih izročil; izšel je v Novicah 4. nov. 1868.

Matičin poziv na zbiranje je našel odmev zlasti med profesorji in dijaki nekaterih gimnazij, tudi goriške. Tu sta zlasti profesorja Fran Erjavec in Fran Levec spodbujala dijake k zbiranju ljudskih izročil. Večje ali manjše rokopisne zbirke so tedaj zbrali dijaki Josip Balič, Jakob Fon, Dragotin Huber, J. Jereb, Janez Kokošar, Franc Kranjec, Peter Laharnar, Ivan Marec, Janez Murovec, Simon Rutar, Frančišek Sedej, Miha Skočir, Dragotin (Karol) Štrekelj, Jožef Tomšič, G. Uršič in Janez Vodopivec.

Na seji odbora SM 1. avg. 1870 je odbornik dr. Gregor Krek, prof. slavist z graške univerze, vnovič opozoril na zbiranje in objavo narodnega blaga. Ker je veljal za avtoriteto zaradi svojih znanstvenih objav v zvezi s slovanskim tradicionalnim slovstvom, ga je odbor naprosil, naj prevzame Vrazovo zapuščino, jo natanko pregleda in o njej poroča na naslednji seji. To se je zgodilo šele na odborovi seji 31. avg. 1871. Poleg poročila o veliki vrednosti Vrazove zbirke je podal tudi načela za objavo ljudske poezije. Zato ga je odbor predlagal za urednika predvidene zbirke slovenskih narodnih pesmi, na kar je Krek tudi pristal.

Prof. Levec je jeseni 1873 zapustil Gorico, ker je bil premeščen na ljubljansko realko. Domnevam, da je tedaj dijaške zapise odnesel s seboj in jih posredoval prof. Kreku kot uredniku predvidene zbirke. Toda naslednje leto je urednik Krek prišel v spor z nekaterimi duhovniki, odborniki SM, zaradi ozkosrčnega odnosa do ljudske ljubezenske poe-

zije, odpovedal nadaljnje sodelovanje s SM in izstopil iz odbora. Na zahtevo odbornikov je vrnil izposojeno gradivo, ki ga je prevzel direktno pri SM; zapise iz drugih virov, tudi iz goriške gimnazije, pa je obdržal. Med njimi tudi lepo spisano pesmarico Frančiška Sedeja z naslovom: *Slovenske narodne pesmi, nabral F. Sedej. Sledeče pesmi so nabrane v Cerknem (Kirchheim) na Goriškem*. Knjižica na 40 straneh zajema 62 oštevilčenih pesmi, a včasih ima pod eno številko po več pesmi, tako da je v resnici vseh kar 84. Zaradi tolikšnega števila pesmi jo imenujem Velika pesmarica (VP). V javno evidenco je prišla šele pred nekaj leti, ko jo je Krekova vnukinja Milena Kopecky, ki živi na Dunaju, poslala v Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani (NUK) z ostalo Krekovo zapuščino, ki je registrirana na rkp. oddelku pod oznako MS 1465. Z njo se je število Sedejevih znanih zapisov cerkljanskih pesmi podvojilo.

Leta 1886 je SM naprosila slavista dr. Karla Štreklja, da bi do konca opravil to, za kar je bil prej naprošen dr. Gregor Krek. Štrekelj je v Ljubljanskem Zvonu 1887 objavil *Prošnjo za narodno blago*. Obrnil se je pisno direktno tudi na Sedeja, ki je bil tedaj že profesor v goriškem bogoslovju. Sedej mu je odgovoril v pismu 15. febr. 1887: "Mislim, da imam še originale onih pravljič in pesmi, ktere sem bil Baudouinu izročil. Tudi zbirke drugih narodnih pesmi morajo biti med mojimi knjigami, in sicer doma v Cerknem." (Pismo je objavljeno v Času 1933/34).

V uvodu prve knjige SNP na str. XIV zvemo, da je Sedej poslal Štreklju poleg svoje zbirke še zbirke bivših goriških dijakov Jožefa Maligoja s Kamnega, Mihaela Skočirja iz Starega sela in J. Berlota iz Kanala; iz zapuščine prof. Štefana Kocijančiča pa zbirki Jožefa Kraglja iz Volč in Antona Črva iz Grahovega. Prof. Krek pa ni Štreklju izročil ničesar, ker se nista dobro razumela. Verjetno Kreku ni bilo všeč, da SM ni več vabila njega kot urednika; poleg tega je vedel, da Štrekelj ni pristaš njegove mitološke šole in da ne namerava upoštevati njegovega načela, da je za vsako pesmijo potreben temeljit komentar. Krek celo Štrekljevih dijaških zapisov ni hotel dati iz rok. Tudi potem, ko se je Štrekelj 1897 habilitiral na graški univerzi, je odnos s prof. Krekom ostal zadržan.

Zbirka, ki jo je Sedej leta 1887 poslal Štreklju, je veliko manjša od VP, saj šteje le 36 pesmi, zato jo imenujem Mala pesmarica (MP). Knjižico hrani Glasbeno narodopisni inštitut pri ZRC SAZU v Ljubljani, v Štrekljevem fondu št. 132. Do št. 19 so pesmi lepo spisane s črnilom, 20. pesem (*Z belim gvantom nas klajdrajo*) pa je že napisana grše s svinčnikom, prav tako vse naslednje do konca.

Sedej je obe svoji pesmarici, VP in MP, razdelil na epične pesmi (balade, romance) in na *lirične* pesmi, ki jih uvaja z dvema verzoma iz

ljudske pesmi "Pol smehá, pol joká." To pomeni seveda, da so te pesmi čustvene narave. VP ima še razdelek *Kratke in poskočne* (16 štirivrstičnic) in kot dodatek tri pesmi, "ki so težko narodne". Po sodobnih načelih so tudi te ljudske, ker so neznanih avtorjev. Seveda je ta delitev preohlapna, marsikje tudi nedosledna.

Bolj strokovna razdelitev Sedejevih pesmi je v SNP, kjer je Štrekelj objavil 28 zapisov iz MP in 8 zapisov iz razprave B. de Courtenaya. V prvi knjigi, ki zajema pesmi pripovedne vsebine, je 7 zapisov: Najprej balada *Gigan*, sledijo legendarne pesmi *Marija gre z Jezusom na božjo pot*, *Jezus vrtnar in ajdovska deklica*, *Sveti Tomaž in smrt*, *Sveti Izidor*, *pastir-vojščak*, pesem *Zvesta deklica* je romanca, *Zverina pokopava lovca* je živalski motiv, upodobljen tudi na panjski končnici. Tu dodajam besedilo balade *Voču n matar sem vablubu*, ker je de Courtenay Sedejev zapis v Sprachproben opremil s tako množico dialektičnih znakov, da je težko berljiva in je verjetno zato Štrekelj ni sprejel v SNP. Cerkljanka Anica Svetik je v svoji knjigi *Pa ta pesem je preč* zapis takole poenostavila:

*Vaču n matar sem vablubu,
de bom nova maša piu;
maj ljubci sem vablubu,
de j bom zagvišnu uzieu.
Vaču n matr se žiher zlažem,
maji ljubci se na smim.
"Vablic se u ta crkovni gvant,
pejt u ta pruka malana,
jest bom pa poršu skuz žagrad
pred utar."
Kodr je pred utar poršu,*

*i je slabu pršlu;
kor se je vakul vabrnu,
reku "Dominus vabiškum",
je pa umorla.
"Nje pokoplite pred ta crkovni prah;
kuodr bom jest mimo šou,
se uselej najne zmislju bom."
Se j prekusnu trikat čez grap,
je pa umrou.
Nega so pokopali
na ta vasojni krej.*

*Von z nega je prrasu
en lipi gajtrašč mlad;
z nie je prrasla na lipa lilije,
jen sta ukupej rasla
na vrh kuora biliga.
Kor sta gor prrasla,
sta se lipu vabjel
jen sta ukupaj rasli
gor u sviētu nebu.*

Druga knjiga SNP zajema zaljubljene pesmi in pod posebnim naslovom zaljubljene poskočne; v njej je 18 Sedejevih zapisov. Splošno lju-

bezenske so pesmi *Samec si želi ljubezni, Ljubezen ne da spati, Premalo ima blaga, Nedolžnost se prelahko zgubi, Delaj dekle pušelj, Kod si hodil, Kedaj bom jaz doma, Pojte drobne ptice, Sonce mi doli gre, Moja ljubica snubiče ima*. Vojaške ljubezenske so *Kak je vojaški stan, Vojak se loči od ljubice, Ljuba na vojski, Odkupiti ga hoče*. Ona ga neče je štirivrstična poskočnica. *Bom šel na planince* je varianta Vilharjeve žalostinke Zagorski zvonovi, *Pomlad mi bo v gotovo smrt* pa je cerkljanska varianta žalostinke Gozdič je že zelen. Od ljubezenskih je imel Štrekelj težave z objavo *vasovalskih* pesmi. Nekaj *vasovalskih* je zapisal tudi Sedej in jih objavil. Neobjavljena je ostala *Moj očka ima konjka dva* iz VP št. 21 a, ki ima cerkljansko narečno posebnost *dja* za *djala*, *da* za *dala*:

*Moj očka ima konjka dva,
pa obadva sta šimeljna,
oba sta lepga šimeljna.
Enega pa meni da,
da drevi v vas pojezdím ga.
Konjka je dja v štalico,*

*oj mene v svetlo kamrico;
konjičku je da všeničice,
oj men pa rdječe ličice;
konjičku je dala ovsá,
oj men pa vse,
kar sama ima.*

V tretji knjigi SNP, ki zajema pesmi ob šegah in praznovanjih, pivske in nabožne pesmi, so le štiri Sedejeve pesmi; kolednica *Sveti trije kralji, Zdravica na svatbi*, pivska *Na svetu lepše rožce* ni in nabožna *Večerja je pripravljena*. Naj tu dodam še eno neobjavljeno pesem iz VP št. 41 *Ena tica je priletela*, ki je obenem nabožna in pivska:

*Ena tica je priletela
z dežele štajerske,
prelepo mi je zapela
od šajna nebeškega.*

*Tud ta vinska trta
je Jezusova kri;
nobena sveta maša
brez tega ne mini.*

*To sunično klasje
je Jezusovo telo;
pri vsaki sveti maši
je gori ofrano.*

*Le piva, bratec, vince,
voda naj tam stoji,
saj voda je res zdrava,
a pri srcu dobra ni.*

*Le piva, bratec, vince,
le glej, da pjan ne boš,
saj Bog ti ne zameri,
če dobre volje boš.*

(Šajna - svetloba, sunično - pšenično, ofran - darovan.)

V četrti knjigi SNP so stanovske pesmi in pesmi, ki se nanašajo na zgodovinske osebe in dogodke. O vojaškem stanu so od sedmih tu objavljenih pesmi *Ta pijanost in nemarnost, Prišli so k meni štirje rumeni, Kolikokrat sem gori vstala. Pesem Oj lejdig stan hvali samski stan, 'ki si ga je izvolil Jezus sam'*. Naj dodam še neobjavljeno zgodovinsko pesem Radecki iz VP št. 15:

*Radecki pa na Lašk gredo,
nazaj na Kranjsko gledajo.
Zdaj gredo,
zdaj gredo,
nazaj jih več ne bo.*

*Radecki pa na konj sede,
svitli meč v rokah drže.
Zdaj gredo...*

*Radecki pa korajžo ma,
ker vse te mlade fante ima.
Zdaj gredo...*

*Radecki ma sivo glavó,
na vojsko mora iti z njo.
Zdaj gredo...*

*Lahi so že scagali,
ker so že dolgo stradali.
Zdaj gredo...*

Radecki - Joseph Wenzel Radetzky (1766-1858) je bil avstrijski vojskovodja in feldmaršal. V letih 1848-49 je zadušil vstajo italijanskega združitvenega gibanja v Lombardiji in Benečiji. Vojsko sardinskega kralja Viktorja Emanuela je premagal pri Custozzi 1848 in pri Novari 1849. V njegovi armadi je bilo veliko slovanskih fantov in pesmi o Radeckem so nastale po vsej Sloveniji.

Od sto evidentiranih Sedejevih zapisov cerkljanskih ljudskih pesmi je bilo doslej objavljenih 45, torej manj kot polovica. Prav bi bilo, da bi vsi njegovi zapisi ljudskega blaga, posebno še pesmi, izšle v knjigi za 150-letnico Sedejevega rojstva leta 2004.

POLITIKA PREPREČILA SKUPNA PRAZNOVANJA 1000-LETNICE

Marjan Drobež

Leto 2000 je bilo zelo pomembno za Slovence, Italijane in Furlane, ki živimo ob državni meji med Slovenijo in Italijo na Goriškem, ter smo daljni nasledniki prednikov, ki so na tem prostoru živeli pred tisoč leti. Tedaj so bili namreč prvič pisno omenjeni Solkan, Gorica in ozemlje med Sočo, Vipavo, potokom Vrtovinškom in slemeni Alp, kjer se je pozneje postopno pričela oblikovati Goriška pokrajina. Prav je, da spomnimo, čeprav smo to v jubilejnem letu napravili ničkolikokrat, da tisočletnica izhaja iz listine, ki jo je cesar Oton III. 28. aprila izstavil v Ravenni. V tem dokumentu je med drugim oglejskemu patriarhu Joannesu podelil "polovico gradu, ki se mu pravi Solkan, in polovico vasi, ki se v jeziku Slovanov imenuje Gorica. "Daroval je tudi polovico ozemlja med Sočo, Vipavo, Vrtovinščkom in slemeni Alp. V prepisu izvirnika (originala), se del omenjene listine, ki se nanaša na Solkan in Gorico, glasi: "*medietatem unius castelli quod dicitur Siliganum et medietatem unius ville que Sclavorum lingua vocatur Goriza.*" Pol leta kasneje je isti cesar v

(Foto Bumbaca)

Slavje ob 1000-letnici mesta v Solkanu

Paviji podelil še preostalo polovico Solkana, Gorice in njima pripadajoče ozemlje. Prejemnik te druge listine oziroma darila je bil furlanski grof Werihen.

Seveda pa je na prostoru Solkana, Gorice in Goriške že mnogo pred izdajo omenjenih listin-darovnic bilo življenje, saj najstarejši sledovi človekove preteklosti na Goriškem segajo v obdobje srednjega paleolitika, to je v čas od 80 tisoč pa do 40 tisoč let pred Kristusom. Toda zgodovin-

ske in druge raziskave o tistem obdobju iz zelo oddaljene preteklosti Goriške, še niso v celoti opravljene in morda jih bodo proslavljanja 1000-letnice ponovno spodbudila.

Ob dokumentih cesarja Otona III., še naslednje ugotovitve. V njih se reka Soča imenuje Ysonncium, Vipava Wipaum in potok Vrtovinšček Ortaona, omenjata pa se tudi oglejski patriarhat (oglejska cerkev) in fur-lanska grofija. Ime vasi Gorica je označeno kot toponim slovanskega izvora. To je bil čas nastanka brižinskih spomenikov (okoli leta 1000), in prvih zapisov slovenskega jezika. Slovanska naselitev ob Soči in zahodno od te reke je bila tolikšna, da se je v mnogih primerih trdno uveljavilo slovansko (slovensko) ime Gorica, ki je izrinilo toponomastiko staroselcev. Gorica sicer ni prvo slovansko (slovensko) ime na ozemlju, ki so ga naseljevali ali naselili slovanski predniki Slovencev. Med večjimi slovenskimi kraji oziroma mesti pa je Gorica zagotovo najstarejše slovansko (slovensko) ime, saj se na primer Ljubljana s svojim slovenskim imenom prvič omenja leta 1146, Maribor pa je slovensko obliko imena dobil šele leta 1836.

Gorica je torej eno najstarejših in najbolj zahodno ležečih slovanskih (slovenskih) mestnih naselij, čeprav narodnostno mešanih.

V jubilejnem letu 2000 so v Solkanu, Novi Gorici in v Vrtovinu potekale najrazličnejše prireditve, proslave in druge oblike spominjanja na omenjeno tisočletnico prve pisne omembe tega območja na Goriškem. Priprave nanje so bile temeljite in so se začele že mnogo prej. V Solkanu so se pogovori o 1000-letnici denimo pričeli že leta 1994, Goriški muzej v gradu Kromberk pa je svoj obsežen raziskovalni, publicistični, razstavní in vzgojni program posvečen 1000-letnici prve pisne omembe Solkana in Gorice, začel pripravljati in delno tudi izvajati že leta 1997.

Seveda na tem mestu ne bomo mogli predstaviti vseh številnih prireditev in drugih oblik spominjanja in počastitve obravnavane tisočletnice. Nekaj najvažnejših dogodkov oziroma značilnosti proslavljanja pa vendarle velja omeniti. V Solkanu so postavili spominsko obeležje z zgodovinskim zapisom iz leta 1001, obnovili osrednji Trg Jožeta Srebrniča in na njem zgradili vodnjak (fontano), pričeli graditi obvoznico, ki bo promet z motornimi vozili preusmerila mimo naselja, zlasti pa je pomembna izdaja zbornika, to je monografije ob tisočletnici prve omembe Solkana. Delo z naslovom *Jako stara vas na Goriškem je Solkan*, obsega kar 509 strani besedila in fotografij, v monografiji pa je objavljenih 48 prispevkov, ki jih je napisalo 41 avtorjev. Zbornik je porazdeljen na šest vsebinskih sklopov, prvi, najobsežnejši, je namenjen preteklosti. Sledita sklopa o največji značilnosti Solkana, o mizarstvu ter o krajevnem

narodopisju, jezikoslovju in umetnosti. Posebej so prikazani nekateri pomembni solkanski rojaki. Trije članki predstavljajo poglavje Okolje in prostor. Zadnji del nosi naslov Spomini, pričevanja.

V Novi Gorici so na travniku pred zgradbo Mestne občine odkrili spomenik tisočletnici, ki ga je zasnoval kipar Marko Pogačnik iz Šempasa. Dragocena so bila predavanja, ki jih je priredil Goriški muzej, in so obravnavala razna področja in značilnosti goriške zgodovine v preteklih tisoč letih. Izšla so v posebni publikaciji. Muzej je izdal tudi novo številko svojega glasila Goriški letnik, ki je posvečena prvemu goriškemu zgodovinarju patru Martinu Baučerju. Goriški muzej je nadalje predstavil dokumentarni film o preteklosti Goriške od prazgodovine pa do današnjega časa. Odbor SAZU (Slovenske akademije znanosti in umetnosti) za preučevanje narodnih manjšin je skupaj z Institutom za narodnostna vprašanja in Goriškim muzejem, pripravil Znanstveno srečanje z naslovom Slovenski kulturni prostor danes. Prebrali so štiri temeljne referate in več dodatnih vzporednih poročil o stanju kulture, politike, gospodarstva in državnih struktur v Sloveniji, tudi z vidika razmer in izkušenj pridobljenih na Goriškem.

Med najbolj dragocena in aktualna pričevanja o Goriški v preteklih tisoč letih, sodi knjiga zgodovinarja in znanstvenika Petra Štiha, ki obravnava prvo pisno omembo Solkana, Gorice in območja, kjer se je pozneje oblikovala Goriška pokrajina, ter vlogo goriških grofov. Leti so skoraj štiri stoletja vladali v srednjem Posočju, vloga goriških grofov pa je primerljiva s poslanstvom, ki so jo v Furlaniji imeli oglejski patriarhi. Štihovo delo velja za največji dosežek slovenskega zgodovino-pisja v letu 2000, njegova knjiga pa je bila prevedena tudi v italijanski in nemški jezik.

Pregledna, zanimiva in aktualna tudi za sedANJI čas in razmere na Goriškem, upošteva njeno umeščenost v Slovenijo in prostor ob meji z Italijo, je velika zgodovinska razstava, ki je na ogled v dveh nadstropjih Goriškega muzeja v gradu Kromberk. Dali so ji naslov Tisoč in več let na Goriškem. Gre za eno največjih prireditev ob 1000-letnici prve pisne omembe Solkana, Gorice in tistega območja v Vipavski dolini, kjer se je v naslednjih stoletjih postopno oblikovala Goriška pokrajina. Razstavljeni dokumenti in drugi eksponati denimo kažejo, da se je že v enajstem in dvanajstem stoletju po Kristusu povsem pokazala naselitvena podoba Slovencev, ki se je v glavnem ohranila do današnjih dni. V srednjem veku se je ustalila tudi jezikovna meja. Potekala je in še poteka ob robu furlanske ravnine, od morda med Štivanom, pa do Trsta in dalje vse do Julijskih Alp, in kraških predelov na vzhodu. Na tem

območju so prebivali in še prebivajo oziroma žive Slovenci. Samo Gorica je bila jezikovno mešana, vendar so tudi v tem mestu leta 1558 natisnili prvo knjigo v slovenskem jeziku.

Tisočletnica prve pisne omembe Solkana, Gorice in ozemlja kasnejše Goriške pokrajine je bil zagotovo dogodek, ki je presegal krajevne okvire. Pomemben je bil tudi za slovensko narodno zgodovino, ter posebej za slovensko-italijanska politična in kulturna razmerja. Mestna občina Nova Gorica, Goriški muzej, Krajevna skupnost Solkan, Kulturni dom v Novi Gorici in drugi pobudniki oziroma izvajalci proslav, so se zavzemali za to, da bi proslavljanje jubileja bilo skupno, da bi ga enotno pripravili občini Nova Gorica in Gorica. Po drugi svetovni vojni je Gorica sicer pripadla Italiji, in z njo so Slovenci z obmejnega območja izgubili tudi del svoje istovetnosti, čeprav je Gorica v spominu in zavesti Slovencev ostala pomembno središče njihove preteklosti in razvoja. Funkcije Gorice je po drugi svetovni vojni sicer postopno prevzelo novo središče, Nova Gorica. Kljub nadomestilu pa v zgodovinskem spominu, kot omenjeno, Gorica ostaja zgodovinsko in duhovno središče Slovencev na Goriškem. Obstajali so torej vsi pogoji, in tudi politično vzdušje ob meji je bilo skoraj idealno, da bi proslavljanje bilo enotno in skupno. Toda politika je navdihnila občinsko upravo v Gorici, na čelu z županom Gaetanom Valentijem, da je zavrgla pobudo o skupnem praznovanju. Več Slovencev in tudi nekaj Italijanov prosvetljenega duha in človeške širine, je sodelovalo v nekaterih skupnih proslavah, toda Gorica uradno ni sodelovala. Župan mestne občine Nova Gorica je v jubilejnem letu nekajkrat opozoril, da so se zaradi tega poslabšali odnosi med Novo Gorico in občinskimi upravitelji v Gorici, vrzeli v njunem sporazumevanju pa čas najbrž ne bo kmalu odpravil.

PRVI DVE V GORICI TISKANI SLOVENSKI KNJIGI

Lojzka Bratuž

Kolikor nam je doslej dano vedeti, sta najstarejši v Gorici tiskani knjigi *Zerkoune pesmi* (1786) in *Ta mali katekismus* (1800). Slednja je v celoti dvojezična, saj ima ob slovenskem besedilu tudi nemško. Na obe knjigi je opozorila Arianna Grossi, ki je pripravila za objavo bibliografijo starih goriških tiskov.

Prva knjiga ima pod daljšim naslovom *Zerkoune pesmi litanie, inu molitue, per boshji slushbi* še podatek, da je vse to prevedeno iz nemščine. V knjižnici bogoslovnega semenišča v Gorici (Biblioteca del Seminario Teologico centrale) ohranjeni izvod manjšega formata ima skupno 55 strani. Na prvem mestu so pesmi za sv. mašo: začetek (4 kitice), slava 2, pred evangelijem 2, vera 4, darovanje 3, svet 2, po povzdigovanju 3, obhajilo 5, za konec maše 2, pred pridigo 6. Sledijo litanije vseh svetnikov, psalm 69 in vrsta prošenj. Posebej sta objavljeni *Molitov sa svetliga zessarja* in *Molitov sa vse Nadloge, Reve, inu Nevarnosti od vsiga Kershanstva odverniti*. (V tem zapisu navedeni naslovi in besedila so podani v originalni obliki, samo dolgi s je zapisan kot navadni). Ob koncu so še litanije Matere Božje in spremne molitve, med njimi *Salve Regina*.

Vse mašne kitice - skupno 33 - imajo enako metrično podobo, zato je bil verjetno tudi napev za vse enak. Marsikateri verz ali celo kitica nas spominjajo na pesem, ki jo poznamo še danes. Kot primer navajamo prvo kitico, zraven pa še prvo kitico znane mašne pesmi *Pred tabo na kolenih*, kakor je bila objavljena v Svetih pesmicah leta 1932.

*Pred tabo na Kolenih
O Bog, mi molimo!
Jèn polni od ognjenih
Shelà sdihujemo!
Ta offer svete Mashe
Daj teb' o Bog dopast!
Jèn Sdihovanje nashe
Povikshat Tvojga Zhast!*

Pred tabo na kolenih,
o Bog, te molimo
in polni želj ognjenih
dobrot te prosimo.
Daritev svete maše
naj ti prijetna bo,
molitve srčne naše
usliši milostno.

Zadnja dva verza iz 3. kitice navedene mašne pesmi se glasita *O srečni, trikrat srečni, / če njemu smo zvestí*, v starem besedilu *Pred evangelim pa O srezhni, trikrat Srezhni, / katiri se ga dèrshe!* Samo v tem primeru ima drugi verz en zlog preveč, drugje so jambi pravilni.

Tako *Lytanie od vsih Svetnikov* kot *Lytanie Lauretanske, od Divize Matere Marie* se začnejo s *Kyrie elejson, Kriste elejson*. *Kyrie elejson* in šele nato preidejo v *Kriste vslishi nas itd.* Med prošnjami beremo npr. *Molimo sa nashiga Ozheta Papesha, Molimo sa nashiga zessarja, Molimo sa vse nashe Dobrotnike*. Tiskane molitve seveda niso bile vezane na določen čas in prostor, zato je v nekaterih primerih namesto osebnega ali drugega imena samo N., npr.: *O Bog, ti Pastir, inu Vishar vsih Vernikov! poglej milost ivu na Tvojiga Slushabnika N. nashiga Shkofa, kateriga si Ti sa Pastirja N. Zerkve postavil...*

Za primerjavo med starim in našim besedilom navajamo še sledečo molitev:

Pod tvojo Pomuzh perbeshimo. O sveta Boshja Porodniza! nesaver-shi nashe Proshne v'nashih Potrebah, tèmuzh nass vselej odreshi od vsih Navarnosti. O zhastitliva, Inu shegnana Diviza nasha Gospa, nasha Sredniza, Nasha Besedniza, nasha Pomozhniza. S Svojim Sinam nass spravi, tvojimu Sinu nass perporouzhi, tvojimu Sinu nass isrozhi.

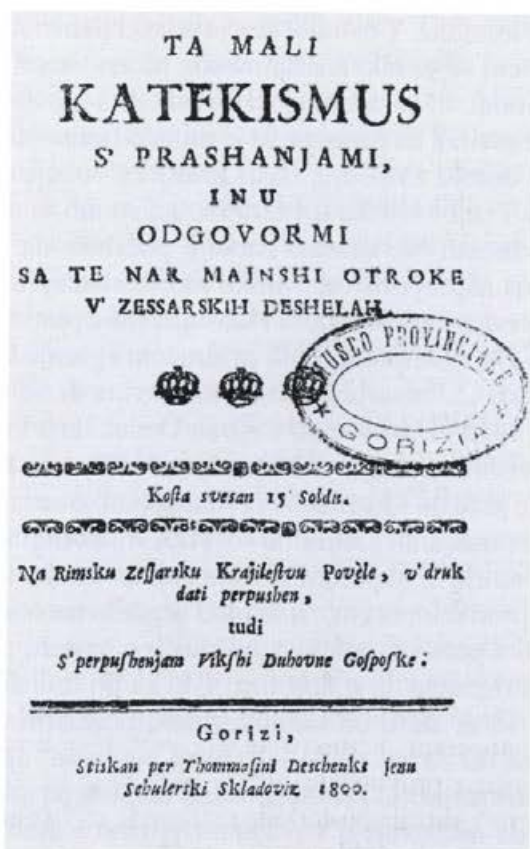
Ta mali katekismus je konec leta 2000 prvi opisal Branko Marušič (Delo 20.12., Novi glas 21.12., Primorski dnevnik 27.12.), zato mu v tem zapisu posvečamo manj pozornosti. Naslovna stran med drugim poja-snjuje, da je katekizem z vprašanji in odgovori namenjen najmlajšim otrokom v cesarskih deželah, da stane "15 soldu" in da ga je tiskal Thom-masini. Obsega 46 strani, očitno pa je, da izvod, ki se hrani v pokrajinski knjižnici (Biblioteca provinciale) v Gorici ni popoln. Zadnje poglavje (Perstavik. Od teh shtirih poslednih rezhy) na str. 45 nima zaključka. Zdi se, da je nemško besedilo na 46. strani zaključeno, slovenska 47. stran in mogoče še druge pa manjkajo.

Iz Katekizma navajamo vprašanje in odgovor s 17. strani: *Pr. Kaj se en glass ima to Angelsku Zheshenic?*

Od. *To Angelsku Zheshenje ima leta glass: Zheshena si Maria, gnade polna, Gospod je s' tabo. Ti si shegnana med shenami, inu shegnana je ta sad tvojsa telesa, Jesus. Sveta Maria Mati Boshja prossi sa nass greshnike, sedaj, inu na nasho smertno uro. Amen.*

Ob katekizmu in ob cerkvenih pesmih in molitvah, tiskanih v Gorici, je treba poudariti, da niso posebno izvirni in redki, saj takšnih in podobnih tiskov na Slovenskem ni bilo malo.

Na kratko opisani knjigi, zanimivi v jezikovnem in kulturnozgodovinskem pogledu, nam kažeta, kako so se naši predniki učili krščanski nauk, kako so molili in peli pred dvesto in več leti.

UTRINKI IZ TRŽAŠKE ZGODOVINE 16. STOLETJA

Barbara Zlobec

Ob prehodu iz 15. v 16. stoletje se je habsburška oblast na slovenskem ozemlju dokončno utrdila in ustalila se je tudi politično upravna razdelitev tega ozemlja. Habsburžani so po smrti zadnjega goriškega grofa prevzeli kot dediščino goriško grofijo, v beneški vojni pa so po francoski zmagi nad Benetkami pri Agnadellu leta 1509 zopet zavzeli večji del avstrijske Istre s Trstom in Reko. Trst je bil tedaj majhna meščanska naselbina z obsežnim slovenskim zaledjem. Leta 1382 je prostovoljno prešel pod Habsburžane, a je - vsaj uradno - ohranil politično avtonomijo neodvisne komune. V to odločitev je tržaški patriciat prisilil težaven položaj, v katerem se je bilo znašlo mesto: na eni strani se je z vso silo upiralo Benečanom, ki so onemogočali svobodno plovbo po Jadranu in dušili tržaško trgovino, na drugi pa se je moralo boriti s svojim naravnim zaledjem, kajti dežele v zaledju, zlasti Kranjska, so raje usmerjale svojo trgovino mimo Trsta v istrska pristanišča, saj so jim ta nudila večje gospodarske ugodnosti. Ne smemo nadalje pozabiti, da je Kranjska od srede 14. stoletja naprej doživela velike teritorialne spremembe in njen obseg se je v zvezi z napredovajem Habsburžanov proti morju neprestano večal. Sredi 14. stoletja sta ji bili pridruženi zgornja Vipavska dolina in Postojna, sredi 15. stoletja Pazinska kneževina in Slovenska marka z Metliko, okrog 1470 so se povezali z njo še Devin, Trst in Reka z okolico (Reka je neodvisnost dosegla približno leta 1570), leta 1500 pa Goriška (osamosvojila se je že do leta 1520). Na Kranjskem so se tako znašli prehodi z mitniškimi postajami, s katerimi so Tržačani kontrolirali dotok blaga iz zaledja proti morju in neposredno usmerjali tovarnike v svoje mesto.

Mesto se je proti tekmeccem, zlasti proti istrskim mestom na beneškem ozemlju, borilo s pomočjo zakonskih določb o cestah, po katerih se je morala odvijati trgovina, in o dolžnostih, ki so jih morali spoštovati tuji trgovci. S tem so si, zlasti ob slabih letinah, zagotovili zadosten dotok živeža v mesto, ki so ga skušali Kranjci po ugodnejši ceni prodati Benečanom; primanjkovalo je zlasti žita. Nasploh pa so Tržačani jasno težili za tem, da nadzorujejo vso žitno trgovino v Italijo. Habsburške oblasti so mesto podprle: z mandati vicedomu na Kranjskem in posameznim zemljiškim gospodom so ukazale, naj se tihotapstvo, ki je bilo

škodljivo tudi dvorni komori, prepreči in zatre. Že Maksimilijan I. je leta 1489 Tržačanom podelil privilegij, po katerem naj bi šla vsa trgovina iz njegovih dežel, usmerjena na beneško istrsko ozemlje ter dalje v Italijo, izključno prek Trsta in naj bi se tam plačevala mitnina. To odredbo je leta 1591 oziroma 1593 dopolnil še s prepovedjo uvoza tujega vina in olja brez plačila mitnine v Trstu ali Devinu. Maksimilijan je tržaške pravice potrdil v letih 1496, 1510 in 1517, Ferdinand pa v letih 1520, 1521, 1550 in 1552. Cilj omenjenih dekretov, ki pa so jih tihotapci dosledno kršili, je bil ta, da se Trstu omogoči neposredno trgovino, zlasti z v mestu proizvedenim vinom, oljem in soljo. V 16. stoletju so poleg tega Tržačani imeli pravico do svojih predstavnikov (konzulov) v papeških Markah in v Neapeljskem kraljestvu.

Tržaškim avtonomističnim težnjam je nasprotovala Kranjska, ki je v letih 1513 in 1518 od mesta zahtevala davke; te poskuse kršenja upravne neodvisnosti je po tržaških protestih zatrl Karel V. V letih 1515 in 1519 je Kranjska nadalje prosila za priključitev Trsta svojim ozemljem, vendar obakrat brez uspeha. Proti aneksionističnim težnjam Kranjske so tržaški predstavniki že leta 1517 pred cesarjem Maksimilijanom I. izrazili prošnjo, da se mesto združi z Neapeljskim kraljestvom in da torej preide pod špansko krono. Poseg tedaj vplivnega tržaškega škofa Pietra Bonoma pri cesarju, ki ga je poklical na posvetovanje o teritorialni delitvi cesarstva, je bil odločilen: Trst je postal del španskega kraljestva, kar potrjuje neka spomenica iz leta 1518 (*Coronae Hispaniae est*). Po Maksimilijanovi smrti se je Bonomo udeležil srečanja njegovih naslednikov Karla in Ferdinanda v Wormsu leta 1521; dejstvo, da je Trst ostal španska posest, in sicer kot avtonomna republika, je bila verjetno njegova zasluga. Ob tej prvi razdelitvi si je Karel pridržal Goriško, Trst in Reko s Krasom, Pazinsko kneževino in Slovensko marko na Dolenjskem. Taka delitev bi postavila te dežele v isto razmerje do Španije, v kakršnem so bile habsburške posesti v Italiji, kar bi po vsej verjetnosti povzročilo bistvene spremembe v upravi, v vsakdanjem življenju pa bi bil italijanski vpliv zamenjal nemškega. Vendar je omenjeni dogovor med Maksimilijanovima sinovoma zaradi trdnega upiranja kranjskih deželnih stanov propadel že leta 1522. Ob priliki Ferdinandovega kronanja sta namreč predstavnika Kranjske zagrozila, da mu stanovi ne bodo prisegli zvestobe in da se bodo raje borili, kot pa da se odpovejo svojim zahtevam. Z bruseljsko pogodbo si je torej območje Julijske Krajine priključil Ferdinand, vendar ozemlja ni priključil Kranjski. Ta salomonska odločitev vsekakor ni pomirila duhov. Nekaj let kasneje, leta 1528, je tržaški mestni svet zaprosil, da bi mesto upravno ne bilo odvisno od

kanclerstva na Dunaju, pač pa od tistega s sedežem v Innsbrucku, ki je urejalo politične zadeve v italijanskih deželah. Po drugi strani so kranjski stanovi še leta 1541 zahtevali, da se diete v Ljubljani udeležijo tudi tržaški in reški predstavniki. Tržačani so vabilo jezno odklonili, Kranjci pa so se tedaj odločili, da jih na naslednja srečanja ne povabijo več.

Karlovo odločitev, da Trst prepusti bratu Ferdinandu, je someščanom sporočil tržaški škof Pietro Bonomo v pismu sorodniku Giovanniju Battisti Bonomu z dne 11. aprila 1522. Med drugim je zapisal: *Bisognerà che mandiate (v Gorico, kjer naj bi Tržačani zaprisesgli zvestobo Ferdinandu) deli homini pratici che sappieno dir el bisogno nostro per liberarvi dal Dominio de' Crazi i quali solecitano siate sottoposti equali a Carniolani, essedno la terra nostra gravata a modo d'Italia con mille gravetze, che Carniola è libera a modo d'Alemagna, et defendervi quanto possete de esser sottoposti a Crain perche ne farano suo' schiavi.*¹

Kot že rečeno je bil eden izmed glavnih pobudnikov težnje, da ostane Trst pod špansko vejo Habsburžanov, prav Bonomo. V Trstu, ki se je dušil v boju za obstoj, je bil več desetletij vodilna politična osebnost. Tu je v času zagrizenih verskih bojov osebno pripomogel k svobodnjaškemu in strpnemu ozračju. Bajje je bil vpleten celo v osvoboditev ujetih prekrščevalcev, ki so v Trstu čakali, da jih vklenejo na beneške galeje, torej članov tiste sekte, ki so jo neusmiljeno preganjali tako katoliki kot protestanti. Slovenci ga poznamo kot zaščitnika Primoža Trubarja: še kot dečka ga je namreč okrog leta 1523 sprejel v škofovski pevski zbor in mu nekaj let kasneje preskrbel beneficij v Loki pri Radečah ter mu tako omogočil šolanje na Dunaju. V pismu Heinrichu Bullingerju z dne 13. marca 1557 je Trubar zapisal, da je Bonomo, učen in pobožen mož, v mladih letih poskrbel za njegovo vzgojo². V Trstu se je učil italijanščine in zlasti latinščine: humanist Bonomo je bral Vergilija, posegel pa je tudi po sočasnih delih ter tolmačil učencem Parafraze svetega pisma Erazma Rotterdamskega, in sicer ne le v italijanskem in nemškem jeziku, ampak tudi v slovenščini (in to v dobi, ko naš jezik še ni poznal knjižne rabe). Zato se ga je Trubar s hvaležnostjo spominjal v nemškem posvetilu dela *Ta prvi dejl tiga noviga testamenta* iz leta 1557³. Ko je leta 1540 moral luteranstva osumljeni Trubar pred preganjalci zbežati z Laškega, kjer je opravljal službo vikarja, mu je Bonomo nudil zavetišče v Trstu in ga imenoval za nekakšnega osebne tajnika (*familiar del veschovo*). Zaupal mu je slovenske pridige, po vsej verjetnosti v cerkvi Madonna del Mare, kjer je bajje imela sedež bratovščina slovenskih ljudi.

In vendar je isti Bonomo someščane spodbujal k uporabi proti Kranjski. Ta podatek nas ne sme presenetiti, saj nam Bonomov osebni razvoj kaže

zapletenost dobe ter večplastnost kulturne in gospodarske problematike. Upoštevati moramo tudi, da se Bonomo zrelih let, član kroga dunajskih dvornih humanistov, precej razlikuje od Bonoma v času, ko se je izpodrinjen in oropan vsakršnih iluzij vrnil v rodno mesto. Ne smemo na primer pozabiti, da je bil Bonomo eden pglavitnih pobudnikov wormskega edikta iz leta 1521, ki je cerkvenemu izobčenju Martina Lutra dodal še državno izobčenje: on sam je avtor v latinščini napisanega edikta. Poleg tega je bil v času, ko je opravljal sužbo kanclerja dvornega sveta Spodnje Avstrije, prvi član sodišča, ki je leta 1522 v Wiener Neustadtu dalo pobiti vodje stranke, ki si je prizadevala ohraniti stanovsko avtonomijo zoper rastoči centralistični absolutizem osrednje oblasti.

Njegovo politično stališče glede rodnega Trsta je bilo popolnoma različno: Bonomo je bil vnet zagovornik njegove avtonomije. Kot razgledan intelektualec je sicer zagovarjal humanistično prepričanje o vlogi in pomenu modernih jezikov, torej tudi slovenščine (sam si je na slovenskem ozemlju preskrbel vrsto beneficijev, med drugim župnijo v Dolini pri Trstu, oglejski in tržaški kanonikat, župniji Vipavo in Ribnico), kot izveden politik pa je z zaskrbljenostjo gledal na ekspanzionistične težnje zaledja, ki je ogrožalo šibko tržaško gospodarstvo. Zavedal se je, da anahronistične sanje nostalgčnih municipalistov mestu samo škodujejo. Tržačani bi si v danih zgodovinskih razmerah lahko privoščili le avtonomijo, ki bi krajevne interese podrejela že uveljavljenemu centralističnemu aparatu.

Bonomova propaganda je temeljila na tezi, da ima Trst zgodovinsko vlogo kot strateška točka med nemškim cesarstvom in Italijo. V spomenici, ki jo je mesto leta 1518 izročilo cesarju Maksimilijanu in ki jo je verjetno napisal sam Bonomo, so Tržačani vztrajali pri zahtevi, da se ovrednoti in zaščiti mestno pristanišče, saj je po njihovem mnenju prav Trst imel najprimernejše pogoje, da postane *verum emporium* za Avstrijo, Kranjsko, Štajersko in Kras: za cesarstvo je predstavljal *portus et obex* (pristanišče in jez) oziroma *antemurale ad provinciam Carniolae* (oporni zid pred Kranjsko). Ko je Maksimilijanov naslednik Karel V. združil pod svojo oblastjo tako dedne avstrijske dežele kot španske posesti, se je zdelo, da se bodo te želje uresničile, vendar so se iluzije kmalu razblinile: bruseljska pogodba iz leta 1522 je kot že rečeno Trst prepustila v upravo Ferdinandu. Poleg tega je leta 1528 Genova odpadla od Francije k Habsburžanom in pokopala še zadnje tržaške ambicije, saj je mogočno genovsko brodovje povsem krilo tako trgovske kot vojaške potrebe habsburškega cesarstva.

Bonomo je umrl leta 1564. Mesto se je še vedno borilo za svoj obstoj: pestili so ga izbruhi kuge, potresi, požari, poleg kužnih epidemij in

naravnih ujem ga je ogrožala tudi turška nevarnost. Vsi diplomatski posegi, da bi Benetke dovolile prosto plovo po Jadranu, so se izjalovili in Benečani so pogosto zasegali tržaške ladje, ki so jih zasačili v svojih vodah. Tudi odnosi z zaledjem se niso izboljšali, čeprav so se bili kranjski stanovni dokončno odrekli zahtevi po priključitvi Trsta.

Zlasti uvajanje prisilne poti prek Postojne in Senožeč v Trst je izzvalo hud odpor zaledja. V 16. stoletju so sicer trgovci iz notranjosti zaradi večjega nadzora pri uveljavljanju cesarskih dekretov tihotapstvo začeli opuščati, pač pa so se tedaj, tudi zaradi upadanja trgovine v lastnih mestih, z njim začeli ukvarjati trgovci in obrtniki iz Primorja. Velik obseg je tihotapstvo imelo od Tolminskega do Čičarije, kjer se poleg teh dveh območij omenjajo zlasti socerbsko, senožeško, premsko in postonjsko. "Odlikovali" so se zlasti Čiči. V zvezi z njimi sta se ohranila dva opisa, in sicer v spisih tržaškega krvnega sodnika Girolama Garzonija. Prvi je del protestnega pisma, ki ga je tržaški mestni svet poslal deželnemu knezu, nadvojvodi Karlu; v njem so razburjeni Tržačani med drugim poročali: *S takimi nezakonitimi dejanji se ukvarjajo tisti zločinski ljudje, ki jim pravijo Čiči. Tem je tihotapstvo vsakdanji kruh, saj so se tako prepustili postopaštvu in lenobi, da so opustili obdelavo vinogradov in polj. Čiči živijo v okolici Devina, Gorice, Gradiške, Branika in Senožeč ter v sosednjih krajih. V takšno trgovanje bi se gotovo ne spuščali in tega ne bi počenjali skrivaj, če ne bi imeli zadošččenja, da kršijo cesarske dekrete in sleparijo državno blagajno. In tako ljudje istega kova, podložniki iz Socerba, Postojne, Švarceneka, Brezovice in naselja Prem odnašajo velike količine žita tudi v istrske kraje, Milje, Koper, Izolo in Piran, ki spadajo pod Beneško republiko, in dalje v Benetke. V drugem opisu so se Tržačani hudovali: *Ti ljudje so izredno leni, čeprav so se naučili živeti samo od kraje, saj je pokrajina bogata in, po drugi strani, Benečani so nenasitni. Posvečajo se tihotapstvu žita ter drugega blaga in ta razvratna dejavnost je že tako ukoreninjena, da jih niti toliko ne skrbi, da bi svoje početje prikrili. Njihova hudobija je tako prefinjena in njihova spretnost v razbojništvu tako razvita, da so opustili običajne poti in se poslužujejo nedostopnih... drugi pod pretvezo, da kupujejo za lastne potrebe, pripeljejo s seboj vso žlahto: posamezniki kupijo žito in ga prodajo naprej... njihova drznost se je še povečala po ustanovitvi nekakšnega trga v vasi Senožeče, kraju, ki je za njih izjemno primeren.*⁴*

Tržačani vsekakor niso ostali križem rok; ogorčeni protesti, ki so se ponavljali na dvoru, so le en vidik spora z zaledjem. Razkačeni meščani so namreč z vojaško silo pogosto napadali in razdejali tihotapske trge,

kjer se je osredotočala neposredna kmečka trgovina, požigali vasi in pretepali prebivalce: ta usoda je doletela Štivan pri Devinu, Švarcenek, Senožeče, Črni Kal in Lokev. Te dogodke podrobneje osvetljujejo številni viri; o njih sta na primer poročala tržaški govornik na dvoru Giusto Rapicio in že omenjeni Girolamo Garzoni. Rapicio, ki je seveda zagovarjal tržaške interese, je v pismu z dne 19.12.1560 krivil zlasti kmete iz Senožeč, Socerba, Devina, Postojne in Pirana: ti so baje napadali in pretepali tržaške trgovce, ki so po vaseh odkupovali žito. Spori so terjali marsikatero človeško žrtev, zato je sovrašтво med mestom in zaledjem vse bolj plamtelo, kot je razvidno iz citiranega Rapičiovega pisma: *To se je torej zgodilo in se še vedno dogaja vsak dan iz navedenega vzroka, ker skušajo Tržačani običajno že na poti zasačiti kriminalne kmete, in sicer tiste, ki prevažajo žito iz Kranjske brez plačila mitnine v škodo dvorne komore in državne blagajne. Kmetje vedno še posebno pobesnijo, ko jim postane jasno, da zaradi posega Tržačanov ne bodo mogli v miru opraviti svojih poslov in se izogniti plačilu mitnine, in zato sovražijo Tržačane kot kugo.*⁵

Posebno krvav je bil napad na Lokev leta 1563. Tržačane je pomanjkanje živeža prisililo, da so se odpravili v Lokev po žito. Kmetje so se branili, češ da jim ga ne morejo prodati, ker ga pač nimajo. Ko pa se je kmalu zatem skupina tridesetih Tržačanov vrnila v Lokev, je zasačila kmete, ki so trgovali z oboroženimi Benečani. Najprej so jih Tržačani baje skušali miroljubno prepričati, naj pri prodaji žita vendar dajejo prednost domačinom pred Benečani, ki so tujci, vendar zaman. Ko še žalitve in grožnje niso učinkovale, so posegli po orožju in razvnel se je pretep. Tako je napad kmetov naslikal Girolamo Garzoni: *kot da bi jih hudič mamil, so začeli naše someščane na vso moč zmerjati, strnili so vrste in napadli z grozečimi kriki: živio Benetke! Drug drugega so spodbujali in ščuvali ter v svojem dalmatinskem jeziku na ves glas vpili: Ubij ga, Tržačana, ubij ga!*⁶ Tisti izmed Tržačanov, ki jim je uspelo zbežati pred besnimi kmeti in do zob oboroženimi beneškimi trgovci, so pritekli v mesto in takoj organizirali maščevalni pohod. Osvobodili so ujete tovariše, v vasi pa požgali hiše in kašče. Kmetje so se pritožili na dvoru; Tržačani so se branili, češ da ji je v napad prisilila lakota. Toda tokrat deželni knez ni bil pripravljen popuščati. Posebna, v ta namen ustanovljena komisija je izsledila poglobitne krivce, voditelje pohoda. Zvezane so jih privedli v ljubljanske zapore, kjer so kljub številnim prošnjam po pomilostitvi ostali zaprti skoraj leto dni. Tržačani so morali tudi povrniti škodo, ki so jo bili povzročili kmetom; toda septembra leta 1564 je bil trg v Lokvi izrecno prepovedan.

Šele v zadnjih desetletjih 16. stoletja je Trst uveljavil svoje težnje in z večjim uspehom združeval trgovino iz svojega zaledja, ni pa premostil hude gospodarske krize, ki je še naprej pestila njegove prebivalce.

OPOMBE:

¹ Citat iz pisma Andrea Rapicia, datiranega januar 1556. Rapicio je kasneje postal cesarski tajnik in tržaški škof.

² *Tergesti ab episcopo Petro Bonomo, docto et viro piissimo, sum a teneris annis educatus.*

³ *Er hat mir und anderen an seinem Hoff neben dem Vergilio auch die Paraphrasc Erasmi vnd Institutiones Calvini in Walscher, Teütscher vnd Windischer sprach ausgelegt* (navedba s strani A IV r).

⁴ *Sunt autem patranses talia homines illius pessimi generis nuncupati Chichii, quorum studium in alio non versatur quam in huiusmodi commissis, adeo sese inediae, otioque dediderunt dimissis laboribus vinearum agrorumque culturis, et Duino, Goritiae, Gradi-scae, Rayphembergo, Senosezzae subsunt, aliisque vicinis locis, in quo mercandi genere sese non immiscerent, neque clam agerent, nisi et Serenitatis V. decretis sese repugnare ac fiscum eius fraudare cognoscerent: inde etiam ad partes Istriae, Muglam, Justinopolim, Insulam, Piranumque loca Venetae ditionis ab eiusdem generis hominibus S. Servolo, Postoyna, Schwarzenecchio, Bresovizza et Castro Prem subditis maxima frumentorum copia clam transvehitur, et Venetias deinceps traducitur.*

Gens illa admodum vesidiosa, quamquam raptio tantum vivere dedicerit, visa regionum copia, et e converso Venetorum fauce insatiabili; frumentorum, aliarumque rerum commissis sese dediderunt, in quo proposito adeo processerunt, ut in hunc usque diem nihil aliud prae se ferant, quorum adeo est profunda malitia et mira ad delinquendum versicia, ut quidem consuetis relictis inaccessibilibus itineribus utantur à alii sub pretextu emendi pro usu proprio universam familiam ducunt, frumentum singuli emunt et Venetis tradunt ... horum audacia crevit posito quodam emporio in vico Senosezze. loco eis comodissimo.

⁵ *Id autem eam ob causam factum est, et fit quotidie, quoniam Tergestini solent semper Rusticos exleges, hoc est qui frumenta ex Carniola in fraude Camere ac vectigalium S. C. Mtis important, in ipso itinere prevertere, atque haec una res semper fuit, que rusticos pessime habuit, nimirum cum videant se a Tergestinis impediri, quominus rem suam comode tractare possint, elusis Maies. Caes. Telonibus, quo fit ut Tergestinis odio vatini-no prosequantur.*

⁶ *Id nedum inficiati sunt, sed spiritu quodam diabolico ducti in cives nostros contumeliis multis invehi coeperunt, inque unum coacti impetum facere, hostili voce clamantes: Vivat Marcus, Marcus, et alteri alteros incitantes instigantesque, alte voce dalmatha proferre: Occidite istos Tergestinos!*

TEMELJNA BIBLIOGRAFIJA:

BURKERT, Günther R., *Landesfürst und Stände. Karl V., Ferdinand I. und die österreichischen Erbländer im Ringen um Gesamtstaat und Landesinteressen*, Graz 1987.

- DELLAGIACOMA, Simone, *Trieste nell'ultima metà del secolo XVI, Programma del Ginnasio Comunale Superiore di Trieste*, 10 (1872/1873), Trieste 1873.

- GESTRIN, Ferdo, *Trgovina slovenskega zaledja s primorskimi mesti od 13. do konca 16. stoletja*, Ljubljana 1965.

- GRUDEN, Josip, *Zgodovina slovenskega naroda*, Celje 1992 (ponatis)

- IRENEO DELLA CROCE, *Istoria antica e moderna sacra e profana della città di Trieste*, III, Trieste 1881 (ponatis).

- KANDLER, Pietro, *Codice diplomatico istriano*, VI (1501-1849), Trieste 1847.

- SIMONITI, Primož, *Humanizem na Slovenskem in slovenski humanisti do srede XVI. stoletja*, Ljubljana 1979.

- TAMARO, Attilio, *Storia di Trieste*, Roma 1924.

- TAMARO, Attilio, *Capitoli del Cinquecento triestino (1558-1600)*, "Archeografo triestino", 4. serie, LVI (1944), str. 1-113.

MIREN V KRŠČANSKO-SOCIALNEM GIBANJU NA GORIŠKEM

Branko Marušič

Jože Abram, ki je kot duhovnik deloval v Biljah med leti 1907 in 1911 ter se je uveljavil v življenju ne le kot organizator verskega življenja in drugih oblik javnega življenja v krajih, kjer je služboval, marveč tudi kot planinec, publicist in prevajalec, je za deseto obletnico smrti izdal leta 1928 v založbi časnika *Goriška straža* drobno knjižico, v kateri je popisal življenjsko pot Janeza Evangelista Kreka. Abram se je ob Kreku spomnil krščansko-socialnega gibanja na Goriškem. Imel je obilo lastnih spominov, navsezadnje pa ga je na Kreka vezalo prijateljstvo, ki je dobilo posebno potrditev takrat, ko mu je leta 1892 takrat že ugledni slovenski duhovnik in javni delavec govoril na novi maši. Abram je posebej poudaril vlogo mirenskih delavcev v združni organizaciji in omenil, da so poleg drugega delovali pri krščansko-socialnem glasilu *Delavski prijatelj*, ki je izhajalo v Gorici v letih 1898 in 1899 ter da so mirenski krščansko-socialni delavci izdajali v Mirnu svoj list *Delavski tovariš* (1908). Ta časnik je bil po sodbi Josipa Abrama zelo radikalen in naj bi kot prvi začel ostro zahtevati novo smer primorski politiki. Pisci in bibliografi, ki so popisovali in klasificirali slovenski periodični tisk na Primorskem, so to glasilo mirenskih krščanskih socialcev, za kar ga je op redelil Abram, upoštevali, vendar z nepopolnimi podatki, ker lista niso imeli v rokah. Še leta 1989 je Andreina Trohova pri svojem bibliografskem pregledu primorskega tiska uvrstila ta časnik v seznam, vendar s pripombo: "Natančnejši podatki niso znani". Tako ali podobno pripombo je sestavljalka namenila še nekaterim primorskim listom, saj jih je poznala le po imenu in ji njih morebitno hranilišče ni bilo poznano.

Ko sem pred nekaj leti iskal po katalogu dunajske državne knjižnice, sem presenečen ugotovil, da hranijo tam tednik *Delavski tovariš*. Malo kasneje me je nanj opozoril tudi dunajski Slovenec, zgodovinar dr. Walter Lukan. Na list je naletel ob pripravi doktorske disertacije o Janezu Evangelistu Kreku. Toda preden preidemo h kratki in tudi nepopolni informaciji o listu *Delavski tovariš* in o njegovih izdajateljih, naj za uvod sledi nekaj osnovnih podatkov o krščansko-socialnem gibanju.

* * *

Krščansko-socialno gibanje je evropski pojav, ki je temeljil na katoliški socialni doktrini, na nauku, ki se je razvijal v drugi polovici 19. stoletja ter

je enega svojih vrhov dobil v encikliki papeža Leona XIII. z naslovom *Rerum novarum* in je tako dobil podobo obveznega cerkvenega socialnega nauka. Ta nauk so dopolnjevale seveda kasnejše enciklike kot *Quadragesimo anno* ob štiridesetletnici enciklike *Rerum novarum*, *Centesimus annus* ob stoletnici iste enciklike in seveda enciklika *Mater et magistra* papeža Janeza XXIII. Predstavniki krščansko-socialnega gibanja ali krščanskega socializma so se od konca 19. stoletja dalje imenovali krščanski socialci ali krščanski socialisti. Ker so pa tedaj besedo socializem ali socialisti povsem osvojili socialdemokrati oz. marksistični socialisti, so besedo socializem opustili in ostali pri poimenovanju krščanski socialci oz. pri označevanju krščanska demokracija, pri izrazu, ki se je zelo udomačil v zahodni Evropi. Na Nemškem so ga skušali označevati kot krščanski solidarizem, vendar se tak izraz ni uveljavil, čeravno je prav beseda solidarnost izražala enega od temeljev nauka, ki je stremel za harmoničnim življenjem in razvojem človeške družbe, za solidarnost družbenih stanov na krščanski podlagi z zavrnitvijo razrednega boja, kar pa je bilo temeljno izhodišče marksističnega socializma. Kmalu je v gibanju nad načelno kritiko kapitalizma in boja za socialno reformo družbe prevladala smer socialne politike, ki je hotela rešiti socialna vprašanja kapitalistične družbe z odstranitvijo napak in nepravilnosti predvsem s sredstvi demokratičnega dialoga.

Krščansko-socialno gibanje je imelo odmev tudi na Slovenskem, in sicer pod vplivom razvoja v Avstriji, zlasti pa socialnega programa drugega avstrijskega katoliškega shoda leta 1889. Leta 1892 je bil v Ljubljani prvi slovenski katoliški shod, ki je sprejel tudi obširen socialni program. Ta program je postal po smrti Karla Kluna, ki je kot predsednik Katoliške narodne stranke nasprotoval novi krščansko-socialni struji, prevladujoča smer v katoliškem političnem gibanju na Slovenskem. Novemu gibanju sta utrjevala pot dr. Anton Mahnič in ljubljanski škof ter kasnejši goriški nadškof dr. Jakob Missia, predvsem pa skupina nekoliko mlajših, med katerimi je najbolj izstopal Janez Evangelist Krek. Krek je zlasti uspel kor organizator združništva na kmečkem podeželju, kasneje je organiziral delavstvo in ustanovil leta 1897 Slovensko krščansko socialno delavsko zvezo, potem ko je na terenu nastajala še cela vrsta krajevnih društev, in prav v Mirnu je bilo leta 1891 ustanovljeno prvo katoliško delavsko društvo na Slovenskem vobče. To je bilo še pred prvim slovenskim katoliškim shodom, v času, ko ni bilo niti na Slovenskem niti na Goriškem kake posebne organizatorske sile in ko so načela krščanskega socializma prihajala v slovensko javnost iz pisanja Mahničevega *Rimskega katolika*, iz revije, ki je sicer tudi drugače z geslom *ločitev duhov* posegla krepko in odmevno v slovensko javno življenje tistega časa.

Povrnimo se zopet h krščanskemu socializmu. Razvilo se je po vseh slovenskih deželah, tako med kmečkim slojem kot med delavstvom. To se je odločalo med krščanskim socialstvom in idelogijo socialne demokracije pa tudi drugimi socialnimi programi, na primer liberalnega tabora, ki je kasneje osnoval posebno narodno delavsko organizacijo. Leta 1895 je Krek v *Črnih bukvah kmečkega stanu* zapisal: "Kapitalizem imenujemo sedanji gospodarski nered, po katerem denar gospoduje nad delom in človekom, ki dela. Omogočila ga je napačna sloboda, ki je odtrgala posameznika od skupnega namena in postavila človeka proti človeku v boj na življenje in smrt... zato izjavljamo, da je naš socialni boj uperjen v prvi vrsti proti kapitalizmu, da nas je dolžna država pri tem podpirati..."

V vodilni slovenski katoliški politični stranki, v Slovenski ljudski stranki (SLS), so krščanski socialci predstavljali posebno organizacijo predvsem pa v leta 1909 ustanovljeni Jugoslovanski strokovni zvezi. Ta posebnost je ostala tudi še potem, ko so v SLS prevladovale druge usmeritve, ko se je krepila njena meščanska sestavina, kar je privedlo v stranki do delitve na demokratično in konservativno strujo. V prvi je prevladoval kmečki sloj, v drugi pa delavstvo in mlajše izobraženstvo. Ta posebnost je ostajala tudi po Krekovi smrti leta 1917 in tudi po končani prvi svetovni vojni, ko je dobil krščansko-socialni program nove prvine, ki so težile, da se socializem utemelji na krščanskih temeljih. Privrženci tega gibanja so naglaševali krščanskoetični ideal in utrjevali prepričanje, da je kapitalistični družbeni sistem nezdržljiv z nauki krščanstva. Od tod tudi razlikovanje, da govorimo o krščanskosocialcih do konca prve svetovne vojne in o krščanskem socializmu po prvi svetovni vojni. To gibanje je bilo tudi med obema vojnoma na Slovenskem formalno vključeno v delovanje SLS. Vendar je ohranilo, zlasti v Jugoslovanski strokovni zvezi, zelo veliko samostojnost predvsem na predvečer druge svetovne vojne in nato tudi med vojno, ko so bili krščanski socialisti povabljeni v OF in končali svoje samostojno politično pot s podpisom dolomitske izjave leta 1943.

Krščansko-socialno gibanje je imelo na Primorskem, zlasti pa na Goriškem v desetletjih pred prvo svetovno vojno veliko moč. Ta moč je rasla postopoma. Nastajanje krščansko-socialnega gibanja na Primorskem in Slovenskem pa je povezano z Mirnom, s krajem, ki je zaslovel predvsem po čevljarstvu ali kakor ga je telegrafsko označil Andrej Gabršček leta 1911 v svojem *Ročnem kažipotu*: "Miren je zelo obrten kraj. Cvete posebno čevljarstvo, strojarstvo in kamnarstvo. Čevljarska zadruga z

omejenim jamstvom ima zaloge čevljev v Gorici in Trstu. Strokovna čevljarska zadruga, načelnik Gabrijel Pahor. Veletovarna Andreja Jakil z usnjem v Rupi ima lastno telefonsko zvezo."

Medtem ko je bilo na Slovenskem v devetdesetih letih 19. stoletja izvedena že diferenciacija med liberalnim in katoliškim taborom ter se je njima konec stoletja kot tretji politični tabor močno približala socialna demokracija, je Goriška vztrajala vse do poletja 1899 v politični slogi, kar pomeni, da so slovensko goriško politiko krojili, ob mnogih drugih, predvsem liberalci Andrej Gabršček in semeniški profesor dr. Anton Gregorčič. Naveza Gabršček-Gregorčič, ki je začela konec osemdesetih let, je naletela na neodobranje, zlasti pri skupini dr. Antona Mahničarja. Ker tej skupini ni uspelo za trajni čas dobiti v svoje roke časnik *Soča*, se je zbirala pri *Primorskem listu*, ki je od 1893 izhajal v Trstu in se naslednje leto preselil v Gorico.

Čeravno so bili tedaj goriški Slovenci formalno organizirani v političnem društvu Sloga, pa so bili dejansko ločeni in sicer se je slogaški del zbiral pri *Soči*, skupina krščanskih socialcev, ki so se pričeli imenovati tudi kot novostrujarji, pa pri *Primorskem listu*. Istočasno pa se je diferenciacija izvajala tudi na terenu sledeč pobudam, ki so prihajale tudi iz Ljubljane, češ da vztrajanje katoličanov v družbi z liberalci koristi le slednjim. Ustanovitev Katoliškega rokodelskega bralnega kasneje Katoliškega bralnega delavskega društva v Mirnu konec leta 1891 je bila prvi znanilec ideološke in politične diferenciacije na goriškem podeželju. Ta je dobila svojo dokončno podobo šele po letu 1900, ko so se po vaseh pojavila predvsem katoliška in liberalna društva.

Ustanovitev mirenskega društva, ki je imelo v naslovu poudarek, da je katoliško, nikakor ni goriška posebnost. Tako je Blazij Grča že konec sedemdesetih let 19. stoletja ustanovil v Čepovanu katoliško politično čitalnico. Grča pa je pripadal Gregorčičevi skupini in društvu Sloga. Zato pa je bilo mirensko društvo plod dela nove generacije slovenske katoliške politike, kar nazorno kaže tudi zborovanje mlade katoliške struje v Mirnu 28. maja 1893. To je bil najverjetneje prvi večji javni novostrujarski nastop na Goriškem. Ljubljanski dnevnik *Slovenec* je namenil temu zborovanju veliko pozornost in je poročilo o njem objavil v nekaj nadaljevanjih. Glavna govornika sta bila dr. Josip Pavlica, ki je veljal za ideologa gibanja na Goriškem in mladi Franc Pavletič, študent prava iz Podgore, kasnejši odvetnik in eden goriških voditeljev Krekovega gibanja. Navzočim sta razlagala krščansko-socialne nauke v polemiki z liberalno gospodarsko in socialno politiko ter seveda v polemiki s socialisti marksistične usmeritve. Leta 1894 je nastopil službo v Mirnu župnik Gotard Pavletič. V Mirnu je

živel in deloval do leta 1906, ko je postal dekan v Šempetru pri Gorici. Ob kaplanu Ivanu Peliconu je izredno vplival na delovanje mirenškega delavskega katoliškega društva. K temu bomo dodali še, da je bil za kurata v Biljah od marca 1894 do marca 1907 Ivan Rojec, ki je bil nato med leti 1907 in 1915 mirenški župnik in je svoje bivanje v Mirnu zaznamoval s pomembno javno dejavnostjo. V Šempetru pri Gorici je bil poleg dekana Antona Hvalice tudi kaplan, "kranjski prišlek" Franc Knavs, na Vogrskem pa prav tako novostrojarški župnik Anton Berlot. Očitno je bilo v šempetrski dekaniji zbrano nekaj vodilnih krščansko-socialnih aktivistov na Goriškem. Pa da bi bila podoba še bolj popolna, dodajmo še iz nekoliko poznejših let že omenjenjega Jožeta Abrama in podgorskega župnika Cirila Metoda Vugo v letih 1910-1915.

Vsa devetdeseta leta je med goriškimi katoličani vladalo nemirno vzdušje. V prvi vrsti ga je posebljal dr. Anton Gregorčič s svojo izrazito osebno politiko, za katero je spoznal, da se bo lažje uveljavljala v slogi z liberalci kot pa v sodelovanju in v logičnem zavezništvu s čedalje močnejšimi novostrojarji. To razmerje se je na primer pokazalo leta 1896, ko so predstavniki društva Sloga razbili novostrojarško zborovanje v Šempetru. Zborovanju sta na povabilo šempetrskega kaplana Knavs prisostvovala tudi dr. Krek in Josip Gostinčar. Bolje je šlo novostrojarjem naslednjega dne, to je 30. junija 1896, v Solkanu, ko je Krek širil ideologijo krščanskega socialstva med solkanskimi mizarji. Mednje je prišel na povabilo še enega "kranjskega prišleka", solkanskega kaplana Ivana Dermastie.

Prvi večji rezultati delovanja novostrojarjev so gotovo izobraževalna društva, ki se ustanovljajo po vaseh, Katoliško delavsko društvo Josipa Pavlice v Gorici, hranilnice in posojilnice, navsezadnje pa tudi časopis *Delavski prijatelj*, ki izhaja v Gorici le dve leti (1898-1899) in je namenjen izključno krščanskim delavcem, sicer pa je novostrojarško smer zagovarjal še vedno *Primorski list* tudi v nenehni polemiki s slogaško, a liberalizmu naklonjeno *Sočo*. Ob koncu stoletja so v goriški politiki vladale posebne razmere ne le med Slovenci, marveč tudi med Italijani, pa tudi v deželni parlamentu. Novostrojarji so klicali k ureditvi razmer in navsezadnje je bil prihod novega goriškega nadškofa Missie leta 1897 povezan tudi z intervencijo, ki naj bi oživila delo goriškega deželnege zbora in uredila vrste Slovencev predvsem s prekinitvijo slogaštva, ki je bilo po sodbi čedalje bolj vplivnih novostrojarjev škodljivo.

Novostrojarška dejavnost je bila močna tudi v Mirnu, kjer so leta 1897 ustanovili Hranilnico in posojilnico. V časopisju so bile številne vesti o delovanju Katoliškega delavskega bralnega društva. Trditve pa, da je bilo pomembno sodelovanje Mirencev pri prvem krščansko-social-

nem glasilu na Goriškem, pri *Delavskem prijatelju*, na kar je izrecno opozoril Josip Abram, ni bilo mogoče preveriti. Mirensko sodelovanje je mogoče slutiti v prvih številkah leta 1898, ko list začne zelo ostro polemiko zoper odprtje mirenske podružnice židovske tovarne čevljev v Gorici in kliče: "Boj za pošteno domačo obrt proti židovski zvijači!" Drugega, kar bi kazalo na kako pomembnejšo udeležbo Mirencev pri časniku, vsaj na zunaj ni mogoče ugotoviti. Takrat je Miren že slovel po svoji čevljarški in usnjarski obrti in zato že leta 1898, ko so se pojavili prvi glasovi o mizarski zadrugi v Solkanu, tudi pozivi, da se združno organizirajo tudi mirenski čevljarji, predvsem zaradi močne konkurence. Nekaj let kasneje je mirenska čevljarška obrt pritegnila tudi pozornost političnih strank. Tečaj za čevljarje, ki ga je leta 1905 pripravil Zavod za pospeševanje obrti v Gorici v sodelovanju s trgovsko in obrtno zbornico, je naletel na odmev pri liberalcih tudi zato, ker je tedaj pri njem sodeloval učitelj Urbančič, ki ga je imelo novostrujarsko časopisje za svobodomisleca.

Problem združne organizacije mirenskih čevljarjev pa je rešil novi mirenski župnik, že omenjeni Ivan Rojec, ki je deloval v kraju od pomladi 1907 in tu ostal osem let. Bil je izrazito novostrujarsko usmerjen. Njegova velika zasluga je bila ustanovitev zadruga mirenskih čevljarjev in ureditev delavnice zadruga, v njej je lahko delalo 100 delavcev. V organizacijo čevljarjev, a predvsem sindikalno, so posegli tudi socialisti, ki so ustanovili podružnico čevljarškega sindikata, nosila je nemški naslov Verein der Schumacher Oesterreichs Ortszweiganstalt Miren. Za tako obliko združevanja čevljarjev in za propagiranje socialdemokratskih nazorov je imel največ zaslug mirenski rojak Josip Petejan. V mladih letih se je prišteval h krščanskim socialcem, kasneje je osnoval krajevno organizacijo Jugoslovanske socialdemokratske stranke v Mirnu. Omembe vredna pa so še nekatera druga društva in združenja, ki so v Mirnu delovala na začetku 20. stoletja. To so bila Pevsko društvo Vipava, ustanovljeno 1903, ob ustanovitvi je bil njegov predsednik Ivan Lestan. Potem še Bralno in pevsko društvo (predsednik Henrik Vuk, ustanovljeno 1905) in Mladeniško pevsko društvo Slavček. Telovadba je bila organizirana v okviru telovadnega odseka Katoliškega delavskega društva (tajnik tega odseka je bil Anton Vuk) in mirenskega Sokola, ki je bil ustanovljen leta 1909. V kraju sta delovali še Delavska pomožna bolniška blagajna in Podporno rokodelsko društvo (1906). Katoliško delavsko društvo je dobilo 22. julija 1909 svoj sedež.

V tem času pa so se že bistveno spremenile goriške razmere. Poleti leta 1899 je prišlo do razkola, ko se je dr. Gregorčič odločil za lastno politično pot, ustanovil svoje glasilo z imenom *Gorica*, postavil na noge lastno denarno organizacijo in ves drugi ustroj, ki je prispeval k moči

politične stranke. Svojo pot so poslej hodili tudi liberalci pod vodstvom Andreja Gabrščka in Henrika Tume. Toda kljub lastni stranki se nape-ta razmerja med novostrujarji in starostrujarji Antona Gregorčiča niso umirila. Leta 1901 je prišlo do začasne pomiritve, ki je omogočila večje organizatorsko delovanje na podeželju, kjer pa je očitna prednost pripa-dala novostrujarjem. V tem delovanju srečujemo pogostokrat tudi Mi-ren, ki na primer leta 1904 gosti na zborovanju Katoliškega delavskega društva med drugim tudi dr. Kreka, dr. Evgena Lampeta in Josipa Gostinčarja. To je čas, ko se novostrujarsko gibanje na Goriškem okrepi z dejavnostjo zdrav-nika dr. Antona Breclja, gimnazijskega profesorja Karla Capudra in odvetnika dr. Franca Pavletiča. Nove sile so trčile zo-pet na oviro, ki jo je predstavljal dr. An-ton Gregorčič, tedaj še ovenčan z zasluga-mi za slovensko šolstvo na Goriškem in z močjo, ki mu jo je dajal državno-zborski in deželnozborski poslanski man-dat. Prav zato mu je težko odreči predsedniško mesto pri Slovenski ljudski stranki za Goriško, v katero se je preime-novalo prejšnje društvo Sloga (1907). Toda novostrujarji so prevzeli vodstvo Slovenske krščansko-socialne zveze za Goriško. Med obema strujama so bila na-sprotja, a ne tolikšna, da bi vodila v razkol, ki pa je bil leta 1908 še na vidiku, potem ko se je na Goriškem leta 1907 ustanovila agrarna stranka, nekakšen vmesni člen med liberalnim in katoliškim taborom.

V takem razgibanem vzdušju je izšla 5. junija 1908 prva številka *Delav-skega tovariša*, lista, ki je napovedal bodoči razkol med katoličani. Očitno je namreč, da del novostrujarjev ni bil zadovoljen s pisanjem *Gorice* in *Primorskega lista* in da si je omislil novo glasilo tudi zato, ker se oba omenjena lista nista posebej posvečala delavcu in njegovim problemom. Novi goriški tednik je imel kot kraj izhajanja navedeno Gorico, tu sta bila tudi uredništvo in uprava in tu se je tudi tiskal, v Narodni tiskarni. Kot njegov odgovorni urednik je bil podpisan M. Plesničar, izdajatelj je bil konzorcij Delavskega tovariša, za naročnino in oglasa pa je bil odgovoren knjigovez Ivan Bednarik. Po kolofonu sodeč je bilo v listu malo, pravza-

Naslovnica Delavskega tovariša

prav nič mirenškega, z Mirnom je list povezovala vsebina. Uглаšena je bila z delavskimi zahtevami, ki jih je program lista nakazal v geslu: "Ven s splošno in enako volivno pravico tudi za deželne zборе in - občinske zastope. Ven s starostnim zavarovanjem in osemurnim delovnim časom."

Kar daje slutiti povezave z Mirnom, so pravzaprav vesti, ki jih je list v vseh svojih štirinajstih številkah objavil. Teh je največ iz Mirna, prihajale pa so tudi iz Podgore, Rupe, Vogrskega, Bilj in Orehovelj. To kaže, da se je list omejil na ožji prostor, da je nastal na pobudo lokalnih novostrujarjev, pri čemer bi lahko pomembno vlogo pri listu pripisali župniku Ivanu Rojcu tudi zaradi trditve Jožeta Abrama, da so *Delavskega tovariša* "začeli izdajati krščansko-socialni delavci v Mirnu pri Gorici".

Za vsebino lista, ki je nehal izhajati po treh mesecih, 4. septembra 1908, so značilni uvodniki, novičarski del in predvsem vzgojne rubrike. Tako sta že v prvi številki poleg programskih izhodišč obširen članek o higieni in izposojena razprava o primerjavi med Cerkvijo in socialno demokracijo, razprava se nadaljuje tudi v naslednjih številkah. List naj bi se tudi zavzemal za mesto delavskega stanu v goriškem deželnem zboru, pri čemer dodaja: "Bodisi rokodelec, tovarniški delavec, rudar, državni uslužbenec ali kmet, vsi smo delavci, eden drugega moramo podpirati ter se z roko v roki bojevati proti kapitalu." Tudi druga številka je bolj zdravstveno poudarjena, saj uvodnik govori o škodljivosti alkoholizma in nadaljuje se razprava o higieni. Poleg tega je objavljena po ena vest iz Orehovelj, Mirna, Vrtojbe in Volčje Drage. Značilen je dopis iz Mirna, kjer piše tudi: "da imamo tudi v Mirnu, kakor povsod, nebroj krčem in ravno toliko društev. Poleg tega pa jako revne in jako bogate ljudi. Mnogo je tukaj dobrih krščanskih mož, nekaj pa tudi pravih framasonov-svobodomislecev". Ta dopis je značilen za Miren, kjer so se še posebej ukvarjali z bojem proti alkoholu in pri tem je primerno omeniti dejavnost mirenskih abstinentov na čelu z Antonom Vukom. Njih prizadevanja je poznal tudi dr. Krek, saj je na nekem socialnem tečaju v Gorici nekoga, ki je zasmehoval mirenske abstinate, češ "voda je za žabe in za babe in za mirenske barabe", zavrnil z besedami: "Pustite mi moje Mirence pri miru!"

V drugi številki je omembe vreden še dopis iz Orehovelj o prvem občnem zboru izobraževalnega društva, povezanim z nastopi kurata Abrama, goriškega gimnazijskega profesorja Karla Capudra ter predstavnika mirenskih delavcev "tov. Špacapana", kot je zapisano v poročilu.

Tretja številka se je bolj približala pravi podobi lista. Prvič se je *Delavski tovariš* v polemiki spopadel s tržaškim socialdemokratskim glasilom *Delavski list*: "Nastopali bomo z našim listom proti socialni demokraciji, a ne proti delavstvu... Demokratični, delavski hočemo biti, ne da bi

trobili v svobodomiselni, brezverski rog. Nam je prvi boj za delavske koristi; vam pa je prva stvar boj proti farjem."

Naj se pregled naslednjih številčk *Delavskega tovariša* omeji le na kratke zaznamke o vesteh iz Mirna. V četrti številki je le vest iz Podgore, v peti številki pa poročilo o koncertu Mladeniškega pevskega zbora Slavček iz Mirna 28. junija 1908 ter poročilo o pogrebu čevljarja Karla Komela iz Orehovelj. V šesti je poročilo o roditeljskem sestanku društva krščansko mislečih učiteljev v Mirnu 5. julija 1908. Predavala sta učitelja Rustja in Leban ter kurat Jože Abram. V sedmi številki zasledimo daljšo razpravo o telovadbi in delavstvu. V njem pisec razlaga pomen telovadbe in telesnih aktivnosti zaradi narave dela sključenega čevljarja. V osmi številki je v obliki dopisa iz Mirna objavljena obširna polemika s socialnimi demokrati v zvezi z ustanovitvijo delavskega izobraževalnega in naravovarstvenega društva v Mirnu, ki deluje kurativno, namesto da bi delovalo preventivno. Pri tem se je dopisnik spomnil razmer v Mirnu, kjer je glavni vir pomanjkanju in boleznim prav alkoholizem. Temu se je bilo mogoče zoperstaviti s telovadbo, zato je telovadni odsek Katoliškega delavskega društva v Mirnu (tajnik je bil Anton Vuk) pripravil 8. septembra 1908 prvo javno telovadbo in mladeniški tečaj v okviru Slovenske krščansko-socialne zveze za Goriško. *Delavski prijatelj* o tem ni več poročal, ker je 4. septembra izšel zadnjič.

Slovo od bralcev je bilo nenadno, brez slehernega pojasnila. O vzrokih je mogoče sklepati. V tem času pa so na Goriškem nasprotja med obema taboroma še bolj vzplamtela. To je zrcalil izid glasila *Novi čas*, ki je pričelo izhajati v Gorici konec leta 1909, pa tudi krščansko-socialni kandidati na deželnozborskih in državnozborskih volitvah leta 1909, 1911 in 1913. Za razmerja med novo- in starostrujarji so značilne deželne volitve leta 1913, ko so se starostrujarji povezali z liberalci, da so mogli tako združeni poraziti novostrujarje. Iz časa do prve svetovne vojne je potrebno omeniti, da je v Mirnu župnik Rojec ustanovil podružnico Jugoslovanske strokovne zveze in podružnico Narodne straže, na deželnih in državnozborskih volitvah so v Mirnu zmagovali novostrujarski kandidati.

Do poravnave med staro in novo strujo je prišlo septembra 1918, ko so se na Goriškem pripravljali na bližajoči se konec vojne. Po vojni so se razmere docela spremenile, povsem je prevladala nova struja, dr. Gregorčič je le še malo časa javno deloval. Sodeloval je pri ustanovitvi Goriške matice, ki je nato po njegovi smrti ali pa še prej prešla v liberalne roke. Tudi v tem povojnem času je odigral Miren posebno vlogo tako v političnem kot v gospodarsko-zadružnem delovanju krščansko-socialnega gibanja na Goriškem in Primorskem.

GORICA V GLASBI

Andrej Bratuž

Leta 2001 se je iztekla tisočletnica prve uradne omembe Gorice, ko je nemško rimski cesar Oton III. v svojem uradnem dokumentu, poslanem oglejskemu patriarhu Janezu v Ravenna pisal o naselju, "ki se v jeziku Slovanov imenuje Gorica" (*Villa, quae Sclavorum lingua vocatur Goriza*). V tem letu je bilo na vrsti veliko slavnostnih oz. spominskih prireditvev, izšlo je mnogo publikacij o Gorici in njeni zgodovini. Pred leti je že izšla obširna knjiga o Gorici v slovenski književnosti, potem pa še bogato delo o slovenski umetnosti na Goriškem v preteklem stoletju. Zato je prav, da vsaj nekaj besed posvetimo tudi Gorici v glasbi.

Gorica je že v polovici 19. stoletja bila pomembno kulturno središče primorskih Slovencev in kot tako ostala zlasti še v času do prve svetovne vojne, pa tudi po njej vse do nastopa fašizma. Prisilen molk slovenske bese de in pesmi je prenehal leta 1945, ko se je kulturno in sploh javno življenje Slovencev spet obnovilo in tako ostalo do danes. Glasba in petje sta vedno zavzemala pri tem častno mesto. Pevski zbori in posamezni glasbeni umetniki so zlasti v 20. stoletju na Goriškem kar zavidljivo rasti. V začetku so bila znana recimo imena kot Josip Michl, Danilo Fajgelj, Hrabroslav Volarič, nato kasneje Vinko Vodopovec, Emil Komel, Breda Šček, Janez Laharnar, Lojze Bratuž in drugi, ki so zlasti naši cerkveni glasbi dali res velik zagon. Med obema vojnoma naj še omenimo imena nekaterih velikih slovenskih glasbenikov, ki so vsaj nekaj časa delovali tudi v Gorici. Med temi so zlasti bili Marij Kogoj, Emil Adamič, pa še kdo. Kasneje srečamo imena, kot so Rihard Orel, Mirko Rener, Jožko Jakončič, naprej pa še Mirko Filej, Anton Sever, Gabrijel Devetak ali danes Stanko Jericijo itd. Širša Goriška pa je dala še druge za celotno Slovenijo velike glasbenike, kot sta npr. Matija Bravničar iz Tolmina ali Stanko Premrl z Vipavskega, Zvonimir Ciglič iz Brd, odkoder prihaja tudi Rado Simoniti. Osrednje slovensko glasbeno življenje pa beleži tudi danes razna pomembna primorska imena, kot so npr. Marjan Gabrijelčič, Anton Nanut, Marko Munih, Štefan Mauri ter na Goriškem dolgo let delujoči orgelski mojster Hubert Bergant. Od vseh teh je danes mnogo že pokojnih.

Vsaj bežno pa bi se zaustavil ob prisotnosti Gorice v samih glasbenih delih, posebno še vokalnih. Pri tem naj še spomnimo, da je zlasti v zadnjih letih izšlo tudi več zborovskih zbirk na to temo. Za to so navadno skrbele

Zveza slovenske katoliške prosvete in Združenje cerkvenih pevskih zborov, pa tudi Svet slovenskih organizacij. Pri tem bi najprej omenil iz srede devetdesetih let izdajo *Za staro pravdo*, ki jo je izdal leta 1995 Svet slovenskih organizacij. Leta 2001 je izšla v izdaji Zveze slovenske katoliške prosvete zbirka *Gorica*, *glej*. Prva zbirka obsega, kot po naslovu, v glavnem puntarske pesmi na besedila slovenskih, še zlasti primorskih pesnikov. Tu so seveda pesmi o Gorici v veliki večini, in to na tekste recimo Alojza Gradnika, Ljubke Šorli, Srečka Kosovela, Marka Golarja, Toneta Kunterja idr. Med skladatelji pa so Stanko Jericijo, Štefan Mauri, Ubald Vrabec, Andrej Bratuž, Zorko Harej, Marjan Gabrijelčič, Mirko Špacapan, Ivo Bolčina, Avgust Ipavec, Vilko Ukmar, Pavel Šivic, Radovan Gobec in drugi. Gre za različne goriške motive; zlasti gradu, Travnika, punta, Soče, pa še širše Goriške do Tolmina in podobno. Priljubljeni so tudi svetogorski motivi, ki jih je primorska, zlasti goriška literatura pa tudi glasba, vedno rada oblikovala. V glasbenem oziru prevladujejo seveda tudi daljša epsko pisana dela, kot jih pač že snov sama zahteva. Glasbeni izraz je v glavnem klasičen, od novo romantičnega do modernejše zasnovanega glasbenega stavka. Ena skladba je v obliki samospēva, ena za otroški oz. mladinski zbor, sicer pa prevladujejo moški in mešani zbori.

V pesmarici *Gorica*, *glej* so zbrane nagrajene oz. priporočene skladbe z natečaja ob proslavi tisočletnice Gorice. Tako so napisali omenjene skladbe Stanko Jericijo, Patrick Quaggiato, Samo Vremšak in Boris Vremšak. Skladbe so napisane na besedila raznih goriških oz. primorskih pesnikov, kot so Alojz Gradnik, Ludvik Zorzut, Ljubka Šorli, idr. Uglasbene pesmi so po obliki in vsebini dognane in tudi precej zahtevne in pomenijo lep in originalen prispevek na glasbenem področju za proslavo goriškega jubileja.

Prav je, da pogledamo bežno tudi na italijansko oz. furlansko stran glasbenega delovanja zlasti v 20. stoletju. Tu naj zabeležimo tri glasbenike, ki so dali svoj lep prispevek širši goriški glasbeni kulturi. Najprej violinist in pedagog Rodolfo Lipizer, po katerem se danes imenuje znani mednarodni violinski natečaj in pri katerem so se šolali tudi številni slovenski goriški violinisti; nato sta omembe vredna Cesare Augusto Seghizzi, znan furlanski skladatelj in zbiratelj ljudskih pesmi, ki je imel tudi stike s takratnimi slovenskimi glasbeniki, ter njegova še živeča hčerka Cecilia Seghizzi, glasbena pedagoginja in skladateljica vokalne in komorne glasbe.

Veliko bi lahko še pisali o glasbeni vlogi Gorice, a naj to zadostuje. Pierre Lasser lepo piše v svoji Filozofiji glasbenega okusa, ko pravi: "Glasbena lepota se rodi iz nekega vzgiba duše, ki se vtisne v nek poseben red zvočne materije." In prav to so izvirno označili tudi naši glasbeniki v svojih delih o Gorici.

ANSAMBEL ZA STARO GLASBO - GALLUS CONSORT

Jože Markuža

V pogovoru z g. Milošem Pahorjem smo želeli predstaviti naši širši javnosti delovanje tega ansambla, ki je na Tržaškem prisoten že več kot dvajset let.

Kako je nastal ansambel Gallus Consort?

V letu 1979 smo v šoli Glasbene matice uvedli pouk viole da gamba. To je bila nekakšna dopolnitev dotedanjega dela s kljunasto flavto, saj je takrat kvartet kljunastih flavt že nekaj let nastopal na šolskih in drugih prireditvah. Ker je istočasno začela Dina Slama svoje delo z vokalno skupino, so nastali pogoji za ustanovitev oddelka za staro glasbo - sodelovanje kljunastih flavt, viole da gamba in pevcev je namreč idealna kombinacija za poustvarjanje renesančne glasbe. V par letih smo lahko z boljšimi gojenci in s sodelovanjem pedagogov sestavili ansambel; in ker je bil naš namen dajati prednost slovenskim avtorjem (Gallus, Plautzius, Dolar), smo ansamblu dali ime Gallus Consort. Ansambel je z uspehom nastopal "doma in po svetu": v letu 1981 smo prvič nastopili na Repentabru (kar je bil začetek repentabskih glasbenih popoldnevov), nastopili pa smo (med drugim) tudi na Trbižu, kjer smo predstavili Morassijeve viole da gamba in v Vidmu; tu nam je bilo še posebno v zadoščenje, da je glasbeni recenzent omenil, da so viole da gamba prišle (v modernem času) v Deželo po zaslugi Gallus Consorta. V letu 1985 pri Glasbeni matici nismo bili več zaželeni in Gallus Consort se je preusmeril v baročno glasbo, ki nudi bogatejši repertoar z manjšim številom izvajalcev. Želeli smo vsekakor nadaljevati z glasbenimi popoldnevi na Repentabru in morali smo se ustanoviti kot društvo, da smo lahko bili partner Slovenski radijski postaji Trst A, ki je vse koncerte snemala in bila edini stalni finančni vir za to pobudo.

Danes koncertov na Repentabru ne organizirate več?

Kot sem že omenil, je edino Tržaška radijska postaja finančno podprla naše repentabske koncerte. Potem so bili seveda še občasni prispevki Dežele ali Pokrajine, saj bi si sicer ne mogli privoščiti odličnih gostov kot so bili Brueggen, Kuijken in še nekateri drugi. Verjeli smo v pomembnost te glasbe in njenega kulturnega sporočila in želeli in pričakovali smo, da bi postali ti popoldnevi pobuda neke slovenske usta-

novce. Vendar naše šestnajstletno delo ni bilo dovolj, da bi koga prepričali. Večkrat si mislim, da tistim, ki odločajo o našem kulturnem delovanju, zadostujejo naše folklorne manifestacije. Ni se nam zdelo prav, da se še naprej mučimo z delom, ki bi po svoji naravi pripadalo ustanovi. In če pravim "mučimo", mislim pri tem na vse tisto organizacijsko delo, ki s samo glasbo nima nobene zveze.

Ali je slovenska publika dovzetna za to glasbo?

Čeprav je bila večina naše publike na Repentabru verjetno italijanske narodnosti, smo imeli tudi med Slovenci določeno število privržencev in stalnih obiskovalcev. Če razširimo pojem slovenske publike tudi na Slovenijo, moram povedati, da sta v Sloveniji dva velika festivala stare glasbe: v Radovljici in Brežicah. Opažam pa zanimivost: medtem ko smo mi dajali prednost slovenskim avtorjem in slovenskim izvajalcem, nastopajo na teh slovenskih festivalih skoraj izključno tuji ansambli in solisti.

Kako se je kazala slovenska prisotnost na repentabrskih popoldnevih?

Na Repentabru smo poleg stare izvajali tudi sodobno glasbo. Če smem na vprašanje odgovoriti s številkami, bi povedal, da smo v šestnajstih sezonah predstavili 67 skladb slovenskih (starejših in sodobnih) avtorjev in od teh kar 20 v krstni izvedbi. Največ teh je bilo pisanih prav za Repentabor - imeli pa smo tudi prazvedbe skladb, ki bi sicer še obležale v predalih (na primer: Lucijan Marija Škerjanec - Trio iz leta 1917 in Slavko Osterc - Ave Maria iz leta 1930). Na koncertih je nastopilo skupno 143 koncertantov: 82 iz Italije (22 tržaških Slovencev), 27 iz Slovenije, 15 iz Poljske, 9 iz Avstrije (med temi ena Slovenka), 3 iz Anglije, 2 iz Nizozemske in po eden iz Belgije, Francije, Nemčije Švice in Madžarske. Veliko število slovenskih izvajalcev iz zamejstva kaže na naše prizadevanje, da bi sodelovalo čimveč domačih glasbenikov, pa tudi na dejstvo, da je v stari glasbi sodelovanje poklicnih glasbenikov in ljubiteljev lažje kot v drugih glasbenih zvrsteh.

Kakšno je vaše glasbeno sporočilo za današnji čas?

Danes zanimanje za glasbo raste ali bolje: glasba nam je danes bolj potrebna. To je razvidno iz vpisa v glasbene šole; bolj "znanstveno" razlago za to pa lahko iščemo v psihologiji. V devetdesetih letih je ameriški psiholog David Goleman postavil teorijo o "čustveni inteligenci": za uspešno delo v poklicu je čustvena zavzetost važnejša od suhe inteligence in če pomislimo na krizo družine in na upadanje rojstev, lahko tej teoriji še lažje verjamemo. Nekdaj je bila glasba zaradi svoje čustvene komponente v (italijanskih) šolah potisnjena v kot. Danes lahko trdi-

mo, da bi bila glasba lahko enako (ali pa še bolj) pomembna kot so drugi šolski predmeti. Vendar je vprašanje, kdaj bodo šolniki (ki imajo danes z avtonomijo več možnosti, da vplivajo na učne programe) začeli upoštevati spoznanja sodobne psihologije.

V današnjem času pomeni stara glasba povratek k naravi. Ni slučajno, da se je zanimanje za staro glasbo začelo najprej tam, kjer je bila tehnika najbolj razvita. Stara glasba vpliva pomirjujoče. Obrnjena v človekovo notranjost vzpodbuja duhovnost. Ima pa tudi svojo praktično vrednost: z enostavnimi instrumenti, kot sta kljunasta flavta in viola da gamba, nudi kar najboljše možnosti za uvajanje otrok v svet glasbe. Istočasno je to glasba, ki nudi nepoklicnim glasbenikom kar največja zadoščenja.

In kakšni so vaši načrti za prihodnost?

Predvsem posredovati glasbo drugim: tako s koncerti kot tudi s poučevanjem; Gallus Consort je bil večkrat tudi organizator poletnih tečajev za staro glasbo. Potem so tu še načrti za snemanja: nekaj našega baročnega repertoarja imamo le na kasetah. Zgoščenki s skladbami, ki jih je na tekste slovenskih pesnikov napisala Dina Slama in zgoščenki s skladbami Ivana Trinka bi prav radi dodali zgoščenko z izborom skladb iz repertabrskih popoldnevov in zgoščenko z baročnimi skladbami.

Hvala za pogovor, čestitke k dosedanjemu delovanju in želja za uresničenje Vaših načrtov!

Ansambel Gallus Consort

JEREMITIŠČE

Damjan Paulin

Z imenom jeremitišče običajno označujemo kraj v samoti, kjer so živeli in delovali eremiti - puščavniki. Na Goriškem poznamo več puščavniških postojank: na Sabotinu, Mirenskem Gradu, v Vitovljah in Štandrežu. Štandreška je edina, ki se nahaja v ravnini, ostala po so bila na gričastih področjih. Sicer pa je bilo štandreško jeremitišče na robu gozda, ki je v šestnajstem stoletju prekrival večji del zemljišč na jugovzhodu te vasi.

Jeremitišča so nastajala ob koncu 16. stoletja, ko so prišli na Goriško kapucini in so puščavniki omenjeni kot frančiškanski tretjeredniki.

Štandreško Jeremitišče, ki se prvič omenja v virih leta 1665, je najstarejša puščavniška naselbina na Primorskem. Prvi podatki govorijo o bratu Frančišku, ki so ga našli umorjenega v njegovi celici.

Takrat je v Jeremitišču že obstajala cerkvica, ki je bila posvečena Blaženi Devici Mariji v polju. Poleg cerkvice pa so bili tudi prostori za puščavnika, ki je skrbel za cerkev. Tudi kolon, ki je obdeloval cerkvena polja, je imel ob cerkvi svoje stanovanje in gospodarska poslopja. Takrat je bil Štandrež kaplanija goriške stolne cerkve. Goriški kaplan, sicer drugi, je imel v duhovni oskrbi tudi Jeremitišče.

Večkrat se je sicer pritoževal, da ima veliko dela in poti do jeremitarke cerkvice. Največ svetih maš je bilo ob Marijinih praznikih, ko je prihajalo veliko vernikov, tudi v procesijah. V cerkvi Blažene Device Marije so tudi pokopavali mrliče.

Cerkvico, z glavnimi vrati na vzhodni strani, je sestavljala ladja dolga 9 in široka 6 metrov, s slavolokom, ki je vodil v prezbiterij, kjer je bil lesen Marijin kip. Notranjost cerkvice, s precej visokim ostrešjem, nekoč s poslikanimi planetami, krasi dekorativna poslikava v toplih barvah, s

Martinovanje v Jeremitišču

stiliziranimi cveticami in drugimi rastlinami. Poslikava na slavolični steni pa vsebuje napisni trak, na katerem je razvidno ime Salomon. Verjetno gre za citat iz Svetega pisma. Arhitektonski elementi in poslikava kapelice pričajo o pomembnem kulturnozgodovinskem spomeniku, ki zasluži posebno pozornost in pristop.

Goriški kapitelj se je večkrat ukvarjal z vzdrževanjem cerkvice in stanovanjskih ter gospodarskih poslopij v Jeremitišču. Za vzdrževalna in obnovitvena dela so uporabljali denar, ki so ga verniki darovali cerkvi. Nekaj dohodka je goriška stolna cerkev imela tudi od zemljišč v Jeremitišču, ki jih je obdeloval kolon. Sicer pa je bila največja zemljiška posest v lasti rodbine Codelli, ki je imela 20 odstotkov vse štandreške zemlje. Puščavniki pa so živeli od tega, kar so jim prinesli dobri ljudje.

Jeremitarško cerkvico in puščavnike so močno prizadele reforme cesarja Jožefa II. Goriški kapitelj je zato avgusta 1802 sklenil, da se iz razpadajoče cerkvice odstrani lesen Marijin kip in se ga prenese v štandreško cerkev.

Kasneje so cerkvena in druga poslopja ter bližnja zemljišča prišla v last družine Zavadlav, ki jih je uporabljala za potrebe kmetije.

Zaselek Jeremitišče sestavljajo danes tri skupine hiš. Najstarejša stanovanjska in gospodarska poslopja so bila zgrajena ob cerkvi in v njeni neposredni bližini. Prve katastrske mape iz leta 1822 označujejo tudi drugo skupino hiš na levi strani ceste, ki pelje v naselje. Na istih mapah pa ni več navedena cerkvica.

Štandreški župan Andrej Nanut, ki je vodil občinske posle od 1882 do 1893, je leta 1890 izdal Janezu Zavadlavu stanovanjsko dovoljenje za poslopje, ki stoji na južnem delu zaselka.

V Jeremitišču zasledimo več kmečkih hiš z gospodarskimi poslopji, ki so ohranile tipične arhitektonske in funkcionalne značilnosti. Ohranjeno je tudi staro kamnito zidovje, ki v višini dveh metrov omejuje dvoriščne prostore dveh domačij.

V katastrskih registrih za leto 1827 je v Jeremitišču zabeleženih 8 hiš in 9 družin, ki so se vse preživljale s kmetijstvom in so po avstrijski zemljiški reformi postale lastnice večine obdelanih zemljišč. Na jugu Jeremitišča pa so bila obsežna občinska zemljišča Velikih Roj, ki so bila dana v skupno uporabo krajevnuemu prebivalstvu in namenjena paši živine.

Kmečko značilnost je kraj ohranil do leta 1966, ko je goriški občinski svet odobril splošni urbanistični načrt, ki je predvideval na območju Jeremitišča razne infrastrukture, od novega mednarodnega mejnega prehoda do tovrnega postajališča in raznih cestnih povezav, ki so zasedle več kot 100 hektarejev obdelanih zemljiških površin. Ko so začeli izvajati predvidena dela, so hudo prizadeli kmetije, ki niso mogle več razpolagati z

zadostnimi zemljiškimi površinami. Več družin je bilo prisiljenih, da je preusmerilo predvsem mlado delovno silo v druga gospodarska področja.

Čeprav so se v zadnjih desetletjih razmere bistveno spremenile in nekatere pred 35 leti predvidene pobude danes nimajo več nobenega smisla, goriška občina vztraja pri razlaščenju zemlje v Jeremitišču in tudi pri podiranju stanovanjskih hiš. Ko bo Slovenija kmalu članica Evropske unije, bodo tudi že zgrajeni objekti samovali kor katedrale v puščavi.

Tudi spremembe regulacijskega načrta, ki jih je goriška desničarska občinska uprava dokončno odobrila julija 2001, ne upoštevajo zahtev in predlogov domačinov, ki hočejo ohraniti svoje domove in zemljo. V tej zahtevi lahko računajo na podporo štandreške in širše slovenske skupnosti.

Vsa štandreška kulturna in druga društva so se namreč jasno izrekla za ohranitev Jeremitišča, ki predstavlja pomemben kulturno zgodovinski slovenski zaselek. Prizadevanja domačinov so podprli tudi štandreški rajonski svet, župnijska skupnost, goriška slovenska občinska konzulta in druge slovenske organizacije, SS0 in SKGZ v prvi vrsti.

Ker predlogi in prošnje niso zalegle, so se Jeremitarji odločili za razne pobude in odmevne protestne manifestacije. O problemu so seznanili občinske, pokrajinske, deželne in državne oblasti ter predstavnike krajevnih in državnih uprav v Sloveniji.

Slovenski zunanji minister Lojze Peterle je avgusta 2000 obiskal Jeremitišče in izrazil solidarnost matične države. Tudi novogoriški župan Črtomir Špacapan in predsednik Državnega zbora Borut Pahor sta podprla prizadevanja jeremitarске skupnosti.

Prosvetno društvo in Zveza slovenske katoliške prosvete sta junija 2001 izdali publikacijo *Jeremitišče - Štandreški zaselek skozi srednji vek do danes*. Prispevki priznanih strokovnjakov Verene Koršič Zorn, Marka Vuka in Lorenza Galluzza de Fin in domačih poznavalcev krajevne zgodovine nazorno prikazujejo pomembnost tega naselja z zgodovinskega, kulturnega, narodnostnega in socialnega vidika.

Jeremitarска skupnost je trdno prepričana, da ji bo uspelo ohraniti zaselek in je že izdelala načrte za obnovo cerkvice in stanovanjskih hiš.

Obisk južnotirolskega poslanca S. Bruggerja avgusta 2001

POKELCA: SLOVENSKO IME, KI GA NIHČE NE POZNA

Pavel Merku

Ali obstaja kako slovensko ime, ki ga nihče ne pozna? Ko bi ga kdo poznal, bi ga namreč morali najti vsaj v pomembnejših slovarjih, kajne? In če ga ne najdemo nikjer, ali ime obstaja?

To ni besedna igra, niti rebus ali kviz; berite in prepričali se boste, kako malo smo Slovenci dovezetni, občutljivi prav za tisto dobrino, to je naš jezik, po kateri se razlikujemo od drugih narodov in med seboj razpoznavamo, če že ne sporazumevamo.

Ime, o katerem vam bom danes pripovedoval, je ime vinske sorte. Poznate ime kake vinske sorte, ki bi bilo stoodstotno slovensko? Gotovo se vsi spomnite cvička: njegovo ime je nastalo iz glagolske osnove, ki pomeni 'kisati se, biti kisel'. Tu ne bomo navajali splošnih imen, kakor je na primer (*metliška*) *črnina*; s težavo bomo našli še kaj med sortami trt, na primer (*vipavski*) *zelen*. Zvečine so naša imena za vina in že prej za sorte trt tujega porekla. Saj: Slovence so učili vinariti že proti koncu prvega tisočletja ali, recimo, na Tržaškem vsaj ob začetku drugega tisočletja, Benediktinci, ki so prihajali iz Italije in so k nam uvozili italijanska imena za vinske sorte. Taka imena italijanskega porekla so *rebúla*, *refóšk*, *terán*, to so vina, ki so za slovenske kraje postala tipična. Druga imena prihajajo k nam celo od daleč, tako na primer nosi *malvazíja* ime po kraju *Momemvasia* na Peloponezu, odkoder se je ta vrsta belega vina razširila po Jadranskem morju vzdolž dalmatinske obale do Istre in Primorske pa še do cele Italije. Druga imena so z novimi vrstami k nam prišla iz drugih vinorodnih krajev, recimo *kabernét*, *merlót*, *pinót*, *chardonnay* iz Francije, *rizling*, *burgundec*, *frankonija* iz Nemčije, *tokaj* z Madžarske ipd. Tujega porekla so še prej imena za trtne sorte kot na primer *vitovska*, *grganja*, *gléra*, *kláranca* in druge.

Ste kdaj slišali za vino, ki je nastalo s slovenskim imenom v slovenskem kraju? To ime se glasi v ondotnem narečju *pókælca*, zato ga v Slovarju slovenskega knjižnega jezika iščem pod geslom *póklica*: nič. A morda je izvirno ime rajši *pókalice*: to geslo v slovenskih slovarjih obstaja, a v njih zaman iščemo razlago, da gre za vinsko ime. Slovarji navajajo v tem primeru le druge pomene; SSKJ navaja ta dva pomena: 1. igrača iz bezgove veje za pokanje; 2. nekdanj osvežujoča brezalkoholna

pijača v steklenici, ki se odpre s pokom ob pritisku na okrogel steklen zamašek. K temu dodaja slovar podatke za botanična in zoološka imena. O slovenskem vinu ne duha ne sluha.

Po pomoč se odtod zatekam k Pleteršnikovemu slovarju: gesla *póklica* tudi tu ni, geslo *póklica* naniza štiri pomene v skladu s SSKJ. Morda slovenisti ne pijejo vina? Moje zadnje upanje je besedni odpad, ki ga je Znanstvenoraziskovalni center SAZU objavil z naslovom 'Besedišče slovenskega jezika': in tudi tu ni ne duha ne sluha o kaki *póklici*.

Pókcalca je sicer redko, malo razširjeno in tudi malo znano vino, ki ga pa poznavalci, posebno v naših krajih, zelo cenijo. Njegov epicenter je občina Prapotno (Prepotto) na desnem bregu Idrijce nedaleč od Čeda-da. V samem Prapotnem in v njegovem zaselku Ibani (Albana) so do nekaj rodov nazaj živeli Slovenci in govorili nadiško narečje. Danes je prebivalstvo v teh krajih v celoti pofurlanjeno, a še mladi vedo povedati, da so stari starši ali zagotovo vsaj pradedje še govorili slovensko. In povejo tudi, da je prvo ime za vino, ki ga tu po furlansko imenujejo *sclopetin*, bilo *pókcalca*. Vino dolguje to ime drobnim jagodam z zelo odporno lupino, ki je pokala pod nogami trgačev, ko so pač ob trgatvi še mastili grozdje na ta način. Odtod furlanski prevod imena, saj pomeni furlanski glagol *sclopâ* prav 'pókati'. Vino pa prodajajo in je registrirano z italijanskim imenom *schiopestino*, kar je le prilagoditev furlanskega imena italijanščini; *schiopestare* je namreč italijanska narečna varianta knjižnega glagola *scoppiettare*.

A to slovensko vino s slovenskim imenom je nastalo na desnem bregu Idrijce, torej v kraju, ki ni slovenskih slovničarjev in leksikografov nikoli zanimal. Zato ime zaman iščeš v slovenskih slovarjih.

Primer je osamljen, a zgovoren. Zato je slovenščina spet bornejša za star, pristen, pomensko prozoren in zvočno prijeten izraz. Jezikovni stariinar, kakršen sem jaz, pa najde ob takih izrazih posebno zadoščenje. Iz tega razloga ga podajam v razmislek in užitek vsaj ljubiteljem tega našega lepega in bogatega jezika.

RAZSTAVA SLIKARSKE DRUŽINE ŠANTEL

Verena Koršič Zorn

V venec prireditvev, ki so jih goriški Slovenci pripravili v počastitev tisočletnice prve omembe Gorice, se vpleta tudi razstava goriške umetniške družine Šantel. Pobudnik razstave, Kulturni center L. Bratuž, ki v svoje široko delovanje zajema tudi tovrstne prireditve, se je želel pokloniti spominu slikarjev, ki so na poseben način oplemenitili podobo goriških Slovencev v drugi polovici 19. in v prvi četrtini 20. stoletja.

V družini Šantel so se slikarstvu zapisali kar štirje člani: mati Avgusta (Stainz 1852 - Ljubljana 1935), hčerki Henrika (Gorica 1874 - Ljubljana 1940) in Avgusta (Gorica 1876 - 1968) in sin Saša (Gorica 1883 - Ljubljana 1945). Tudi oče Anton, profesor matematike in fizike, se ni mogel upreti umetniškim muzam in se je, kolikor mu je dopuščal čas, posvečal prevajanju, pesnikovanju in tudi glasbi. Vse družinske člane pa je povezovalo veselje, še več, zavezovala jih je dolžnost do kulturnega dela med goriškimi rojaki (Čitalnica, Ciril-Methodova družba), ki so se v razgibani drugi polovici 19. stoletja začenjali globlje zavedati svoje narodne pripadnosti in jo skušali odločneje živeti in izkazovati in uveljavljati tudi v javnosti. Kulturno in pedagoško delo družine Šantel je nedvomno globoko zaoralo v zavest goriških Slovencev in pripomoglo k razcvetu kulturnega in umetniškega delovanja do nasilne prekinitve z izbruhom prve svetovne vojne. Zaradi odprtosti duha novim izzivom, ki so se porajali na socialnem, gospodarskem, znanstvenem, kulturnem in umetnostnem obnebu, so se mati in otroci aktivno navezali na nova iskanja. To naravnost je še podkrepilo njihovo šolanje, predvsem v Münchnu, ki se je takrat razvijal v pomembno srednjeevropsko žarišče pariških pobud plenerističnega slikarstva; daleč od ateljejske zatohlosti je skušalo priklicati na platno čar narave in svetlobnih učinkov, ki neposredno razkrajajo predmete in ustvarjajo nove situacije in izzive za slikarja. Nedvomno so slikarji družine Šantel utemeljitelji modernega slikarstva na Goriškem. Prva svetovna vojna je družino pognala v begunstvo v različne slovenske kraje, dokler se njeni člani niso naselili v Ljubljani, kjer so tudi končali svojo življenjsko pot. Novi izzivi okolja in družbenih razmer, njihova zavezanost slovenski kulturi, razdeljenost med pedagoškim delom in umetniškim ustvarjanjem, pri Saši pa še posebej razdvojenost med slikarstvom in glasbo (bil je tudi skladatelj in violinist v Slovenski

filharmoniji) so morda neugodno vplivali na njihovo nadaljnjo umetniško pot. Kljub temu pa so člani te družine veliko prispevali tudi v splošno likovno zakladnico: spomnimo se npr. na uvajanje moderne grafične umetnosti v slovenski prostor (predvsem barvni lesorez in začetke grafičnega oblikovanja, za kar ima največ zaslug Saša) ali na odločnejši vstop obmorske vedute kot samostojnega ikonografskega motiva v slovensko umetnost.

Na razstavi v Kulturnem centru je bilo predstavljenih 48 del v olju, akvarelu, pastelu in grafični tehniki, ki se hranijo v muzejskih ustanovah v Sloveniji in pri zasebnikih na Tržaškem. Dela so z brezpogojnim smislom za sodelovanje in z velikim poslušom za našo stvarnost, za kar jim gre naša posebna zahvala, posodili Slovenski etnografski muzej v Ljubljani, Goriški muzej Kromberk, Umetnostna Galerija v Mariboru, Koroški pokrajinski muzej in Slovenj Gradcu (Sokličeva zbirka) in Koroška osrednja knjižnica

Avgusta Šantel ml., Goriški grad, lesorez

dr. Franceta Sušnika na Ravnah na Koroškem. Vsak slikar je bil predstavljen z nekaj deli, predvsem iz goriškega obdobja, ki so dovolj natančno orisala značaj, usmerjenost in posebnosti posameznega avtorja (Avgusta st. - portreti; Henrika - portreti, tihožitja, notranjščine slovenskih hiš; Avgusta ml. - tihožitja, krajinski izrezi; Saša - portreti, krajinski izrezi, obmorske vedute).

Čeprav je bila razstava v Kulturnem centru le spominskega značaja, so vendar izstopale zgoraj omenjene posebnosti. Goriški obiskovalci so se sploh po letu 1912, ko so nekateri člani te družine predstavili svoja dela na razstavi v zasebnih prostorih velikega domoljuba, odvetnika Antona Dermote, prvič celovito srečali z opusom te izredne umetniško bogato obdarjene družine. Polega tega pa se je ta razstava med goriškimi Slovenci prva osredotočila na umetnike starejšega obdobja. Razen velikih umetnikov kot so Jožef Tominc ali Franc Kavčič, ki so doživeli predstavitev v javnih mestnih muzejskih ustanovah, so ostali skromnejše ali sploh še neobdelani, kar seveda siromaši našo likovno zakladnico. Prav zaradi tega pomeni razstava slikarske družine Šantel izziv za nadaljnjo podrobnejšo in poglobljeno študijo o njenih članih, pa tudi za predstavitev drugih slovenskih umetnikov, njihovih sodobnikov pa tudi starejših, ki so na Goriškem ustvarjali že v prejšnjih desetletjih.

POGREBNO DRUŠTVO JOŽEF ARIMATEJ V LONJERJU

Ondina Pečar

Navadno sprejema človek slovo od sveta skoraj vedno kot nekakšno nepravilno kazen. Še posebno v današnjih dneh se oklepa življenja in ga skuša čim bolj podaljšati in po možnosti živeti brez težav ali bolečin. Morda je za to krivo pomanjkanje razmisleka o njegovem smislu, odtujevanje od vere in otepanje misli: kam in kaj potem.

Seveda se tudi naši predniki niso z lahkoto poslavljali od svojih dragih. Številnim rojstvom so sledile premnoge smrti. Družine so bil številne, denarja pa bolj malo, zato so po mnogih naših vaseh razmišljali, kako bi preminulim svojcem nudili dostojno slovo. Začela so se tako ustanavljati pogrebna društva. Eno izmed teh je bilo tudi lonjersko, registrirano v tedanjem državnem zakonskem listu 22. oktobra leta 1893. Iz članske knjižice razberemo, da jo je natisnila tiskarna Edinost.

Uradno ime društva se je glasilo: *Društvo Jožef Arimatej za pokopavanje mrličev - s sedežem v Lonjerju*. Po Jožefu iz Arimateje zato, ker je bil ta Jezusov skrivni učenec, ki je poskrbel za njegov časten pogreb in grob, tako da ga niso odvrgli v skupno grobišče.

Člani društva so sestavljali občni zbor, ki je volil 9 članski odbor za dobo treh let. Odborniki pa so med sabo izbrali predsednika, podpredsednika, tajnika in "denarničarja" - blagajnika. Seje občnega zbora so se vršile vsaj enkrat letno in sicer v oktobru. Ob prisotnosti vsaj polovice članov se je na sejah razpravljalo o stanju društva. Odbor pa se je sestajal po potrebi ali pa na zahtevo večine članov. Srpejemanje novih "udov" se je vršilo le z odobritvijo odbora. Za vstop v društvo je moral prosilec pravočasno obvestiti predsednika, da je slednji lahko v 15 dneh sklical sejo odbora.

V družini so lahko postali člani društva mož ali žena ter vsi njuni neoženjeni otroci. Člani so ob vpisu plačali vpisnino, nato pa za dobo petih let "tednino". Po petih letih tednine se je članarina plačevala letno in sicer: v letu 1911 po 6 kron, nato ob koncu prve svetovne vojne pa 10 kron. Po razpadu avstroogrske države in ob prihodu Italije v naše kraje se je članarina plačevala seveda v lirah. Od prvotnih 12 lir v dvajsetih letih se je postopoma višala na 15, nato na 30 do decembra 1945. leta, ko so člani prispevali 60 lir letno.

Po drugi svetovni vojni je bilo zaradi inflacije zaznati velik skok člana-rine, ki se je od 60 lir v letu 1947 povzpela na 600 lir letno do leta 1962; 2.000 lir pa se je plačevalo vse do leta 1970, ko se je društvo razpustilo.

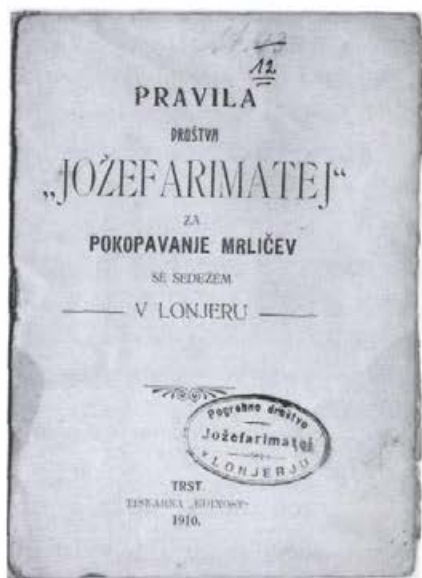
Namen pogrebnega društva Jožef Arimatej je bil torej, z razpoložljivimi sredstvi pomagati ljudem v stiski, ko jih je v družini prizadela smrt, ki je že ob po večini skromnem življenju tistega časa, ustvarjala dodaten problem.

Društvo je tako prosilcem, poleg majhen-ga denarnega prispevka, nudilo vso pomoč pri postavljanju mrtvaškega odra na domu, za kar so potrebovali črne zavese, obrobljene s srebrnimi trakovi in coflji. Z njimi so prekrili ste-ne žalne sobe do stropa. Tudi mrtvaški oder, na katerem je bila krsta, je bil ves odet v črna pokrivala. Pred odrom so postavili nekoliko višji stol ali nočno omarico, položili razpelo, 2 svečnika in pa kropilnik z blagoslovljeno vodo in zeleno vejico. Blagoslovljeno vodo je v zimskih mrzlih dneh nadomestila blagoslo-vljena sol, saj bi voda prav gotovo zmrznila. Vse to je bila društvena last. Po pogrebu so opremo spravili v posebno leseno skrinjo. Čuval jo je društveni tajnik na svojem domu - v kleti. Starejši vaščani se spominjajo, kako so se kot otroci bali te skrinje in nihče si je ni upal dotakniti, kaj šele odpreti.

Nosilcem krste so na levi rokav pripeli žalne trakce, ki so jih ob kon-cu obreda na pokopališču sneli in odvrgli v pokojnikov grob v nekakšno slovo. Bele rokavice so bile obvezne bodisi za nosilce krste (teh je bilo ponavadi 6) kot za dekleta ali žene, ki so nosile sveče in cvetje ob krsti. Te so v prejšnjih desetletjih stopale ob krsti v narodni noši. Danes se po naših vaseh ta navada tu pa tam obnavlja.

V vasi je bilo v prejšnjem stoletju nekaj veleposestnikov, mnogo delavcev, toda večina prebivalcev se je preživljala s kmetijstvom; vsekakor denarja je bilo bolj malo, zato je bila vsaka pobuda združevanja ali zavarovanja (naj omenimo tudi Vzajemno podporno društvo za zavarovanje goveje živine, ustanovljeno leta 1898) dobrodošlo.

V pogrebno društvo je bila včlanjena skoraj vsa vas, razen nekaterih zelo revnih družin, ki si niso mogle privoščiti še tako skromne člana-rine. V takih primerih je društvo, v soglasju vseh članov, priskočilo prizadetim na pomoč.

Pravilnik pogrebnega društva iz leta 1910

Po 55 letu starosti se vaščani niso mogli včlaniti in niti v primeru, da je družina imela doma bolnika. V primeru smrti očeta ali matere, ki sta bila že 10 let redna člana in sta zapustila otroke izpod 15 tega leta starosti, so slednji podedovali vse pravice svojih staršev in niso plačevali tednine, dokler ni eden izmed njih dopolnil 15 let in postal redni član.

Višina izplačane podpore je bila odvisna od potrebe družine in pa od starosti umrlega. Tako so za otroke do 12 leta starosti dodelili polovico namenjene vsote do treh let - tretjino, za mrtvega novorojenčka pa še kaj manj. Za v vojni umrle družbenike društvo ni izplačalo nikakršne vsote. Ob smrti za kužne bolezni so družini dali polovično vsoto v primeru, da je pokojni umrl v bolnici (kar se je dogajalo bolj redko), celo-

The image shows two pages from a ledger, numbered 12 and 13. The pages contain handwritten entries in a table format, likely recording payments or contributions. The entries include names, dates, and amounts. There are several circular stamps or seals placed over the text, possibly indicating official verification or payment status. The handwriting is in a cursive script, typical of historical documents.

Stran iz pravilnika o plačilu storitev

ten znesek pa, če je umrl doma. Za samomorilce in za tiste, ki so umrli nasilne smrti (uboj v družini), društvo ni poskrbelo. V slučaju, da se je zaradi preštevilnih podpor društvena blagajna izpraznila, so bili člani dolžni prispevati znesek za dosego osnovne glavnice. Za rešitev morebitnih sporov je bil seveda pristojen odbor. Društvo pa naj bi delovalo, dokler je vanj včlanjenih 10 članov.

Po drugi svetovni vojni so se tudi v Lonjerju razmere spremenile. Ljudje so vedno v večjem številu opuščali delo na kmetijah in zahajali po zaslužek v mesto. Razpoložljivost družin se je izboljšala. Starejši člani društva Jožef Arimatej so pomrli, mladi se niso več včlanjevali. Članarina je bila preskromna, da bi društvo lahko krilo vsaj del pogrebnih stroškov.

Zadnji društveni blagajnik in predsednik sta bila danes že pokojna Viljem Čok in Ivan Čok (starešinov), ki je v društvo pristopil takoj po poroki leta 1911. Blagajnikova vdova nam je povedala, da je bila zadnja podpora, v višini 25.000 lir, dodeljena vdovi z majnim otrokom leta 1963. Društvo se je razpustilo leta 1970. Toliko o pogrebnem društvu Jožef Arimatej v Lonjerju, ki priča o organiziranosti naših ljudi že od konca 18. stoletja dalje.

IZ ŽIVLJENJA VALENTINA STANIČA

Ambrož Kodelja

O tem našem duhovniku, narodnem buditelju, planincu in vodji goriške gluhonemnice se je veliko pisalo. Rad pa bi ob vsem tem dodal nekaj drobcev, ki so se o njem ohranili v ljudski govorici in se prenašali iz roda v rod.

Leta 1800 je Stanič prvi preplezal 2713 m visoki Watzman - Mittespitze na Bavarskem. Ta gora je Bavarcem mnogo več kot najvišja gora; zanje je to gora mitov, legend pa še ponos in simbol Bavarske. Poznavalci planinske literature pravijo, da so tri takšne gore, ki so zavite v legende: Watzman, Grossglockner (Veliki Klek) in naš Triglav. Zanimivo je, da je Stanič na vseh teh gorah izmeril višino in vse tri gore imajo danes svoje narodne parke: Berchtesgatten, Visoke Ture in Triglavski narodni park.

Poznavalci njegovega življenja pravijo, da je doživel dve obdobji: salzburško, za časa študija, in goriško, kjer je pozneje služboval. Dvestoletnico prvega vzpona na Watzman - Mittespitze, ki se nanaša na leto 1800 (govori se tudi o letu 1799), so organizirali nemški Alpenverein (DAV), Bavarsko-slovensko društvo, uprava narodnega parka Berchtesgatten in neutrudna gospa dr. Tanja Peterlin-Neumaier iz Münchna.

Rojen 12. februarja 1774 v Bodrežu pri Kanalu je bil deležen prvega poduka pri domačem učitelju in tudi kanalskem kaplanu, potem so ga poslali v šolo v Trbiž, nadaljeval je šolanje v Celovcu in Salzburgu, kjer je bil posvečen za duhovnika 6. januarja 1802. Novo mašo je imel v Kanalu 20. februarja 1802. Po novi maši je odšel do jeseni v Salzburg in oktobra je prišel za kaplana na Banjšice, kjer je ostal do leta 1809.

Leta 1809 je postal župnik v Ročinju in je tu ostal do leta 1819, ko ga je goriški nadškof imenoval za kanonika v Gorici. To službo je opravljal vse do smrti 29. aprila 1847. Pokopali so ga na starem goriškem pokopališču (danes je to del Nove Gorice). Znano je tudi, da ko sta bila

Valentinus Stanič

s Slomškom v Ogleju, ga je zvelkel na zvonik in mu razkazal Julijce in Karnijske Alpe ter mu povedal, da jih je v svojih najlepših letih prehodil in marsikatero goro tudi premeril..

Njegovo delovanje je bilo zelo raznoliko. Na Banjšicah in v Ročinju je imel svojo malo tiskarno, kjer je tiskal predvsem svoje pesmi in planinske spise. V Gorici je ustanovil gluhonemnico, učil je pisati, brati, računati, celo plavati, kmetovati in gospodariti. Ob vsem tem ne smemo pozabiti na njegove meritve gora in tudi Soče, pa načrta za most preko Lužnice pri Kanalu, ki so ga porušili Napoleonovi vojaki. In še marsikaj bi se lahko napisalo o tem možu.

Zastavlja se tudi vprašanje: zakaj so ga dali najprej v šolo v Trbiž? Tudi o tem so najrazličnejše trditve. Ena, ki pa je manj znana, je lahko tudi ta: malokdo ve, da je Posočje vse do Kanala v tistem času imelo veliko povezav s Koroško in tako tudi s Trbižem. Od tu so redno odhajale na Koroško na žetev žene in dekleta. Poznane so bile "pridne žanjice od Soče", kot so jih imenovali. Prav tako so hodili na košnjo tudi možje in fantje. Nekatera dekleta so se tudi tam omožila. Še danes prihajajo iz Koroške v Posočje in iščejo svoje korenine. V krstnih listinah, ki so jih v tistem času pisali, so poleg hišne številke in kraja napisali tudi hišno ime družine (po domače). Žanjice in kosce iz okolice Kanala je pot redno vodila preko Predila mimo Trbiža na Koroško.

Valentin Stanič ali banjški gaspod, kot so ga imenovali, je ostal v spominu tudi po jabolčni sorti goriška sevka. Ta sorta jablan ima dve obliki. Pri eni so plodovi zelenordeči, pri drugi pa lepi rdeči. V hecu so tej sorti goriške sevke rekli, da je rdeča kot "lica pupe". Domači so mi pripovedovali, da so naši predniki dobili cepiče (pevcarje) pri banjškem gaspodu in so te jablane bogatile naše sadovnjake po Soški dolini vse do prve svetovne vojne.

O banjškem gaspodu, kot so ga imenovali, kroži več dovtipov. Eden je tudi ta: Kot goriški kanonik je šel po eni od tedaj zelo zaprašenih ulic. Umikal se je kmetu, ki je peljal naložen voz. Tedaj se mu je talar zataknil za žebelj, ki je bil zabit v steni. Ker tega ni opazil, je hotel iti dalje in se mu je talar raztrgal. Nejevoljno je pogledal, šel domov, vzel kladivo in žebelj zabil v steno, da ne bi še kdo drug imel škode...

Redno je vodil gojence iz gluhonemnice na sprehode. Ena od poti je bila tudi proti Šempetru. V tistem času je bil to predel, kjer so pridelovali zelo veliko zelenjave za mesto. Pred prvo svetovno vojno ste lahko slišali pripovedovati starejše Šempeterce o gospodu kanoniku, ki je vodil otroke na špencir, ki niso govorili, on pa jim je s kretnjami tolmačil, kako se kakšna vrtnina imenuje...

Valentin Stanič

Pot na Veliki Klek

"Pozdravljeni, Bog sprimi vas
že drugikrat, živeli!"
nam vrh je klical na ves glas,
ko plezali smo nanj veseli.

"Vam slavo svojo sem dolžan,
vi ste mi zmerili višino,
vam sem odprl svoj sveti stan
in svojih čud milino.

Le plemeniti mož samo,
ki prvi je med vami,
me v griček spremeni goro,
visoko nad meglami.

Vse više duh njegov se pne,
orjakom gor kljubuje;
knez plemenit presega vse-
nad Čimborasa se dviguje!"

In že z vrha vzplapolal
dar v zlatu - Kristova zastava,
in trikrat je odmelo s skal:
"Vsej karavani slava!"

Vesela pasterica iz Lokovca

Jest zjutro prepevam,
prepevam zvečer,
in tako zasliši
petje marskater.

Tak slišal me peti
kaplan banjški je;
je rekel, da pesem
dost dobro mi gre.

Kir z mojim veseljam
je njek kontent bil,
Je meni prec potle
To pesem nardil.

Sem le pasterica
v Lokovci doma,
pa žalost ne pride
do mojga serca.

MOJI SPOMINI NA MIRNIK

Ada Gabrovec

S prvim oktobrom leta 1946 so na šolskem skrbništvu v Gorici začeli izdajati dekrete za poučevanje na osnovnih šolah s slovenskim učnim jezikom. Dobila sem kot suplentka dekret za poučevanje na osnovni šoli v vasi Mirnik, v občini Dolenje. Vsa srečna sem odšla s skrbništva na ulico in se pri izhodu srečala z mladim zdravnikom dr. Ludvikom Šturmom, doma z Livka na Kobariškem. On je imel za ženo mlado učiteljico, s katero sva se dobro poznali. Povedala sem mu, kje bom poučevala, pa še ne vem, kje naj bi bila ta vas. Ves nasmejan mi je pojasnil, da je to vasica ob vznožju Goriških Brd, ob rečici Idriji. "Če imaš bicikel, boš iz Gorice krenila na cesto, ki pelje v Videm; ko boš prevozila slabih 14 km, kreni na desno v podvoz in prideš v Krmin. Iz Krmina, desno ob Idriji, boš vozila še dobrih 12 km in prideš v vas Dolenje. Še na desno boš prevozila le dva km in že te bo z zelenega grička prijazno pozdravila cerkev sv. Helene s šilastim zvonikom in pred teboj bo vasica Mirnik z lepo novo šolo z obširnimi dvoriščem. Tam bo zdaj tvoje kraljestvo," je še pripomnil dr. Šturm in mi naročil, naj se najprej oglašim pri mirniškem župniku g. Žoržu. "On je moj sošolec iz semeniških let. Pred nekaj dnevi sem bil pri njem; dobričina, kot je vedno bil, mi je posodil staro motorno kolo, ki mu ga najbrž ne bom nikoli vrnil. Kot zdravnik-začetnik, sem nameščen v Brdih in brez prevoznega sredstva ne pridem nikamor" je še dobrodušno pripomnil zdravnik.

Takoj drugega dne zelo zgodaj sem se s starim kolesom peljala na prvo službeno mesto v Mirnik. Kot mi je bilo naročeno, sem se oglasila pri župniku g. Žoržu. Odkrito mi je svetoval, naj se vrnem v kraj, kjer stanujem in zaprosim pri krajevnem Narodnoosvobodilnem odboru, naj mi izdajo "Prepustnico", da bom tukaj lahko poučevala, kajti s samim dekretom ZVU bom imela same nevšečnosti. Vrnila sem se na dom, na Hum pri Kojskem, kjer sem imela bivališče. Pri krajevnem NOO niso "imeli" tiskovin. Potrkala sem na vrata "najvišjega" foruma in možakar je ugriznil v kislno jabolko in mi napisal prepustnico v slovenščini. Vsa vesela sem naslednje jutro nesla listino krajevemu "funkcionarju" v Mirnik, ki je bil po poklicu čevljar. Slovenščina mu ni tekla, pomagala sem si s furlanščino.

V osnovno šolo v Mirniku je bilo vpisanih 43 učencev, 36 iz Mirnika in Golega Brda, 5 učencev z Gluhega Vrhovlja in 2 učenca iz Skrljevega. V

Skrljevem ni bilo šole z dekretom ZVU, pač pa je tam učil domači učitelj. Učence sem razdelila v dve skupini: 3. ,4. in 5. razred (25 učencev) zjutraj, 18 učencev 1. in 2. razreda pa popoldan. Četrtek je bil pouka prost dan. Uprava ZVU je vsako jutro poslala na šolo 43 zavojčkov peciva in čokolade učencem za malico. V šoli je bilo dela čez glavo. Bila sem pač suplentka na enorazrednici. Učenci so bili dobri, starši pa še boljši. V vasi so znali vsi govoriti po slovensko in po furlansko. Do leta 1945 je v Mirniku poučevala otroke v slovenskem jeziku učiteljica Stanka Paglavec, po rodu Podgorka.

Župnija Mirnik je bila sestavljena iz podružnic Golo Brdo in Skrljevo z zaselki Breg in Raztočno. 15. septembra 1947 je po razmejitveni črti prišla pod Jugoslavijo vasica Golo Brdo in zaselek Breg. V šolskem letu 1947-48 je bilo v šoli v Mirniku le še 18 učencev.

Mirniška cerkev na vrhu zelenega grička, na vzvišenem prostoru je kot čuječ svetilnik nad njivami in nizkim grmičjem. Poleg nje je v senci sta-

Pogled na Mirnik

rih dreves vaško pokopališče. Z glavne ceste, nasproti župnišča, se vzpenja k cerkvi 128 kamnitih stopnic s presledki - to je s ploščami, v katere so s cementom vdelani obrušeni kamni iz bližnje reke Idrije. Ustno izročilo pravi, da je bila v davnini, na mestu kjer je zdaj cerkev, grajska kapela grofov Della Torre, ki so imeli v okolici svoja posestva.

V knjigi o pastoralni vizitaciji prvega goriškega nadškofa grofa Mihaela Attemsa leta 1752 ni sledu o Mirniku. Simon Rutar v knjigi *Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska* navaja, da so kraji tostran reke Idrije (Judrio) Jesih, Bračan, Rutarji, Šlovrenc, Lože, Skrljevo, Brdice, Mer-nik, Gluho Vrhovlje in Senik spadali že od nekdaj pod Beneško republiko. Po razpadu oglejskega patriarhata sta nastali dve škofiji: goriška in videmska. Zgoraj imenovane vasi so spadale v videmsko škofijo do leta 1866, ko je bila določena meja med Italijo in Avstrijo na reki Idriji. Vasi tostran Idrije pa so prišle pod goriško nadškofijo.

O cerkvi Device Marije na Jezeru v Golem Brdu, vemo, da je bila dozidana v drugem desetletju 16. stol. Tudi Skrljevo ima staro cerkvico, posvečeno sv. Lenartu. Na portalu vhoda je vklesana letnica 1532.

V Mirniku je službovalo več slovenskih duhovnikov. V nadškofijskem

arhivu v Gorici je zapisano, da je leta 1914 v Mirniku služboval g. Anton Grbec (r. 1885), leta 1923 pa kurat Alojz Mullig (Benečan; r. 1890). Ustno izročilo pravi, da je za njim bil za kurata v Mirniku g. A. Češornja, ki je bil tudi politično preganjan. Doma je bil iz Breginja.

Leta 1941 je v Mirnik prišel novi župnik g. Jože Žorž, star komaj 26 let, doma iz Dornberka. Prebivalcev je bilo 500. Vas je zaživela. Mladi duhovnik se je takoj lotil dela. Ustanovil je cerkveni pevski zbor, sestavljen iz samih mladih fantov in deklet. Petje je vadil kar v župnišču v prostorni sobi s klavirjem. Nekaj časa se je s kolesom vozil v Zapotok in učil petje. Po 8. septembru je v vasi organiziral šolo s slovenskim učnim jezikom. Poučevala je mlada učiteljica Stanka Paglavc. G. Žorž se je zelo zavzeto posvečal verskemu in kulturnemu življenju v tej obrobní mali župniji. Stanoval je v trdno zgrajenem starem župnišču. Poleg župnišča med vaškim potokom in rečico Idrijo je imel obširen vinograd v obliki latnika. Vaščani so mu pri obdelovanju vinograda veliko pomagali, zlasti oni iz Golega Brda. Na enorazredni šoli je imel nekaj ur verouka. Tudi to ga ni motilo. Rad je imel svoje vernike in oni njega. Nova državna meja mu je ohromila že itak majhno župnijo. Tudi šola s slovenskim učnim jezikom je po nekaj letih prenehala. Leta 1952 je bil g. Žorž iz Mirnika premeščen v Mavhinje, pozneje pa v Štandrež.

Po odhodu g. Jožeta Žorža je župnijo upravljal g. Mirko Zorn. Leta 1967 se je kot upokojenec preselil v Gorico. Za njim je do svoje smrti skrbel za slovenske vernike upokojeni prof. Mirko Rijavec iz Gorice.

Danes slovenske župnije Mirnik ni več. Ko je bil v župniji g. Grbec je bilo v župniji 613 oseb; ko je župnijo upravljal g. Mullič 670, ko pa je bil g. Žorž, jih je bilo 500. Danes je prebivalcev samo še 173. To malo občestvo je priključeno župniji Dolenje. Mirnik je označen kot "la chiesa superiore". Bogoslužje v cerkvi sv. Helene na mirniškem gričku je samo v italijanskem jeziku; isto velja za Skrljevo. Tako je zaradi krivične državne meje ugasnila nekdanj slovenska vas Mirnik.

Pred približno 20 leti je umrl v bolnici v Krminu dober in blag družinski oče Janko Erzetič. K pogrebu v mirniško cerkev sta prišla tudi g. Jože Žorž in prof. Mirko Rijavec. G. Mirko se je opogumil in vprašal župnega upravitelja, če bi lahko prebral eno berilo v slovenščini, mu je le-ta odgovoril, da ni v programu. Po opravljenih pogrebnih molitvah na pokopališču, seveda v italijanščini, je g. Žorž začel moliti Očenaš po slovensko. Vsi prisotni pogrebci so ga z njim molili na glas.

Duhovnik g. Jože Žorž počiva na štandreški božji njivi. Spomin nanj je še vedno živ in svetel v srcih nekdanjih še živečih mirniških vernikov tostran in onstran državne meje.

POTRES IN SANACIJA NA KOBARIŠKEM

Franc Rupnik

Drugi hujši potres v prejšnjem stoletju je bil točno na Veliko noč 1998. To ni tako strašno daleč v preteklosti, a zdi se, da je tako. Zakaj? Komaj so bile v glavnem vse hiše in cerkve popravljene in olepšane dvaindvajset let po potresu (l. 1976), in cerkve samo z milodari vernikov, dobrotnikov iz vseh treh slovenskih škofij in iz tujine, pa spet po vseh župniščih in cerkvah polno nevarnih razpok! Treba je bilo spet začeti vse znova.

K sreči cerkve in duhovniki niso bili prepuščeni sami sebi in svoji iznajdljivosti. Že prve dni so se sestali odgovorni s cerkvene in državne strani. Naredili so prve načrte o vrstnem redu, ki naj bi se jih držali pri obnovi. Za najbolj prizadeto stavbo v Kobaridu - župnišče, je bilo sklenjeno, naj se začne popravljati takoj. Potem so nastale pisarne, katerih je ena ugotovila, da je bilo popravilo župnišča narejeno "na črno" in je prejelo namesto pohvale in denarne pomoči, prijavo na glavnega inšpektorja.

Potem so bili prvotni načrti še večkrat spremenjeni in začelo se je državno nabiranje denarja z obdavčitvijo občanov. Obnova hiš in cerkva se je začela na Bovškem, potem na Drežniškem, po Baški grapi, posebno pa v Tolminu, odkoder je doma tajnik pri Ministrstvu za kulturo g. Silvester Gaberšček. Ta za obnovo zaslužni mož je spomladi letos objavil v Domu članek, v katerem pravi, da gredo obnovitvena dela h koncu. Na opozorilo, da se na Kobarškem še sploh začela niso, so se vendarle zganili in popravili najprej (po nujnih posegih v Krnu, Ravnah in Magozdu) veliko cerkev v Logjeh. Njeno zunanjščino od sten do strehe so tako obnovili, da je ni več razpoznavni (za notranjščino pa je ostalo še nekaj denarja in ga bodo porabili nekoliko kasneje). Potem je isto podjetje Grass iz Ljubljane utrdilo z železnimi vezmi, s cementnimi injekcijami vse zunanje ste-

Župnijska cerkev v Kobaridu

ne, jih nanovo ometalo in prebelilo, popravilo župnijsko cerkev v Kobari-
du in tudi notranje poškodovane stene v sodelovanju s Spo-
meniškimi Varstvom Nova Gorica, ki je zaščitilo in popravilo freske (končati
pa mora še zunanje gotske okvirje na stenah prezbiterja). Vse to ogromno
delo je podjetje Grass naredilo v dobrih dveh mesecih za nekaj nad
29.000.000 SIT, ki jih je nakazala državna popotresna Sanacija, občina
Kobarid pa ničesar, češ da je to Vatikanska zadeva.

Podjetje Sanning je začelo popravljati in utrjevati nad 500 let staro ce-
rkev sv. Andreja na Svinem, v kateri so dragoceni rebrasti gotski prezbiterij
in freske Gian Paola Thannerja iz l. 1520. Tudi tu je moralo pomagati
Spomeniško Varstvo Nova Gorica. Dela so se malo zavlekla, stala pa so
nekaj nad 13 milijonov tolarjev, ki jih je Slovenija nakazala podjetju. Lju-
dje se veselijo, ker je to prva pomoč naše države Slovenije cerkvam, ki so
morale še pred nekaj leti državi plačevati davek od miloščine in povrh še
same vzdrževati cerkve kot kulturne spomenike.

Veliko olajšanje je bilo letos tudi sočasno popravilo cerkve sv. Antona
na Griču nad italijansko vojaško kostnico, pri kateri je bilo nujno potreb-
no popravilo strehe na zvoniku in križa, ki je grozil, da se zruši. Potrebna
je bila tudi električna napeljava v tleh, ker je bilo vse drugo le začasno in
da se lahko ta veličastni spomenik razsvetli vsej nekaj ur ponoči kot večina
cerkva po Sloveniji. Tudi za to popravilo je poskrbel podžupan Pavel
Sivec s pomočjo italijanskega obrambnega ministrstva, v kolikor je ta ce-
rkev kobariška cerkvena last, služi pa tudi grobnici 7.014 italijanskih
vojakov, katerih telesni ostanki počivajo okrog te cerkve.

Ostajajo pa še zmeraj izven proračuna državne pomoči: cerkev sv.
Jakoba na Livku, v kateri so se ljudje sami lotili nujnih popravil, pa jih
je nekoliko prezgodnji jesenski mraz in deževje malo zavrl, vendar še
zmeraj upajo na novo streho do zime; pokopališka cerkev sv. Petra pri
Peratih, ki je tudi potrebna popravila na stropu, čaka pa tudi na nova
okna in na boljše zatesnitev med zvonikom in streho v ladji; cerkev sv.
Tomaža na Idrskem, v kateri je že od prvega potresa l. 1976 razmajan
glavni marmornati oltar, ki je že tretje leto za silo povezan z navadno
tanko vrvo, da ne odpade spet kateri od stebrov ali angel z vrha okraska.

Dolgo je bilo treba čakati na poseg države in še bo treba čakati in
prostiti. Toda če to primerjamo s popotresno sanacijo cerkva v tujini, pri
sosedih Furlanah, kjer so zgradili štiri nove cerkve šele pred nekaj leti,
kot je bilo v Bardu, Zavarhu, Viškorši in Brezjah, moramo priznati, da
se je v naši novi državi, samostojni Sloveniji, vsaj nekaj premaknilo na
bolje in da ljudje vsaj ob popravilih cerkva zaživijo kot ena družina.
Mnogi pomagajo po svojih močeh iz ljubezni do Boga in bližnjega.

ŠTIRIDESET LET MARIJINEGA DOMA V ROJANU

Stanko Zorko

Blagoslov komaj dograjenega Marijinega doma je bil v nedeljo, 28. maja 1961 popoldne. Čakalo je še veliko dela, a smo želeli blagoslov v maju, v Marijinem mesecu. Iz cerkve se je razvila procesija za Marijinim kipom, ki so ga nosili fantje in spremljala dekleta v belih oblekah. Prisotnih je bilo zares ogromno ljudi.

Gospod škof. msgr. Santin je v niši na pročelju zgradbe blagoslovil kip in Marijin dom. Nato smo se zbrali v dvorani, ki ima 208 sedežev. Takoj so bili zasedeni. Vsaj toliko ljudi je v dvorani stalo, številni pa so sledili programu na odru kar zunaj po zvočnikih.

Med prisotnimi duhovniki je bil tudi dr. Jakob Ukmar v častitljivi starosti, ustanovitelj Marijine družbe leta 1904.

Blagoslova Marijinega doma so bile prav gotovo najbolj vesele članice Marijine družbe, ki jih je bilo takrat nekaj nad sto. Dobile so končno ustrezne prostore za svoja redna srečanja in delovanje. Vedele so pa

Nastop rojanskega cerkvenega zbora na slavnostni prireditvi

tudi, da Marijin dom ne bi bil nikoli zgrajen, če se one ne bi zavzele za dolgotrajno zbiranje potrebnega denarja.

Dvajset let je bilo v Marijinem domu živahno delovanje. Članice Marijine družbe so imele vsako nedeljo po večernicah v cerkvi svoja srečanja: enkrat mesečno shod, na druge nedelje v mesecu pa krožke (misijonski, dobrodelni, za obisk bolnikov in še drugi).

Kmalu je začela uspešno delovati gledališka skupina Dom. Uprizorila je lepo število zahtevnih predstav. Šolska mladina je imela vsako leto svoje nastope v Marijinem domu. Pogosta so bila tudi gostovanja. Cvetoče je bilo delovanje skavtov in skavtinja.

Pred Marijinim domom je tudi prostorno igrišče za otroke in mladi-
no. Ko smo iskali prostor za gradnjo doma, bi ga našli tudi bliže cerkve,
a brez prostora za igrišče. Zato je Marijin dom nekoliko oddaljen. Na
igrišču je bilo pogosto zelo živahno, zlasti ob sobotah popoldne.

Življenje pa se je zadnja desetletja v preteklem stoletju naglo spre-
minjalo. Televizija v vsakem domu je zmanjšala zanimanje za gledališke
predstave. Število otrok v šolskih razredih se je postopno krčilo. Vse to
je nujno vplivalo na življenje in delovanje v Marijinem domu.

Prišlo je tudi do zelo strogih predpisov za varstvo v gledaliških dvora-
nah, kar je za dve leti ustavilo uporabo dvorane. Na odru smo morali
zamenjati vse zavese in jih nadomestiti z nevnnetljivimi (ko je bila uradna
kontrola, so z užigalnikom poskušali, če res ne gorijo). Tla na odru in v
dvorani ter vsi leseni sedeži so morali biti prevlečeni z nevnnetljivim lakom.

Dveletni premor dejavnosti v dvorani Marijinega doma se je poznal
tudi po končani obnovi. Udeležba se je zmanjšala. Nazadnje smo v Rojanu
zgubili najprej osnovno, potem pa še srednjo šolo, ker ni otrok.

Skupina fantov in deklet bi rada stanje popravila, zato so se povezali
in ustanovili društvo Rojanski Krpan. Upajmo, da bodo uspeli.

Praznovanje 40-letnice Marijinega doma je bilo v dveh delih. V ne-
deljo, 27. maja 2001, je bila v cerkvi zahvalna sveta maša. Zahvalili smo
se Bogu, da smo lahko zgradili Marijin dom, in za vse delovanje v domu
v tej dolgi dobi. Spomnili smo se številnih dobrotnikov - večina jih je že
v večnosti - ker smo z njihovo pomočjo lahko zgradili Marijin dom, pa
tudi tistih, ki so vsa leta podpirali delovanje Marijinega doma. V dvora-
ni je bilo praznovanje v nedeljo, 3. junija popoldne. Cerkveni zbor je
zapel vrsto pesmi, domači glasbeniki so nastopili z instrumenti. Slišali
smo klavir, violo, flavto, kitaro in harmoniko. Slišali smo tudi solopetje.

Presenetila sta nas Matejka Maver in Franko Žerjal, ki sta prikazala
Marijin dom v sliki in besedi. Na odrskem platnu sta prikazala gradnjo
doma in njegove dejavnosti. Žela sta veliko priznanja.

Spominski govor sem imel sam, ker pač najbolje vem, kako je prišlo
do gradnje Marijinega doma in poznam tudi vse delovanje.

In danes? Čeprav ni več toliko aktivnosti kot v preteklih letih, smo
veseli, da imamo Marijin dom. Približno deset odrskih predstav je še
vsako leto. V prostorni pevski sobi so tedenske pevske vaje cerkvenega
zboru. Koncertna pobuda Rojan vedno skrbi za glasbene nastope. V
zadnjem času uporablja prostore za predavanja in prireditve tudi novou-
stanovljeno Kulturno-športno društvo Rojanski Krpan.

Prepričan sem, da bo Marijin dom tudi v prihodnje služil tistemu
namenu, za katerega je bil z velikimi žrtvami zgrajen pred 40 leti!

75 LET FARNE CERKVE V ŠTEVERJANU

Marjan Drufovka

4. maja 2001 je poteklo 75 let od posvetitve župnije in farne cerkve v Števerjanu, posvečene sv. Florijanu. Tega pomembnega datuma so se Števerjanci spomnili s slovesnim bogoslužjem v nedeljo, 6. maja, ko so tudi praznovali god svojega zavetnika.

Starejši farani se še živo spominjajo praznika pred 75 leti, ko je nadškof msgr. dr. F.B. Sedej to cerkev posvetil. Njena izredna lega na vrhu števerjanskega griča vabi daleč naokrog. Ko nedeljo za nedeljo stopamo vanjo, nam prihajajo podobna čustva kot Izraelcem, ki so romali v Jeruzalem in prepevali: "Razveselil sem se, ko so mi rekli: v hišo Gospodovo pojdemo." Pri tem seveda ne smemo pozabiti, koliko žrtve je bilo vanjo vložene

Župnijska cerkev v Števerjanu

v letih gradnje (1924-1925) in tudi pozneje. Posebej se je treba s hvaležnostjo spomniti župnika Cirila Sedeja, ki je nosil najtežje breme v letih gradnje, kakor tudi vseh dušnih pastirjev, ki so mu sledili, in pa vseh faranov, ki so pri tem radodarno pomagali. Nedvomno pa je v vseh teh letih imela ta Gospodova hiša neprecenljivo vlogo pri ohranjanju krščanskih vrednot in narodne identitete med župljani.

V letih po prvi svetovni vojni si je g. Ciril Sedej prizadeval za pozidavo nove cerkve, in sicer na istem mestu, kjer je stala prejšnja. Načrte zanjo je izdelal inženir Adami, in to kar ambiciozno, ker se je v zamisli rahlo zgledoval po oglejski baziliki, od koder je našim pokrajinam zasijala luč vere. Načrt je bil izdelan v goriškem oddelku urada za obnovo. Ohranjen je nepodpisan, vendar verjetno Fabianijev, načrt fasade, ki vključuje tudi zvonik na desni strani ter na obeh straneh nižji stranski ladji. Gradnja cerkve je potekala dovolj hitro, saj so temeljni kamen položili 10. avgusta 1924, se pravi komaj 8 mesecev po izdelavi načrta za fasado, 29. novembra naslednjega leta (1925) pa je bila cerkev že blagoslovljena, posvečena pa leto kasneje, na god sv. Florijana 4. maja 1926.

Majda Artač Sturman

Akacije

Spet vzbrstele
so akacije,
v maj diše.
Vonj bezgovja
na poti vabi:

"Trenutek zlati
kot vonj izgine,
trenutek pravi
ne vrne se
nikdar."

Vzbrstijo
spet drugje
akacije,
bezeg diši,
a spet drugače.

Tedaj
iskal boš,
a zaman,
trenutke
zlate.

Vstajenje

Vstala je brnistra
v jutro trudno.
Regratov blazina
se noči spominja,
posteljo za nove sanje
v trati si postilja.

Narcisa se v oblakih ogleduje,
barvo svojo občuduje,
ji pri srcu je vse huje,
ker trobentic in žafranov
zvonki smeh veseli
po livadah ne odmeva.

Nam pri srcu je vse teže,
če življenje v sivino se odeva,
a rumeno cvetje nas spominja:
post trpljenja veselju se umakne.
Po trpljenju velikega petka
vstajenje se obeta.

TRIJE DUHOVNIŠKI JUBILEJI

Jože Markuža

Med duhovniškimi jubilanti naj omenimo zlatomašnika dr. Oskarja Simčiča in prof. Stanka Jericija ter biseromašnika Efrema Mozetiča iz Šmartnega v Goriških Brdih.

Škofijski kancler msgr. Oskar Simčič je zlatomašni jubilej obhajal v kapeli pri sestrah Čudodelne svetinje na Korzu v Gorici, in sicer prav na dan svojega posvečenja 2. julija, dan poprej pa še v cerkvi na Subidi s krminskimi verniki, kjer redno ob nedeljah in praznikih daruje sv. mašo.

Msgr. OSKAR SIMČIČ izhaja iz Medane, kjer se je rodil pred 75 leti. Po osnovni šoli v domači vasi ga je študijska pot vodila iz Krmina v goriško oziroma videmsko semenišče, bogoslovje pa je dovršil v Gorici, kjer je bil posvečen leta 1951.

Njegova duhovniška pot se je začela v Alojzijevišču, kjer je bil za prefekta, odtod je odšel na študij na Gregorijano v Rim, kjer je dosegel magisterij iz teologije in se leta 1956 vrnil na Goriško. Sprejel je v duhovno oskrbo števerjansko župnijo, kjer je ostal 11 let. Medtem je tudi poučeval slovenščino v videmskem semenišču in predaval moralno teologijo v goriškem bogoslovju, nato še v Trstu in deloma v Vidmu. V Števerjanu je zgradil Sedejev dom, ki je postal središče kulture, izobrazbe, petja in prosvete. Nadškof P. Coccolin ga je leta 1972 poslal v Rim na dopolnitev teoloških študijev, kjer je tudi dosegel doktorat iz moralne teologije leta 1974.

Po vrnitvi iz Rima je sprejel nove dolžnosti v goriški nadškofiji: imenovan je bil za kanonika-penitenciarja, poučeval v semenišču in kot katehet na slovenskih višjih šolah; leta 1978 mu je nadškof P. Coccolin poveril odgovorno službo škofovega vikarja za slovenske vernike, kar je še danes, postal je tudi škofijski kancler ter sodnik pri cerkvenem sodišču Treh Benečij za zakonske pravde. Kljub številnim obveznostim je več let skrbel tudi za slovenske vernike v Milanu, zanje je enkrat mesečno

Zlatomašnik msgr. Oskar Simčič

daroval sv. mašo, nato pa sprejel skrb za slovenske vernike v Laškem. Pomembno je tudi njegovo delo pri Goriški Mohorjevi družbi, saj mu je bila vedno pri srcu, posebno odkar je tudi njen predsednik. Vsestransko se razdaja v dobro naših ljudi, zato njegova dejavnost obsega poleg dušnopastirske skrbi tudi zavzetost za prosvetni, kulturni in vsečloveški napredek primorskega človeka.

Zlatomašnik prof. Stanko Jericijo

Prof. STANKO JERICIJO, glasbenik in prosvetni delavec je obhajal svoj zlatomašni jubilej v nedeljo, 8. julija, v cerkvi sv. Ignacija v Gorici in 5. avgusta v Avčah. Doma je iz Avč nad Kanalom, kjer se je rodil pred 73 leti. Osnovno šolo je obiskoval v domačem kraju, nato je bil v semenišču v Gorici in Vidmu, bogoslovne študije je končal v Gorici, kjer je bil 2. julija 1951 posvečen za duhovnika. Prva njegova kaplanska mesta so bila v italijanskih župnijah, dokler ni bil leta 1961 imenovan za slovenskega kaplana v cerkvi sv. Ignacija na Travniku v Gorici. To službo vestno opravlja že 40 let.

Medtem se je tudi posvetil študiju glasbe najprej pri prof. Mirku Fileju, nato pa na Konservatoriju Tartini v Trstu, kjer je diplomiral iz klavirja, na Konservatoriju v Benetkah pa je dosegel diplomu iz zborovske kompozicije. Bil je tudi dolgoletni profesor za petje in glasbeno vzgojo na slovenskem učiteljskem Simon Gregorčič in na srednji šoli Ivan Trinko v Gorici. Kot dirigent je vodil mešani pevski zbor Lojze Bratuž in še vedno vodi zbor S. Ignazio na Travniku v Gorici.

Jubilant prof. Stanko Jericijo je tudi priznan skladatelj. Napisal je veliko glasbenih del, priredil več narodnih in polifonskih skladb ter ustvaril monumentalno delo Pasijon po sv. Marku za soliste, recitatorja, zbor in orgle. S slovenskim in italijanskim zborom je nastopal po številnih krajih v Italiji, Jugoslaviji, Sloveniji, na Koroškem, v Franciji, Švici in drugod. S svojima zboroma je požel veliko uspehov, priznanj in odlikovanj.

Župnik biseromašnik EFREMMOZETIČ je svoj šestdeseti duhovniški jubilej obhajal za praznik sv. Jurija v Dutovljah in za praznik sv. Janeza Krstnika v Šmartnem v Goriških Brdih, kjer je za župnika že osem let.

Njegovega duhovniškega jubileja so se spomnili še po drugih župnijah, kajti duhovniški poklic je opravljal na več krajih.

Biseromašnik Efrem Mozetič je doma iz Mirna, kjer se je rodil 1918 leta v kmečki družini. Osnovno šolo je obiskoval v domačem kraju, kjer se je začel že čutiti fašistični pritisk. Že kot deček si je zaželel, da bi postal duhovnik. Po pripravnici v Alojzijevišču v Gorici je vstopil v malo semenišče prav tam. Teološki študij je nadaljeval v Gorici in bil 29. junija 1941 posvečen v duhovnika. V Temnici na Krasu je preživel vojna leta, ki so bila zaznamovana s fašističnim nasiljem in nacističnimi čistkami. Prav njegovemu posredovanju gre pripisati, da v vasi ni med vojno bila požgana niti ena hiša. Po vojni se je odločil, da bo ostal pri svojih ljudeh, čeprav pod novim režimom in novimi pritiski. Njegove duhovniške postojanke so bile Temnica, Gradno, Vipolže, Dutovlje in sedaj Šmartno. Povsod je izžareval vedrost, dobroto in veselje, v njegovi družbi je bilo vedno prijetno. Tako je tudi med Scilo in Karibdo krmaril svoj duhovniški čoln, kljub številnim zasliševanjem in pritiskom ni bil nikdar zaprt, ker mu je vedno uspelo prepričati sogovornika ali pa naleteti na dobre ljudi. S svojim veselim in prijetnim značajem ter hudomušnostjo mu je uspelo premostiti marsikatero težavo in oviro. Vedno je deloval iz ljubezni do svojih ljudi in slovenskega naroda.

V nepozabnem spominu mu je ostalo svečano in slovesno obhajanje 80. rojstnega dne papeža Janeza Pavla II. 18. maja v jubilejnem letu 2000, ko je bil povabljen k Sv. Petru v Rim. Po končani slovesnosti so bili številni jubilarji povabljeni na kosilo s svetim očetom v hospicij Sv. Marte. Jubilarju Efremu Mozetiču je pripadala čast, da je pri mizi sedel med kardinaloma Colasuonno, nekdanjim nuncijem v Jugoslaviji in Monduzziem, ki je bil predstojnik Papeške Palače.

Življenjska pot Efrema Mozetiča je ozaljšana s svetlimi biseri božjega usmiljenja, dobrote in ljubezni.

Biseromašnik g. Efrem Mozetič

Vladimir Kos

Mar ni lepo?

Novembrski oblaki s streh visijo
 temačnih lic, navzdol zavutih ust.
 Še veter neha svežo melodijo -
 zakaj bi pel le boru staremu?...
 A jaz bom pel, ker svet ni le sivina.

Pod površino ves je čudovit.
 In tistemu, ki sluti jo, globina:
 od zvezdnih cest do DNK-ejskih nitk.
 Oblaki, v luč ozrite se nad svetom!

Od morja vrni, veter, se na breg!
 Mar ni lepo, da zna oditi leto?
 Na rane pada pozabljenja sneg,
 Še nekaj: nekaj ran neozdravljivih

bom h koncu vpletel v pesem - za v Nebo.
 Ni vera most? (Čprav je danes sivi...)
 Tam Zgoraj prav za vsako zel vedo.

O, Cvet Snežnobeli!

V Brezmadežno Tvoje srce, o Marija,
 sem skrtil svoje upanje; v Tebi naj tli.
 To upanje zdi se ljudem domišljija,
 ki dejstva dojemajo z uma očmi.

A Ti si rodila nam Božjega Sina,
 da z nami še danes je Človek - in - Bog.
 Če hoče, ugasne vulkan - bolečina.
 Zaprosi Ga, Mamica božjih otrok!

Marija Brezmadežna! Vem, da sem grešnik,
 ki Sin mu je krivde ljubeče odvezel.
 V Srce to se skloni: v zakladnici rešni
 Ti najdeš, kar prosim, o Cvet Snežnobel!

MOJI SPOMINI NA LOJZETA BRATUŽA

Ob stoletnici rojstva

Zorko Harej

Misel na Lojzeta Bratuža, njegovo umetniško osebnost, njegov narodnostni in politični pomen je vedno živa v naših ljudeh. Ob stoletnici njegovega rojstva, ki bo februarja 2002, bom navedel nekaj osebnih spominov.

Prvič sem ga videl kot otrok, ko je prihajal od železniške postaje v Dornberku na pevske vaje. Da bo prišel, sta mi povedali sestri, pevki v domačem cerkvenem zboru, ki sta Bratuža poznali z drugih takih obiskov. Sploh je bila navada, da so vabili za velike praznike poznane strokovnjake, da so pomagali zborom in povzdignili prazničnost. Tudi njegov starejši brat Jožko je opravljal tako delo. Včasih sta oba brata nastopila skupaj. Tako sem ju videl v Batujah na praznik sv. Ane, menda leta 1935, kjer je Lojze orgljal, brat dirigiral in pel solo. Slovesno bogoslužje in imeniten koncert. V tistih časih so bili možni edino taki koncerti.

Z njegovo skladateljsko umetnostjo sem se začel seznanjati od blizu nekega dne v avgustu 1934, ko je skupina goriških kulturnikov in politikov organizirala na odročnih in zato gotovih Vitovljah sestanek, kamor so povabili tudi nekaj študentov, semeniških in zunanjih. Skupaj smo bili do poznega popoldneva. Poslušali smo, govorili, mi mlajši malo, in tudi zapeli. Na koncu sestanka so nam podarili pesmarice, ki jih je prejšnje leto izdala Goriška Mohorjeva družba. To me je nemalo razveselilo. Potem smo se razšli vsak po svoji stezi. Ko sem prikolesaril domov, sem še pred večerjo večkrat prelistal pesmarice. Dela je bilo precej, ker vsaka zbirka obsega okoli sto pesmi in pesmarice so štiri. S to veliko akcijo Goriške Mohorjeve družbe so zbori dobili notni material za

Tone Kralj: portret Lojzeta Bratuža

potrebe celega liturgičnega leta. Jaz sem jih dosti, dosti rabil in jih še imam. Bratuževe skladbe so v zbirkah: Božji spevi (1929), Gospodov dan (1930), Zdrava Marija (1933). Te zbirke, katerim je treba dodati zbirko slovenskih ljudskih Svete pesmice (1932), so sad strokovnega znanja in velike organizacijske sposobnosti. Za tiste čase so pravi čudež. Ko sem jeseni 1945 začel učiti dornberški moški zbor, ki je vsako nedeljo pel tudi v cerkvi, izmenoma pri prvi in drugi maši, smo dosti peli iz zbirk, ki so nastale v krogu Goriške Mohorjeve družbe. Vinko Vodopivec je vpisan kot urednik. Njemu je stal ob strani vestni in natančni J. Bratuž in morda še kdo. V štirih zbirkah, ki so izšle v samozaložbi na začetku tridesetih let prejšnjega stoletja, so tudi skladbe L. Bratuža. Označujejo jih iskanje primernejšega in izčrpnjega izraza, nagnjenje k mehkejšemu molu in razgiban ritem. Pevci so radi peli Bratuževe pesmi tudi zato, ker odražajo razpoloženje tistih, ki smo živeli v tistih časih in razmerah. Prednost zbirke *Laudate Dominum, Jubilate Deo, Lauda Sion in Cantate Domino* je, da so skladatelji domačini: poleg L. Bratuža, E. Komel, V. Vodopivec in Janez Laharnar, ki je s šentviške Gore, a spada po umetniški fiziognomiji v goriško duhovno sredino; tudi besedni ustvarjalci so povečini domačini.

Rad sem leta 1987 pomagal sestaviti in predstavil zbirko Bratuževih Cerkvenih pesmi, ki predstavljajo glavnino njegovega skladateljskega dela. Pred sabo sem imel pesmi, ki sem jih pel, dirigiral in jih imam rad. Vesel bi bil tudi njegov in moj prijatelj Rado Bednarik, ki je znal tako občuteno in prizadeto spregovoriti o svojem prijatelju v drobni knjižici, ki je krožila od hiše do hiše in smo jo na skritem brali.

Vladimir Kos

Malce po japonsko

Ljubim nedelje.
V vsako se mi v veselje
vrne naš Gospod.
Nič Ga ne moti mesto,
ki Ga ne jemlje resno.

(v slotu "tanka" z vrstičnimi zlogi po 5, 7, 5, 7 in 7)

PROF. RADO BEDNARIK

Ob stoletnici rojstva

Jožko Kragelj

Pred sto leti se je v Gorici rodil znani slovenski goriški kulturni delavec, časnikar in publicist ter šolnik prof. Rado Bednarik. Srednješolske in univerzitetne študije je dokončal v Ljubljani, kjer je leta 1926 diplomiral iz zgodovine, zemljepisa in slavistike. Leta 1951 pa je diplomiral iz leposlovnih ved na tržaški univerzi. V vsem svojem življenju je bil neutrujen kulturni in

Prof. Rado Bednarik

politično-vzgojni delavec. Bil je v uredništvu *Goriške straže*, sodeloval pri izdajanju *Jadranskega almanaha*, nato pa pri urejanju *Malega lista* in končno *Novega lista*. V predvojnem času je bil tudi podpredsednik Prosvetne zveze in ustanovitelj knjižne založbe Sigma.

Fašizem ga je trikrat vrغل v ječo. Dvakrat je bil konfiniran in se je znašel tudi v Posebnem bataljonu. Hud udarec je doživel maja leta 1945, ko so ga komunistične oblasti aretirale. Bil je zaprt v Ljubljani. Ko je bil izpuščen iz zapora, se ni smel vrniti v Gorico, kjer ga je čakala osemčlanska družina. Moral je ostati v Ajdovščini, kjer je sodeloval pri ustanovitvi tamkajšnje slovenske gimnazije.

Prof. Bednarik pa ni nikoli tožil, kaj je moral prestati, nikoli se ni pritoževal, saj je bil izredno vedre narave. Ko se je končno vrnil v Gorico, je do upokojitve poučeval na slovenskih višjih šolah in bil odličen vzgojitelj. Nadaljeval je s svojim publicističnim in časnikarskim delom, saj je bil do smrti goriški urednik tednika *Novi list*. Bil je tudi član kluba Starih goriških študentov, kjer je dajal pobude za odkrivanje spominskih plošč kulturnim delavcem širom Primorske. Predaval je tudi

na Študijskih dnevih Draga, tako leta 1975, ko je nastopil z referatom o predvojnem boju proti fašizmu na Primorskem.

Bil je velik Slovenec in demokrat. V političnem življenju je odigral pomembno vlogo pri ustanovitvi Slovenske skupnosti na Goriškem.

Ne smemo pozabiti tudi njegovega publicističnega dela pri izdajanju tradicionalnega *Trinkovega koledarja* kot tudi ne njegovega sodelovanja pri radijski postaji Trst A, saj so bile njegove oddaje zaradi šegavosti in ljudskega tona med najbolj priljubljenimi. Imel je namreč velik čut za narodopisne posebnosti in zančilnosti. Bil je vsekakor markantna osebnost. Spomin nanj je morda s časom obledel, toda njegovo delo ne bo nikoli zbledelo.

Vladimir Kos

Svečanost v svečanu

Že češplje cvetijo, kot da so snežinke
ostale v kraljestvu vabečih jih vej,
podjetne med njimi nadele si šminke
za jutranji slavčkov koncert epopej.

In slavček v temi gostoli o jeseni,
ko zbiral plodove je najbolj skrbno,
za zimo - naj smeje v zobeh se ledenih...
Oj, slavčica, čuješ? Kako bo lepo!

In slavček še dvakrat drobi hrepenenje
in nagne glavico v megleni polmrak.
Začuje v njem njenih peruti drhtenje,
in k njej ga ponese prijateljski zrak.

Cvetovi vzplamtijo, ko zor jim pokrije
med nebom in vejami meglasto zev.
Drhtijo - kot slavčka - od not melodije,
ki v njej je ljubezen nesmrten pipev.

KRONIKA MOHORJEVE DRUŽBE CELJE

Uredniški odbor

Teh dvanajst mesecev je bilo zaznamovanih s častitljivim jubilejem, s 150-letnico ustanovitve in s 150 leti neprekinjenega dela naše najstarejše založbe. Praznovali smo na različne načine. Izdali smo nekaj knjig, ki po svoji tehtnosti in pomenu za slovensko kulturo ustrezajo tako častitljivemu jubileju: faksimile Prešernovega *Krsta pri Savici* z literarnozgodovinsko študijo akademika dr. Janka Kosa, faksimile *Treh Slomških pridig o jeziku* v slavnostni izdaji, celotni pregled krščanske etike Bernharda Haeringa *Svobodni v Kristusu*.

Na svoj jubilej pa smo v tem letu opozorili tudi mlade po vsej Sloveniji, saj smo vsem župnijam ponudili brezplačno *Blažetov in Nežin dan = Bindan*, en cel dan zanimivih in veselih delavnic za otroke in mladino. Izpeljali smo ga v nekaj župnijah ljubljanske in mariborske škofije, s posameznimi delavnicami pa smo sodelovali v raznih prireditvah po vseh treh slovenskih škofijah.

Obnovljeno pročelje sedeža Mohorjeve družbe v Celju

Višek praznovanja pa je bila svečana akademija na god našega zavetnika bl. škofa Antona Martina Slomška, 24. septembra, v Narodnem domu v Celju. Ob tej priložnosti so bile vse tri Mohorjeve odlikovane z najvišjim državnim odlikovanjem, zlatim častnim znakom svobode Republike Slovenije. Mohorjeva družba Celje je bila pred desetimi leti, ob svoji 140 letnici, odlikovana z odličjem sv. Cirila in Metoda in je tako edina slovenska kulturna organizacija, ki je prejela najvišje odlikovanje od slovenske Cerkve in od slovenske države.

Jubilej smo želeli proslaviti tudi s tem, da bi položili temeljni kamen za novogradnjo, ki jo načrtujemo na dvorišču za našim sedežem na Prešernovi 23 v Celju. V novih prostorih nameravamo razviti nove dejavnosti za mlade, kot odziv na potrebe današnjega časa. Žal se je vse zaradi različnih "papirjev" tako zavleklo, da smo lahko do danes le porušili in odstranili propadajoče stavbe. Tako sredi knežjega mesta Celja zija

velika praznina, ki jo počasi zarašča plevel. Med tem smo arheologom financirali georadarsko raziskavo izpraznjene parcele, ki je pokazala, da se na globini od 0,5 do 2,5 m skrivajo ostanki zidov, ki so lahko arheološko zanimivi. Kako se bodo dogodki odvijali naprej, je še v celoti odprto.

Takole pa so si sledili dogodki po mesecih:

Oktober 2000: Konec oktobra je predstavitev knjige *Moje domobranstvo in pregnanstvo* dodobra napolnila prostore Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani. Avtor knjige Marijan Eiletz se je rodil 1926 v Slovenj Gradcu, zdaj pa živi kot uspešen arhitekt v Buenos Airesu. V knjigi opisuje spomine na svoja mladostna doživetja, predvsem iz obdobja med drugo svetovno vojno, bolje povedano, med revolucijo na Slovenskem, v katero se je zapletel in se je udeležil že kot petnajstletnik. Knjigi na pot je spremno besedo dodal zgodovinar Boris Mlakar, esej pa pisatelj Jože Snoj. Avtor je zanimivo popisal vojne dogodke, pri čemer bralcem odkriva marsikatero podrobnost, ki sicer doslej ni bila znana. Predvsem pa je hvalevredno dejstvo, da tudi ravnanje "svojega tabora" obravnava s kritično distanco, neredko se mu postavljajo neprijetna vprašanja, zbuja dvomi. Skoraj enako stališče ima tudi do samega sebe in svojega ravnanja. Knjiga je med tem tudi pošla in bila ponatisnjena, kar zagotovo pričča o njeni pomembnosti za današnji čas. Če bi doslej izšlo nekaj v tem duhu napisanih knjig z domobranske strani in nekaj s partizanske strani, bi bili danes že precej bliže celoviti resnici o drugi svetovni vojni na Slovenskem in dosti bliže slovenski narodni spravi.

November 2000: Mesec november je bil v znamenju 16. slovenskega knjižnega sejma, katerega smo se udeležili z ostalimi katoliškimi založbami. Največ pozornosti smo namenili četrti knjigi *Leta svetnikov*, ki zajema življenjepise svetnikov od oktobra do decembra. Predstavili pa smo tudi knjigi *Bogoljub Čivk in Kako preživeti s katoličanom*. Prva prinaša duhovito zapisane svetopisemske zgodbe, ki jih pripovedujejo živali. Druga pa se neposredno, odkrito, brez dlake na jeziku in s kančkom humorja loteva glavnih vprašanj naše vere. Ob koncu meseca sta izšli tudi dve ilustrirani knjižici za najmlajše. Pod prvo *O snažnem pujsku Benjaminu in druge zgodbe* se je podpisal pisatelj Vojan Tihomir Arhar, ki mu je otroški svet domišljije zelo blizu. Druga *Ogenjček išče ognjišče* pa je knjižni prvenec in sad literarnega natečaja *Moj čopič je beseda* Sabine Koželj Horvat. Obe knjigi je s posrečenimi ilustracijami obogatila Milanka Fabjančič.

December 2000: Med naročnike redne zbirke je bilo razposlanih okrog 10.000 kompletov. Največ odmeva sta doživeli knjigi Jožeta Rodeta *Spopad pri mrzli reki*, izšla je kot 150. zvezek Slovenskih večernic, ter *Doživetja sredi mojega stoletja*. V redni zbirki za leto 2000 pa so izšle še

naslednje knjige: *Mohorjev koledar 2001*, tedenski namizni koledar, *Ana z zelene domačije 2.* del Lucy L. Montgomery ter *Moj prvi naravni vrt* Tatjane Angerer. Redna zbirka je bila širši javnosti predstavljena v Galeriji Družina v Ljubljani ter v dvorani Celjskega doma v Celju. Adventni in božični čas smo pospremili z zgoščenko *Božična pastorala* skladatelja Avgusta Ipavca. Skladatelj, sicer bolniški duhovnik na Dunaju, je svojo glasbeno stvaritev namenil kot darilo bolnikom o božiču 2000. Skladba je nastajala več let: akademik dr. Emilijan Cevc je izročil rokopis besedila Božične pastorale skladatelju Avgustu Ipavcu z željo, da bi ga "podkrepil" s preprosto glasbeno spremljavo. Nastalo pa je veliko glasbeno delo za zbor, soliste, recitatorje, orgle, orkester in baletni ansambel.

Februar 2001: V začetku meseca smo v prostore uredništva Mohorjeve družbe v Ljubljani povabili nagrajence in ostale sodelujoče na III. literarnem natečaju *Moj čopič* je beseda, ki sta ga razpisala Radio Ognjišče in Mohorjeva družba Celje. Ob tej priložnosti je izšel že tretji zbornik nagrajenih prispevkov in drugih prispevkov, ki so bili v ožjem izboru za nagrade. Drugi dogodek pa je bila predstavitev faksimila prve izdaje besedila Franceta Prešerna *Krst per Savizi / Krst pri Savici* iz leta 1836 in njegove deloma posodobljene različice (uravnane po redakciji iz Prešernovega Zbranega dela I, 1996), ki je potekala v Kulturno informacijskem centru MML Križanke. Knjiga je predvsem pomembna zaradi dveh spremnih študij: literarnozgodovinska (akad. dr. Janko Kos: *Krst pri Savici* v luči kritik in interpretacij) in umetnostnozgodovinska (dr. Milček Komelj: *Prešernov Krst pri Savici* v soju likovnih upodobitev). Istočasno smo predstavili tudi peto knjigo zbirke *Žerjavi*, pesniško delo dolgoletnega urednika revije *Meddobje* Franceta Papeža. Ob koncu predstavitve pa je bil razglašen izid anonimnega nagradnega natečaja za dramsko umetniško besedilo ob 150. obletnici ustanovitve najstarejše slovenske knjižne založbe. Komisija je podelila samo drugo nagrado in sicer delu *Praznina*, ki ga je napisal Vinko Möderndorfer. Za besedilo *Ne živi človek samo od kruha* avtorice Sabine Koželj Horvat pa je komisija predlagala, naj se besedilo dramsko uprizori bo 150-letnici Mohorjeve družbe. Ob koncu meseca pa smo v Cankarjevi knjižnici na Vrhniki predstavili knjigo njihovega rojaka Jožeta Rodeta *Spopad pri mrzli reki*; sodelovala glavni urednik dr. Janez Dular in urednik redne zbirke Matija Remše.

April: Na slovenski knjižni trg pospremili kar tri knjige. V zbirki *Religiozna misel* je kot 9. knjiga izšla knjiga *Drama ateističnega humanizma* Henrija de Lubaca ter kot 10. knjiga *Pravovernost* Gilberta Keitha Chestertona. V zbirki *Studenci žive vode* pa je kot 23. knjiga izšla knjiga Françoise Doltojeve in Gérarda Sévérina *Evangelij na rešetu psihoanalize*.

Gostovali smo tudi v Zagrebu. V Slovenskem domu smo predstavili knjigo *Ogenjček išče ognjišče* avtorice Sabine Koželj Horvat, ki živi in dela v Osijeku.

Mohorjeva knjigarna v Celju je v mesecu aprilu spet priredila kulturni večer, ki so že lani pritegnili kar precej pozornosti. Tokrat je bil gost profesor Teološke fakultete v Ljubljani dr. Drago Ocvirk, s katerim se je urednik Matija Remšče pogovarjal o krščanstvu in svetništvu.

Maj: Mesec maj je prinesel kar nekaj dogodkov, ki so bili deležni pozornosti širše javnosti. Prvi od njih je bila vsekakor predstavitev kar štirih novosti, ki obravnavajo temeljna dela zahodne, bizantinske, judovske in islamske srednjeveške misli: *Srednjeveška filozofja Zahoda* (Armand A. Maurer), *Bizantinska filozofija* (Vasilios Tatakis), *Judovska srednjeveška misel* (Georges Vajda) in *Zgodovina islamske filozofije* (Henry Corbin). Dela priznanih strokovnjakov filozofske zgodovine so bila tokrat prvič predstavljena v slovenščini.

Gostovali smo tudi v Radencih, kjer smo v Kongresni dvorani hotela Radin predstavili pesniško zbirko prleškega poeta Leopolda Staneka (rojen 1908 v Boračevi pri Radencih, umrl 1970 v Ljubljani). Naš izbor njegovega pesniškega dela s preprostim naslovom *Pesmi* je prva samostojna knjižna objava njegove odrasle lirike.

V Mohorjevo knjigarno smo kot gosta mohorskega večera v mesecu maju povabili priljubljenega pisatelja Ivana Sivca. Ob njegovem življenjskem jubileju je pri naši založbi izšla knjiga *Sneg v maju*, ki prinaša šest novel iz podeželskega življenja.

Trikratna zmagovalka literarnega natečaja *Moj čopič je beseda* Ingrid Merc je konec maja dočkala svoj knjižni prvenec. Njeno knjigo *Zvezdarnik* smo predstavili v Glazerjevi dvorani Univerzitetne knjižnice v Mariboru. Ingrid Merc je s svojo izvirno pesniško govorico prijetna osvežitev na sodobnem slovenskem poetičnem prizorišču.

Junij 2001: Med mohorske bralce smo pospremili knjigo Leva Šestova *Med razumom in razodetjem*. Na predstavitvi knjige v Kulturno informacijskem centru MML Križanke je sodeloval tudi pisec spremne besede ruski filozof Pavel Kuznecov.

V knjigarni Mohorjan v Celju je v junijskem mohorskem večeru nastopil dr. Jože Ramovš, predstojnik Inštituta dr. Antona Trstenjaka. Govoril je o alkoholni omami, domačih zdravilih za dušo, logoterapiji in kakovostni starosti.

Ljubiteljem interneta smo se letos predstavili na svojih spletnih straneh www.mohorjeva.org, kjer si lahko ogledate našo ponudbo, posebej še novosti, pa tudi zgodovino Mohorjeve in dogajanja ob našem jubileju.

POROČILO CELOVŠKE MOHORJEVE DRUŽBE ZA LETO 2001

Anton Koren

Letošnje poslovno leto je bilo brez dvoma v znamenju praznovanj 150. obletnice Mohorjeve družbe. Doživeli smo mnogo prireditvev, ki so bile posvečene temu jubileju, najbolj vidno pa je bilo osrednje, skupno praznovanje vseh treh Mohorjevih 28. septembra 2001 v Mohorjevi matični hiši na celovškem Vetrinjskem obmestju. Poleg raznih častnih gostov s področja kulture, politike, znanosti in gospodarstva so Mohorjevo počastili med drugimi tudi novi krški škof dr. Alojz Schwarz, mariborski škof dr. Franc Kramberger, koroški deželni glavar dr. Jörg Haider, predsednik avstrijskega državnega zbora dr. Heinz Fischer, avstrijski državni sekretar za umetnost Franz Morak in predsednik Republike Slovenije Milan Kučan. Matično hišo Mohorjeve je ta dan dobesedno "poplavilo" nad 700 gostov. Slovenija je vse tri Mohorjeve odlikovala z najvišjim odlikovanjem, ki ga podeljuje Republika Slovenija.

Z visoko obletnico so bili povezani tudi razni drugi dogodki v naši hiši. Naj omenimo samo dve: restavriralimo smo mozaik sv. Mohorja in Fortunata nad pročeljem Mohorjeve hiše. To delo je opravil umetnik Johann Holzfeind-Wieltschnig. V hiši pa smo izpopolnili Omanovo ustanovo: k zbirki slik je priznani akademski slikar Oman dodal še šestnajst novih. Sestrške Mohorjeve družbe smo svoje sodelovanje v jubilejnem letu še poglobile. Prvi koraki so bili že storjeni s skupnimi izdajami knjig, sodelovanje pa želimo poglobiti še s skupno distribucijo knjig v Sloveniji, s tem ali onim večjim knjižnim projektom, s skupnim katalogom mohorjevok ipd.

To razveseljivo razpoloženje je nekoliko zagrenilo dejstvo, da se že šesto leto zamašimo, da bi od mesta Ljubljane odkupili hišo na Poljanski cesti 97. Vedno znova naletimo na domnevno nepremostljive

Prof. Alojz Rebula govori med slavnostnim praznovanjem 150-letnice družbe v Celovcu.

birokratske težave. Mogoče pa bomo ob 150. obletnici več ko samo korišnega delovanja za Slovence le deležni podpore tiste politične volje, ki je za odkup te hiše očitno potrebna. Med manj razveseljive dogodke šteje še, da se je Narodni svet koroških Slovencev po več ko petdesetih letih marca 2001 izselil iz naše hiše.

Študentski dom Korotan je v preteklem letu uspešno deloval ne samo kot dom za slovenske študentke in študente, temveč tudi kot slovenski kulturni center na Dunaju, s katerim so Slovenci ozko povezani že od davne preteklosti. Naj omenimo le najbolj uspešno prireditev, namreč razstavo Ljubljanska arhitektura. Polagoma končujemo (skupno z Ljubljansko univerzo) tudi obnovenjena dela pri Knafljevi hiši v dunajskem prvem okraju. Slovenski znanstveni inštitut je oktobra 2001 v tej hiši slavnostno odprl svoja vrata, prav tako so se že vselili prvi slovenski profesorji in študenti.

V preteklem letu se je izkazalo, da je bila odločitev, da v naši matični hiši spet poživimo Slomškov dom kot dom za slovenske dijake in dijakinje, pravilna. V šolskem letu 2001/02 je bilo toliko prijav, da smo za potrebe Slomškovega doma "prenamenili" tudi dve stanovanji na Kobariški cesti (Karfreitstrasse). Kakor vsa leta je Slomškov dom tudi letos julija ponudil tradicionalne nemške jezikovne počitnice za dijake iz Slovenije.

Medtem ko se morajo na marsikateri ljudski šoli na Koroškem sprijazniti z dejstvom, da je vedno manj otrok, in dežela Koroška žal poskuša razpustiti nekatere manjše šole, se Mohorjeva ljudska šola že drugič zapovrstjo lahko veseli dveh prvih razredov. To kaže na kakovost dvojezičnega pouka, ki ga starši iz Celovca očitno vedno bolj cenijo. Celovito ponudbo Mohorjeve na področju izobraževanja otrok in mladine dopolnjuje naše zavetišče. Število otrok, ki so v (pošolski) popoldanski oskrbi v Mohorjevi hiši, iz leta v leto narašča.

Računalnik je postal pomemben dejavnik na vseh področjih našega življenja. Temu izzivu smo kos s pomočjo našega računalniškega oddelka in drugih strokovnjakov. Že več let smo na internetu (naš naslov: www.mohorjeva.at) ter tako preko računalniškega omrežja širimo vesti o svojih knjigah in drugih pomembnih dogodkih dobesedno po vsem svetu. Mohorjevke najdete tako na naši domači strani kakor tudi v spletni knjigarni www.amazon.de. Pomemben mesečnik v Sloveniji je pohvalil našo domačo stran v medmrežju, češ "da tako dobro in lepo narejene strani" še ni predstavljal v svoji rubriki.

Letos se je uresničilo tudi sodelovanje bivšega zasebnega radia Korotan in avstrijske radiotelevizije ORF. Novi radio z imenom *Radio dva* zdaj že nekaj mesecev pošilja celodnevni slovenski spored v koroški eter. Uspešno sta poslovali tudi Mohorjeva knjigarna in tiskarna.

Prav tako v znamenju 150. obletnice je bila prireditev *Klasika pri Mohorjevi* v začetku avgusta. To prireditev je Mohorjeva priredila že drugič. Klasika pri Mohorjevi naj bi postala stalnica v našem prireditvenem koledarju, saj se nam kulturna izmenjava med Avstrijo in Slovenijo na vrhunskem glasbenem področju zdi še posebno pomembna.

Ko so naši predniki - osem koroških rodoljubov - leta 1851 ustanovili Mohorjevo, so imeli v mislih "društvo, katero bode dobre bukve za Slovence izdajalo in jih med njimi razširjevalo". Mohorjeva založba je s svojimi knjigami naučila Slovence brati, prispevala je velik delež k opismenjevanju ljudskih množic, k izoblikovanju in utrjevanju slovenskega knjižnega jezika. Knjiga in časopisje sta bila v drugi polovici 19. stoletja edina medija, ki sta služila opismenjevanju. Danes jih poznamo več, a kljub vsemu šteje knjiga še vedno med najpomembnejše. Otrok se recimo ne more naučiti brati in pisati brez knjig. Knjiga je torej slej ko prej v središču pozornosti Mohorjeve družbe. Celovška Mohorjeva je letos izdala 49 knjig - od tega jih je bilo 15 nemških ali dvojezičnih - in poleg tega še šest novih šolskih knjig.

Zgodovinsko knjigo o naši polpretekli dobi Alfred Elste/Michael Koschat/Hanzi Filipič, *NS-Österreich auf der Anklagebank* (Nacional-socialistična Avstrija na zatožni klopi) smo ob navzočnosti predsednika avstrijskega državnega zbora dr. Heinza Fischerja uspešno predstavili februarja 2001 v avstrijskem parlamentu na Dunaju. Knjigo bomo prihodnje leto izdali še v slovenskem prevodu. Med večje knjižne projekte, ki smo jih letos uresničili, štejejo knjige: Drago Medved, *Sto resnic o vinu*; Andreas Moritsch, *Alpen-Adria. Zur Geschichte einer Region* (Alpe-Jadran. O zgodovini regije); nemška knjiga o slovenski literaturi Marije Mitrovič, *Geschichte der slowenischen Literatur* (Zgodovina slovenskega slovstva); knjiga *Vrt in vrtna kultura bivšega ljubljanskega župana* dipl. hor. Jožeta Strgarja in knjiga dunajskega Slovenca Silvina Eiletza, *Zgodovina neke kolaboracije: boljševiki in Nemci 1914-1918*. Vsi ljubitelji naravne in vegetarijanske kuhinje pa bodo na naši knjižni polici našli knjigo *Polnovredna kuhinja za sladokusce* vrhunskega koroškega kuharja Heima Grimma. Omeniti je treba še likovno bogato knjigo o leta 1996 umrli koroški umetnici Kiki Kogelnik. Knjigo je napisala mlada umetnostna zgodovinarica Gabriela Fritz.

Na literarnem področju smo bili tudi letos most med Avstrijo in Slovenijo. V slovenskem prevodu so izšla dela Christine Nöstlinger (otroške knjige), Barbare Frischmuth in priznanega avstrijskega lirika Ericha Frieda, v nemškem prevodu pa slovenski literati Drago Jančar, Marjan Tomšič in Marjan Kravos.

PREGLED DELOVANJA GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

Marko Tavčar

Letna kronika je priložnost, da se človek ozre po opravljenem delu in ga oceni ter, da povemo z Župančičem, "premeri daljo in nebeško stran" tudi v luči vloge Goriške Mohorjeve družbe v tem prostoru in v sedanjem času. Prva misel, ki se nam vrine v zavest, je ugotovitev, da je leto, ki se izteka, prineslo slovenski manjšini v Italiji zaščitni zakon, a tudi pokazalo, kako zelo smo izpostavljeni in ranljivi, ker marsikatera naša inštitucija hira zaradi pomanjkanja sredstev, za katera zaščitni zakon ni bil pozoren; predvsem pa, ker doživlja slovenski človek v zamejstvu čudno malodušje, ki ga oddaljuje od aktivnega opredeljevanja za slovensko stvar, in se zato, brez vizije v prihodnost in brez novih idej, zapira za domače duri. Na tem področju bi morala Goriška Mohorjeva družba vztrajno delati, nagovarjati in vzpodbujati ljudi.

Pomembno vlogo v tem smislu opravljata med odraščajočo mladino revija *Pastirček*, ki izhaja že vso povojno dobo, in tednik *Novi glas*, ki je sedaj tudi na spletni strani www.noviglas.it, in ima gotovo posebno mesto v našem zamejskem prostoru od Milj do Trbiža. Oba lista izdaja naša Zadruga Goriška Mohorjeva, ki se zaveda pomena periodičnega tiska, ki ostaja zvest vrednotam krščanstva, slovenstva in demokracije.

Za GMD je bilo leto 2001 v znamenju nekaterih pomembnih obletnic in sicer: 1000-letnice prve pisne omembe "vasi, ki se v slovenskem jeziku imenuje Gorica", kot je bilo zapisano 28. aprila 1001 v darilni listini cesarja Otona III.; 250-letnice goriške nadškofije, neposredne naslednice kulturne dediščine oglejskega patriarhata in njegove evangelizacije, ki je bilo vse od časa sv. Pavlina Oglejskega v znamenju spoštovanja krajevnih jezikov in kultur; pa še tretje obletnice, pomembne za vse Slovence, se pravi izrednega jubileja 150-letnice ustanovitve Družbe sv. Mohorja, ki je med slovenskim ljudstvom ustvarila pravi kulturni in duhovni humus.

KNJIŽNA ZBIRKA GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE ZA LETO 2001

V skladu z mohorjansko tradicijo smo konec novembra 2000 poskrbeli za izid knjižnega daru za leto 2001, ki je obsegal štiri knjige:

Koledar 2001. Zbornik na 264 straneh je s svojim koledarskim delom, opremljenim s fotografskim gradivom Zdenka Vogriča, in tehničnim esejem dr. Branka Marušiča o jubileju Gorice in zasnovi Goriške dežele posvečen

1000-letnici mesta. Objavljene zgodovinske razprave in članki o verskem, družbeno-političnem, gospodarskem utripu ter predvsem kulturno-prosvetnem delovanju v zamejskem prostoru, so pomemben dokument o slovenski prisotnosti in življenjski moči v našem prostoru. To življenje izpričuje tudi bogata fotografska dokumentacija o dogodkih in ljudeh, ki so oblikovali to dejavnost. Koledar je uredil dr. Jožko Markuža.

Boris Mlakar - *Tragedija v Cerknem pozimi 1944*. To je knjiga, ki dokončno in brez najmanjšega dvoma osvetljuje tragične dogodke 27. januarja leta 1944, ko so nemški vojaki napadli nezaščiteno partijsko šolo v Cerknem in je padlo kar 47 tečajnikov. Temu dogodku je v prvih dneh februarja sledila partizanska represalija. Komunistični voditelji so krivdo za napad

(Foto Bumbaca)

Predstavitve knjižne zbirke za leto 2001: (levo) Boris Mlakar, Jožko Markuža, Lojzka Bratuž, Milan Pasarit, Marko Tvačar

pripisali nekaterim domačinom. Prišlo je do poboja 14 nedolžnih ljudi na Lajšah, med žrtvami sta bila tudi kaplana Ladi Piščanc in Ludvig Sluga. Avtor, ugledni zgodovinar in raziskovalec dr. Boris Mlakar se tej 11. knjigi iz zbirke *Naše korenine*, zavzema, da bi prišlo do poravnave krivic, ki so jih bile deležne nedolžne žrtve z Lajš. Knjigo je, kot vse iz te zbirke, opremil Pavel Medvešček. Knjiga je vzbudila izredno zanimanje in je tudi hitro pošla, zato smo poskrbeli za ponatis.

Joža Lovrenčič - *Sholar iz Trente*. Z objavo te epske pesnitve smo se želeli pokloniti avtorju, primorskemu pesniku in šolniku, ob 110. obletnici rojstva. V verzih opisana usoda trentarskega študenta, ki se je zapisal hudiču, se opira na ljudsko legendo, znano predvsem na Bovškem in Tolminskem. Ob tem sicer redkem faustovskem motivu ohranja ep tudi za današnjega bralca določen čar in umetniško vrednost. Z vsebinskega vidika izpostavlja vrednote krščanstva, narodne zavesti in samobitnosti. Knjigo je opremil Franko Žerjal.

Milan Pasarit - *Pravljice na potepu*. Gre za knjižni prvenec tržaškega pisca in ilustratorja, ki je poznan zlasti kot avtor radijskih pravljic. V knjigi, ki jo je sam tudi ilustriral, je prikazal čarobni svet narave in

gozdnih živali, prepleten z vilami in palčki, poln majhnih dogodivščin in velike pravljичne simbolike.

DRUGE IZDAJE

V želji, da bi počastili visoki jubilej Gorice in tudi tako potrdili slovensko prisotnost v njej, smo ločeno v slovenskem in italijanskem jeziku izdali knjigo *Umetnost 20. stoletja na Goriškem in v Posočju oz. L'arte slovena del XX secolo nel Goriziano*. Gre za bogato ilustrirano delo, ki zapolnjuje vrzel v dosedanjem poznavanju slovenske umetnosti 20. stoletja na tem ozemlju. K sodelovanju smo povabili domače strokovnjake. Ti so Vere

Predstavitve *Umetnosti 20. stoletja na Goriškem* v Državni knjižnici v Gorici: (levo) prof. Marjeta Kranner, dr. Peter Krečič, prof. Marko Vuk, prof. Luigi Tavano

na Korsič Zorn, Milko Rener, Marko Pozzetto, Jožko Vetric in Marko Vuk. Slednji je tudi opravil uredniško in usklajevalno delo. Našteti avtorji so obdelali različna poglavja s področja slikarstva, kiparstva in arhitekture. Projekt pa smo izvedli v sodelovanju z Goriškim muzejem, v sklopu projekta Interreg II. Odzivi na ti dve samostojni publikaciji, ki ju je opremil Franko Žerjal, so bili izredno pozitivni.

Franc Močnik - *Moji spomini*. Ta ugledni duhovnik in narodni ter kulturni delavec, ki se je rodil 1907 v Idriji, umrl pa novembra 2000 v Gorici, je napisal na prigovarjanje sobratov te spomine, ki jih je za objavo uredil Jožko Kragelj. Otroštvo v Idriji, študij matematike v Bologni, odločitev za duhovniški poklic in delovanje v težkih vojnih in povojnih časih, čemur so sledili neljubi dogodki, ko so ga neposredno po priključitvi Primorske Jugoslaviji, ko je bil apostolski administrator v Solkanu, nahujskani aktivisti vrgli čez mejo. Njegovo pastoralno in vzgojno delo se je potem nadaljevalo v Gorici, kjer je bil dolga leta eden najuglednejših duhovnikov in profesorjev ter dolga leta duša slovenske duhovnije pri Sv. Ivanu. Publikacijo je opremil Ivan Žerjal.

V počastitev 150. obletnice ustanovitve Društva sv. Mohorja pa je izšla knjiga Lojzke Bratuž - *Iz goriške preteklosti*. Gre za knjigo v kateri je avtorica zbrala štirinajst esejev, ki obravnavajo besedila in like, ki so skozi stoletja vplivali na razvoj slovenskega jezika, književnosti in kultu-

re ter so pomembni za slovensko zgodovino nasploh in še posebej za Goriško. V svojih poglobljenih raziskavah nam osvetljuje vlogo osebnosti, kot so bili protestantski pridigar Peter Kupljenik, duhovni pisatelj Jožef Cusani, prvi goriški nadškof grof Karel Mihael Attems, znani duhovnik in prosvetljetelj Valentin Stanič, Fran Erjavec, Baudouin de Courtenay, Simon Gregorčič, nadškof Sedej, Ivan Pregelj, jezikoslovec Škrabec, pesnik Ludvik Zorzut in pisatelj Andrej Budal ter druge osebnosti, ki so s svojim delom oblikovale in zaznamovale ta prostor in tukajšnje ljudi. Knjigo je opremil Franko Žerjal.

Kamni govorijo pa je naslov knjige, ki je izšla tik pred Vsemi svetimi. Gre za izbor nagrobnih napisov, ki jih je po primorskih pokopališčih zbiral duhovnik Jožko Kragelj, ki je tudi poskrbel za knjižno izdajo, saj so ti napisi prava priča globoke vernosti, ki je spremljala slovenskega človeka skozi še tako hude življenjske preizkušnje.

ZAKLJUČEK

Z velikim veseljem moramo tudi zabeležiti, da je 23. aprila 2001 publicistka Dorica Makuc prejela literarno nagrado Vstajenje za leto 2000, ki jo podeljuje revija Mladika in sicer za njeno življenjsko delo na področju domoznanstva. V utemeljitvi je rečeno, da Dorica Makuc ohranja s svojimi deli v naši zavesti usodo malega primorskega človeka. življenjsko delo Makučeve obsega tri knjige, ki so izšle pri GMD, in sicer *In gnojili boste nemško zemljo*, ki je izšla leta 1990, *Aleksandrinke*, ki so izšle leta 1993, ter knjigo *Sardinci*, ki govori o usodi slovesnkih fantov in mož, ki so se med drugo svetovno vojno znašli v t.i. "posebnih bataljonih" na Sardiniji.

Jesen je prinesla lepo doživeto skupno praznovanje 150-letnice ustanovitve Družbe sv. Mohorja v Celovcu. Prireditve je idealno povezala ves širši slovenski prostor od Mure do Soče in od Vrbskega jezera do Jadranskega morja. Potrebno pa bo vztrajati pri teh povezavah in iskanju možnih skupnih oblik sodelovanja. To jesen pa nas čaka še nekaj knjižnih izdaj za mlajše in odrasle, še nekaj srečanj s pisatelji in sodelavci tudi v znamenju lepih obletnic, ki smo jih uvodoma omenili.

Predstavitve knjige Moji spomini v cerkvi sv. Ivana: govori Jožko Kragelj, zadaj pevska skupina Musicum.

Jurij Paljk

Besede

I.

Temna je ta redka,
prosojna krošnja,
mojih revnih besed.

Mogočna je ta žeja,
ta Božja milost
mojih besed.

Tiha je ta misel,
o koncu in vsem,
tiha je ta beseda,
ki zadnja je ostala.

Beseda.

Nič več.

Beseda.

Kdo ve, če je dovolj?

Kdo ve,

če bo grela v slovitem decembru,

brez milosti in brez želja,

ko bo belina lista papirja,

le praznina ostala?

Bel list.

Ko besede,

nobene besede ne bo.

Ko ni več besed,

ko ni več želja,

se črnilo samo v peresu življenja suši.

II.

Za oknom praznina,
vsakdanja praznina mojega dne,

na pol načeto življenje,

nedogorela sveča želja

in v daljavi tišina,

brez besed sem,

piha in zebe me,

praznina mi žre kosti.

Za oknom je dan,

za oknom je vse.

NA PARLAMENTARNIH VOLITVAH

13. maja 2001

Alojz Tul

KORENIT POLITIČNI ZASUK V ITALIJI

Po padcu Oljkove vlade pod vodstvom Romana Prodiya spomladi 1998 in slabem volilnem uspehu vladnih strank na deželnih volitvah aprila 2000 je kriza v levosredinski navezi, ki je podpirala D'Alemovo vlado, jasno prišla na dan. Prva posledica je bila, da je predsednik vlade Massimo D'Alema (sicer takrat vodilna osebnost v stranki Levih demokratov) odstopil, ker se je neposredno vključil v kampanjo za omenjene deželne volitve in polemično nastopal proti opozicijskemu voditelju Silviyu Berlusconiju, ki je na deželnih volitvah izšel kot zmagovalec.

To dejstvo je postalo izhodišče za zaostrovanje opozicije proti vladi v pričakovanju končnega obračuna na prihodnjih parlamentarnih volitvah, ki so bile lani 13. maja. Po odstopu D'Alemove vlade je vladno krmilo prevzel Giuliano Amato, priznan gospodarski strokovnjak, sicer pa bivši socialist in Craxijev sodelavec. O njegovi vladi je moč trditi, da je dokaj uspešno upravljala državo, vendar so se splošne politične razmere v parlamentu slabšale in zaostrovale predvsem po zaslugi opozicijskih sil Pola ali Doma svoboščin, vse to v vidiku bližanja parlamentarnih volitev.

VOLITVE ZA OBNOVO PARLAMENTA

Kot že omenjeno, so bile volitve za obnovitev italijanskega parlamenta, sestavljenega iz poslanske zbornice in senata, 13. maja 2001. Zaradi pretežno večinskega sistema, ki ga je pred leti sprejel parlament, so bile politične stranke prisiljene nastopati v koalicijah. Tako sta se tudi tokrat izoblikovala dva pola ali tabora: levosredinski pod imenom Oljke in desnosredinski Dom svoboščin. Vodstvo levosredinske naveze Oljke je prevzel Francesco Rutelli, dotakratni znani rimski župan, ki je bil tudi določen kot kandidat za predsednika vlade. Za nespornega voditelja Doma svoboščin in kandidata za predsednika vlade je bil potrjen Silvio Berlusconi, znani gospodarski mogotec.

Rutellija oz. Oljko so podpirale naslednje stranke oziroma gibanja: Levi demokrati, Ljudska stranka oziroma Marjetica, Zeleni (Sončnica), Demokratska stranka ital. komunistov (Cossuttovi somišljeniki), Neodvisni.

Berlusconijev Dom svoboščin so sestavljali: Gibanje Naprej Italija, Nacionalno zavezništvo, Krščansko-demokratski center (CCD), Združeni krščanski demokrati (CDU), Severna liga, obnovljeni PSI in Neodvisni.

Samostojno pa so nastopali: Komunistična prenova (Bertinotti), Lista Di Pietro, Evropska demokracija (D'Antoni).

NOVA SESTAVA ITALIJANSKEGA PARLAMENTA

Na državnozborskih volitvah maja 2001 je večinski volilni sistem z uninominalnimi okrožji prišel do izraza kot še nikdar doslej, kar je povsem razvidno iz objavljenih razpredelnic. V parlament so tako prišli skoro izključno predstavniki tistih političnih sil, ki so se na volitvah povežale. Od skupno 630 poslancev je bilo v okviru obeh koalicij, Doma svoboščin in Oljke, izvoljenih kar 618 (Bertinottijeva stranka komunistične prenove je izvolila 11 poslancev, 1 poslanca neka druga lista). V senat sta omenjena pola izvolila 307 senatorjev od skupno 315. SKP je izvolila 3 senatorje, vse druge liste 5 senatorjev.

V zvezi s parlamentarnimi volitvami moramo povedati, da je za izvolitev bilo potrebno prekoračiti volilni prag 4% na vsedrjavni ravni, ki ga je za poslansko zbornico dosegla le Stranka komunistične prenove. Severna liga je v tem pogledu doživela pekoč poraz, saj je v proporcionalnem delu volitev dosegla komaj 3,9%, zato je svoje predstavnike izvolila le na listi Berlusconijevega Doma svoboščin.

POSLANSKA ZBORNICA		SENAT	
Dom svoboščin	365 mest	Dom svoboščin	177 mest
Oljka	253 mest	Oljka	130 mest
SKP	11 mest	SKP	3 mesta
Drugi	1 mesto	Evropska demokracija	2 mesti
Ostali	3 mesta		
Skupno	630 mest	Skupno	315 mest

253 poslancev Oljke politično pripada naslednjim strankam: 135 Levim demokratom, 76 Marjetici, 18 Sončnici, 9 Cossuttovim komunistom in 7 neodvisnim. 365 poslancev Doma svoboščin: 189 Naprej Italija, 96 Nacionalno zavezništvo, CCD 22, CDU 18, 30 Severna liga, 2 PSI, 10 neodvisni.

Naj omenimo še, da je Ljudska stranka (Volkspartei) nemške manjšine na Južnem Tirolskem v povezavi z Oljko izvolila 8 poslancev in 3 senatorje, sama pa še dva senatorja. Podobno je francosko govoreče prebivalstvo v Dolini Aosta izvolilo enega senatorja in enega poslanca.

Slovenska manjšina v Furlaniji-Julijski krajini ni imela možnosti neposredno izvoliti lastnega zastopnika v rimski parlament, ker ji tega ni zagotovil niti nedavno sprejeti zaščitni zakon. Na žalost ni prišlo do dogovora v manjšini glede kandidata v obmejnem senatnem okrožju na listi Oljke, v katerem je bila največja možnost izvolitve. Tako je v tem okrožju kandidiral predstavnik Levih demokratov Miloš Budin in bil izvoljen kot edini slovenski parlamentarec, ki je nasledil Mitjo Volčiča.

V naši deželi je bilo izvoljenih trinajst poslancev in sedem senatorjev. Deset poslancev pripada Berlusconijevemu Domu svoboščin in trije Oljki. Od sedmih senatorjev jih pet pripada Domu svoboščin in dva Oljki.

V zvezi z izidi parlamentarnih volitev je potrebno še pojasniti, da je dve tretjini poslancev bilo izvoljenih na osnovi glasov, ki so jih prejele posamezne liste oziroma koalicije list v uninominalnih okrožjih. Ostala tretjina poslancev pa je bila izvoljena na listah ali koalicijah list za proporcionalno delitev poslanskih mest na ravni deželnih okrožij. Tudi tu volilni zakon postavlja prag 4% glasov na državni ravni. Tako se je zgodilo, da sta tako Severna liga kot CCD-CDU izpadla iz delitve mandatorov po proporcionalnem sistemu, ker nista prekoračila omenjenega praga. Svoje poslance sta izvolili le v okviru koalicije Doma svoboščin v uninominalnih okrožjih ali iz zadevnih ostankov na državni ravni.

Iz udeležbe strank na volitvah za proporcionalni del poslancev je razvidna tudi njihova volilna moč. Tako se je okrepilo Berlusconijevo gibanje Naprej Italija (od 20.6% na 29.4%), nazadovalo pa je Nacionalno zavezništvo (od 15.7% na 12%). Močno okrnjena je izšla stranka Levih demokratov (od 16.6% na 21.2%). Presenetljivo uveljavitev pa je dosegla lista Marjetice, ki je povezovala več strank in gibanj, med temi Ljudsko stranko. Prejela je namreč 14.6% in se tako uvrstila kot tretja politična sila v državi.

NOVA BERLUSCONIJEVA VLADA

Na temelju izidov volitev z dne 13. maja je predsednik republike Ciampi poveril nalogo za sestavo nove italijanske vlade nespornemu voditelju desnosredinske koalicije Doma svoboščin, ki je prepričljivo zmagala in osvojila močno večino tako v poslanski zbornici kot v senatu. S tega vidika ni bilo torej težav s sestavo vlade, v kateri s svojimi ministri sodelujejo vse koalicijske komponente, se pravi Naprej Italija, Nacionalno zavezništvo, Severna liga in obnovljeni PSI. Voditelj nacionalnega zavezništva Fini je postal podpredsednik vlade, voditelj Severne lige Bossi pa je prevzel ministrstvo za novo razporeditev pristojnosti med državo in avtonomnimi deželami.

Voditelja CCD (Krščanskih socialcev) Pierferdinanda Casinija je vladna večina izvolila za predsednika poslanske zbornice, za predsednika senata pa je bil izvoljen Marcello Pera iz vrst Naprej Italija.

Nova Berlusconijeva vlada povsem odraža korenit politični zasuk, ki je prišel do izraza na volitvah. Po dolgem obdobju levosredinskih vlad vodi sedaj državo desnosredinska naveza, ki o sebi trdi, da bo brez pretresov izpeljala svoj petletni mandat.

Za podtajnika v zunanjem ministrstvu, ki ga vodi Renato Ruggero, je bil imenovan senator Roberto Antonione, bivši predsednik deželnega odbora Furlanije - Julijske krajine.

Poslanci iz naše dežele izvoljeni na Berlusconijevi listi: Manlio Collavini, Pietro Fontanini, Daniele Franz, Vanni Lenna, Danilo Moretti, Ferruccio Saro (Videm in pokrajina), Manlio Contento, Edouard Ballaman (Pordenon), Roberto Menia (Trst) in Ettore Romoli (Gorica).

Poslanci izvoljeni na listi Oljke in občanske liste ter Marjetice: Riccardo Illy in Roberto Damiani (Trst) ter Sandro Maran (Gorica).

Senatorji Berlusconijevega Doma svoboščin: Luciano Callegaro (Pordenon), Giovanni Collini in Francesco Moro (Videm), Giulio Camber (Trst) in Roberto Antonione (Trst-Gorica-Videm).

Senatorja Oljke: Miloš Budin (Trst-Gorica-Videm) in Willer Bordon (Trst).

10. IN 24. JUNIJA 2001

Zasuki tudi na deželnih upravnih volitvah pri nas

Mesec dni po majskih parlamentarnih volitvah so bile v naši deželi tudi volitve za obnovitev treh pokrajinskih in več občinskih svetov, za izide katerih je vladalo precejšnje zanimanje zaradi vpliva, ki bi ga utegnili imeti zmaga desnosredinskega Doma svoboščin na vsedržavni ravni. Kot bomo videli, je do tega tudi dejansko delno prišlo.

Upravne volitve 10. junija so zadevale le nekatere krajevne ustanove, med temi tudi tržaško, goriško in videmsko pokrajino, občine Trst in Milje, Tržič, Ronke in Pordenon ter še nekatere druge manjše občine. Pozornost se je razumljivo osredotočila zlasti na tržaško občino, ki jo je osem let vodil nestransko opredeljen podjetnik Riccardo Illy, čigar nasledstvo naj bi prevzel podjetnik Pacorini, ki je sprejel ponudbo Oljke in Illyjeve liste za županskega kandidata. Njegovo kandidaturo so podprli tudi Zeleni, koalicijo Oljke pa so sestavljali Ljudska stranka, Levi demokrati, Slovenska skupnost in še nekatera druga gibanja. Podobna levosredinska naveza je nastopala tudi na pokrajinskih volitvah, njen predsedniški kandidat pa je bil Ettore Rosato, dosedanji predsednik tržaškega občinskega sveta. Koalicija Oljke je nastopala tudi na občinskih volitvah v Miljah, na listi katere sta kandidirala tudi dva domača Slovenca, tj. dosedanji občinski svetovalec Danilo Šavron in kulturni delavec Vladimir Vodopivec.

Na drugi strani pa se je za zaupanje volilcev potegoval desnosredinski Dom svoboščin, ki je povezoval na skupni listi kandidate gibanja Naprej Italija, Nacionalnega zavezništva ter krščansko socialnega centra CCD-CDU in Severne lige. Županski kandidat za tržaško občino je bil bivši miljski župan Roberto Dipiazza, za pokrajinskega predsednika pa dosedanji pokrajinski svetovalec Nacionalnega zavezništva Fabio Scocimarro. Poleg teh dveh koalicij so nastopale še druge manjše politične

skupine. Omeniti je treba vsekakor stranko Komunistične preнове, ki je v prvem krogu (10. junija) nastopala sama s svojim županskim kandidatom Igorjem Cancianijem in pokrajinskim predsednikom Dennisom Visolijem. V Miljah pa je SKP nastopila z lastno listo v podporo Oljkincemu županskemu kandidatu Degrassiju.

PREVLADA DOMA SVOBOŠČIN NA TRŽAŠKEM

Že v prvem krogu volitev je desnosredinska lista pod imenom Dom svoboščin in z županskim kandidatom Lorenzom Gasperinijem dokončno prevladala na občinskih volitvah v Miljah. Prejela je 4.334 glasov ali 51.89% ter 12 sedežev. Na drugo mesto se je uvrstila koalicija Oljke z županskim kandidatom Francom Degrassijem, ki je prejela 3.653 glasov ali 43.74% in 5 sedežev. SKP je prejela 582 glasov ali 8.04% ter 1 sedež. 1 sedež je prejela tudi lista v podporo županu Degrassiju. Kot že omenjeno, je na listi Oljke kandidiral tudi dosedanji svetovalec Danilo Šavron (Slovenska skupnost), ki je bil potrjen z najvišjim številom osebnih preferenc (87) in ostaja edini predstavnik miljskih Slovencev.

Na volitvah za obnovo tržaškega občinskega sveta ni uspel prodreti podjetnik Pacorini, ki so ga podpirale Oljka, Lista Illy in Zeleni. V prvem krogu je prejel 51.565 glasov ali 42.25%, njegov tekmeec Dipiazza pa je zbral 59.564 glasov ali 48.80%.

Končna odločitev je padla v drugem krogu volitev 24. junija, ko je Dipiazza prejel 58.612 glasov ali 53.36%, Pacorini pa 51.225 glasov ali 46.64%.

Novi tržaški občinski svet je takole sestavljen: zmagoviti listi Doma svoboščin pripada 24 svetovalcev, koaliciji Oljke 10 svetovalcev, Listi Illy 5 svetovalcev, SKP 1 svetovalec (Igor Canciani). Na listi Oljke sta bila ponovno izvoljena Peter Močnik od Slovenske skupnosti, ki je prejel 655 preferenc, in Igor Dolenc il liste Levih demokratov, ki je prejel 496 preferenc.

Tako je uprava tržaške občine po osmih letih spet prišla v roke desnih političnih krogov.

Na pokrajinskih volitvah je predsedniški kandidat Doma svoboščin v prvem krogu prejel 65.717 glasov ali 48.04%, njegov tekmeec iz vrst Oljke pa je prejel 56.378 glasov ali 41.21%. V drugem krogu volitev (24. junija) je Rosato precej izboljšal svoj položaj, saj je prejel 58.573 glasov ali 48.23%, toda za zmago mu je manjkalo kakih dva tisoč glasov. Tako je bil za novega predsednika izvoljen predstavnik Doma svoboščin Scocimarro, ki je prejel 62.877 glasov ali 51.77%. Tako je Domu svoboščin pripadlo 14 pokrajinskih svetovalcev, koaliciji Oljke pa 10 svetovalcev, med katerimi so štirje Slovenci: Nevo Radovič (Slovenska skupnost),

Mariza Škerk in Franco Crevatin (Levi demokrati) in Michele Di Donato na Listi Illy.

VOLITVE V MESTNE RAJONSKE SVETE

Sočasno z volitvami za obnovitev tržaškega občinskega sveta so bile tudi volitve v sedem rajonskih mestnih svetov: Zahodni Kras, Vzhodni Kras, Greta-Barkovlje, Mestno središče, Sv. Jakob, Sv. Ivan-Lonjer in Škedenj-Sv. Ana. Poleg obeh glavnih polov, Oljke in Doma svoboščin, so na teh volitvah nastopile samostojno druge skupine, kot sta Lista Illy in Stranka komunistične preнове, ki sta tudi izvolili svoje predstavnike.

Koalicija Oljke je izvolila večino predstavnikov na Zahodnem in Vzhodnem Krasu, Dom svoboščin pa je dobil večino v ostalih petih sosvetih.

Stranka Slovenske skupnosti je s svojimi kandidati nastopila v okviru Oljke in izvolila svoje predstavnike v vse rajonske svete. Vzhodni Kras: Zoran Sosič in Aleksander Mužina, Zahodni Kras: Peter Starc in Henrik Lisjak, Greta-Barkovlje: Aleksander Furlan, Mestno središče: Igor švab, Sv. Jakob: Boris Slama, Sv. Ivan-Lonjer: Edi Krapež in Škedenj-Sv. Ana: Sergij Petaros.

ZMAGA OLJKE NA GORIŠKEM

Levosredinska koalicija Oljke je tudi tokrat potrdila svojo premoč pri volitvah za obnovitev pokrajinskega sveta. Predsedniški kandidat Giorgio Brandolin, ki je vodil pokrajinsko upravo tudi v minulem mandatsnem obdobju, je bil izvoljen že v prvem krogu. Prejel je namreč 39.221 glasov ali 52.15%. Poleg Oljke ga je podprla tudi Stranka komunistične preнове.

Predsedniški kandidat Doma svoboščin Di Bert Gianfranco je prejel 28.768 glasov ali 38.25%. Oljka je izvolila 12 svetovalcev, SKP 2 svetovalca, Dom svoboščin pa je izvolil 9 svetovalcev (5 Naprej Italija, 2 Nacionalno zaveznitvo, 1 Severna liga in 1 CCD-CDU). Edini slovenski svetovalec v goriškem pokrajinskem svetu je David Grinovero (Oljka-SSk).

V Tržiču je v drugem krogu na občinskih volitvah prevladal levosredinski kandidat Gianfranco Pizzolito, v Ronkah pa je bil za župana že v prvem krogu izvoljen županski kandidat leve sredine Livio Furlan.

Na pokrajinskih volitvah v Vidmu je prepričljivo zmagal kandidat Doma svoboščin Marzio Strassoldo, ki je premagal kandidata Oljke Flavia Pressacca. V novem videmskem pokrajinskem svetu ne bo tokrat nobenega predstavnika beneških Slovencev, kajti Firmino Marinič, ki jih je doslej zastopal, ni bil izvoljen.

Končno naj omenimo še, da se je na občinskih volitvah v Pordenonu nepričakovano uveljavila levosredinska naveza Oljke, poražen pa je izšel Dom svoboščin, ki je za župana kandidiral predstavnika Severne lige.

PO SPREJETJU ZAŠČITNEGA ZAKONA

(Zakon z dne 23.2.2001, št. 38)

Alojz Tul

V lanskem koledarju smo že poročali, da je poslanska zbornica italijanskega parlamenta 12. julija po dolgotrajnem in zapletenem postopku končno izglasovala besedilo zaščitnega zakona za slovensko manjšino v Italiji, kakor so ga izoblikovali za to pooblaščen poslanec Domenico Maselli in njegovi ožji sodelavci. S tem pa je bilo opravljene le polovico poti, kajti odobriti ga je moral še senat.

Podobno kot v poslanski zbornici se je razprava tudi v senatu vlekla več mesecev z občasnimi odmori, tako da se je leto 2000 izteklo brez jasnih izgledov za njegovo nadaljnjo parlamentarno pot. V političnem zakulisju so do zadnjega potekali tudi stiki za omehčanje nasprotovanja oziroma obstrukcije desnice v okviru Pola svoboščin.

Predsednik senata Mancino, podobno kot predsednik poslanske zbornice Violante, je bil tako prisiljen dati razpravo o zaščitnem zakonu na dnevni red plenarnega zasedanja, na katerem so posegi razpravljavcev časovno točno odmerjeni. Razprava se je tako začela 2. februarja in se končala z zaključnim glasovanjem 14. februarja 2001, ko je bil zaščitni zakon odobren z enakim besedilom kot v poslanski zbornici.

Po podpisu predsednika republike Ciampija 23. februarja je bil zakon nato še objavljen v Uradnem listu (*Gazzetta Ufficiale*) dne 8 marca 2001. V veljavo je stopil 23. marca, tj. 15 dni po omenjeni objavi.

S tem zakonom je italijanska država vsaj delno izpolnila svoje ustavne in mednarodne obveznosti glede zaščite slovenske manjšine. Kljub vsem pomanjkljivostim predstavlja zakon pravno in politično osnovo za uresničevanje temeljnih pravic tako posameznih pripadnikov kot celotne manjšine kot takšne.

Zakon ima 29 členov. Ker smo njegovo glavno vsebino prikazali v lanskem koledarju, bomo tu dobesedno navedli besedilo najpomembnejših členov.

Čl. 1

Priznanje slovenske manjšine

Republika priznava in ščiti pravice italijanskih državljanov, ki pripadajo slovenski jezikovni manjšini, prisotni v tržaški, goriški in videmski pokrajini, skladno z 2., 3. in 6. členom ustave ter 3. členom

ustavnega zakona z dne 31. januarja 1963, št. 1, s katerim je bil odobren posebni statut dežele Furlanije-Juljske krajine, s splošnimi načeli pravnega reda in načeli, proglašeni v Splošni izjavi o človekovih pravicah, v mednarodnih konvencijah in pogodbah, ki jih je podpisala italijanska vlada.

Za italijanske državljane, ki pripadajo slovenski jezikovni manjšini, se uveljavljajo določila zakona z dne 15. decembra 1999, št. 482, razen glede tega, kar izrecno predvideva ta zakon.

Čl. 3

Paritetni institucionalni odbor za probleme slovenske manjšine

Po predhodnem sklepu ministrskega sveta se v roku šestih mesecev po vstopu v veljavo tega zakona z odlokom predsednika republike ustanovi Paritetni institucionalni odbor za probleme slovenske manjšine, v nadaljevanju poimenovan "Odbor", sestavljen iz dvajsetih članov, od katerih je deset državljanov slovenskega jezika.

Čl. 4

Ozemeljsko območje uveljavljanja zakona

Zaščitni ukrepi za slovensko manjšino, predvideni po tem zakonu, se uveljavljajo ob pogojih in na načine, ki jih isti zakon navaja, na ozemlju, na katerem je manjšina tradicionalno prisotna. Za vključitev v to območje pridejo v poštev občine ali njeni zaselki, navedeni v seznamu, ki ga na zahtevo vsaj 15 odstotkov državljanov, vpisanih v volilne sezname, ali na predlog tretjine svetovalcev interesiranih občin, pripravi Odbor v roku 18 mesecev po svoji ustanovitvi in se potrdi z dekretom predsednika republike.

V primeru, da odbor ne bi mogel v predvidenem roku pripraviti seznama, o katerem govori 1. odstavek, omenjeni seznam sestavi v naslednjih šestih mesecih predsedstvo ministrskega sveta, po zaslišanju interesiranih uprav in ob upoštevanju dela Odbora, pri čemer ostanejo v veljavi določila 25. člena tega zakona.

Čl. 8

Raba slovenskega jezika v javni upravi

Ob veljavnosti uradnega značaja italijanskega jezika se slovenski manjšini, prisotni na ozemlju, kot določa 1. člen, priznava pravica do rabe slovenskega jezika v odnosih s krajevnimi upravami in sodnimi oblastmi kot tudi s koncesionarji storitev javne koristi s sedežem na

ozemlju, kot ga določa 1. člen, in opravljajo svoje pristojnosti v občinah, določenih po 4. odstavku tega člena. Priznana je tudi pravica, da se prejme odgovor v slovenskem jeziku:

v ustnih sporočilih, praviloma neposredno ali s pomočjo tolmača;

v dopisovanju vsaj s prevodom, priloženim besedilu v italijanskem jeziku.

Čl. 28

Končne določbe

Ob tem, kar je določeno v tem zakonu, ostajajo v veljavi zaščitni ukrepi, ki so bili vsekakor uvedeni kot izvajanje posebnega statuta, priloženega Londonski spomenici o soglasju z dne 5. oktobra 1954, na katerega se sklicuje 8. člen pogodbe med Italijansko republiko in Federativno socialistično republiko Jugoslavijo skupaj s prilogami, ki je bila skupno z dogovorom med istima stranema, s prilogami, z zaključnim aktom ter izmenjavo not, podpisanih v Osimu (Ancona) dne 10. novembra 1975, ratificirana z zakonom dne 14. marca 1977, št. 73.

Nobena določba tega zakona se ne sme razlagati tako, da bi se zagotavljala nižja raven zaščite pravic slovenske manjšine od tiste, ki jo uživa na temelju prejšnjih določb.

Morebitna ugodnejša določila od tistih, predvidenih po tem zakonu, ki bi izhajala iz vsedržavne zakonodaje o zaščiti jezikovnih manjšin, se po zaslišanju Odbora uveljavljajo tudi v korist slovenske in germanofonske manjšine v deželi Furlaniji-Juljski krajini, ne da bi to zahtevalo nove in večje stroške v breme državnega proračuna.

Izvajanje tega zakona ne sme prinašati novih ali večjih bremen za javne finance od tistih najvišjih, ki jih izrecno predvideva zakon in drugi zakoni, ki zadevajo zaščito slovenske manjšine.

SLOVENIJA DOSTI BOLJ UMIRJENA

Stanje po 10. letih samostojnosti

Janez Povše

Minulo leto je bilo v Sloveniji v znamenju vsega tistega, kar so prinesle politične volitve. Kot je bilo mogoče napovedati, so se končale z zmago slovenske levice oziroma vseh strank, ki jo sestavljajo. Zmaga pa je bila še večja, kot je bilo to mogoče pričakovati, zaradi česar je prišlo do zares trdne levosredinske parlamentarne večine in tej večini primerne vlade. Dr. Janez Drnovšek se je na ta način ponovno vrnil na predsedniško mesto, potem ko ga je prej le pičlega pol leta zasedal dr. Andrej Bajuk v imenu pomladnih strank. Nerazumljiv in škodljiv pomladni razkol je torej botroval izidu volitev, ki so bile dodatno pogojene s širšimi in ne zgolj dobesedno političnimi razlogi. Pokazalo se je namreč, da se volilci niso odločali le po političnem ključu ampak tudi in predvsem po ključu življenjske filozofije. Liberalna demokracija Slovenije namreč uteleša miselnost, ki se želi v prvi vrsti uresničiti v močnem in uspešnem gospodarstvu, po drugi strani pa se sklicuje na kvaliteto civilne družbe ter zaradi tega namenja vsesplošnemu družbenemu razvoju kar največjo možno težo. Osrednja stranka slovenske levice zna nadalje prepričljivo vzbujati vtis državotvornega in umirjenega političnega dejavnika in ni, kot to velja za pomladne stranke, prisiljena v nenehne polemike, ki jih slovenski volilni prostor že v načelu odločno odklanja. Prostor za pomladne stranke je torej razmeroma ozek, poleg tega te stranke še vedno niso zmogle preseči notranjih razhajanj. Zaradi manjših političnih izkušenj, šibkejše materialne podlage, pa tudi zaradi precejšnje splošne naklonjenosti volilnega telesa nosilcem povojne oblasti pomladna stran ni imela več kot toliko možnosti, pri čemer je bilo prvenstveno odločilno eno samo notranje nesoglasje: ali nastopati vselej skupno ali se vezati s slovensko levico v koalicijo. Prevladala je koalicijska opcija značilna za kar dve obdobji in sedaj še tretje mandatno obdobje in s sedanjega zornega kota je mogoče ugotoviti, da je prav ločen nastop preprečil slovenski pomladi večjo prodornost. Posledice premišljene "kontinuitete" slovenske levice in nenehnega razhajanja pomladnih strank so dandanes na dlani in bodo dejavne kar še nekaj časa, v kolikor niso nekatere stvari sploh zamujene. Po mnenju nekaterih nikakor ne levih izvedencev naj bi bila na zadnjih volitvah izvorna pomladna politika celo dokončno poražena. Zadnje besede bo seveda imela prihodnost.

Dejstvo je, da se je slovensko politično prizorišče po zadnjih volitvah povsem umirilo in to daje vedeti, da omenjena umiritev volilnemu telesu v bistvu odgovarja. Lahko da je medtem čas res prinesel ogromno novega, lahko da je vse več vpliva zunanjih dogodkov oziroma tiste globalizacije, ki Slovenijo vse bolj potiska na raven vseh drugih evropskih držav, na vsak način je umiritev več kot zaznavna, saj je politična trdnost sedanje vlade tako trdna, da to za nekatere že ni več koristno. Ponovno je namreč v vladi ena od pomladnih strank in tako opozicija nima prave udarne moči, poleg tega pa se stranki Socialnih demokratov Slovenije in Nove Slovenije dobro zavedata, da ostrina v tem trenutku ni priporočljiva in da je bolje čakati na ugodnejše čase. Zaradi takšne situacije so se razčiščevanje preteklosti, prizadevanje za doseg narodne sprave in ustreznejša interpretacija polpretekle slovenske zgodovine umaknili v ozadje in bodo v tem ozadju ostali do naslednje priložnosti. V tej točki je seveda več kot upravičeno obžalovati, da pomladna politika ni uspela uresničiti svojega celotnega programa, kar bi se moglo spremeniti le v primeru, ko bi resnicoljubno opravila prepotrebno samoanalizo in našla novih spodbud za prihodnje delovanje.

Slovenija je zaradi svoje notranje umiritve krmarila svojo barko uspešno in previdno, uspelo ji je, da ni praktično nikdar zdrsula v razburkane vode mednarodnih odnosov. Doživela je zares lepo priznanje, ko sta se na njenih tleh prvič sešla ameriški in ruski predsednik Bush in Putin, ob tem je pretehtano vodila pogovore z Evropsko unijo in preverjala svoje javno mnenje v zvezi s približevanjem k Evropi. Podobno velja tudi za proces približevanja in vključevanja v zavezništvo Nato. S primerno uravnoteženostjo je uravnavala svoje odnose s sosednjimi državami, Hrvaško, Avstrijo in Italijo. Dogovarjanje s Hrvaško je dolgotrajno in je treba v tem smislu z njim nadaljevati, medtem ko so se z Avstrijo prese-netljivo odprle nove možnosti. Celo desni politik Haider je pokazal več odprtosti do Slovenije, podobno si tudi italijanska desnica z Berlusconiem na čelu ne more dovoliti napetih ali celo nestrpnih odnosov s sosedami, pa čeprav gre za "majhno" Slovenijo. Mogoče je torej ugotoviti, da je Slovenija s svojo umirjeno zadržanostjo našla pravi ključ do reševanja vseh odprtih vprašanj v svojem ožjem prostoru, ne da bi po nepotrebnem vzbujala tisto pozornost, ki ji ne pripada.

Na notranje političnem prizorišču je, kot rečeno, velika umirjenost zaznavna toliko bolj. Na neki poseben način se je Slovenija znašla v situaciji pet ali šest let pred osamosvojitvijo, ko je kljub enopartijskemu sistemu premogla zanimivo pahljačo različnih pogledov in mnenj, ne da bi zdrsula v ostra medsebojna soočenja. Sedaj je na drug način, zaradi

drugih razlogov in seveda na drugi ravni prišlo do družbenega ravnotežja in podobnosti z navedenim obdobjem, le da je sedanje ravnotežje posledica demokratičnih volitev. Pač pa še ni na odgovarjajoče mesto postavljena Cerkev, zaradi česar prihaja v javnosti do razburjenja pa tudi do tendencioznih obravnavanj. Dejstvo je, da se zadnje čase Cerkev sama bori zase in da tega več v zadostni meri ne počnejo pomladne stranke. Kadar pa se mora Cerkev sama boriti zase, je to skrajno nevhvaležna situacija, saj v sodobni civilni družbi tovrstna prizadevanja vedno naletijo na nerazumevanje in celo odpor. V kolikor bo šlo tako naprej, bo morala zadevo urediti slovenska levica in omogočiti Cerkvi tisto nepogrešljivo mesto, ki ji nedvomno gre v odnosu do domačega pa tudi do evropskega prostora oziroma načela.

V kolikor se še za hip pomudimo pri odnosu do manjšin, ki so za Slovence izven matične domovine seveda osrednjega in življenjskega pomena, potem tu nemara ravno tako velja ugotovitev, da je opaziti podobnost z obdobjem pred osamosvojitvijo. Pomladna stran je v novem času tudi v manjšini dobila večjo in polnopravnejšo vlogo, vendar se je proces tega uveljavljanja trenutno uravnotežil ter umiril. V celoti je znotraj Slovenije zanimanje za rojake izven meja zadovoljivo in vsekakor plodno uravnano, vendar je manjše kot v letih takoj po osamosvojitvi. Po vsej verjetnosti so sedaj za izboljšanje stanja na potezi manjšine same, ki morajo v novem času in v novih pogojih z novimi in svežimi pobudami prepričati svojo državo, da bo v bližnji prihodnosti po možnosti ponovno odprla aktivnejše poglavje v razvojnem povezovanju in krepitvi celotnega narodovega prostora. V tej smeri ni seveda nikakršnih ovir in bo na tej ravni prav gotovo prišlo do premikov, kadar bo pač to potrebno in nujno ter v življenjskem interesu matične domovine in manjšin samih.

REFORMA ŠOLSTVA V ITALIJI

Stanislava Sosič Čuk

V zadnjih treh letih so v italijanskem šolstvu udeležili številne spremembe, ki jih je napovedal zakon št. 59 iz leta 1997. Gre za preustroj celotnega delovanja v vseh javnih ustanovah. Šolstvo se je moralo tako prilagoditi navodilom, ki jih vsebuje 21. člen tega zakona in se pripraviti na temeljito reorganizacijo svojega sistema. Ta je bil centralistično narnan vse od Gentilejeve reforme šolstva iz leta 1923 in zato največkrat ni ustrejal resničnim potrebam specifičnega okolja. Navodila za izvajanje učnih procesov namreč niso upoštevala izkušnje posamezne šole, kompetenc kadra, kulturo in tradicijo danega okolja, zato so se posamezne šole pri svojem načrtovanju vzgojno-izobraževalnih programov težko prilagajale dejanski življenjski stvarnosti svojega področja. V lanskem šolskem letu so tako stopili v veljavo predpisi o šolski avtonomiji, ki prinašajo mnogo novosti na organizacijskem, administrativnem in didaktičnem področju.

ORGANIZACIJSKO PODROČJE

Šola ni edini in bistveni dejavnik pri vzgajanju in razvoju vsakega posameznika, temveč je le del vzgojno - izobraževalnega sistema. Šola nima monopola nad vzgajanjem in izobraževanjem, pač pa mora sodelovati z vsemi ostalimi obstoječimi dejavniki, s katerimi dopolnjuje svojo nalogo. Šolsko delovanje mora zato dobro odgovarjati potrebam področja, na katerem delujejo razne šolske ustanove.

Vsaka šola mora tako natančno preučiti pogoje, v katerih bo delovala med šolskim letom, ker bo prav od rezultatov te analize odvisna zastavitev ciljev delovnega programa. Vodstvenemu in ostalemu osebju mora biti jasno, s

Seminar slovenskih šolnikov septembra 2001 v Gorici

kakšno šolsko populacijo razpolaga, kakšne so želje družin, kolikšen in v kakšnem stanju je didaktični material in vsi ostali učni pripomočki, v kakšnem stanju so šolski prostori in infrastrukture ter kompetence učnega kadra, ki je v šolskem letu na razpolago. Potrebna je tudi poglobitev stikov z zunajšolskimi ustanovami, ki s svojimi izvedenci, strukturami in prilagojenimi programi ter pripomočki lahko obogatijo didaktično ponudbo šole pri dodatnih dejavnostih. Šola mora postati prostor, v katerem se dejavnosti tesno prepletajo in se primerno vključujejo v učno-vzgojni proces. Pri tem so šolski organi dolžni urediti celotno organizacijo tako, da bo odgovarjala potrebam specifičnega okolja, zato sedaj lahko preurejajo šolski koledar, tedenske urnike, dnevno razporeditev predmetov in razredno skupnost.

V vzgojno - izobraževalnem procesu ima subjekt, predmet in kulturno-socialni kontekst vsak svojo posebno vlogo in ena vloga ne sme prevladati nad drugo. Subjekt vzgojno-izobraževalnega procesa je posameznik v svoji celovitosti, upoštevati ga moramo zato v celoti, z vsemi njegovimi sposobnostmi, čustvi, značilnostmi, lastnostmi in osebno zgodovino, zato mu moramo posvetiti posebno pozornost. V tem smislu lahko razporedimo šolanje vertikalno ali horizontalno glede na sposobnosti posameznika, ustrezno prilagodimo delo v razredu ali organiziramo odprte razrede in delovne skupine, načrtujemo dodatni ali dopolnilni pouk za manj oziroma bolj sposobne učence. Za težje učeje otroke pa moramo prilagoditi učne programe in organizirati individualizacijo posegov.

Izobraževanje otrok in mladostnikov mora potekati povezano od tretjega do osemnajstega leta starosti, zato izobraževalni proces ne sme biti pretrgan in med posameznimi šolskimi stopnjami ne sme biti ovir. Dijakom moramo pravilno svetovati kam za nadaljnje izobraževanje, da bo to ustrezalo njegovim sposobnostim.

Pomembno je tudi, da se posamezne šole povežejo med seboj pri organizaciji skupnih pobud, posebnih projektov ali izpopolnjevalnih tečajev. Ti namreč terjajo velike finančne izdatke, katerim samo ena šola ne bi bila kos.

ADMINISTRATIVNO PODROČJE

Reforma šolstva nalaga pri financiranju državnega šolstva pomembno vlogo krajevni javni upravi: deželam, pokrajinam in občinam. Te uprave lahko neposredno skličejo, nadzorujejo, koordinirajo in celo razpustijo šolske svete. Po zakonu morajo občine skrbeti za šolske stavbe vrtcev, osnovnih in srednjih šol, pokrajine pa za stavbe višjih srednjih šol. Pristojnosti imajo tudi pri urejanju šolske mreže in pri vseh storitvah, ki so potrebne za primerno delovanje celotnega pedagoškega dela.

Po novem je predvidena tudi zunanja in notranja reorganizacija deželnih in pokrajinskih šolskih uradov. Ti bodo imeli povsem drugačne naloge kot v preteklosti in večjo moč ter več pristojnosti pri odločanju. Šolsko skrbništvo bo delovalo do konca tega leta, njegove naloge pa bo za tem prevzel Deželni šolski urad, v okviru katerega bodo delovali tehnično-svetovalni centri. V sklopu teh centrov bo poseben urad skrbel za potrebe šol s slovenskim učnim jezikom. Od februarja 2001 načeljuje Deželnemu šolskemu uradu dežele Furlanije Julijske Krajine dr. Bruno Forte.

Razred na Katinari

Kljub vsemu pa si bodo morale šole prevzeti nekaj zadolžitev, za kate-

re bi sicer moral biti zadolžen Pokrajinski šolski urad. Tako bo morale upravno osebje poleg vseh nekdanjih zadolžitev upravljati še plače osebja, odpravnine, pripraviti lestvico suplentov učnega in neučnega osebja, izdelati davčno prijavo, delovne pogodbe za stalno in ostalo osebje, upravljati razna zavarovanja itd.

Vsemu temu je moralo biti upravno osebje kos že takoj letos kljub neprimernim, poznim in nepopolnim informacijam, kljub pomanjkanju izpopolnjevalnih tečajev in popolni odsotnosti predhodnega strokovnega svetovanja. Državna uprava ni znala poskrbeti za kapilarno informacijo, s katero bi osebje stopilo v novo šolsko leto in k novim zadolžitvam primerneje pripravljeno.

DIDAKTIČNO PODROČJE

Na dlani je, da gre predvsem za vsebinsko reorganizacijo šolstva. Dosedanji sistem je temeljil na vsebinah, katere naj bi šolarji osvojili, ni pa toliko razvijal njihovih resničnih sposobnosti. Nova organizacija pouka pa predvideva večjo integracijo z vsemi možnimi, tudi zunajšolskimi dejavnostmi, ki pa morajo biti primerno izbrane in vključene v učno-vzgojni proces. Šola si torej zastavlja cilj posredovati razumevanje pomena dela. Dela kot sestavine kulture našega življenja in pomembnega dejavnika pri razvoju vsakega posameznika.

Vsaka šola mora zato pripraviti svojo Vzgojno-izobraževalno ponudbo (VIP), to je nekakšna "osebna izkaznica" šole, iz katere je razvidna didaktična in upravna organizacija vsakega ravnateljstva. Ta dokument izdelata učni kader, na podlagi potreb okolja, letnega načrta dejavnosti, ki ga uredi ravnatelj ter splošnih smernic, ki jih za vsako šolsko leto posebej določijo področni oziroma zavodski sveti. Smernice izhajajo iz potreb sodobne družbe, ki s svojim dinamičnim razvojem nenehno postavlja nove zahteve po spremembah na različnih področjih. Tem spremembam se šola ne more izogniti, zato se mora spremeniti predvsem njen pristop do zunajšolskega sveta in okolja ter pogojev, v katerih deluje. V tem procesu imajo važno vlogo učitelji; svoje pedagoško delo morajo nenehno dopolnjevati, se strokovno izpopolnjevati in skladno organizirati dejavnosti na didaktičnem področju. Svoje posege morajo nenehno preverjati in poglobljati, da bi celoten vzgojno-izobraževalni proces zagotovil kakovostne rezultate.

Spremenila se je tudi vloga ravnateljev. Ravnatelj ni več le izvajalec dolžnosti, ki mu jih je nalagalo Ministrstvo za šolstvo, temveč je oseba, ki je v največji meri odgovorna za rezultate na posamezni šoli. V novi šoli ima ravnatelj nove obveznosti in odgovornosti, ker se mora potruditi, da v dani situaciji doseže najvišje možne kakovostne rezultate. To pa pomeni, da mora doseči višjo motivacijo vsega osebja, primerno izkoristiti njegovo strokovnost ter poskrbeti za take pogoje dela, ki bodo omogočali vsem odgovorno, kakovostno in nepristransko delo. Za tako odgovornost pa potrebuje primerno izobrazbo in potrebne sposobnosti, s katerimi ureja, koordinira in vodi šolsko ustanovo, ki mu je poverjena. V avtonomiji šolstva nova delovna pogodba predvideva za vodstveno osebje namestitev ravnateljev za določen čas, ne pa kot je veljalo do sedaj, da je po državnem izpitu nastavljeni ravnatelj ravnateljval do svoje upokojitve. Odslej morajo ravnatelji zadoščati sledečim pogojem: najmanj sedem let že opravljenega poučevanja v razredu, obvladanje angleškega jezika in osnov informatike ter obisk specifičnega tečaja. Mandatna doba ravnateljvanja traja, po novem od najmanj dve do največ sedem let, imenovanje se pa lahko obnovi samo na osnovi pozitivno doseženih rezultatov.

ALKOHOL, DROGE IN TOBAK

Raziskava med slovenskimi in italijanskimi
mladostniki na Tržaškem

Roberta Sulini

Vedno več mladostnikov poskusi droge ali celo zlorablja te snovi, in to ne da bi vedeli, kakšne fizične in psihične poškodbe lahko povzročajo. Na tržišču se pojavljajo nove in vedno močnejše droge, leta ko jih mladostnik prvič poskusi pa so se znatno znižala; če so v preteklosti otroci poskusili droge pri 14-15 letih, jih danes že pri 11 letih. To je na kratko informacija, ki jo vsak izmed nas lahko povzame iz kateregakoli časopisa, ki obravnava problem drog, alkoholnih pijač in kajenja cigaret.

Ljudje se vedno bolj sprašujemo, kako in zakaj se ta pojav širi, zakaj se najstniki zatekajo k drogam in kako postopati, da bi preprečili njihovo zlorabo. V glavnem je problem značilen za t.i. dobo adolescence. Veliko je razlogov, zaradi katerih mladostniki uporabljajo in zlorablajo alkohol, tobak in droge. Našteli bi lahko individualne faktorje, socialne faktorje, socio-demografske in kulturne faktorje.

V mladostniškem obdobju se pojavljajo nešteta vprašanja, na katera naj bi odrasli dali prave odgovore, a potrebujejo tudi odločitve s strani mladostnika. Tudi odločitev glede drog je ena izmed teh. Na to odločitev vplivajo mnogi faktorji, od zgleda v družini, prijateljev, okolja, v katerem živijo, do medijev, ki na osnovi sporočila vplivajo na uživanje najrazličnejših drog. V tem razvojnem obdobju se večina višješolcev prvič sreča z drogami, kot so alkoholne pijače, cigarete in nedovoljene droge. Večina jih samo poskusi, nekateri pa jih zlorablajo in postopoma se znajdejo v položaju, ko brez drog ne morejo več živeti. Ko se to zgodi, postanejo najprej psihično, nato še telesno odvisni in nazadnje preidejo v stanje zasvojenosti. Takrat jim je droga najpomembnejša stvar v življenju, za katero bi naredili vse. Njihov svet se vrti okoli droge in to jim prinese usodne posledice.

Kot mladostnica sem posredno in neposredno na lastni koži občutila, ta pojav. V svoji študijski karieri sem se zato vedno bolj zanimala za problematiko zasvojenosti od vseh drog, začenši od alkohola. Ko sem bila pred izbiro glede diplomske naloge, sem se zato odločila za to tematiko. Zanimalo me je, kako je pojav uporabe in zlorabe drog razširjen med slovensko mladino na Tržaškem. Poleg tega me je tudi zanimalo, ali obstaja in kakšen vpliv imata slovenska oziroma italijanska kultura v zvezi z uporabo in zlorabo drog in kako vplivata na nas zamejce.

Prav v ti dve področji sem usmerila svojo raziskavo, ki temelji na problematiki mladostnikov iz tržaške pokrajine v zvezi z uporabo in zlorabo alkoholnih pijač, drog in tobaka. V bistvu gre za raziskavo ESPAD '99 (Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino - The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs), to je evropska raziskava po skupni metodologiji, ki je bila v vseh evropskih državah prvič izvedena leta 1995, drugič pa leta 1999. Pobudo za ta projekt je dal švedski svet za informacije o alkoholu in preostalih drogah (CAN), podpira pa ga Skupina za boj proti uživanju drog in za boj proti nedovoljeni trgovini z drogami (Skupina Pompidou) v okviru Sveta Evrope. V raziskavi so skušali s pomočjo ankete oceniti razširjenost uživanja različnih drog med višješolci vseh evropskih držav.

Ker me je zanimala razširjenost uživanja drog na Tržaškem sem primerjala slovensko in italijansko raziskavo ESPAD '99, ki sta bili prvič izvedeni v Trstu in Gorici na vseh slovenskih in nekaterih italijanskih višjih šolah v šolskem letu 1998-99 ter raziskavi ESPAD '99 iz Slovenije in Italije. Skupno je bilo testiranih v Trstu s pomočjo Sociopsihopedagoške službe in Centra za zdravljenje odvisnosti iz Trsta (SERT - Servizio Toscodipendenza) 491 slovenskih in 267 italijanskih študentov.

Slovenski in italijanski višješolci so odgovarjali na strukturiran vprašalnik anonimno v mesecu marcu 1999. Izbran je bil mesec marec, ker je bil v tistem šolskem letu edini mesec, v katerem ni bilo praznikov (npr. 1. november, Božič, pustni čas, Velika noč, 25. april, 1. maj ipd.). Iz statistik je namreč znano, da se v prazničnem in predprazničnem obdobju uživa več droge kot v navadnem času, to pomeni, da večina ljudi med prazniki v večji meri pije alkoholne pijače, kadi ter uživa droge.

Vprašalnik je bil strukturiran po različnih temah: od fizičnega in duševnega stanja do družinskih in prijateljskih odnosov, od uživanja alkoholnih pijač, tobaka in drog do mnenja in informacij glede zasvojenosti. Obsegal pa je tudi vprašanja v zvezi s prostim časom, šolskimi uspehi ipd. Z vprašalnikom je bilo mogoče poizvedovati in testirati vse tiste dejavnike, ki so bili razlog, zaradi katerega je mladostnik užival ali zlorabljal uporabo alkohola, tobaka in drog v zadnjem tednu, mesecu in letu.

Večina mladostnikov se z drogo seznanili preko prijateljev, ki jih v glavnem prepričajo s trditvijo, da jim droge omogočajo boljše počutje in večkrat tudi pomagajo pri reševanju težav. Mladostnik je v tem času zelo obremenjen s težkimi in globokimi vprašanji o smislu življenja, v sebi ima zelo razvito notranjo napetost, ki je posledica fizičnega in duševnega doraščanja. Večkrat pa seže po drogah, ker se dolgočasi, ker ne dela ničesar, s čimer bi se zabaval in zadostil svoji raziskovalni rado-

vednosti in želji po pustolovščini. Mladi poskusijo drogo tudi iz radovednosti, ker jim vrstniki pripovedujejo, kako je to zabavno in prijetno, ali pa morajo to storiti, ker bi bili drugače izključeni iz prijateljske skupnosti. Večkrat je prav uživanje drog nekakšna iniciacija za vstop v vrstniške vrste, brez tega ostane mladostnik sam in zapuščen. Mnogo je še vzrokov, zaradi katerih mladostniki posežejo po drogah, od stresov, ki jih doživljajo iz raznoraznih razlogov, do značaja osebe in okolja, v katerem mlad človek živi. V glavnem si mladostniki z uživanjem drog lajšajo težave in duševno napetost, prikrivajo negotovost in si pomagajo vzpostaviti odnose z drugimi. Dejstvo je, da je danes uživanje drog, alkohola in tobaka razširjeno med vsemi mladostniki ne glede na kulturno, socialno raven ali njihovo ekonomsko stanje.

Če vzamemo v pretres stanje v tržaški pokrajini, se iz statističnih podatkov raznih raziskav razbere, da se je v zadnjih letih zelo razvila uporaba in zloraba psihoaktivnih snovi. Tržačani posebno uporabljajo alkoholne pijače in droge, kot so marihuana, ekstasi in druge plesne droge, LSD, vdihovalni hlapovi in kokain.

Iz raziskave so razvidne velike razlike v uživanju alkohola, drog in tobaka med Slovenci in Italijani v Trstu in sploh med Slovenci in Italijani v matičnih državah. Pri analizi podatkov smo najprej analizirali odgovore o uživanju alkoholnih pijač in primerjali slovenske rezultate z italijanskimi. Radovedni smo bili, katera kultura pitja, slovenska ali italijanska, vplivata na naše mladostnike. Rezultat je bil pričakovan: zamejci smo bolj podvrženi slovenski kulturi pitja. Razlika med dvema kulturama je precej velika. Kaže, da je alkohol del slovenskega vsakdana, da smo Slovenci zelo naklonjeni alkoholu in dajemo pitju alkoholnih pijač velik pomen. Slovenski pregovor pravi: "Se ne rodi ali umre Slovenec, ne da bi se to krepko zalilo". Slovenci v primerjavi z Italijani tudi manj kritiziramo čezmerno popivanje. Tudi Italijani živijo z alkoholom, vendar ga pijejo drugače, večinoma pri jedi, in to v manjši meri kot Slovenci. Zaradi slovenske kulture pitja so rezultati o uživanju alkoholnih pijač med slovenski in italijanski mladostniki zelo različni. Rezultati kažejo, da je najbolj razširjeno uživanje alkohola v zamejstvu, čeprav Slovenci iz matične države v večji meri zlorabljajo alkohol. Ta trditev izhaja iz naslednjih podatkov, ki temeljijo na odgovorih višješolcev, ki so v mesecu marcu 1999 odgovarjali na vprašalnik ESPAD '99: 58.3% zamejcev proti 36.6% italijanskih Tržačanov je izjavilo, da so pili alkoholne pijače več kot 3 krat v zadnjem mesecu (marec 1999); 31.2% zamejcev proti 19.2% italijanskih vrstnikov je izjavilo, da so bili pijani več kot enkrat v zadnjem mesecu.

Primerjali smo tudi Slovenijo in Italijo, tudi tu so velike razlike: 31.1% Slovencev proti 28.5% Italijanov je izjavilo, da uživajo več kot 3 krat mesečno alkoholne pijače; 34.7% Slovencev proti 14% Italijanov je izjavilo, da se opije več kot enkrat na mesec. Iz raziskave je tudi izhajalo, da je zloraba alkohola precej podcenjena in je odnos do zlorabe strpen.

V anketi je bilo tudi vprašanje o starosti ob prvem uživanju pijače. Rezultat kaže, da so s pitjem v glavnem vsi pričeli, ko so bili stari 11 let, s prekomernim pitjem in opitjem pri 14 letih. V odstotkih je 56.2% zamejcev proti 37.2% tržaških Italijanov izjavilo, da je pilo vsaj en kozarec piva ali vina, preden je dopolnilo trinajsto leto starosti. V raziskavi smo primerjali različne dejavnike, ki bi lahko bili razlog velikih razlik pri pitju alkohola med slovenskimi in italijanskimi mladostniki. Ti so na primer problematike v družinah, šolski uspehi, izvenšolske dejavnosti. V glavnem pa smo se osredotočili na kulturne dejavnike.

Iz ankete je razvidno, da je slovenska kultura pitja nedvomno največja razlika med Slovenci v zamejstvu in Italijani na Tržaškem v odnosu do uporabe in zlorabe alkohola. Nekateri pripisujejo to dejstvu, da je pri nas veliko osmic. Pozitivno bi bilo raziskovati tudi to področje, a žal v anketi ni bilo vprašanja, ki bi poizvedovalo o zahajanju v osmice.

Indirektno smo raziskovali to področje, ko smo analizirali vprašanje oz. odgovore o vrsti alkoholnih pijač.

Odgovori so bili naslednji: pritrdilno je na vprašanje o pitju vina v zadnjem času odgovorilo 72.1% zamejcev proti 48.5% italijanskih vrstnikov; na vprašanje o pivu, je pritrdilno odgovorilo 79% zamejcev proti 63.5% italijanskih vrstnikov; na vprašanje o žganih pijačah pa je pritrdilno odgovorilo 72,3% zamejcev proti 58,8% tržaških Italijanov.

Anketirance smo tudi vprašali, naj navedejo kraje, kjer so pili alkoholne pijače. Med ponujenimi odgovori so anketiranci najpogosteje označili možnost "bar, pub ali gostilna" (48.1% zamejcev, proti 31.8% tržaških Italijanov), tej izbiri sledi "disko" (14.9% zamejcev proti 20.6% Italijanov), "doma pri prijatelju" (13.4% zamejcev proti 19.9% Italijanov) in "doma" (13% zamejcev proti 17.9% Italijanov).

Iz rezultatov je razvidno, da zamejci v večji meri uživajo alkoholne pijače v javnih prostorih, kot so gostilne, pubi in podobno, to se pravi, da bi lahko vključili v to kategorijo tudi osmice. Italijanski vrstniki pa v večji meri uživajo alkohol v diskotekah. Tudi dom je prostor, v katerem uživajo alkoholne pijače, verjetno zato, ker večkrat doma organizirajo žure, na katerih gotovo ne manjkajo alkoholne pijače.

Pri anketi smo analizirali tudi uživanje tobaka. Stanje te zasvojenosti med mladostniki ni nič manj kritično od uživanja alkohola ali lahkih

drog, 75.8% zamejcev in 65.7% tržaških Italijanov je odgovorilo, da so že kadili cigarete. V ta podatek so vključeni vsi kadilci, tisti, ki kadijo občasno in tisti, ki redno kadijo cigarete.

33% Slovencev proti 30.1% Italijanov je pokadilo prvo cigareto preden je doseglo 13 leto starosti. Z rednim kajenjem so mladostniki začeli bolj množično pri starosti 14 oziroma 15 let. Redno kaditi pa je pričelo 3.2% zamejcev oz. 5.7% italijanskih tržaških sovrstnikov že pri 11-13 letu starosti.

Pri primerjavi podatkov italijanskih in slovenskih raziskav o uživanju preostalih drog niso prišle na dan tako velike razlike kot pri uporabi alkohola. Rezultati raziskave kažejo, da sta mariuhana in hašiš najpogostejše navedena kot prvi uporabljeni ilegalni drogi, katerima sledijo amfetamini, LSD, krek, ekstasi, kokain in vdihovanje hlapov.

Posebno problematično je stanje glede uživanja t.i lahkih drog: 27.7% zamejcev in 24.6% italijanskih vrstnikov je izjavilo, da so uživali mariuhano ali hašiš vsaj 3 krat v življenju. Pri ostalih drogah smo v celotnem vzorcu zabeležili le posamezne primere. Redki so začeli z uživanjem zelo mladi, večinoma so poskusili, ko so bili stari 14 ali več let.

Anketirancem smo zastavili tudi vprašanje, če in v kakšni meri obsojajo uživanje drog. 12% zamejcev proti 20.3% italijanskih vrstnikov je odgovorilo, da obsoja ljudi, ki občasno kadijo; 33.2% zamejcev proti 61.8% italijanskih vrstnikov pa je odgovorilo, da obsoja redne kadilce. Za odklonilno stališče do občasnega pitja alkohola se je zavzelo 3.4% zamejcev proti 18.1% italijanskih vrstnikov, redno pitje odklanja 17.1% zamejcev proti 49.1% italijanskih vrstnikov, proti enkrat tedenskemu opitju pa 49.1% zamejcev in 72.6% italijanskih vrstnikov.

Odstotki tistih, ki obsojajo uživalce preostalih drog, so višji. Od vseh prej navedenih drog mladostniki obsojajo v najmanjši meri občasno kajenje marihuane (34.4% zamejcev in 70.2% Italijanov), v največji meri pa obsojajo uživanje heroina (67.3% zamejcev in 87.3% Italijanov).

Povprečen ali podpovprečen šolski uspeh je tudi povezan z večjimi odstotki uživanja drog. Anketirance smo povpraševali o šolskem uspehu. 30.6% zamejcev proti 10.1% italijanskih sovrstnikov je odgovorilo, da je bil njihov šolski uspeh ob koncu zadnjega trimesečja med nezadostnim in zadostnim, 57.4% zamejcev proti 61.6% italijanskih vrstnikov je bilo med zadostnim in dobrim, ostali pa so bili med prav dobrim in odličnim. Navedeni rezultati so morda poleg ostalih tudi razlog prekomernega pitja s strani zamejcev.

Slovenske zamejce smo nato primerjali z vrstniki iz Slovenije in Italije (v tem primeru so bili analizirani samo mladostniki, ki so bili rojeni leta

1983 in vpisani v višje šole). Iz analize so se pokazale določene značilne razlike v uživanju drog: Slovenci iz matične države uživajo v večji meri nelegalne droge in se večkrat napijejo; zamejci uživajo v večji meri alkoholne pijače in alkoholne pijače skupaj z marihuano; Italijani so večji kadilci, uživajo v večji meri marihuano in hašiš ter zdravila, kot so sedativi in pomirjevala, ki jih ni predpisal zdravnik. Glede preostalih drog ni večjih razlik.

Zanimala nas je tudi dostopnost drog v Italiji in Sloveniji. Dostopnost drog vpliva v določeni meri na motivacijo mladostnikov do poskušanja drog. Na vprašanje "Kako težko bi si priskrbel-a naštete droge, če bi si jih želel-a" so zamejci odgovorili v večji meri, da je lahko kupiti alkoholne pijače, posebno vino, medtem ko so Slovenci iz matice v večji meri odgovorili, da je lahko kupiti katerokoli nelegalno drogo.

V primerjavi zamejci - Italijani, so le-ti v večji meri odgovarjali, da bi si z lahkoto nabavili marihuano, hašiš in anabolične steroide, zamejci pa vse preostale droge.

Ko beremo te podatke, moramo imeti stalno v mislih, da to niso točne številke uživanja drog na Tržaškem, to so le ocene oziroma mnenja, ki jih anketiranci dajejo glede razširjenosti in uživanja drog v njihovem okolju. Razlike med Slovenci, Italijani, zamejci in tržaškimi Italijani, ki smo jih zaznali v tej raziskavi, pa so gotovo povezane s tradicionalnimi razlikami v različnih kulturah, kar se odraža npr. v kulturi pitja, zahajanja v diskoteke in podobno. Vsebina tega poročila dokazuje precej razširjeno slabo počutje vseh mladostnikov, ki iščejo pravo pot doraščanja, ki niso kos vsem pričakovanjem družine, šole, prijateljev in družbe in se zato zatečejo k alkoholu in preostalim drogam.

Zloraba drog je mladostniški klic na pomoč, kateremu bi se morali vsi odrasli odzvati. Pravilno postopati pa je težko, ker potrebuje vsaka oseba različen pristop, glede na značaj in situacijo. V glavnem pa je potreben jasen in iskren pogovor, najprej doma, potem v šoli, pri mladinskih organizacijah in v okolju, kjer mladostnik živi. Vsi bi se morali zavedati, da mladostnik potrebuje informacije, izmenjavo mnenj, predvsem pa pravi zgled, kateremu se bo odzval s pravilnim obnašanjem. Po iskrenem pogovoru bo gotovo razumel, da droge niso sredstvo, s katerim lahko pridemo do pravega osebnega ravnotežja.

Ob koncu bi rada še dodala, da sem trenutno na praksi na Inštitutu za zdravljenje odvisnosti legalnih drog (to je alkohola in tobaka) in se tudi na terenu zavedam, koliko trpljenja povzroča alkohol. Povezati je treba rezultate raziskave z dejstvom, da smo zamejci in sploh Slovenci podvrženi kulturi pitja in zato lahko, žal, rečem, da je preveč mladostnikov na nevarni poti odvisnosti.

GLOBALIZACIJA: DA, NE, MORDA?

Mara Petaros

V letu 2001 so sredstva javnega obveščanja večkrat poročala o globalizaciji, o vseh problemih, ki jih ta pojav prinaša, in o ostrem nasprotovanju marsikatere skupine civilne družbe vse večji globalizaciji v svetu. Številne skupine po svetu večkrat kritizirajo proces globalizacije, pri tem pa pozabijo, da bi brez globalizacije ne bilo računalnikov, saj jih v Italiji ne proizvajajo, da bi bili brez telefončkov, saj jih proizvajajo na Finskem, da bi bili tudi brez kave, saj jo uvažajo iz Brazilije, pa tudi kakava ne bi mogli piti, saj kakavovec ne raste v naših krajih. Globalizacija je danes neizogibna. Zaznamo pa jo lahko na najrazličnejših ravneh. Svet postaja iz dneva v dan manjši. Nova telekomunikacijska sredstva in sodobna tehnologija omogočajo, da v zelo kratkem času pridemo do novic z drugih koncev sveta. Zaradi vse boljših prometnih povezav pa lahko v razmeroma kratkem času dosežemo skoraj vsako še tako zakotno vas na svetu. To se odraža v našem vsakdanu: na ulicah srečaš osebe, ki prihajajo od vsepovsod, v šolah naletiš na temnopolte otroke, na različnih koncih mesta se pojavljajo razne kitajske in orientalske restavracije, v otroških vrtcih tržaške pokrajine npr. servirajo kus kus, naš način oblačenja se spreminja, v klasično glasbo vse bolj vdirajo tipične prvine tuje etno glasbe, in še bi lahko naštevala. Nedvomno se vse to mešanje ljudi in kultur pozna tudi v ekonomiji. Najbolj zavzeto se bori proti globalizaciji t. i. ljudstvo iz Seatla, ki se redno zbira ob vseh večjih srečanjih ekonomistov in državnikov ter tam včasih tudi zelo nasilno nasprotuje vse večji globalizaciji. Pri tem pa pozabljajo, da so tudi oni sami sad globalizacije. Ljudstvo iz Seatla, kot z enim samim imenom imenujejo več skupin, ki se z različnimi cilji borijo proti globalizaciji, trdi, da povzroča globalizacija svetovne ekonomije veliko problemov predvsem državam tretjega sveta, posebno pa še najbolj revnim državam na svetu. Po trditvah predstavnikov ljudstva iz Seatla naj bi globalizacija vplivala na nerazvite države na treh ravneh:

1) zaradi globalizacije naj bi se po svetu večal prepad med bogatimi in med revnimi državami na svetu, zaradi česar naj bi bogate države postajale iz dneva v dan bogatejše, revne države pa iz dneva v dan revnejše;

2) hkrati pa vpliva globalizacija tudi na blaginjo prebivalcev v posameznih državah, v bogatih državah naj bi bila blaginja vedno večja, v revnih državah pa vedno manjša;

3) z globalizacijo naj bi izkoriščali najbolj revne države na svetu v korist nekaterih maloštevilnih, ki so lastniki velikih multinacionalk v bogatih državah.

Ekonomska teorija, na kateri sloni prepričanje o izredno slabih posledicah in o skromnih dobrih lastnostih globalizacije, temelji na prepričanju, da so vse dobrine v svetu na razpolago v zelo omejenih količinah. Če jih kdo prejme več, jih ostane za ostale manj. Ta teorija seveda ne drži, saj ekonomski in tehnološki razvoj omogočata nastajanje vedno novih dobrin v vedno večjih količinah. Trditev lahko dokažemo tudi s statističnimi ugotovitvami iz prejšnjih let: če primerjamo ekonomsko stanje britanskega kmeta ob začetku devetnajstega stoletja in ekonomsko stanje afriškega lovca v istem obdobju, ugotovimo, da je znašal njun letni dohodek 600 ameriških dolarjev (v današnji protivrednosti). To pomeni, da je bila blaginja na dveh popolnoma različnih koncih sveta zelo podobna in celo primerljiva bodisi s socialnim položjem, ki sta ga obe kategoriji prebivalcev uživali v tistem obdobju, bodisi z dohodkom, ki sta ga obe skupini prejemale. Z leti pa se je stanje na dveh različnih koncih sveta močno spremenilo. Razlike med obema položajema so skoraj dramatične. Danes znaša povprečni letni dohodek britanskega kmeta približno 22.000 dolarjev letno, medtem ko znaša povprečni letni dohodek povprečnega prebivalca subsaharske Afrike približno 930 dolarjev letno. Če bi držala teorija o omejenih količinah dobrin na svetu, bi se moral ob naraščanju povprečnega letnega dohodka britanskega kmeta drastično zmanjševati dohodek afriškega lovca. Povprečni letni dohodek pa se je sicer na obeh koncih sveta nekoliko povečal, vendar s povsem različnim prirastkom. Že iz tega podatka lahko ugotovimo, da se je v nekaj več kot sto letih položaj na različnih koncih sveta močno spremenil. Če je bilo pred sto leti začetno stanje primerljivo, je danes razhajanje iz leta v leto večje. Za vedno večji prepad pa nikakor ne smemo kriviti samo globalizacije. Če neka družba postaja vedno bogatejša, to nikakor ne vpliva na vedno večjo revščino drugih. Če so nekatere države v svetu izredno revne, če se na nekaterih koncih sveta borijo za materialno preživetje, ne moremo kriviti razvitega dela sveta, češ da se je obogatil v njihovo škodo. Med ekonomskim napredkom in vedno večjo razliko v povprečnem letnem dohodku nekaterih držav v svetu ni neposredne odvisnosti. V zadnjih petdesetih letih smo bili priča zelo bliskovitemu ekonomskemu razvoju. V tem obdobju se je povprečni letni dohodek v bogatih državah povečal za 210%, v nerazvitih državah pa v povprečju za 190%. V različnih državah pa smo zabeležili zelo različne prirastke. Na Kitajskem se je npr. povprečni let-

ni dohodek povečal za približno 400%, v istem obdobju se je povprečni letni dohodek v jugovzhodni Aziji povečal za 360%, le v subsaharski Afriki se je v petdesetih letih povprečni letni dohodek povečal samo za 20%. Tudi ta podatek izpodbija ekonomsko teorijo ljudstva iz Seatla, da je ekonomski proces le ponovna porazdelitev razpoložljivih dobrin. Če bi bila za prepad v ekonomskem razvoju res kriva le globalizacija, bi se povprečni letni dohodek povečal le v državah, ki izvajajo globalizacijo, ne pa v državah tretjega sveta, ki jih izkoriščajo prav zaradi globalizacije.

Proces globalizacije ne prinaša nujno vedno večje revščine nerazvitim državam. Izkušnje kažejo, da se je ekonomsko stanje v vseh tistih državah tretjega sveta, ki so se aktivno vključile v proces globalizacije, močno izboljšalo. Prepad med bogatimi državami in med temi nerazvitimi državami tretjega sveta se zmanjšuje in prav globalizacija postaja zelo pomemben dejavnik pri zmanjševanju gospodarskih razlik.

Ravno tako se je v vseh državah sveta povečala blaginja. To lahko dokažemo z različnimi pokazovalci. V zadnjih petdesetih letih se je npr. podaljšala povprečna življenjska doba in to tudi v državah tretjega sveta. V začetku petdesetih let je povprečna življenjska doba v Afriki znašala nekaj manj kot polovico povprečne življenjske dobe v razvitem svetu, danes pa znaša povprečna življenjska doba v Afriki dve tretjini življenjske dobe v Evropi. Ravno tako lahko trdimo, da se je zmanjšala stopnja nepismenosti. Če je pred petdesetimi leti število pismenih Afričanov predstavljalo v povprečju le eno osmino pismenih Evropejcev, se lahko danes Afrika ponaša s skoraj polovico odraslih pismenih prebivalcev, ki znajo brati in pisati.

Podjetja izkoriščajo globalizacijo v svojo korist, saj izvajajo t. i. delokalizacijo proizvodnega procesa. To pomeni, da svoje proizvodne procese preseljujejo iz krajev, kjer ima podjetje sedež, v kraje, kjer so proizvodni faktorji bolj poceni. Sočasno pa lahko veliko podjetje brez večjih stroškov izvozi v revnejšo državo proizvodno tehnologijo, ki bi bila pri nas že zastarela in ekonomsko nedonosna. Tako podre obstoječo tovarno v bogatih državah in jo prenese v druge države. Pri tem imajo seveda manjše proizvodne stroške in pri isti prodajni ceni višje dobičke, žal pa povečujejo onesnaževanje celih predelov sveta. S tem naj bi velike multinacionalke izkoriščale uboge prebivalce tretjega sveta v svojo korist. Nedvomno velike multinacionalke pri tem veliko zaslužijo, ne smemo pa pozabiti, da imajo tako ljudje v nerazvitih deželah možnost, da delajo, da zaslužijo in da s tem preživljajo svojo družino. Z delokalizacijo velika podjetja omogočajo prebivalcem revnejših krajev sveta, da poklicno rastejo in da se počasi privajajo na nove načine proizvodnje, pa tudi na nov način

mišljenja. Nikakor ne moremo od prebivalcev držav tretjega sveta pričakovati, da v hipu preskočijo iz tipično ruralnega okolja v današnjo visoko tehnološko družbo, in sicer ne zaradi njihove nesposobnosti, pač pa ker vsak proces modernizacije zahteva določen čas in postopek. Evropejci smo iz tipično ruralnega okolja v visoko industrializirano družbo prehajali postopno in za to uporabili več stoletij; kako lahko zahtevamo, da bo nekdo, ki živi na drugem koncu sveta, za isti proces uporabil le kak dan? Čeprav podjetja ne delokalizirajo svoje proizvodnje iz humanitarnih namenov, imajo revne države od tega precej koristi. Če bi velika podjetja pri delokalizaciji svoje proizvodnje imelo vsaj malo več vesti in bi jih pri tem ne vodila le sla po čim večjem dobičku, bi s procesom globalizacije lahko naredili še veliko več dobrega za vse revnejše države sveta.

Globalizacija pa ni samo ekonomski pojem, je še marsikaj več, je sprejemanje tujih navad, tujega načina prehranjevanja, oblačenja, tuje kulture. Tudi nam je ta pojav prinesel celo vrsto pozitivnih in negativnih posledic. Z razvojem etnoglasbe, ki je lahko tudi zelo lepa in zabavna, se mešajo razni stili, oblike in ritmi, da iz originalne glasbe nastane neki neprepoznaven zmazek, ki izgubi veliko svojih začetnih značilnosti. Ne bi bilo bolje, če bi pustili, da afriško glasbo ustvarjajo tisti, ki jo najbolj poznajo, in da bi se mi ne omejili le na slabše poustvarjanje nečesa, kar ne bo moglo nikoli biti čisto naše? Tudi vse mogoče frizure, ki jih uvažamo iz raznih delov sveta, so morda zelo zanimive na vpogled, nikakor pa ne spadajo v naše okolje. Ne bi bilo bolje, da bi jih pustili narodom, ki so jih prvi razvili in ki znajo te frizure tudi primerno ovrednotiti in vzdrževati? Da bi nekoliko omilili posledice globalizacije na način prehranjevanja, so nastale razne organizacije, ki spodbujajo raziskovanje in ponovno uveljavljanje krajevnih živil. Tudi sejem Rurallia, ki poteka vsako leto v Gorici, je nastal tudi zato, da bi ponovno ovrednotili tipično krajevno hrano, ki pod vplivom globalizacije postaja vse bolj mednarodna in žal povsod enaka. Ko govorimo o globalizaciji, se odpirajo številna vprašanja. Bomo znali ohraniti svojo, ne samo narodno, identiteto kljub globalizaciji ali se bomo izgubili v morju milijardne množice oseb brez lastne identitete? Smo kdaj pomislili, da je tudi praznik "halloween", ki smo ga uvozili iz Združenih držav Amerike ob našem prazniku Vseh svetih, sad globalizacije, da je etno glasba, ki jo ljudstvo iz Seatla tako rado posluša in pleše, ravno tako sad globalizacije? Nikakor ne moremo sprejeti zabavnih učinkov globalizacije (hrana, obleke, glasba, praznovanja ipd) ne da bi pri tem sprejeli tudi nekatere negativne učinke. Vse to je del globalizacije, pa če nam je všeč ali ne.

MLADI - KAM?

Breda Susič

Če malo pogledamo, s čim vse so se ukvarjali naši mladi v tem sončnem letu, kje vse so se udeleževali in kakšne uspehe so dosegali, se bomo gotovo oddahnili ob ugotovitvi, da situacija sploh ni tako slaba, kot se na splošno govori. Le poglejmo, koliko mladih je vključenih v športna društva, koliko članov šteje naša najbolj številčna mladinska organizacija, skavtje! Koliko pevskih zborov deluje, koliko kulturnih društev, dramskih skupin, krožkov, in še bi lahko naštevali.

Kako je potem mogoče, da pride prav iz ust mladega človeka na srečanju, posvečenem govorici mladih (govorim o letošnji Dragi mladih) vprašanje, ki se glasi približno tako: "Zakaj mislite, da se mladi nočejo več angažirati v nobeni organizaciji, nočejo sprejemati odgovornosti, stalnih obveznosti, tako da naša društva hirajo in odgovorna mesta še vedno nosijo tisti, ki so že prerasli starostno mejo, primerno za mladinsko društvo?" Vprašanje je sicer zastavil Slovenec iz Slovenije, vendar je jasno odražalo tudi (in morda predvsem) tukajšnjo situacijo. V odgovorih so predavatelji večinoma deloma izpodbijali to trditev, jo deloma omilili, pravega odgovora pa nismo slišali. Pa saj ga tudi nihče ni pričakoval.

Ta vprašanja odpirajo pot novim razmišljanjem, predvsem: ali zgoraj omenjena trditev sploh odgovarja resnici? Ali nismo na začetku ugotavljali, da se mladi udeležujejo na vseh mogočih področjih? Seveda se. Vendar ne številke ne način udeleževanja ne zastavljeni cilji niso več isti, kot so bili pred leti. Bojim se, da se ne motim, če trdim, da je ta pojav še občutnejši, če govorimo o društvih, ki so osnovana na krščanski tradiciji. Zakaj se to dogaja? Še pred nedavnim smo s ponosom ugotavljali, da naša društva, naši zbori kljubujejo težavam, ker jih poleg ljubezni do slovenske kulture prevevajo še nekateri ideali, za katere se spleča kaj žrtvovati. Zakaj se je zdaj to spremenilo? Očitno se je marsikaj zamajalo v samih temeljih.

Pa vrnimo se k pojavu kot celoti. Razlogov za manjšo pripravljenost na aktivno in odgovorno udeleževanje v katerikoli skupini je verjetno več. Morda se mi bo posrečilo izluščiti vsaj nekatere.

- *Število.* Število pripadnikov naše manjšine upada, zato je tudi mladih manj. Matematično iz tega sledi, da bo tudi članov mladinskih organizacij manj kot pred desetletji. In v to se moramo vdati.

Zatakne se pri odgovornih mestih oziroma vidnih predstavnikih. Kar prepogosto se zgodi, da srečujemo ista imena povsod: pri skavtih, v pevskem zboru, v dramski skupini, v kulturnem društvu itd. Taki mladi pa so pri tem preveč sami, delo in odgovornosti se kopičijo - pa še brez pravega učinka in brez potrditve, da je njihovo delo komu kaj mar. Ali je potem čudno, da gre marsikomu od teh nazadnje stalno žrtvovanje za skupnost "čez mero" in izrabi kak primeren izgovor - študij, službo, poroko - da se utrujen in razočaran umakne z bojišča?

- *Ključni besedi: "žrtvovati" in "skupnost".* Zdaj ko sem jih zapisala, vidim, kako zvenita staromodno, posebno za naše mlade. Vendar ne vsaka zase, samo skupaj. Marsikdo izmed naših mladih zamejskih Slovencev prav dobro ve, kaj pomeni "žrtev". Res dosegajo izredne uspehe na vseh področjih: glasbenem, umetniškem, športnem, študijskem. Naši zbori se uveljavljajo na mednarodnih tekmovanjih, prav tako pianisti, harmonikaši, najboljši pevci obiskujejo šole za solo petje, nekateri športniki so v samem evropskem, včasih celo svetovnem vrhu v svojih kategorijah. Tudi na šolskem področju se vsako leto izkažejo na jezikovnih in drugih tekmovanjih, vedno več je takih, ki se odločajo za podiplomski študij, za prakso oz. študij v tujini. Tudi prof. Saksida je na že omenjeni okrogli mizi na letošnji Dragi mladih v dokaz, da diskutantove kritike ne držijo, navedel, da so njegovi univerzitetni študentje izredno dobro podkovani, posebno v znanju tujih jezikov. Tega pa si ne priboriš kar tako, treba se je pošteno potruditi. Torej so mnogi naši mladi izredno delavni in se znajo žrtvovati... vendar v teh primerih za lastno rast, uveljavitev in uspeh.

Sploh sta za vsako udejstvovanje bistvena "kvaliteta" oz. "uspeh".

Katere so posledice? Po eni strani seveda pozitivne. Svet gre v smer specializacije, tudi naše zamejstvo potrebuje izredne talente oz. izredno dobro pripravljene strokovnjake (v kolikor jih že po poti ne vsrka vase veliki globalni svet). Ne moremo se več zadovoljevati s povprečnostjo, češ da je za nas vse dobro. Poleg tega očitek, da si mlad človek prizadeva le za lastno uveljavitev, ne velja, kadar govorimo o zborih, moštvihi, dramskih skupinah itd. V teh primerih je vloženi trud tudi preizkušnja za tovariški čut, za sposobnost socializacije, strpnosti, medsebojne pomoči, za odpovedovanje lastnim ambicijam v korist skupnosti. In to je dobro. Vidimo pa, da marsikje prav zaradi tega preizkusnega kamna skupine razpadajo, člani prehajajo iz ene skupine v drugo in večkrat nazadnje sploh odpadejo. In to kljub temu - in to je druga, delno negativna posledica "specializacije" - da so zaradi zasledovanja kvalitete opustili vse druge amaterske aktivnosti.

Kako je mogoče, da mladi s tako lahkoto prehajajo iz ene skupine v drugo in to večkrat tudi v tako, ki nosi čisto nasproten svetovnonazorski predznak? Eden od odgovorov je morda ta, da mladi skupine dostikrat ne čutijo kot "svoje" skupine, pač pa so samo njeni uporabniki. Skupina jim mora biti hvaležna, ker so pripomogli k njenemu uspehu in "zanjo" (predvsem pa za dirigenta, režiserja, trenerja) žrtvovali svoj prosti čas. Vsekakor so žrtvovali le toliko prostega časa, kolikor ga je treba za dosego kvalitete in uspeha. Da pa se mora vsaka naša ljubiteljska skupina ubadati tudi z zelo neprestičnimi aktivnostmi (kot so npr. pridobivanje finančnih sredstev, priprava gostovanj, zakusk, prevažanje ljudi, stolov in rekvizitov...), jih nič ne zanima in si tudi nočejo nadeti bremena in odgovornosti, da bi skrbeli še za to.

Poleg tega z mladimi ni več tako kot včasih, ko so ti že starši privzgojili občutek pripadnosti, ki se je potem preko Cerkve in družbe z leti utrjeval in nazadnje sploh ni bilo dvoma, kam spadaš. Če si se odtrgal, obrnil drugam, si to naredil zavestno, iz upora ali odločitve, vsekakor na drugačen način, kot se to dogaja danes. Danes so mladi - čeprav protestirajo proti njej - "sinovi globalizacije". Nočejo biti utesnjeni v naš mali prostor, hočejo se odločati za velika svetovna gibanja. Zato tudi pri verskih izbirah večkrat ubirajo pot new age-ja, kjer iz svetovnih verstev izberejo tiste verske resnice in moralno držo, ki jim osebno najbolj prijajo (ali pa se sicer imajo v glavnem za katoličane, vendar se čutijo svobodne, da sprejemajo ali odklanjajo nauke Cerkve). Svoboda, lahkotnost trenutnega in neobvezujočega ter skrajni individualizem se uresničuje pred računalniškimi ekrani, kjer si sami izbirajo prijatelje, sogovornike, informacije in celo lastno identiteto. Lahko pa tudi ugotovljamo, da se svet odraslih - in če se posebej omejimo na naš prostor in narodno ter svetovnonazorsko območje, kateremu pripadamo - premalo potrudi, da bi se jim približal in jih nagovoril. Seveda, v sedanjem trenutku je morda težje kot kdaj koli prej doseči mlade, jih pritegniti, navdušiti. Tudi zato ker se izmikajo, ker večinoma mislijo, da odraslih in njihovih nasvetov ne potrebujejo. Najlažji način je ta, da jim daš popolno svobodo in jim postrežeš s kvalitetnimi in najbolj modernimi "zunanjsimi" uslugami.

Mladi so v bistvu še vedno idealisti, vendar izbirčni, zahtevajo kvaliteto in ne povprečnost, zato je verjetno treba priti do njih po tej poti. Ne z zunanjim bliščem, pač pa s težo argumentov, izkušnje, karizme. Predvsem na področju vere, morale in pozitivne narodne zavesti jim je treba nuditi maksimum tako z besedo kot zgledom, drugače jih bomo zgubili za vse tisto, kar so naši predniki gradili stoletja.

ČEBELARSTVO NA KRASU

Dopolnilna ali stateška dejavnost?

Marko Tavčar

Zapis o čebelarstvu na Krasu posvečamo spominu Alojza Lupinca iz Praprota, ki je umrl 9. marca 2000 v častitljivi starosti 91 let. Bil je starosta čebelarjev na Tržaškem, saj se je s čebelarstvom začel ukvarjati leta 1919, kot 12-leten deček, ko mu je oče podaril dva panja s čebeljo družino. V soboto, 24. 10. 1998, so mu na Padričah na posvetu o čebelarstvu in

Čebelica - delavka

ohranitvi kraške gmajne, ki ga je organizirala deželna uprava Furlanije Julijske krajine v sodelovanju s Konzorcijem čebelarjev za tržaško pokrajino podelili izredno priznanje za 80-letno čebelarstvo delovanje. Ob tisti priložnosti je nagrajenec izrazil naslednjo misel, ki jo je zabeležil Novi glas in ki se nam zdi vredna premisleka tudi danes.

"Vesel sem, ker vidim, da čebelarstvo pri nas napreduje in da naši mladi čebelarji, kot slišim, dosegajo lepa priznanja in nagrade. Kras ima res dobre možnosti, da še napreduje in da ponudi ljudem res enkratno med. Vendar sem tudi nekoliko

žalosten, ker se spominjam začetkov našega konzorcija in še zlasti našega dolgoletnega predsednika, prof. Terčelja, ki je dosledno skrbel za uravnovešeno rabo slovenščine pri vseh javnih pobudah čebelarjev. Veste, v svojem dolgem življenju sem veliko videl in doživel in boli me, ko danes vidim, kako na splošno in ne le med nami čebelarji, vse bolj propada zavest, da je važno, da govorimo slovensko in v slovenščini tudi nastopamo. Mnogi mladi čebelarji, a tudi na drugih posvetih, sem to opazil, brez pomisleka govorijo italijansko in zdi se mi škoda, ker na ta način vse bolj propadamo. Vse bolj se odpovedujemo temu, kar smo!"

To je torej nekakšna duhovna oporoka rajnega Alojza Lupinca, ki naj velja za čebelarje, a tudi za vse ostale, ki tako ali drugače javno nastopamo.

SPLOŠNI UVOD O ČEBELARSTVU NA KRASU

Čebelarstvo na Krasu je v bolj sistematični obliki gotovo prisotno vsaj od časa rimske zasedbe dalje. Rimljani so namreč obvladali, kot vemo iz raznih pisnih virov, določeno čebelarsko tehnologijo, ki jim je omogočala pridobivanje medu in predvsem voska. Pridobljeno znanje so ljudstva, ki so živela v teh krajih, koristno uporabljala tudi po padcu rimskega cesarstva. Bistvene izboljšave in tehnološki napredek so prinašali menihi. V naših krajih je bilo več samostanov, ki so se sami, podobno kot drugod po srednjeveški Evropi, oskrbovali z voskom in medom. Prve posredne podatke o čebelarstvu dobimo šele v raznih urbarjih, ko beležijo, da so posamezni tlačani dajali zemljskim gospodom določeno količino voska, kar pomeni, da so bili tudi čebelarji. Ni naš namen, da bi tu pisali daljne zgodovine čebelarstva na Krasu. Bolj gotove podatke imamo za drugo polovico 19. stoletja. Leta 1870 so oblasti dale vsakemu čebelarju po dva florinta prispevka za nabavo novih panjev s premičnimi satnicami, kar je omogočalo racionalno delo s čebelami. Čebelarji so se začeli organizirati in posodobljati čebelnjake in panje. Rezultati so bili zato tudi pri nas kmalu lepo vidni. Ta razvoj je bil sočasen ali le nekoliko v zamudi v primerjavi z ostalimi slovenskimi deželami. V novejšem času pa je za čebelarstvo v tržaški pokrajini prelomnica leto 1976, ko so prof. Žitomir Terčelj iz Vižovelj in nekateri drugi čebelarski navdušenci ustanovili Konzorcij čebelarjev s Tržaškega. Ob koncu leta 2000 je ta ustanova povezovala približno 110 čebelarjev, ki so dokaj homogeno razporejeni na celotnem področju pokrajine, od Miljskih hribov do Štivana. Med temi sta dva ali trije večji, le eden pa živi samo od čebelarstva. Pomembno pa je, da je več mlajših fantov in deklet v zadnjih letih obiskovalo posebne tečaje, tako da so si pridobili status čebelarskega mojstra.

KAKOVOSTNI MED IN DRUGE DRAGOCENOSTI IZ PANJA

Kras je skop, kar se količin pridelkov tiče, zelo radodaren pa je, kar se tiče kakovosti vsakega pridelka, tudi medu in drugih čebeljih izdelkov. Ob tej trditvi velja opozoriti, da je Konzorcij v zadnjem obdobju posvetil kar največjo pozornost ovrednotenju kakovostnega medu in v tem smislu so nekateri kraški čebelarji dosegli laskave ocene in priznanja ter nagrade na deželnih in vsedržavnih natečajih. Prvenstveni čebelarski pridelek na Krasu je vsekakor *med*. V njem dobimo ob sladkorju (gre za lažje prebavljiva glukozo in fruktozijo) še vitamine iz skupin B, C, E, K

in razne elemente, npr. kalcij, železo, fosfor, kalij, klor, žveplo, magnezij in druge snovi, ki jih naš organizem potrebuje. Ob vsem tem ima tudi zdravilne učinke zaradi antioksidantov, ki jih vsebuje.

Na Krasu točimo več vrst medu, glede na letni čas in rastlinstvo, ki v določenem obdobju cveti. Spomladanski in jesenski cvetlični med sta gotovo najbolj izrazit dokaz raznolikosti in bogastva kraškega spomladanskega in poznopoletnega oz. jesenskega cvetja. To je strd, ki je temnejše, skoraj jantarjeve barve, izrazitega in prepoznavnega okusa ter duha. V primeru medu iz spomladanskega cvetja doživljamo polnost raznolikih okusov, ki so tudi težko prepoznavni zaradi velikega števila medečih rastlin; ob jesenskem pa ob primernih letinah prevladujeta žepek in materina dušica.

Ob cvetličnem medu, ki je torej najbolj pogost in izrazit med, točijo spomladi čebelarji tudi čist akacijev med, ki je še posebno bogat s fruktozo. Ta med je svetlo rumene, skoraj belkaste barve, blagega okusa in zelo sladek ter poredko kristalizira.

Zelo dragocen in cenjen zaradi zdravilnih učinkov je lipov med. V čistem točenju dobimo strd blagega, a močno sladkega in izrazitega okusa ter prepoznavnega vonja, ki nas popraska po grlu, ko jo požremo. Lipov med neenakomerno kristalizira, ko se to zgodi, ima navadno posebno velike kristale.

Tudi na Krasu v zadnjem desetletju točimo t.i. mano ali medečo roso, ki je zlasti primerna za dietno sladkanje, saj je v njej malo sladkorja. Za povečane količine mane se moramo zahvaliti medečemu škržaku, žuželki, ki je prišla k nam iz Amerike, a je bistveno obogatila poletno in jesensko pašo čebel. Tekoča mana, je temno jantarjeve barve, če kristalizira - kar se redko zgodi - pa skoraj črne barve. Po okusu spominja na kuhano sadje. Mana ni vedno sladka, prej bi o njej rekli, da sladi, včasih pa je celo nekoliko slana.

Prava redkost in zato velika dragocenost je rešeljnikov med. Ta grm ali drevo, ki ga z latinskim imenom poznamo za *Prunus mahaleb*, nam daje strd svetlo opekaste barve z izrazitim, trajajočim, bogato-polnim povratnim okusom. To je med izredne kakovosti, ki je zaradi svoje redkosti še posebej dragocen. O tem nam priča tudi najvišje priznanje na vsedržavnem natečaju v Bologni leta 2001, ki ga je dobil rešeljnikov med družine Settimi-Ziani iz Trebč. Posebnost je tudi mešani akacijev in rešeljnikov med. Ti drevesi po nekaterih krajih sočasno cvetita in zato je nemogoče ločiti pridelek. Dobimo tako zelo zanimiv, temno rumen, celo nekoliko rožnat med, ki v okusu združuje blagost akacije in močno osebnost rešeljike.

Druga dragocena zdravilna učinkovina iz panja je *propolis*. To je nekakšna smola različnega rastlinskega izvora, s katero čebele zapirajo špranje in omejujejo prehode. Čebelar to trdo snov ostrga, zdrobi in prečisti, nato pa topi v 96% alkoholu. Znano je, da propolis zelo učinkovito omejuje okužbe s stafilokoki in streptokoki zlasti dihal.

Čebele nam nudijo tudi *pelod*. To je izredno dragocen koncentrat različnega cvetnega prahu, ki ga čebele nabirajo, ko letijo s cveta na cvet in ga nosijo v panj na kolenih zadnjih nog. Čebelarji nabirajo cvetni prah pri vходу v panje s tem, da namestijo posebne ogrebalnike, ki osmukajo cvetni prah z nog. Pelod je hitro kvarljiv ob vlagi. Zato ga morajo dobro posušiti v temnem in zračnem prostoru, nato pa ga presejejo in spravijo v suhe steklene vaze. Pelod je zelo zdravilen, saj urejuje črevesno floro, izboljšuje tek, odpravlja anemičnost in sploh krepi občutje ter voljo.

Podobne zdravilne učinke ima tudi *matični mleček*. To je krmilni sok, s katerim čebele hranijo ličinke čebel delavk, trotov in matice, predvsem pa z njim redno krmijo odraslo matico. Ta krmilni mleček izločajo mlade čebele iz krmilnih žlez do svojega dvanajstega dneva starosti. Analize so pokazale, da vsebuje matični mleček koncentrat beljakovin, aminske kisline, rudnine, sladkor, vodo, barvine, antibiotike in hormone, ob tem pa je približno 3% sestavin, ki se jih s kemičnimi analizami ne da ugotoviti. Matični mleček priporočajo za krepitev organizma pri raznih oslabeledostih in slabokrvnosti.

Omenimo naj še *vosek*, ki je osnovni stavbní material čebel. Izločajo ga mladice, satovje pa gradijo starejše čebele. Zanimivo je, da mora čebela predelati skoraj en kilogram medu, da izdelá 100 gramov voska. Svoj čas, ko ni bilo drugih svetil, so redili čebele predvsem zaradi satja, da so iz voska izdelovali sveče. Vosek pa lahko uporabljamo še za veliko drugih namenov in potreb.

Celo *čebelji strup* je zdravilen in ga uporabljajo v zdravljenju revmatičnih in drugih sorodnih bolezni.

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO DELO

Čebelarji se zavedajo, da je dober napredek možen le ob večjem strokovnem znanju. Zato čebelarški konzorcij tržaške pokrajine skrbi za redno izobraževanje. S podporo tržaške Trgovinske zbornice so pri področnem sedežu deželne ustanove za razvoj kmetijstva ERSA na Proseku, kjer ima konzorcij svoj urad, že pred nekaj leti postavili več panjev, da bi jih uporabljali pri izobraževalnih tečajih in poskusnem delu. Opremilí so tudi laboratorij, ki ga uporabljajo za točenje medu in njegovo pripravo za trg. V laboratoriju je tudi osnovna oprema za analize in opa-

zovanje. Redna predavanja, ki jih prirejajo med letom, so namenjena članom, da s praktičnimi vajami osvojijo vso najsodobnejšo čebelarstvo tehniko, a tudi širšemu poznavanju čebelarstva med ljudmi. Čebelarški konzorcij želi uvajati širši krog ljudi, zlasti pa mlade, v poznanje življenja čebel in vloge, ki jo imajo te žuželke pri oprashaevanju rastlin v naravi. Vzpostavili so potrebne stike s šolskim skrbništvom in pripravili osnovni tečaj čebelarstva za učitelje in profesorje, da bi tako pridobljeno znanje lahko koristno uporabili pri delu z otroki. To delo so v letu 2000 nekako kronali s sodelovanjem in oblikovanjem Dnevov kmetijstva, ribištva, gozdarstva in cvetličarstva Agrimar- Flor Est, ki so bili na tržaškem sejmišču od 18. do 21. maja 2000.

ZAŠČITA IN OVREDNOTENJE KRAŠKEGA MEDU

Konzorcij čebelarjev za tržaško pokrajino tudi redno sodeluje z videmskim deželnim čebelarškim laboratorijem. Omeniti moramo, da sta raziskovalki videmskega vseučilišča Lucia Piana in Federica Gazzioia opravili zahtevno delo klasifikacije in tipizacije kraškega medu. Gre za zelo pomembno raziskavo, saj prav tipizacija omogoča tudi ovrednotenje medu. Brez te klasifikacije, ki temelji na določenih znanstvenih kriterijih prepoznavnosti, ni mogoče zaprositi za zaščito raznih vrst medu z evropskimi zaščitnimi znamkami geografskega ali tipičnega porekla. Edino na ta način pa bi bilo mogoče zagotoviti prepoznavnost in primereno ceno za sicer količinsko skromen, a po kakovosti odličen med, ki ga čebele lahko pridelajo na Krasu. Pri tem velja povedati, da gre za široko in meddržavno zasnovan načrt, saj je prišlo do sodelovanja tudi s Slovenijo in v načrtu je tudi sodelovanje s hrvaškimi raziskovalnimi središči, da bi ugotovili tiste značilnosti kraškega medu, na osnovi katerih bi ga lahko kakovostno zaščitili. To pa bi porabnike zavarovalo pred nevarnostjo globalizacije tržišča, ki velikokrat ponuja strd slabše kakovosti.

ZAŠČITA KRAŠKE GMAJNE IN OHRANITEV BIOLOŠKE RAZNOLIKOSTI

Zelo odmeven je bil tudi posvet z naslovom Obnova kraške gmajne, gospodarstvo in zdravje, pri katerem so sodelovali tudi izvedenci iz Slovenije. Predavatelji so izpostavili tri vidike istega cilja. Izhajali so iz ugotovitve, da predstavljata Kras in kraška gmajna veliko dragocenost zlasti v sedanjem času, ko človek potrebuje oddiha v naravi. Vendar pa je povsem jasno, da ni mogoče misliti na kraško gmajno, ki bi bila dostopna izletnikom, če ne bo na Krasu živel in delal naš človek, ki mora na njem preživeti po jasnih gospodarskih pravilih. Res je, če ne bo kmetov, se bo kraška gmajna zarasla. V tem smislu so torej opozorili obiskovalce na vlogo, ki jo lahko ima čebela ob drugih živinorejskih panogah

pri ponovnem vzpostavljanju naravnega ravnovesja kraške gmajne in pri ohranjanju biološke raznolikosti rastlin na tej gmajni.

STIKI S SOSEDNIMI ČEBELARJI - NAČRTI INTERREG

Predsednik čebelarkega konzorcija za tržaško pokrajino dr. Livio Dorigo se zavzema za povezavo celotnega Krasa, ki je zdaj v mejah Italije, Slovenije in Hrvaške. Na ravni vseučilišč in posameznih raziskovalcev in strokovnjakov je to sodelovanje med Furlanijo Julijsko krajino in Slovenijo že več kot dvajsetletna stvarnost. Začela se je prav z ustanovitvijo tržaškega čebelarkega konzorcija. V zadnjem obdobju pa so priredili odmevna predavanja, na katerih so primerjali slovensko in italijansko živinozdravniško zakonodajo na področju čebelarstva in možnosti usklajevanja predpisov. Prav to zavzemanje je omogočilo, da je italijansko ministrstvo za zdravstvo lani bistveno poenostavilo možnost uvoza čebeljih matic in drugega čebelarkega materiala iz Slovenije in Vzhodne Evrope sploh. Vse to v luči bližnjega vstopa Slovenije v Evropsko zvezo, ko bo potrebno uskladiti tudi zakonodajo, da ne bi domači čebelarji propadli ob izzivu poenotenega tržišča. Glede Hrvaške so izmenjave šele v povojih, drugače pa je s Slovenijo. V okviru posebnega skupnega načrta Interreg, ki črpa sredstva iz skladov Evropske zveze, je že v teku načrt, ki naj bi utrl pot ponovnemu razvoju Krasa. Za izvedbo skrbita deželna ustanova ERSA in Kmetijsko-veterinarski zavod v Novi Gorici. V tem sklopu ob vinogradništvu in vinarstvu, reji živine za ohranjanje kraške gmajne, zaščitnih znamkah za kakovostno blago in raznih dopolnilnih dejavnostih obravnavajo tudi čebelarstvo. Načrt predvideva najprej popis stanja glede na število panjev in čebelarjev na obeh straneh meje; ob tem pa še tri različne vidike. Čim bolj natančno želijo ugotoviti: 1. rastlinstvo, ki nudi glavno čebeljo pašo na Krasu; 2. kakšna je čebela, ki tu živi; ali je to čista kranjska ali mešana in kakšne so njene morfološke in fiziološke značilnosti; 3. poskrbeli bodo tudi za čim natančnejšo analizo medu, da se ustvarijo pogoji za zaščito tega pridelka.

V sedanjem času, ko se meje ob širjenju Evrope rušijo, pa je važno, da bi se slovenski čebelarji in vsi ostali Kraševci zamislili ob že v začetku navedenih besedah pok. Alojza Lupinca.

Svojo ljubezen do kraške gmajne pa nam pokojni duhovnik in pesnik Albert Miklavec poda v teh besedah:

Popotnik, ki gre mino nje ta čas, / se vanjo zaljubi, / a ko jo poljubi, / začuti ostrino njenih las / in je ne vzljubi: / ker kraška gmajna / ustvarjena je le za nas! "

BO POSTALO LETO 2001 V ZGODOVINI KONTOVELA PRELOMNO?

Matjaž Rustja

Kraška planota se v naših krajih staplja z morjem in gradi previsne prepade, spodbuja osvežujoče dotike oguljenih skal z modro planoto, rojeva prizore, ki jim širom po svetu ni para, da se naši pogledi zadovoljno napajajo v igrah apnenca in morja. Čarajo nas že tisočletje in več, pa jim nismo še videli konca. Od Devina do Barkovelj nas je kraški svet učil lepote in življenja, le ob zibelki malega Kontovela je čas pel nekoliko drugače. Vas, bivalne ter gospodarske objekte in obdelovalne površine, je posadil na flišasto podlago, pašnike in gozdove pa je pustil na apnencu. Ni pretirano, če zapišemo, da je Kontovel samosvoja vas, katere sta se morje in gmajna tako oprijela in izzivala v vsakodnevnih zagatah in odločitvah, da je zrastel človek, ki se zna zelo dobro kosati z življenjem. Geomorfološkim in metereološkim danostim je kmečki duh iztrgal kar največ, da je uredil dostojno življenje sebi in potomcem.

Ko pa je bilo vprašanje golega preživetja pod streho, so bili časi zreli za duhovno in socialno hrano kulturnih, športnih in gospodarskih društev. Podatek, da je bilo v letih 1878-1914 ustanovljenih na Kontovelu in Proseku kar 18 različnih društev, je dovolj zgovoren o kulturnem in širšem družbenem osveščanju naših prednikov. Najprej bi omenili Gospodarsko društvo na Kontovelu (ustanovljeno 1900), nato Društveno gostilno na Proseku (1905), Konsumno in posojilno društvo na Kontovelu (1906), Vzajemno društvo za zavarovanje goveje živine za vasi Prosek-Kontovel in Devinščina (1907), pa še Prošeško-kontovelsko posojilnico in hranilnico, ki je imela sedež na Proseku in je bila ustanovljena leta 1906, v letih 1915-18 pa se je preselila v Barkovlje. Časi so bili tako plodni, da je bilo v letu 1911 ustanovljeno Olepševalno društvo za Prosek - Kontovel in njuno okolico. Bili so postavljeni temelji zdrave skupnosti: kulturne, pevske ali dramske ustanove so se naravno dopolnjevale z gospodarskimi in tako gradile trdne temelje slovenskega subjekta. Narodni dom v Trstu docet.

Na kraju, kjer se od leta 1315 omenja obrambni stolp Mokolan, je bila po sklepu tržaškega mestnega sveta (30. julija 1413) ustanovljena vas Kontovel (ime Contouel zasledimo prvič v letu 1446). Nedvomno je bil glavni vir preživetja kmetijstvo, ki je dosegalo najvišje dosežke kako-

vosti v vinogradništvu in oljkarstvu. Prvi seznam prebivalcev na Kontovelu je bil popisani leta 1450. Med petnajstimi družinskimi poglavarji (vas naj bi takrat imela približno 75 prebivalcev) je bil tudi neki Jeler (Hilarij) iz Sela pri Brestovici. V negotovih časih turških napadov, kužnih bolezni in obračunov med gospodo je premožen kmet Jeler sklenil spisati oporoko 8. novembra 1473. Listina, ki jo hranijo v tržaškem mestnem arhivu na trgu Hortis, nam priča o zelo enostranskem gospodarstvu veleposestnika Jelerja (dokument ga imenuje Heler). Medtem ko je v tržaški okolici predstavljala glavno skrb za preživetje živinoreja, je bil Jeler izključno vinogradnik. Iz oporoke beremo, da je imel 15 vinogradov, lastno torkljo za oljke, ki je bila v tistih časih skoraj izključna domena plemičev, in brajdo. Ker pa ni pridelal dovolj žita, je trgoval z vinom.

Da je bilo vinogradništvo pomemben posel, nam priča tudi dolg, skoraj dvestoletni spor med Prosečani, Križani, Kontovelci in tržaško občino. Ker so kmetje omenjenih vasi zane-marjali delo

Pogled na Kontovel pred petdesetimi leti

v meščanskih vinogradih, je tržaška občina izposlovala od cesarja Friderika III. prepoved (22. aprila 1491) saditve novih vinogradov in je potrjevala pravico meščanov, da še gojijo obstoječe vinograde. Spor se je vlekel vse do druge polovice 17. stoletja, ko je vlada v Gradcu obsodila Tržaško občino (z razsodbama iz let 1659 in 1669) na povračilo škode, ker je namreč dala porezati trte zgoraj omenjenih vaščanov.

Na pobudo tržaške občine je v tem času nastal tudi popis vseh vinogradov, oljčnih nasadov, pustot, brajd in drugih zemljiških posesti v Šempolaju, Zgoniku, Križu, Devinu, na Proseku in Kontovelu. Dragocen dokument iz leta 1525 nam tako nudi tudi popis prebivalcev (ali bolje rečeno lastnikov zemljišč) na Kontovelu. Kar nas najprej pritegne je dejstvo, da so že takrat vsi vaščani imeli priimke, pa tudi

sestav prebivalstva se je od leta 1450 dokaj spremenil. Odnos z zemljo pa je ostal nespremenjen. Po zapisu lahko sklepamo, da je bila najvažnejša kmetijska panoga v vasi vinogradništvo, zatem oljkarstvo, pa tudi živinoreja. Najbogatejši lastniki vinogradov so bili Matej Starec (Mathaeus Starez), Jurij Klinja (Georgius Cligna), Maver Sonce (Maurus Sonze), Blaž Črešnjar (Blaxius Ceresgnar), Daniel de Contovello (po vsej verjetnosti prednik današnjih Danevov, enega najbolj razširjenih priimkov na Kontovelu). Starec je še danes zelo razširjen kontovelski priimek, Črešnjar je izginil, priimek Klinja pa se je prelevil v domači vzdevek Klinjov ali Klinjevi.

Jasnejšo sliko o kmetijstvu na Kontovelu v prvi tretjini 19. stoletja nam daje občinski katastrski popis (1827). V vasi je bilo takrat 269 moških in 285 žensk, hišnih številka pa je bilo 109. Trte so sadili v gostih vrstah, tako da je imela trta le nekaj grozdov in je bila torej kakovost zagotovljena. Zanimivo da je bila v rabi tudi vzgojna oblika trte, ki jo imenujemo drevesce, ko jo obdržimo nizko pri tleh brez opore kolov. Dve tretjini kontovelskih vinogradov so občinski uslužbenci zapisali v prvi razred kakovosti pridelka.

Kontovelski rojak in vsestranski kulturni in gospodarski buditelj na Tržaškem Jakob (Jaka) Štoka je bil v letu 1900 med glavnimi pobudniki ustanovitve Gospodarskega društva. Zaradi bistrih presojanj in prepričljivih ciljev je društvo uspelo preživeti do danes, neprekinjeno skozi obe svetovni vojni, kar si lahko šteje v čast le redkokatero društvo v zamejstvu. Jaka Štoka, prvi predsednik društva, je tako utemeljil smisel zadrug na prvem rednem občnem zboru 3. marca 1901: "Glede na tako shujšanje kmetskega stana, našli so se človekoljubi, ter začeli premišljevati, kako bi, vsaj kolikor toliko pripomogli kmetu. Po nasvetu takih mož, ustanovile so se Gospodarske zadruge in druga taka društva. Po takem vzgledu, ustanovili smo tudi mi, lansko leto Gospodarsko društvo o katerem se častim danes vam poročati o komaj pričetem delovanju, na uspehu ki smo ga dosegli v tako kratki dobi, moramo biti vsi popolnoma zadovoljni, in če se bo razmerno to naše Društvo v prihodnje tako razvijalo, smemo gledati v prihodnjost z največjo radostjo." Svoj govor je predsednik Štoka zaključil z besedami: "Zrno do zrna pogača, kamen do kamna palača!"

Zagotovo so postajale te besede v vsem povojnem času vse bolj aktualne, saj je vinogradništvo na Kontovelu doživelo prav v tem času najhujšo krizo. Zgovorno nam o tem priča zapis (leta 1954) domačina, dramatika in kulturnega delavca Alojza Cijaka: "Vinogradništvo se še nekako drži na Kontovelu, toda še polovico ne kot nekoč. Duši ga konku-

renca tujih vin. Pridelovanje našega vina stane dosti truda in denarja. Pri nas se računa na vsako trto povprečno liter vina pridelka, v krajih, iz katerih uvažajo vino v naše kraje, pa računajo do osem litrov na vsako trto. Terasa, ki se vrste po pobočju kakor stopnice velikanov, so naši paštni. Večkrat je površina opornega zidu veliko večja od površine pašna samega. Če se takle zid udre, ve le kontovelski vinogradnik, koliko truda je treba za zidanje na novo. Ako pa tega ne stori, je konec vinograda. Vse je treba znesti na glavi ali pa na hrbtu v ta vinograd in iz njega. Dobro vino obrodi tukaj zato, ker dobiva trta dvakrat sonce: z neba in iz morja. Dobra je ta kapljica, toda strašno draga." Ne gre pa tu pocenjevati tudi socialnega momenta v predvojnem in povojnem času, ko se je večina vaščanov zaposlila v mestu. Od takrat pa se je bolj malo spremenilo.

Trgatev na Kontovelu leta 1970

Nedvomno se je vloga Gospodarskega društva v letih zelo spremenjala. V preteklosti je odkupovanje vina od revnejših vaščanov-članov nedvomno pripomoglo k znosnejšim življenjskim razmeram, danes pa je njegova vloga izbrala drugo pot. Zadržana želi predvsem spodbujati vinogradništvo v vasi in utirati konkurenčnemu pridelku primerno mesto na tržišču. Prvim resnejšim korakom v tej smeri smo bili priča ob stoletnici društva, ko je odbor sklenil odkupiti grozdje domačih vinogradnikov in ga je dal vinificirati in stekleničiti znanemu vinogradniku in vinarju iz Praprota Ediju Kanterju (pobudo je Društvo sklenilo ponoviti tudi v letu 2001). Potencial kontovelskih bregov je bil tako še enkrat potrjen in na nekoč meglene upe valorizacije kontovelskega vinogradništva je dokončno posijalo sonce.

Gospodarsko društvo na Kontovelu si še danes aktivno prizadeva, da bi ovrednotilo edino resnično bogastvo vasi, ki je skozi stoletja preživljalo generacije Kontovelcev. Domača kapljica s Kontovela, Barkovelj, Proseka in Križa je včasih predstavljala skoraj celoten izvoz tržaškega vina. Veselo so jo srkali na Kranjskem in Koroškem, v Pragi in na dunajskem dvoru. Kakovost vin tržaškega zaliva je slovela po celotni srednji Evropi.

Nedvomno imajo torej kontovelska vina ogromen potencial, ki ga je treba le smotrno izkoristiti.

Kontovel pozna le paštne (terasasta oblika vinogradov), ki se spuščajo vse do morja, do njih pa peljejo le steze. Ker so naravni pogoji v veliko breme kmetovalcem (obenem pa tudi v veliko bogastvo), je nujno, da pride do podpor javnih uprav. Stroški pridelave so neprimerno višji kot v vinorodnih ravninah in je zato vsaka zdrava konkurenca onemogočena. Tudi dosedanje občinske, pokrajinske in deželne oblasti niso odločilno ukrepale in poiskale pravo smer razvoja za naše kraje. Ves povojni čas je hudo zapostavljal slovenskega kmeta. Stvari pa se le nekoliko spreminjajo. V drugi polovici leta 2000 je tržaška pokrajina izdelala načrt, ki želi ovrednotiti in urediti naravni prostor naših vinogradov. Odbor Društva je takoj poskrbel za vključitev v ta načrt in v poletju 2001 je bil odobren načrt, ki predvideva t.i. poizkusni vinograd z ureditvijo vseh infrastruktur (zidov, stez...) na grebenu pod restavracijo Pri Slavku. Podpora javnih ustanov in kakovostno delo v vinogradu in kleti bi tako končno dali novega kisika domači kmetijski stvarnosti.

Ob koncu leta 2001 so obeti sladki, morda celo bolj od slavnega prošekarja, ki so ga točili le do sv. Martina. Posebna kapljica, ki žal danes vse bolj tone v pozabo, je sicer zahtevala veliko dela (vino so namreč pretakali dvakrat dnevno, da bi ne zavrelo), zaslužek pa je bil takojšen. Morda lahko postane tudi prošekar izziv za mlade rodove, ki bi tako obujali uspešno tradicijo vasi in obenem iskali zanimivih, predvsem tržnih poti do valorizacije vasi in njenega širšega naravnega prostora.

VIRI

Cer (=Alojz Cijak), *Naš Kontovel*, Jadranski koledar 1954, str. 96-97;

Na Kontovelu, Gospodarsko društvo na Kontovelu, 2000

Merkù Pavle, *Il "Libro di perticazioni" del Notaro Giusto Ravizza (1525): il testo e l'analisi dei nomi personali, di istituzioni e luoghi*. Trieste, Editoriale - Založba Devin, 1994

Operato d'Estimo catastale della Comune di Contovello, 1827

Pahor Samo, *Oporoka Jelerja s Kontovela*, Jadranski koledar 1958, str. 142-144

Rustja Matjaž, *Za sodobne vinograde*, Novi Glas, 17.5.2001, str. 3 (intervju s predsednikom Gospodarskega društva na Kontovelu dr. Henrikom Lisjakom)

Starc Boštjan, *Kako ovrednotiti vinogradništvo v trikotniku Kontovel-Prosek-Križ*, Primorski dnevnik, 23.9.2001, str. 19

80-letnica ustanovitve pevskega društva "Danica" na Kontovelu, Prosek-Kontovel, 1969 (ur. M. Pertot)

Majda Artač Sturman

Zaklad pod kostanjem

Klop kamnita,
kostanj,
knjiga.
Deklica, ki išče.
Misli, ki lete v nebo.
Črke, ki love zlato.

Mine nekaj let.
Klop kamnita,
kostanj, knjiga.
Zaklad je zmeraj tam,
zaklenjen in zaklet.

V zalivu soj svetlobe...

Čar jeseni
na razpotju ptic.
Vračam se
v otroštvo,
v žar ognjeni,
dar poletja,
let mladostnih dni.
V zalivu
soj svetlobe...
Oktober
se izteka,
med spomini
bdi.

Slika

Zelena poljana -
sama.

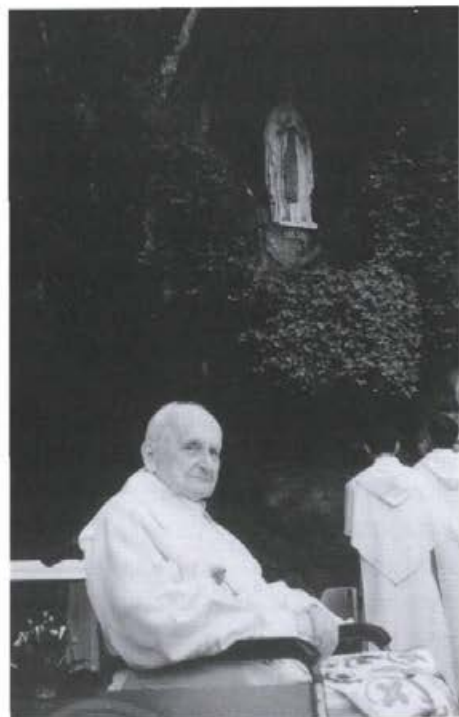
Rdeči zahod-
sonce povesod.

Črna noč -
čudežna moč.

Večni Slikar
ustvarja lepoto
v meni.

SLOVO OD MSGR. FRANCA MOČNIKA

Jurij Paljk

Msgr. Franc Močnik še zadnjič v Lurdu

Slovenski duhovnik, priznani dušni pastir in vzgojitelj, msgr. dr. Franc Močnik je mirno preminil v jutranjih urah dne 4. novembra 2000 v duhovniškem Domu v Gorici.

Pogreb pokojnega msgr. Franca Močnika je bil v ponedeljek, 6. novembra v goriških stolnici.

Z več kot stotimi, pretežno slovenskimi duhovniki, ki so prišli iz koprške škofije, a tudi iz notranjosti matične države, sta mašo za pokojnikom v goriški stolnici darovala koprski škof msgr. Metod Pirih in goriški nadškof v pokoju msgr. A.V. Bommarco. Pred začetkom maše je o pokojniku spregovoril vikar goriške nadškofije za Slovence msgr. dr. Oskar Simčič, ki je orisal bogato življenjsko pot duhovnika in narodnega delavca dr. Franca Močnika, ki se je rodil 26. septembra 1907 v Idriji. Tam je najprej hodil v osnovno šolo, kasneje je končal gimnazijo v Gorici in po-

tem diplomiral iz matematike in fizike na univerzi v Bologni, kjer so mu takoj po doktoratu tudi nudili možnost poučevanja matematike na univerzi. Toda odločil se je za duhovniški stan. V mašnika je bil posvečen 17. marca 1934, nakar je nastopil duhovniško službo najprej v Črnem Vrhu, nato v Vrtojbi in kasneje v Solkanu, kmalu pa so ga poklicali v slovito goriško semenišče, kjer se je šolal cvet slovenskih duhovnikov in kasnejših primorskih slovenskih izobražencev. V goriškem semenišču je bil duhovni vodja in tudi prefekt; takoj po drugi svetovni vojni, ko je bila goriška nadškofija razdeljena na dva dela, pa ga je papež imenoval za apostolskega administratorja v jugoslovanskem delu goriške nadškofije, a so ga leta 1947 takratne jugoslovanske oblasti nasilno izgnale. Novogoriška občinska uprava se mu je opravičila l. 1990 s takratnim

županom Sergijem Pelhanom. Tako je msgr. Močnik ostal v Gorici, kjer je vse svoje sile posvetil delu z mladimi, saj je bil vzgojitelj tako v malem semenišču kot v bogoslovju, duhovni vodja slovenskih študentov, bil prvi vodja slovenske duhovnije pri Sv. Ivanu, od leta 1955 dalje pa skoraj 30 let odgovorni urednik Katoliškega glasa in 20 let predsednik GMD, najstarejše slovenske knjižne založbe v Italiji. Goričani ga tudi poznajo kot odličnega profesorja matematike in fizike na slovenskem klasičnem liceju, kjer je veliko let poučeval. Znan je bil tudi kot odličen pevec in pridigar. Prvi je uvedel v mestu uro molitve za duhovniški naraščaj, za katerega se je zelo zavzemal.

Med mašo za pokojnikom je o liku msgr. Močnika spregovoril koprski škof msgr. Pirih, ki se mu je v imenu slovenskih vernikov zahvalil za vse, kar je dobrega storil, in poudaril njegovo velikodušnost, saj ni nikdar gojil sovraštva in zamer, niti do tistih, ki so ga sramotno izgnali iz rodne domovine. Omenil je nenehno prizadevanje msgr. Močnika za duhovne poklice in zaključil z besedami msgr. Močnika, ki je večkrat dejal: "Če komu pride na misel duhovništvo, ga nikar ne odbijte!"

V imenu zaradi boleznj zadržanega goriškega nadškofa msgr. Dina de Antonija je spregovoril generalni vikar msgr. Adelchi Cabass, ki je prebral nadškofovo toplo slovo od pokojnika, nakar so prebrali tudi telegram, ki ga je v imenu Republike Slovenije poslal veleposlanik RS pri Svetem sedežu dr. Karel Bonutti; spregovorili so tudi: predstavnica župnije iz Idrije, prof. Andrej Bratuž, glavni urednik Novega glasa, župnik iz Vrtojbe g. Glešič in v imenu goriških duhovnikov msgr. Cvetko Žbogar, ki se je zahvalil pokojnemu za to, da je v Gorici veliko pripomogel k ustanovitvi slovenske duhovnije in poskrbel za slovenske ustanove kulturnega in duhovnega značaja. Prof. Bratuž se je s toplimi besedami spomnil pokojnikovega dela pri Katoliškem glasu in njegovega zavzemanja za Goriško Mohorjevo družbo in druge slovenske ustanove v Gorici, ni pozabil omeniti njegovega vzgojiteljskega dela. Od msgr. Močnika se je poslovil tudi župnik iz Vrtojbe, ki se je spomnil pokojnikove dobrosrčnosti in plemenite duhovniške držbe.

Med mašo, ki je bila v slovenskem, italijanskem in latinskem jeziku, so peli goriški združeni cerkveni zbori pod vodstvom Zdravka Klanjščka, na orgle je igrala prof. Lojzka Bratuž; med zadnjim slovesom, ko so goriški skavti nesli krsto iz cerkve, pa sta mlada David Bandelli na orgle in Matija Faganel na oboo zaigrala Ave Mario. V nabito polni stolnici je mašni obred spremljalo ljudsko cerkveno petje v čast pokojniku, ki je bil vedno vnet pevec cerkvenih, zlasti Marijinih pesmi. Msgr. Močnika so pokopali na mestnem pokopališču v duhovniški grobnici.

Posebna spominska svečanost za pokojnim msgr. Francem Močnikom je bila 17. februarja 2001 v cerkvi sv. Ivana v Gorici. Pri sv. maši se je zbralo veliko slovenskih duhovnikov, zlasti iz Slovenije, mnogo prijateljev in vernih ljudi. Ob tej priložnosti so predstavili tudi knjižico pokojnega monsignorija *Moji spomini*, ki je izšla pri GMD. O njej je spregovoril najprej msgr. Oskar Simčič, nato pa po bogoslužju g. Jožko Kragelj, ki je knjižico tudi uredil. Med drugim je dejal: "Msgr. Močnik je malo pisal, a vse, kar je napisal, je bilo kleno in jasno napisano. Vse svoje delo je posvečal Materi Božji, bil je zelo navezan na Sv. Goro; tudi v tej luči lahko razumemo njegovo navezanost na Marijino svetišče v Lurdu, kamor je leta in leta vodil romanja bolnikov. Večkrat je pokojni dejal: 'Exempla trahunt! - Zgledi vlečejo!' Zato vam pravim, da se vsi skupaj zgledujemo po liku msgr. Močnika, ki je bil velik in plemenit mož, predvsem pa velik duhovnik!"

Vse prisotne je v cerkvi sv. Ivana presenetil obisk goriškega nadškofa msgr. Dina De Antonija, ki je zbrane blagoslovil v slovenskem jeziku, za kar smo ga nagradili z gromkim aplavzom. Njegovo veliko gesto smo razumeli kot javno priznanje pokojnemu msgr. Močniku in vzpodbudo za vztrajanje na naši poti. Večer je lepo popestrila slovenska vokalna skupina Musicum; sestavljajo jo mladeniči, ki so zrasli v duhovniji Sv. Ivana.

V trajen spomin na msgr. Franca Močnika so 1. maja 2001 odkrili spominsko ploščo pred župnijsko cerkvijo v Idriji, kjer se je pokojni rodil pred 93 leti. Vsako leto na dan 1. maja Idrijčani slovesno praznujejo god farnega zavetnika svetega Jožefa, spominjajo se posvetitve nove župnijske cerkve, ki na tem mestu stoji od leta 1969, letošnje slavlje pa so posvetili še spominu na svojega velikega rojaka, duhovnika msgr. dr. Franca Močnika. Po maši je župnik iz Števerjana in starosta idrijskih duhovnikov g. Anton Lazar odkril spominsko ploščo, ki jo je ob ubrani pesmi domačega župnijskega mešanega pevskega zbora in navzočnosti številnih vernikov iz Idrije in drugih krajev blagoslovil idrijski dekan Ivan Blažič.

MSGR. MARIO VIRGULIN

Župnik in prvi ronški dekan

Karlo Mučič

Na svojem domu, v župnišču v Ronkah, je 13. novembra 2000 umrl zaslužen, dober in priljubljeni duhovnik Mario Virgulin. Za njim žalujeta slovenska in italijanska verska skupnost. Številni verniki in duhovniki so se od njega poslovili 15. novembra. Prišli sta tudi delegaciji dveh pobratenih mest, iz Metlike v Sloveniji in iz Wagne na avstrijskem Štajerskem.

Msgr. Mario Virgulin je bil velik prijatelj Slovencev, za Slovence na Laškem je napravil veliko dobrega. Pri vsakoletnih občinskih praznikih, v sklopu običajnih praznovanj s pobratenima občinama, je pri bogoslužju uporabljal tri jezike: italijanščino, slovenščino in nemščino. Seveda je govoril tudi furlanščino, ki je bila njegov materinski jezik. Rodil se je namreč v Villi Vicentini 6. februarja 1914. Tu je obiskoval osnovno šolo, nakar je odšel v goriško malo semenišče. Teološke študije pa je opravil na Gregoriani v Rimu. V duhovnika je bil posvečen 9. aprila 1939 v Gorici. Prvo njegovo službeno mesto je

Msgr. Mario Virgulin ob praznovanju 20-letnice slovenske maše v Ronkah

bilo Kojsko v Goriških Brdih. Tu so ga lepo sprejeli. Dal je na razpolago župnišče za delovanje katoliške posojilnice, ki so jo kmalu potem fašisti ukinili. Začel se je poglobljati v slovenščino. Sicer se je učil že v semenišču, kjer je imel za učitelja prof. A. Kacina, pomagal mu je tudi podravnatelj dr. I. Juvančič ter pri pouku petja prof. L. Bratuž. Na Kojskem je moral nadomestiti takratnega župnika Ivana Kretiča, ki so ga konfinirali v Južno Italijo. Toda naslednje leto je bil imenovan za vikarja v Nabrežini. Dušnopastirko službo je nastopil 12. julija 1940. Tu je kot župnik preživel vojni vihar in veliko pomagal ljudem iz Nabrežine in tudi iz Sv. Križa. Rešil je mlade ljudi izpod 18 let in starejše od 60 pred deportacijo v Nemčijo. Uspelo mu je ubraniti križev pot s sloven-

skimi napisi pred fašističnim nasiljem. Pomagal je mnogim ljudem, zlasti beguncem iz Visca in Gonarsa, ki so se vračali v rojstne kraje skozi župnijo, po 8. septembru 1943. S pomočjo nekaterih nemških vojakov je poskrbel za novice iz nemških taborišč, kjer so bili zaprti domačini. Kljub temu so mu nekateri sporočili ob koncu vojne, da ga hočejo partizani ubiti. Zato se je marca 1945 umaknil v Rudo.

Nadškof H. Ambrosi ga je avgusta 1952 imenoval za župnika pri sv. Lovrencu v Ronkah, kjer je ostal vse do svoje smrti. Že od začetka svoje duhovniške službe pa vse do leta 1984 je poučeval verouk na osnovnih in srednjih šolah.

Kot župnik v Ronkah je po vojni najprej pomagal tistim bivšim domačinom, ki so zaupali v socializem in so se nato vračali iz tedanje Jugoslavije brez dela, lačni in razočarani. V tistih letih se v Ronkah naseleli več kot 5000 italijanskih optantov iz Istre, ki jih domačini ne marajo. Takrat je doživel spremembo vasi, ki se iz kmečke spremeni v delavsko in industrializirano družbo zaradi zaposlenih v tržiški ladjedelnici, nastajajočem letališču in tovarni letal Meteor. Občinska levičarska uprava in nekdanji borci mu niso bili naklonjeni. Kljub temu se je ljudem zelo prikupil, ker je bil tudi svojevrsten in ognjevit pridigar ter ustanovitelj raznih župnijskih skupin: skavti, ACI, ACLI, Caritas in skupina za misijone. Ljudje so ga imeli radi zaradi njegove nesebičnosti in pravičnosti. Posebej je skrbel za bolnike, ki jih je redno obiskoval.

Msgr. M. Virgulin je bil pobudnik za gradnjo cerkve v Romjanu in pozneje še cerkve sv. Nedelje mučenke v Selcah, pomagal je tudi pri gradnji cerkve Marije Matere Cerkve v Ronkah.

Slovencem je dal na razpolago župnijsko cerkev za mesečno sv. mašo. Obenem so bili župnijski prostori na voljo za božične koncerte, nastop ženskega pevskega zbora in za druga srečanja. Le dva tedna pred smrtjo so slovenski verniki skupaj z msgr. M. Virgulinom obhajali 20-letnico slovenske sv. maše v Ronkah in ga ob tej priložnosti obdarili.

Na praznik župnijskega zavetnika sv. Lovrenca mučenca so v letu 2001 ronški župljani sprejeli odločitev, da vsakoletno ronško nagrado dobrote, ki jo podelijo v cerkvi, poimenujejo po preminulem msgr. M. Virgulinu. V tem sklopu praznovanj bodo odslej vsako leto podelili tudi študijsko štipendijo študentu teologije. Na pročelju župnijske cerkve so tudi odkrili spominsko ploščo na čast pokojnemu dobremu in zglednemu župniku.

MSGR. MARIJAN ŽIVIC

Ivan Žerjal

Msgr. Marijan Živic, dolgoletni župnik v Bazovici, nedanji dekan in častni kanonik, je umrl 18. februarja 2001 v starostnem domu Livia Ieralla na Padričah pri Trstu. Bil je ena tistih odličnih osebnosti, ki so v desetletjih po drugi svetovni vojni zaznamovale zgodovino slovenske narodne skupnosti na Tržaškem, še posebno njen katoliški del.

Msgr. Marijan Živic se je rodil 6. avgusta 1919 pri Sv. Ivanu v Trstu. Osnovno šolo in učiteljišče je opravil v Trstu, zatem pa ga je učna pot peljala najprej v malo semenišče v Koper, nato pa še v bogoslovje v Gorico. V duhovnika je bil posvečen 30. maja 1942, novo mašo pa je daroval v cerkvi sv. Ivana (ob tisti priložnosti mu je pridigal dr. Jakob Ukmar). Msgr. Živic je duhovniško službo nastopil v letih, ki so bila za primorske in tržaške Slovence najtrša: bila so to leta vojne in fašističnega terorja, v naših krajih pa se je oblikovalo odporiško gibanje, ki je poleg nacionalne osvoboditve prinašalo tudi komunistično ideologijo in komunistični sistem. Pokojnik je bil takrat poslan za dušnega pastirja v slovensko Istro, kjer je župnikoval v Sočergi in Movražu. Od tam je moral bežati leta 1944, ker so mu stregli po življenju. S pomočjo dobrih ljudi se je na skrivaj umaknil najprej v Koper, od tam pa v Trst. Kasneje je šel še v Furlanijo in v notranjost Italije, in sicer v Como v Lombardiji. Po bivanju v begunskem taborišču v Riccioneju se je junija leta 1945 vrnil na Tržaško, kjer je nekaj časa služboval na Repentabru, dalje od 1946 do 1948 na Opčinah. Od leta 1948 do 1996 pa je bil župnik v Bazovici, kjer se je tudi začelo njegovo najplodovitejše obdobje.

Msgr. Živic je bil v prvi vrsti seveda predvsem duhovnik, dušni pastir, ki je po svojih močeh skušal najbolj skrbeti za vernike, ki so mu bili zaupani. Bil pa je tudi kulturni in socialni delavec, sploh pa se duhovna, verska in socialna plat njegovega življenja med seboj preple-

Msgr. Marijan Živic

tajo in povezujejo, tako da jih v bistvu ni mogoče ločevati. Vse skupaj je bilo prežeto z globoko predanostjo vrednotam krščanstva in slovenstva, ki so bile pokojnikovo življenjsko vodilo. Pokojnik je v prvi vrsti poskrbel za svoje vernike v Bazovici, Gropadi, na Padričah, Pesku, Gročani in v Dragi. Poskrbel je, da so zahajali v lepe in urejene cerkve, ki jih je dal popraviti in polepšati. Na Pesku pa je dal zgraditi novo cerkev, ki jo je poslikal umetnik Tone Kralj. Ob prihodu v Bazovico je vpeljal mašo zadušnico za štiri bazoviške junake, ki jih je fašistični režim dal ustreliti leta 1930. Bil je tudi nekaj časa dekan openskega dekanata, leta 1967 pa je bil imenovan za častnega kanonika tržaškega stolnega kapitlja. Obenem je bil dalj časa tudi katehet na tržaških slovenskih šolah.

Msgr. Živic je bil posebno pozoren na mladino in njene potrebe. Zato je vztrajno skrbel, da bodo mladi imeli na razpolago take oblike razvedrila, ki bodo prispevale k osebni rasti in k utrjevanju pozitivnih vrednot. Že leta 1948 je skupaj z dr. Jožetom Prešernom ustanovil društvo Slokad, ki je desetletja prirejalo poletne kolonije za otroke v Kanalski dolini, Furlaniji, Venetu ter v nekdanji policijski postojanki v Dragi. Leta 1950 je v Bazovici dal zgraditi kinodvorano (obnovljena je bila leta 1990), leta 1964 pa Slomškov dom, ki je postal eno od središč duhovnega in kulturnega življenja tržaških Slovencev. Po blaženem Antonu Martinu Slomšku, katerega je bil msgr. Živic velik častilec, je poimenovan tudi bazovski otroški zbor, ki je nastal v drugi polovici 60. let in deluje še danes.

Posebno ljubezen je msgr. Živic gojil do glasbe in petja, zlasti cerkvenega in narodnega. Poleg otroškega zbora Slomšek je vztrajno podpiral domači cerkveni pevski zbor, v katerem je tudi sam pel (bil je dober tenorist). Bil je med ustanovitelji Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta in dalj časa tudi odbornik. Ravno v Bazovici je namreč leta 1970 potekalo zgodovinsko srečanje glasbenikov in kulturnih delavcev iz Slovenije in zamejstva, na katerem so načrtali smernice delovanja na področju cerkvene glasbe. Zaradi mnogoterih zaslug je leta 1997 tudi prejel posebno priznanje ZCPZ.

S smrtjo msgr. Živica je odšla še ena osebnost, ki je bistveno pripomogla k duhovnemu in družbenemu razvoju naše skupnosti. Če bi njegovo osebnost hoteli sintetično definirati, bi verjetno ne mogli mimo slike, ki jo je v spominskem članku orisal predsednik ZCPZ dr. Zorko Harej v Novem glasu 1. marca 2001: "Bil je sposoben in delaven človek, goreč duhovnik in dosleden Slovenec tudi v času in razmerah, ko je bilo težko biti Slovenec. Tolaži nas misel, da je svoj čas pridno izrabil in dobro uporabil svoje talente. Ohranili ga bomo v hvaležnem spominu za vse, kar je naredil za celotno našo skupnost."

ŽUPNIK ANTON PRINČIČ

J.M.

Gospod Anton Prinčič je po daljši bolezni umrl 23. februarja 2001 v duhovniškem domu v Gorici. Rodil se je 13. avgusta 1922 v Kozani v goriških Brdih. Škofijsko gimnazijo je obiskoval v Gorici in Vidmu, bogoslovje pa v Gorici, kjer je bil leta 1948 posvečen v duhovnika. Najprej je bil prefekt v Alojzijevišču, nato pa kaplan v Gradežu, odtu je odšel za župnika v Zgonik, kjer je ostal 17 let, nekaj časa je upravljal tudi šempolajsko župnijo. Leta 1972 je bil premeščen v Števerjan, kjer je ostal devet let, ko mu je škof poveril vodstvo župnije Jamlje-Dol, kjer je ostal do svoje smrti. Tu se je tudi prizadeval in si nakopičil velike skrbi pri gradnji cerkve v Dolu, da bi prebivalci bližnjih zaselkov imeli v Dolu primerno duhovno središče. Nadvse je bil srečen, ko se je pred leti kip potujoče fatimske Marije ustavil nekaj časa tudi v Dolu, kjer so se zbrali številni verniki.

Poučeval je verouk v raznih osnovnih šolah in povsod skrbel za molitveno in duhovno življenje svojih župljanov. Po svojem značaju je bil zelo blag in miren, vedno si je prizadeval za spravo, če je kje opazil nesoglasja ali nasprotovanja. Bil je duhovnik z globokim notranjim duhovnim življenjem, ki se je odražalo predvsem v požrtvovalnosti in molitvi.

Pogreb pokojnega duhovnika je bil 26. februarja v goriški stolnici. Somaševanje je vodil goriški nadškof Dino de Antoni z nadškofom A.V. Bommarcom in številnimi duhovnimi sobrati. Navzoči so bili tudi verniki iz župnij, kjer je pokojni deloval. Škofov vikar je v homiliji orisal življenjsko pot pokojnega duhovnika. Posebno ganljivo je bilo poslušati besede zahvale in zadnje slovo, ki so jih spregovorili Emil Radetič iz župnije Jamlje-Dol, Jožko Gruden iz zgoniške župnije in Hadrijan Corsi v imenu števerjanskih vernikov in občine. Med bogoslužjem je bilo slišati lepo ubrano petje v slovenskem jeziku. Po svoji želji počiva g. Anton Prinčič v duhovniški grobnici na goriškem pokopališču.

Župnik g. Anton Prinčič

PROF. LAURA ABRAM

Ivan Žerjal

Prof. Laura Abram, dolgoletna ravnateljica tržaškega liceja France Prešeren in družbeno-politična delavka, je umrla 26. februarja 2001 je v Trstu v 83. letu starosti. Rodila se je 7. februarja 1919 v Trstu v ugledni družini odvetnika in narodnega delavca dr. Josipa Abrama. Študirala je pri tržaških noterdamkah, maturirala pa na učiteljsišču Carducci (1937) in na klasičnem liceju Petrarca (1938). Leta 1941 je na Katoliški univerzi v Milanu diplomirala iz klasičnega jezikoslovja. V vojnih letih je poučevala italijanščino in latinščino na italijanskih šolah: na srednji šoli Brunner, na Pomorskem inštitutu in na tehničnem inštitutu Leonardo Da Vinci. Od leta 1945 dalje je poučevala na slovenskem tržaškem liceju (kasnejšem liceju France Prešeren), kjer je leta 1955 postala najprej poverjena, nato pa leta 1973 redna ravnateljica. Medtem časom je nekaj časa ravnateljevala tudi na učiteljsišču Anton Martin Slomšek in na srednji šoli Sv. Cirila in Metoda. Do upokojitve leta 1989 je prof. Abramova skrbela, da bi tako materialno kot tudi vsebinsko obnavljala šolo, imela pa je tudi posluš za občolske pobude in za odmevne javne manifestacije. Za potrebe dijakov je napisala tudi dva učbenika: Latinsko vadnico za srednje šole, I. del, ki je izšla v Trstu leta 1949, in Latinsko vadnico in slovnico za II. razred nižjih srednjih šol, ki je prav tako izšla v Trstu leta 1951. Poleg tega je bila tudi svetovalka za slovenske šole pri takratnem ravnateljstvu za javno šolstvo v Trstu, več let pa je bila tudi v komisiji za nastavitve profesorjev, za izdajo šolskih knjig in v raznih drugih šolskih odborih.

Pokojnično delovanje pa se ni omejevalo le na šolo, saj je bila dejavna tudi na socialnem, kulturnem in političnem področju. Že leta 1946 je v Trstu dala pobudo za ustanovitev Kluba akademičark, leto kasneje pa je iz slednjega zrasla Slovenska Vincencijeva konferenca, katerega je prof. Abramova bila več desetletji prava duša in prva predsednica (to funkcijo je opravljala do smrti). Leta 1951 je Vincencijeva konferenca dobila škofijsko priznanje, od leta 1972 pa je tudi pravna ustanova. Poleg tega je na njeno pobudo nastal tudi Klub prijateljstva s ciljem, da združuje starejše pripadnike slovenske narodne skupnosti v zamejstvu. Bila je med ustanovitelji Društva slovenskih izobražencev ter več let njegova predsednica, tudi potem pa je društvu ostala vsestransko blizu. Stalna skrb prof. Laure Abram je bila pomoč potrebnim, revežem in

beguncem (to se je izkazalo npr. zlasti v človekoljubni dejavnosti Vincencijeve konference ob nedavni vojni tragediji na Balkanu). Dalj časa je tudi sodelovala v tržaškem škofijskem pastoralnem svetu. Za svoje delovanje in prizadevanje je že leta 1961 prejela papeško odlikovanje *Pro Ecclesia et Pontifice*.

Prof. Laura Abram se je po drugi svetovni vojni tudi politično udeleževala v strankah, ki so zagovarjale samostojno slovensko politično nastopanje (najprej Slovenske demokratske zveze, nato pa še Slovenske skupnosti). Tako je bila že od leta 1949 naprej kandidatka na slovenskih listah na upravnih in parlamentarnih volitvah. Leta 1993 je bila kot kandidatka Slovenske skupnosti v okviru Zavezništva za Trst izvoljena v osrednji mestni tržaški rajonski svet. Sicer je slovensko stranko zastopala tudi v nekdanji Krajevni zdravstveni enoti ter je bila dejavna v strankinih komisijah.

S prof. Lauro Abram je odšla ena tistih osebnosti, ki so odločilno pripomogle k rojstvu in razmahu slovenskega šolstva v Italiji, brez njenega doprinosa pa bi tudi marsikatera druga pobuda bila siromašnejša oz. je sploh ne bi bilo.

Prof. Laura Abram

ZADNJE SLOVO OD RUDIJA BOGATCA

J.M.

Duhovnik tržaške škofije g. Rudi Bogatec je nenadoma v poznih popoldanskih urah 4. maja 2001 umrl na pragu katinarske bolnišnice. Ta žalostna vest je pretresla vse tržaško občestvo, še posebej sorodnike, župljane in prijatelje.

Župnik g. Rudi Bogatec bi 25. junija dopolnil 76 let, ker se je rodil leta 1925 v Sv. Križu pri Trstu. Njegov oče je bil železničar, zato so ga fašistične oblasti z družino preselile v Ligurijo, v Sotorno pri Savoni. Rudi je obiskoval osnovno šolo in vstopil v semenišče v Savoni, kjer je bil le eno leto, nato je s pomočjo tedanjega svetokriškega župnika Andreja Furlana šel v goriško semenišče. Tu je ostal dve leti, nakar je takratni tržaški škof A. Santin vse svoje semeniščnike premestil v koprsko semenišče. Tu je prebil še pet let in okusil marsikatero bridko uro s strani nestrpnih predstojnikov do slovenskega jezika. Leta 1944 je družino doletela huda nesreča. Na domu v Liguriji so za posledicami hude eksplozije umrli oče in štiri sestre; rešili sta se mati in sestra Viktorija, ki sta bili na obisku pri Rudiju v Gorici. Mašniško posvečenje je prejel 4. julija 1948 v Trstu. Nato je služboval kot kaplan v Bertokih, na Plavju in Rojanu, kot župnijski upravitelj pa na Kontovelu, kjer je tudi postal župnik in vodil župnijo 33 let, nato je na škofovo prošnjo odšel za sedem let za župnika v Dolino, od koder je prišel za župnika na Prosek leta 1991 do svoje srmti. Opravljal je več služb v okviru openskega dekanata in v tržaški škofiji. Sodeloval je s prispevki in članki v Novem glasu, Našem vestniku in Koledarjih GMD.

Slovo od pokojnega župnika je bilo v petek, 11. maja, v proseški cerkvi, ki ga je vodil g. Jože Špeh. V častni straži so stali skavti in skavtinje ter domače žene v noši, pred cerkvijo je spremljala spreved proseška godba na pihala, med pogrebnim obredom so bile tudi pesmi in recitacije osnovnošolskih otrok. Nato so pokojnika odpeljali v Sv. Križ, kjer so ga ob začetku vasi sprejeli številni duhovniki, cerkveni pevski zbor in verniki. Somaševanje 30 duhovnikov je vodil škof Evgen Ravignani. Lepo je škof v pridigi označil duhovnikovo pot in zvestobo evangeliju. Prebrali so tudi oporoko pokojnega duhovnika, ki je med drugim zapisal:

"Vsak duhovnik se daruje Bogu v blagor duš. Ne zadostuje, da pokliče Bog dotično osebo v svojo službo, niti ne, da se ta oseba odzove božjemu

klicu: potrebno je tudi sodelovanje župljanov pri zveličanju duš. Mislim, da je tako sodelovanje pri nas pomanjkljivo! Vsi so prezaposleni z materialnimi zadevami. Jih ne briga tisto, kar naredi človeka in kristjana obenem. Zato ni otrok, ni krščanskega življenja ne duhovnih poklicev. Narodno in versko izumiramo. Čas bi bil, da bi se vsi zavedali svoje odgovornosti pred Bogom in ljudmi. Rotim vas, da bi se držali duhovnika in požrtvovalno pomagali z nasveti in delom. Župnija je živo telo, ki mora rasti v medsebojnem sodelovanju in ljubezni. Ne bo zalegel zaščitni zakon, če sami skrbimo za svoje izginotje. Če se pa boste trudili, kakor želim in upam, po svojih močeh in zmožnostih, ki jih ni malo, boste kaj kmalu opazili, da bo naše okolje postalo bolj človeško in krščansko. Bog ne potrebuje denarja, ampak se poslužuje ljudi, ki se čutijo odgovorne za širjenje božjega kraljestva. Naša bodočnost so otroci, zato se ne bojte imeti več otrok. Vzgajajte jih v krščanskem duhu, v nedolžnosti z zgledom in besedo, da bodo postali svobodni Slovenci in ponos župnije. Tudi zdaj vas spremljata moj blagoslov in moja molitev. Prosim vas, da bi mi odpustili vse nedostatke in pogrške, ki jih ni manjkalo, in da bi Boga prosili odpuščanje za moje grehe. Čutil sem svojo odgovornost, skušal opraviti svoje duhovniške dolžnosti: marsikaj je bilo pomanjkljivo. Molite zame tudi po pogrebu. Usoda župnije je v vaših rokah, zato ste zanjo odgovorni. Pogostoma premajate sv. obhajilo, pri katerem boste črpali moč za pričevanje med neverniki. Naj vaš trud za božje kraljestvo obrodi stoteren sad."

Po končanem bogoslužju v cerkvi so pokojnega župnika Rudija odnesli na bližnje pokopališče, kjer so ga pokopali v družinski grobnici. Za slovo mu je zapel tudi domači pevski zbor.

Ob svoji zlati maši je župnik Rudi Bogatec dejal v intervjuju z g. Zvonetom Štrubljem za radijsko oddajo Vera in naš čas: "Moja sreča je ravno v tem, da sem duhovnik. Če ne bi bil duhovnik, ne vem, kaj bi bilo z menoj... Vera brez srčne dobrote je mrzla stvar: če je tudi nekaj človeškega, dobrega, potem se iz tega tudi nekaj lepega, dobrega in koristnega rodi".

To je preprosto in koristno življenjsko vodilo pokojnega duhovnika.

Župnik g. Rudi Bogatec

MSGR. VINKO KOBAL

J.M.*Msgr. Vinko Kobal*

V torek, 29. maja 2001 je po hudi bolezni v župnišču v Godoviču umrl zlatomašnik msgr. Vinko Kobal. Rodil se je v Vrhpolju pri Vipavi, 19. januarja 1928 v družini s sedmimi otroki. Osnovno šolo je obiskoval v domači vasi, malo semenišče v Gorici, gimnazijo pa v Castellero pri Vidmu in spet v Gorici, bogoslovje pa je zaključil v Ljubljani in bil 29. junija 1951 posvečen v duhovnika. Kot bogoslovec je bil dvakrat zaprt, najprej šest in nato štiri mesece. Kot mlad duhovnik je bil večkrat zasliševan in krivično kaznovan od takratnih političnih oblasti. Njegovo prvo službeno mesto je bil Ročinj, kjer je ostal 18 let, nato Deskle in Plave. Posebno mu je bila pri srcu pastorala mladih, katerim je res posvetil vse svoje duhovne in telesne moči. Leta 1960 je začel delovati med mladimi v Novi Gorici, ki so se kmalu

začeli zbirati v Kapeli na Kostanjevici. Za mladino je začel z nekaterimi bližnjimi duhovniki izdajati list *Veslajmo*. Naselil se je v novi župniji Kristusa Odrešenika v Novi Gorici, odkoder je leta 1985 začel upravljati tudi župnijo Godovič. Pogrebne svečanosti so se začele v Godoviču, 31. maja popoldne, kjer se je zbralo več kot 2000 ljudi. Somaševanje 120 duhovnikov je vodil koprski škof Metod Pirih. V homiliji je škof Pirih ob besedah Svetega pisma podal lik pokojnega duhovnika in se mu zahvalil za vse njegovo delo za mladino in Cerkev na Slovenskem. Med drugim je dejal:

"Želel bi obuditi tri spomine. Prvi spomin je spomin trpljenja. Ta spomin je ves zajet v presveti evharistiji, kjer vedno obhajamo trpljenje, smrt in vstajenje Božjega Sina. Jezus pravi: 'Vi ste tisti, ki ste vztrajali z menoj v mojih preizkušnjah' (Lk 22, 28). Gospod Vinko je vztrajal z Gospodom v trpljenju, ki se je na poseben način začelo z boleznijo lansko leto, se stopnjevalo v letošnjem velikem tednu in potem nadaljevalo do smrti v torek, 29. maja, ob 3. popoldne. Tudi v trpljenju je hotel biti z nami in mi z njim, da bi prenašali bremena drug drugega in da bi nam vlival upanje v naše poslanstvo. Že v svoji domači družini v Vrhpolju je ob očetu in materi ter ob šestih bratih in sestrah podedoval bogato duhovno dediščino. Drug ob drugem so se brusili, vzgajali pa tudi marsikaj potrpe-

li. Potrpeti je bilo treba v gimnaziji v Gorici in Vidmu, saj je v času druge svetovne vojne mnogim manjkalo celo hrane. Potrpeti je bilo treba v bogoslovju v Ljubljani, ko je udba kar naprej uprizarjala različne procese zdaj proti temu zdaj proti onemu. Vinko je moral pretrpeti še kot bogoslovec 10 mesecev zapora in zlasti prva leta duhovniškega dela in življenja je bil večkrat zasliševan in kaznovan od takratnih političnih oblasti.

Drugi je spomin smrti in vstajenja. O spominu smrti nam je spregovoril Jezus v evangeliju: 'Zemlja se je stresla in skale so se razpočile. Grobovi so se odprli in veliko teles svetih, ki so umrli, je vstalo' (Mt 27, 51-52b). Jezus tu že govori o premagani smrti in o vstajenju. Gospod Vinko je zadnje mesece in tedne čutil, kako mu pojema življenje in začasnost človeškega bivanja. Čeprav je tako občudoval gore: Črno Prst, Krn in druge ter lepoto narave, je spoznal, da je vse, kar je na zemlji, minljivo in končno. In ta misel na smrt ga ni napolnjevala z žalostjo, ampak mu je odpirala pogled k novim razsežnostim in novim obzorjem. S smrtjo se njegovo življenje ni končalo. Vrnil se je k svojemu Stvarniku, k Bogu svojega veselja in svoje mladosti, k Očetu, Sinu in Svetemu Duhu.

Jezus Kristus, ki ga je obdaril z duhovništvom, ga je na zlato mašo poklical k sebi, da bo deležen blaženega vstajenja in večnega življenja.

Tretji je spomin na Cerkev. Pri g. Vinkotu se spomin trpljenja, smrti in vstajenja izlije v spomin Cerkve. Močno se je razveselil II. vatikanskega cerkvenega zbora. Še preden so bili koncilski dokumenti prevedeni, je segel po njih. Sad študija Konstitucije o svetem bogoslužju, dogmatične konstitucije o Cerkvi in pastoralne konstitucije 'Veselje in upanje' ter mnogih pogovorov, poizkusov in preverjanj različnih gibanj (Marijino delo, Marijina legija, Comunion e liberazione) je njegovo gibanje Pot. In prav gibanje Pot je pomagalo s svojo zasnovo in duhovnostjo na tisoče mladim iz vse Slovenije pri vzgoji krščanske osebnosti ter pri iskanju svojega mesta v Cerkvi in v naši družbi. Jezus pravi: 'Kdor pride k meni, ga nikoli ne bom zavrgel. Volja tistega, ki me je poslal, je, da ne izgubim nobenega od teh, ki si mi jih dal, marveč jih obudim poslednji dan' (Jn 6, 37. 39).

S sporočilom teh Jezusovih besed verujemo, da si g. Vinko prizadeva za seboj pritegniti v nebesa na tisoče mladih, ki mu jih je Jezus zaupal, katerim se je razdal, jim posvečal svojo ljubezen in toliko skrbi. Zato si lahko mislite, da želi biti še naprej prisoten v Stržišču in na vseh krajih, kjer je opravljal svojo duhovniško službo in poslanstvo za mlade.

Dragi Vinko, hvala Ti za vse, kar si naredil za slovensko mladino in za našo škofijo. "

Po tem bogoslužju v Godoviču, so pokojnega duhovnika Vinka odpeljali v Stržišče in ga ob cerkvi položili k večnemu počitku, kot je tudi sam želel.

ZBOGOM, MSGR. KAZIMIR HUMAR!

J.M.-A.B.-JUP

Prav v času praznovanja tisočletnice Gorice je tiho odšel od nas velik predstavnik slovenskega javnega in verskega življenja v Gorici. Vest o nepričakovani smrti msgr. dr. Kazimirja Humarja je žalostno odjeknila v nedeljo 3. junija 2001, v popoldanskih urah.

Msgr. dr. Kazimir Humar se je rodil v Vrtojbi 28. februarja 1915. Po gimnaziji v goriškem malem semenišču se je podal na študij teologije v Rim, kjer je študiral in diplomiral na Gregorijanski papeški univerzi. L. 1940 ga je v Gorici nadškof Karel Margotti posvetil v duhovnika. Služboval je najprej kot kaplan v Komnu, župni upravitelj v Opatjem selu, nato v goriški stolnici kot stolni vikar za slovenske vernike. Tu je kasneje postal tudi stolni kanonik, še prej pa je bil imenovan za papeškega prelata. Dr. Humar je vsa dolga leta opravljal slovensko mašo v stolnici, najprej ob 6., potem ob 7. uri, pri kateri so s petjem sodelovale slovenske pevke goriške Marijine družbe. To versko organizacijo je vodil dolga desetletja, in sicer po msgr. dr. Močniku, ki je v tej službi nasledil msgr. Mirka Brumata. Marsikdaj pa je pokojni opravljal še druge dušnopastirske službe, ko je nadomeščal župnike v župnijah, kot so Podgora, Števerjan, Jamlje in še kje druge na območju goriške nadškofije.

Delovanje dr. Humarja je bilo gotovo mnogostransko. Omenili smo glavne etape njegove duhovniške poti. Še vedno v tem okviru pa lahko zajamemo delo pri ženski Marijini družbi, ki jo je vodil vse do zadnjih let.

Ves ta čas je tudi izdajal oziroma urejeval list *Vijolica*, mesečno glasilo Marijine družbe. V delovanju pri katoliških organizacijah naj tu omenimo še njegovo duhovno vodstvo slovenskih goriških skavtov in skavtinj, ko je z navdušenjem vodil kot Sivi medved to mladinsko gibanje zlasti v prvih letih obstoja.

ŠOLNIK IN VZGOJITELJ

Kazimir Humar je precejšnji del svojega delovanja posvetil slovenski šoli na Goriškem. Že kmalu je začel s poukom (od nižje srednje šole dalje) na višjih srednjih šolah, kjer je bil na učiteljišču dolgo let profesor slovenščine. Tu je kasneje prevzel pouk verouka in prav s tem predmetom je leta 1980 zaključil svoj šolniški poklic. Bil je tudi več let podravnatelj učiteljišča Simon Gregorčič.

Napisal je tudi več učbenikov oziroma knjig tako z verskega kot literarnega področja, kot npr. *Pregled slovenske mladinske književnosti*. Prav gotovo se ga vsi njegovi nekdanji dijaki s hvaležnostjo spominjajo še danes.

ČASNIKAR IN KULTURNI DELAVEC

Če na kratko izpostavimo Humarjevo delo na javnem področju, lahko tu predvsem beležimo njegovo kulturno-prosvetno in časnikarsko poslanstvo. V prosvetni dejavnosti se je dr. Humar udeleževal že kmalu v prvem povojnem času, ko je v Gorici nastalo Slovensko katoliško prosvetno društvo (SKPD). Bil je skoraj vedno član odbora društva oziroma njegov duhovni asistent. Tu je veliko pripomogel k razvoju prosvetnega dela na Goriškem. S pokojnim prof. Mirkom Filejem je bil tudi med tistimi, ki so navezali kulturne stike s koroškimi Slovenci. Bil je med glavnimi pobudniki ustanovitve Zveze slovenske katoliške prosvete, ko je bil za prvega predsednika izvoljen prof. Mirko Filej. Po njegovi prerani smrti pa je on prevzel predsedstvo Zveze in jo dolgo let uspešno vodil.

Zelo bogato je bilo časnikarsko delo dr. Kazimirja Humarja. To se je začelo hitro po vojni, pri Slovenskem Primorcu, nato pri Katoliškem glasu, kjer je bil dolga desetletja dejanski glavni urednik. Sam je vedno pisal važne in načelne uvodnike, pa še druge članke verske ali kulturne vsebine.

Še in še bi lahko pisali o bogatem delovanju pokojnega monsinjorja Humarja. Ob njegovem odhodu na binkoštno nedeljo pa mu še enkrat izrazimo vso svojo hvaležnost za vse, kar je med nami naredil dobrega.

Žalna seja za pokojnim dr. K. Humarjem je bila 5. junija v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Pokojnega so se spomnili predstavniki prosvetnih in kulturnih ustanov na Goriškem, predstavniki s Tržaškega, s pismom pa veleposlanik Republike Slovenije pri Svetem sedežu dr. Karel Bonutti. Občuteni glasbeni utrinki so okvirili vso svečanost.

Naslednji dan je bila pogrebna sv. maša v goriški stolnici. Daroval jo je goriški nadškof Dino de Antoni ob somaševanju upokojenega nadškofa

Msgr. Kazimir Humar

A.V. Bommarca ter več sto slovenskih in italijanskih duhovnikov. Somaševanje je bilo v slovenskem in latinskem jeziku, med mašo so prepevali slovenski pevci goriške nadškofije.

"Pokojnega msgr. Kazimirja Humarja se bomo spomnili kot duhovnika, ki je imel rad svoje ljudstvo!" je med nagovorom dejal goriški nadškof, ki je tudi citiral misel sv. Pavla, da upanje nikdar ne osramoti. Poudaril je tudi veliko delavnost pokojnika in njegov upor vsakemu terorju, najprej fašističnemu in nato komunističnemu. Msgr. Dino De Antoni je tudi izpostavil dejstvo, da je bil msgr. Humar med ustanovitelji Katoliškega glasa.

"Pokojnik je bil velik duhovnik, saj je vse življenje ostal za kaplana v goriški stolnici, kjer je bil tudi človek spovednice!" je vzkliknil msgr. De Antoni, ki je v svoji homiliji naštel vrsto dejavnosti pokojnika in tudi povedal, zakaj se nas je toliko zbralo pri njegovi pogrebni maši: "Tu smo se zbrali pred oltarjem, da zanj molimo!"

Ko se je goriški nadškof spomnil zadnjih let življenja pokojnega msgr. Kazimirja Humarja, se je spomnil predvsem skupnosti duhovnikov v Semeniški ulici, kjer je živel pokojnik zadnje čase. Msgr. Dino De Antoni je pohvalil to skupnost, "saj si duhovniki v njej bratsko vse delijo, od skupnih obedov do vsakodnevnega življenja". Nadaljeval je s presenetljivo in prodorno mislijo: "Vsak človek ima potrebo po sočloveku, ko živi, a še veliko bolj ga potrebuje, ko umira. Tudi Jezus je hotel imeti prijatelje v trenutkih, ko je umiral. To je človeško. In tudi zato naj naša poslednja misel nanj postane molitev zanj. Hvaležni mu moramo biti za vse dobro, ki ga je storil, in obenem tudi moliti zanj, ki je dosegel večnost."

Ob koncu maše se je goriškega duhovnika spomnil tudi škofov vikar za Slovence msgr. Oskar Simčič, ki je izpostavil pokojnikovo veliko navezanost na goriške ljudi: "Najbolj ga bomo pogrešali na naših prireditvah, v mestu, povsod tam, kjer smo ga srečevali in je bilo lepo ter veselo z njim!" V imenu župnije Števerjan se je od pokojnika poslovila ga. Jerica Humar, ki je v kratkem posegu izpostavila vse dobro, ki ga je pokojnik storil, ko je bil v Števerjanu za župnijskega upravitelja.

Polna goriška stolnica je bila najlepše slovo od pokojnega msgr. Humarja, ki ga bomo zaradi njegove trezne besede, vedrine in odločnih nasvetov, kratkih, a jasnih in zgovornih zapisov pogrešali.

Posmrtno ostanke msgr. K. Humarja so 8. junija prepeljali v Vrtojbo, kjer so ga na vrtojbenskem pokopališču pokopali.

Najprej je bilo v župnijski cerkvi Srca Jezusovega poslovitveno bogoslužje s sv. mašo, ki jo je vodil koprski škof. msgr. Metod Pirih s somaševanjem okrog 30 duhovnikov. Somaševanje je spremljalo petje

domačega mešanega cerkvenega pevskega zbora. Škof Pirih je v homiliji orisal življenje in delo pokojnega duhovnika in poudaril praznino, ki je nastala zdaj med slovenskimi duhovniki in verniki na Goriškem.

Spoštovanje pokojniku so tik po maši izrazili še nekateri drugi govorniki: Mima Vižin v imenu Vrtojencev, kot duhovnik in vrtojbenski rojak je spregovoril tudi msgr. Podbersič, nečakinja Tanja Nemeč se je poslovila v imenu sorodnikov, kot vrtojbenski župnik pa Anton Glešičič.

Sledil je pretresljiv liturgični spev *V nebesa naj te nesejo angeli*, ki so ga zapeli prisotni duhovniki, po kropitvi in kajenju krste pa se je nato pričel pogrebni sprevod na bližnje pokopališče. Sprevod je spremljalo zvonjenje mogočnih vrtojbenskih zvonov, po običajnih molitvah, ki jih je vodil škof Metod Pirih, pa je še enkrat zazvenela zborovska pesem (Slomškova *Glejte že sonce zahaja*). Msgr. dr. Kazimir Humar v skladu s svojo poslednjo željo čaka vstajenja na pokopališču v rojstni vasi, kjer so pokopani še nekateri drugi znani duhovniki, tako npr. mučenec Izidor Zavadlav, dolgoletni priljubljeni župnik Bernardin Godnič ter prezgodaj umrli požrtvovalni dr. Alojzij Vetrlih.

Dr. Drago Štoka je v svojem spominskem zapisu pomenljivo in iskreno zatrdil: "Dr. Kazimirju Humarju moramo biti zamejski Slovenci hvaležni za vse, kar je v medvojnih in povojnih letih napravil za naš narod na verskem, kulturnem in narodnoobrambnem področju. Ni lahko v nekaj besedah opisati vse, kar je storil za našo skupnost, lahko pa trdimo, da je umrl velik Slovenec, ki bo ostal vedno v hvaležnem spominu ne samo na Goriškem, ampak tudi na Tržaškem in po vsem našem zamejskem prostoru.

Bili so težki tisti časi obsedenega enoumja tudi pri nas in vsa čast gre ljudem, kot je bil dr. Humar, ki so znali v mračnih dneh nositi baklo svobode, demokracije in krščanskih vrednot tudi v naši skupnosti.

Nikdar ni omahnil v svojih globokih načelih, nikdar ni klonil, ne pred fašističnim zatiranjem prej, nato pa niti ne pred vabljenimi sirenamimi novih časov.

Ohranil ga bom za vedno v spoštljivem spominu prav zaradi njegove neomajne predanosti demokratičnim vrednotam, krščanskim pristnim nazorom ter globoki ljubezni do svoje domače grude, do svoje domovine, do svojega slovenskega naroda."

ŠOLNIK MARCEL PETKOVŠEK

Ivan Žerjal

Marcel Petkovšek

Marcel Petkovšek ne spada med t.i. "znane" slovenske osebnosti v Italiji, pa je vendar vseeno dal pomemben doprinos k razvoju naše skupnosti po drugi svetovni vojni. Umrl je 7. julija 2001 v tržaški bolnišnici. Rojen je bil v Trstu 15. marca 1921, izšolal se je za učitelja in bil med tistimi, ki so v povojnem času obnavljali slovensko šolstvo v zamejstvu. Poučeval je v različnih krajih na Tržaškem in bil povsod cenjen kot dober in vesten učitelj ter je bil, skupaj z ženo Justino, prav tako učiteljico, gonilna sila šolskih prireditev. V Podlonjerju, kjer je živel, pa je bil dejavno vključen v versko in kulturno dogajanje tamkajšnjih Slovencev. V podlonjerski cerkvi je pogosto bral berila pri maši.

Poleg službovanja na šoli pa si je Marcel Petkovšek vzel čas tudi za delo na socialnem področju. Se posebej je bil znan kot dejaven član Slovenske Vincencijeve konference, kjer je vrsto let opravljal tajniško delo. Ne samo, da se je redno udeleževal številnih sestankov, vsestransko je pomagal pri pripravljanju vsakoletnih otroških kolonij in skrbel za informiranje o teh pobudah. Dejaven je bil tudi v Klubu prijateljstva. Večkrat je za zamejski tisk (zlasti za *Novi glas*) napisal poročila o izletih Kluba prijateljstva in Novega glasa. Znal je biti izredno radodaren: ni se branil materialno pomagati ljudem, ki so ga za to prosili, znal pa je pomagati tudi z dobro besedo. Veljal je tudi zelo umirjeno in uravnovešeno osebo. To tudi takrat, ko sta ga zadeli hudi življenjski preizkušnji, in sicer smrt ljubljene žene Justine in drugorojenca Andreja. Ponosen pa je bil ob umetniških dosežkih prvorojenca dr. Iva Petkovška, sicer zobozdravnika v Ronkah, znanega zlasti kot slikarja.

Marcel si je želel, da bi vsaj toliko časa živel, da bi vstopil v tretje tisočletje. Bog ga je uslišal. Tudi hujših starostnih nadlog ni imel. Vsak dan je mladostniško pogumno korakal po mestu, slok in raven kot sveča. Pa je minulega marca že prekoračil osemdeseto leto. Zaradi njegovih lepih osebnih lastnosti ga bomo ohranili v prijateljskem spominu.

ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE IN NJENE ČLANICE

Damjan Paulin

TISOČLETNICA GORICE

Leto 2001 je na Goriškem potekalo v znamenju prireditev in proslav ob 1000 - letnici prve pisne omembe Gorice in Solkana. V počastitev te pomembne obletnice se je aktivno vključila tudi Zveza slovenske katoliške prosvete in priredila več kakovostnih in odmevnih pobud, ki so osvetlile vlogo in doprinos slovenskega življa na Goriškem v 1000 letni zgodovini.

Prva pobuda je stekla že ob koncu leta 2000, ko je Zveza v sodelovanju z Združenjem cerkvenih pevskih zborov iz Gorice razpisala natečaj za dela na goriško tematiko za mladinske in odrasle zборе. Komisija, ki so jo sestavljali Pavle Merkuš, Štefan Mauri in Hilarj Lavrenčič, je ocenila vseh 26 del, s katerimi so se razni glasbeniki prijavili na natečaj. Najvišjo oceno sta prejela Stanko Jericijo in Patrik Quaggiato. Nagrajena in priporočena dela so izšla v posebni zbirki pod naslovom Gorica, glej. Zbirko je v Kulturnem centru Lojze Bratuž predstavil Štefan Mauri. Priporočeno Jericijevo skladbo pa je ob tej priliki zapela skupina Musicum pod vodstvom Davida Bandellija.

*Gorica glej - zgodovinsko scenska uprizoritev ob
1000-letnici Gorice*

V trajen spomin na 1000-letnico Gorice je Zveza, v sodelovanju s Slovenskim zamejskim numizmatičnim društvom J. Valvasor, izdala medaljo, ki jo je oblikoval priznani umetnik Pavel Medvešček. Predstavitve medalje se je vršila 10. maja v prostorih Pokrajinskega muzeja

na goriškem gradu. Ob tej priliki je zgodovinar dr. Peter Štih, avtor knjige *Villa quae Slavorum lingua vocatur Goriza* predstavil darilno listino cesarja Otona III. izpred 1000 let in poudaril, da besedilo "Sclavorum lingua", ki se v listini omenja, potrjuje, da je bil jezik ljudi, ki so takrat živeli v goriškem območju slovanski. O medalji je spregovoril dr. Šaša Quinzi, dr. Andrej Štekar pa je prikazal cesarjevo listino v multivizualni tehniki.

Za celovit prikaz vloge slovenske narodnostne skupnosti na Goriškem v tisočletni zgodovini je poskrbel Janez Povše, ki je Zvezi predstavil besedilo za scensko postavitvev. Zgodovinsko - scenska uprizoritev je potekala pod naslovom *Gorica*, glej. Slovesna osrednja prireditev je bila 1. junija v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici. Delo so ponovili 4. junija 2001 v isti dvorani. Pri postavitvi so sodelovali pevci zborov Akord iz Podgore, F. B. Sedej iz Števerjana, Hrast iz Doberdoba, Lojze Bratuž, Mirko Filej in Musicum iz Gorice, Podgora, Rupa-Peč, Štandrež, Štmaver in instrumentalni solisti. Osrednjo vlogo je odigrala mlada gibalno plesna skupina, ki je z gibi teles prepričljivo oblikovala zgodovinske trenutke, ki so jih podali gledališki igralci Livij Bogatec, Bogdana Bratuž, Minu Kjuder in Anton Petje. Zbore je vodil David Bandelli, za glasbene vložke in za instrumentalni ansambel je skrbel Hilarij Lavrenčič, koreografija je bila delo Janeza Mejača, režijo pa je prevzel Adrijan Rustja.

Priložnostna medalja ob 1000-letnici

Zveza je podprla izdajo publikacije *Jeremitišče - Štandreški zaselek skozi srednji vek do danes*, ki je tudi izšla ob 1000-letnici Gorice. Prispevki Verene Koršič Zorn, Marka Vuka, Damjana Paulina, Vande Srebotnjak Pavletič in Lorenza Galluzza de Fin prikazujejo večletno zgodovino kraja z bogato kulturno dediščino, iz katere je zrasla živa skupnost, ki je neločljivo vezana na ta slovenski kraj, ki ga goriška občina hoče uničiti.

Velik šotor na goriškem gradu je bil 19. junija prizorišče koncerta znanega slovenskega kantavtorja Vlada Kreslina in Beltinške bande, ki je privabil veliko navdušenih poslušalcev, predvsem mladih. Ozadje odra je lepo krasil velik lepak, ki sta ga ob 1000-letnici Gorice izdali krovni organizaciji SSO in SKGZ. Koncert so organizirale vse goriške slovenske kulturne, športne in vzgojne organizacije, pod pokroviteljstvom goriške občine in slovenske konzulte.

Tudi Cecilijanka 2001 je posvečena 1000-letnici Gorice.

Prireditve Zveze slovenske katoliške prosvete ob goriškem jubileju so prispevale, da je prišlo do objektivnega prikaza tisočletne goriške zgodovine in vloge Slovencev. Goriška občina je vse to zamolčala in obšla.

ZBOROVSKA DEJAVNOST

Triinštirideseta revija pevskih zborov Cecilijanka, ki je bila 17. in 18. novembra 2000 v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici, priča o bogati zborovski tradiciji ZSKP in včlanjenih zborov. Revija združuje goriške zборе in zборе iz videmske in tržaške pokrajine ter Slovenije in Koroške. Vedno sodeluje tudi italijanski zbor kot predstavnik italijanskega zboyrovskega združenja USCI.

Zveza je tudi soorganizator Primorske poje, ki se je v letu 2001 odvijala v 19 koncertih v raznih krajih Primorske, od Trbiža do Boljunca in od Trente do Izole. ZSKP je v okviru Primorske poje v aprilu organizirala koncerta v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici in v župnijski cerkvi sv. Andreja v Štandrežu ter sodelovala pri organizaciji koncerta na Trbižu. Primorske poje so se udeležili številni včlanjeni zbori.

GLEDALIŠKA DEJAVNOST

Včlanjena društva Štandrež, F.B. Sedej iz Števerjana in Oder 90 iz Gorice so v letu 2001 postavila na oder štiri premierne uprizoritve.

V januarju in februarju je potekal v organizaciji ZSKP in Kulturnega centra Lojze Bratuž niz veseloiger ljubiteljskih odrov pod naslovom Iskriveri smeh na ustih vseh. Na odru Kulturnega centra Lojze Bratuž so se zvrstile štiri veseloigre. Gledališki oder iz Kanala je uprizoril Moderndorferjevo Mama je umrla dvakrat, Oder 90 Camolettijevo Strogo zaupno in štandreški dramski odsek Weiglovega Namišljenega zdravnika in Povšetovo Politika tudi prav pride.

V februarju je bilo v Kulturnem centru Lojze Bratuž nagrajevanje natečaja Mladi oder, ki ga razpisujeta Zveza slovenske katoliške prosvete in Slovenska prosveta iz Trsta. Priznanja so dobile otroške skupine iz Deberdoba, Gorice, Štandreža, Števerjana in Štmavra, mladinska skupina društva Rupa-Peč ter dramske družine Oder 90, F.B. Sedej in Štandrež.

V mesecu marcu je ZSKP priredila tečaj za gledališke dejavnosti, ki ga je vodil Marjan Bevk.

RAZNA SODELOVANJA

ZSKP goji zelo plodna sodelovanja drugimi kulturnimi ustanovami na Goriškem, z Zvezo slovenskih kulturnih društev, s Slovensko prosveto in Zvezo cerkvenih pevskih zborov iz Trsta, s Skladom za kulturne dejavnosti, z Zvezo kulturnih društev iz Nove Gorice in s Krščansko kulturno zvezo iz Celovca. Na Goriškem je ZSKP uresničila več pobud skupno z Združenjem cerkvenih pevskih zborov in s Kulturnim centrom Lojze Bratuž. Z Zvezo slovenskih kulturnih društev in drugimi je priredila skupno proslavo Dneva slovenske kulture in Primorsko poje. Z novogoriško Zvezo kulturnih društev pa je bilo sodelovanje zelo pozitivno na zborovskem in gledališkem področju. Primorski kulturni dnevi na Koroškem so potekali pod pokroviteljstvom ZSKP, Slovenske prosvete in Krščanske kulturne zveze. V tem okviru je na Koroškem od 14. do 21. oktobra nastopilo več goriških kulturnih skupin. V Selah so gostili štandreške igralce, v Borovljah je svoja dela razstavljal Robert Faganel, v Globasnici pa so se predstavili števerjanski pevci in igralci.

SLOVENSKO KULTURNO REKREATIVNO DRUŠTVO JADRO

Društvo, ki deluje na Laškem, ima svoj sedež v Romjanu in je aktivno na kulturnem, šolskem, organizacijskem in rekreacijskem področju.

V začetku januarja je društvo Jadro pripravilo božični koncert v cerkvi v Romjanu, kjer je nastopil mešani zbor iz Podgore. V župnijski dvorani v Romjanu pa je priredilo proslavo Dneva slovenske kulture, pri

Ženski zbor Jadro pri spomeniku v Bazovici

kateri so sodelovali otroci slovenske osnovne šole iz Romjana in lutkovna skupina Zapik iz Ljubljane. Priložnostni govor je imela prof. Majda Artač Sturman.

Društvo Jadro je sodelovalo tudi pri organizaciji 1. Srečanja slovenskih osnovnih šol v zamejstvu, ki je bilo v občinskem gledališču v Trziču,

pod geslom Sonce bodočnosti smo mi, otroci. Sodelovali so: Slovenska osnovna šola iz Romjana, Dvojezična osnovna šola iz Špetra in osnovna šola iz Trebč.

15. junija je društvo priredilo v občinski dvorani v Ronkah zaključni nastop gojencev Glasbene matice.

V pripravo na novo šolsko leto je društvo Jadro organiziralo tečaje slovenskega jezika za jezikovno izpopolnjevanje osnovnošolske mladine in sodelovalo pri poletnem središču za študirajočo mladino.

Društvo je pripravilo tudi druge tečaje. Dobro je bil obiskan tečaj slovenščine za odrasle. V okviru društva deluje že vrsto let klekljarska skupina, ki je pripravila razstave izdelkov v sklopu občinskih prireditiv. Prireja vsakoletno svetoivansko kresovanje in Martinovanje v Ronkah. Tudi sv. Miklavža radi pričakajo in otroci poskrbijo za lep sprejem.

Društvo plodno sodeluje z občinsko upravo in je odločilno pripomoglo, da se je občina Ronke pozitivno izrekla o zakonu 482/99 glede jezikovnih manjšin v Italiji.

SKPD HRAST IZ DOBERDOBA

Največ energij posveča društvo zborovski dejavnosti, ki se bogato obrestuje. Že nekaj let nastopa mešani pevski zbor Hrast na tekmovanju Naša pesem v Mariboru in vedno dosega najvišje ocene. V minuli sezoni se je udeležil tega tekmovanja, ki je bilo 24. in 25. marca in je zbral 90 točk, kar pomeni zlato priznanje. Zbor Hrast se je odlično uvrstil tudi na mednarodnem zborovskem tekmovanju C. A. Seghizzi, ki ga že vrsto let organizirajo v Gorici. Zbor je pod vodstvom Hilarija Lavrenčiča nastopil v treh kategorijah in se visoko uvrstil in uveljavil kot najboljši sodelujoči zbor iz Italije.

MePZ Hrast iz Doberdoba med nastopom na tekmovanju C.A. Seghizzi v Kulturnem centru L. Bratuž

Doberdobski zbor je sodeloval na Primorski poje in zapel v Kulturnem domu v Hrvatinih.

18. marca je zbor priredil vajo - koncert v občinskem centru v Jamljah s skladateljema Stankom Jericijem in Danielejem Zanettovichem.

V mesecu maju je nastopil na dobrodelnem koncertu v Bazovici, kjer se je predstavil s programom iz slovenskega polifonskega in ljudskega repertoarja. Poseben poudarek je zbor namenil zamejskim skladateljem.

Tudi v juniju zbor ni miroval in se je kar nekajkrat predstavil. Najprej na proslavi 1000-letnice Gorice, nato še v Foljanu na pevskem srečanju, ki ga je organiziral tamkajšnji zbor. Kot prvonagrajeni zbor je 15. junija pel na nagradnem koncertu 7. radijskega tekmovanja posnetkov Primorska poje 2000 v Kulturnem domu v Gorici in prejel najvišjo oceno. 16. junija pa so se doberdobski pevci odpravili na gostovanje v kraj Quinto di Treviso, kjer so sodelovali na zborovski reviji.

Zbor Hrast je sodeloval na reviji pevskih zborov Cecilijanka v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici.

Doberdobsko društvo prireja vsako leto poletne pevske počitnice v koči sv. Jožefa v Žabnicah v decembru pa poskrbi za miklavževanje z nastopom najmlajših. Za igrico Miklavževanje 2000 so prejeli priznanje na natečaju Mladi oder.

PD RUPA- PEČ

Praznik fitalje v Rupi

V Rupi in na Peči so najbolj uspešni v zborovski dejavnosti, kjer redno vadi in nastopa mešani zbor pod vodstvom Zdravka Klanjščka. Poleg odraslih pevcev se rad predstavi tudi otroški zbor, ki ga vodi Tanja Kovic. Društvo prireja tudi razne kulturne večere in seveda že tradicionalni Praznik fitalje. V marcu je bilo srečanje z mladim goriškim pesnikom Davidom Bandellijem. Ob

tej priložnosti je spregovorila Erika Jazbar, program pa so popestrili domači otroški in mešani zbor ter skupina Chorus 97 iz Mirna.

Mešani pevski zbor Rupa-Peč je pel na reviji Primorska poje v Kulturnem domu v Vipavi, na Sovodenjski poje v Kulturnem domu v So-

vodnjah in se udeležil Cecilijanke. Otroški zbor je nastopil na Mali Cecilijanki in na raznih prireditvah doma in v gosteh.

Na dan vaškega zavetnika sv. Marka se je v Rupih začel Praznik fitalje. Prvi dan so program oblikovali otroški pevski zbori iz Rupe in Peči, z Vrha sv. Mihaela in s Plešivega. Zadnjo nedeljo v aprilu pa se je vršilo tekmovanje v pripravi najboljše fitalje. Za zborovsko kuliso sta poskrbela moški zbor iz Mirna in deklški zbor z Vrha sv. Mihaela. Prvomajsko slavje je uvedel štmaverski moški zbor. Drago Štoka je v slavnostnem govoru podal trenutno stanje slovenske manjšine v Italiji. Kulturni program je zaključil dramski odsek društva Štandrež s Povšetovo vedro igró Politika tudi prav pride.

V zadnjih letih se je društvo posvetilo tudi dramska dejavnosti. Mladi člani društva so pripravili igró za miklavževanje in organizirali Dan slovenske kulture.

Društvo prireja vsako leto večdnevni izlet. Lani so se podali v Rim.

PD ŠTANDREŽ

Društvo Štandrež je leto 2001 začelo s premiero komedije Namišljeni zdravnik, ki so jo člani dramskega odseka odigrali na domačem odru župnijske dvorane Anton Gregorčič 27. in 28. januarja. Veseloigro je režiral Emil Aberšek ob strokovnem sodelovanju Janeza Starine. Delo so v februarju ponovili v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici, v Biljah in v Kulturnem domu v Novi Gorici v okviru abonmajske sezone, ki jo razpisuje Zveza kulturnih društev Nova Gorica. V naslednjih mesecih so Namišljenega zdravnika uprizorili v Ajdovščini, Šempetru in Mavhinjah. Za poletne prireditve sta štandreška igralca Majda Zavadlav in Božidar Tabaj naštudirala veseloigro Tata vse ve, ki jo je režiral Janez Starina. V juniju sta se predstavila na Vrhu sv. Mihaela, v Štandrežu in v Jeremitišču.

V letu 2001 je štandreška dramska skupina nastopala tudi z veseligrámi Politika tudi prav pride, ki jo je napisal Janez Povše, Čudna bolezen, Selitev, Jaz sem Berto in Človek brez smeha. Prvo so odigrali v Gorici in na Prazniku fitalje v Rupih, Čudno bolezen pa v Gorici, Zavodu sv. Družine, Jeremitišču, Devinu, Nabrežini in Škrbini. S Selitvijo so zabavali publiko v Sedejem domu v Števerjanu.

S komedijama Selitev in Namišljeni zdravnik so junija nastopili na IV. Zamejskem festivalu amaterskih dramskih skupin v Mavhinjah. Za komedijo Namišljeni zdravnik so prejeli tri nagrade: za najboljšo glavno moško vlogo, za najboljšo stransko moško vlogo in za sceno.

Jaz sem Berto pa je bil na programu v Rakitni, v Štandrežu in v Selah na Primorskih kulturnih dnevih na Koroškem. Udeležence Pri-

Dramska skupina PD Štandrež med uprizoritvijo igrice Namišljeni zdravniki

morskih slovenističnih dnevov, ki so potekali v Kulturnem domu v Gorici na temo Humor v Primorski književnosti, je dramska skupina razvedrila s prizorom Človek brez smeha

Prosvetno društvo Štandrež je jeseni razpisalo abonma ljubiteljskih gledaliških skupin. Na odru župnijskega doma so se zvrstile tri predstave skupin iz Slovenije in dve domači uprizoritvi.

Štandreški mešani zbor je med božičnimi prazniki pel na Prazniku miru in prijateljstva v domači cerkvi in na božičnem koncertu v stolnici. Sodeloval je na Prešernovi proslavi v župnijski dvorani v Štandrežu, kjer so nastopili tudi štandreški osnovnošolski otroci, priložnostni govor pa je imel Šaša Quinzi. Dne 1. aprila je zbor pod vodstvom Tiziane Zavadlav sodeloval na reviji Primorska poje v Sežani. Junija je v Jeremitišču uvedel predstavitev knjige Jeremitišče - Štandreški zaselek skozi srednji vek do danes, ki jo je uredil Damjan Paulin in izdalo društvo. Zbor se je udeležil tudi Cecilijanke.

Društvo Štandrež je poskrbelo za tradicionalni Praznik špargljev s kulturnim in rekreacijskim programom, ki je bil v župnijskem parku, ob koncu maja in v začetku junija. V okviru pobude Spoznavajmo domače ustvarjalce, pa je postavilo razstavo domačega fotografa Valterja Nanuta.

GORIŠKA ZBORA LOJZE BRATUŽ IN MIRKO FILEJ

Zbora Lojze Bratuž in Mirko Filej imata svoj sedež v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Prvega vodi Bogdan Kralj, drugega pa Zdravko Klanjšček. Zbora imata pomembno vlogo za slovensko prisotnost in dejavnost v Gorici, čeprav dobršen del pevcev prihaja iz okoliških slovenskih vasi. Prisotna sta pri raznih pevskih pobudah v mestu, v prvi vrsti na Cecilijanki.

Mešani pevski zbor Lojze Bratuž je leto 2000 sklenil z božičnim koncertom v cerkvi v Bazovici, kjer sta nastopila tudi akademski pevski zbor Tone Tomsič iz Ljubljane in zbor Gallus Resonet iz Trsta. V me-

secu februarju 2001 je zbor pel v Kulturnem centru Lojze Bratuž v sklopu glasbene sezone pod naslovom Srečanja z glasbo, ki jo prireja Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel. Jesenske vaje pa je zbor izkoristil za pripravo koncerta ob 50. obletnici delovanja.

Moški pevski zbor Mirko Filej je ob božičnih praznikih nastopil na koncertu božičnih pesmi v goriški stolnici, ki ga prireja Združenje cerkvenih pevskih zborov iz Gorice. V začetku marca se je zbor odzval vabilu Zveze slovenske katoliške prosvete in Krščanske kulturne zveze iz Celovca in sodeloval na Koroški poje v Domu glasbe v Celovcu. Ta največja zborovska revija na Koroškem je bila posvečena glasbeniku, zborovodji in kulturnemu delavcu Francetu Ciganu, ki je gojil stalne stike z goriškim skladateljem in zborovodjem Mirkom Filejem. Oba sta z borovskimi in drugimi nastopi povezovala Koroško in Primorsko. 23. marca je zbor Mirko Filej sodeloval na koncertu Primorska poje v štandreški cerkvi. Sodeloval je v programu Sprehod po uglasbenih pesmih Ljubke Šorli in konec septembra 2001 nastopil z mešanim pevskim zborom Rupa-Peč na kulturnem srečanju v Bertokih pri Koprju

RADIO GLAS

Na goriški škofijski postaji Radio Voce - Radio Glas, na valovih kate-re so bile na programu tudi vsakodnevne slovenske oddaje, je prišlo v letu 2001 do precejšnjih sprememb. Goriška škofija je namreč odstopila videmski svoje radijske frekvence in s tem je goriška radijska postaja prenehala delovati. Po dogovoru z videmsko radijsko postajo, ki se imenuje Radio Spazio 103, so se slovenske oddaje ohranile. Tako se slovenska beseda in pesem slišita od 20. do 21. ure v goriški in videmski pokrajini, ki je zelo obsežna in sega do Kanalske doline. Čeprav slovenske oddaje na Radio Spazio iz tehničnih razlogov ne gredo v živo, so pa pridobile na številu zvestih in novih poslušalcev. Odgovoren za te slovenske oddaje je Danilo Čotar, ki je v nekem intervjuju za Novi Glas izjavil: "Lahko rečem, da smo vztrajni, saj kljub zapletom, ki so se zvrstili v dveh letih, nismo nikoli popustili. Tudi se nismo izneverili tistim osnovnim načelom, ki so nas vodila od začetka: skrb za narod, krščanstvo in demokracijo. Zaradi te zvestobe so nam že leta 1983 podelili nagrado iz Černetovega sklada in to zvestobo potrjujemo še zdaj".

ODER 90

Po uspešnem uprizarjanju v letu 2000 komedije Jeana Jacquesa Bricaira Dododnina, so se člani Odra 90, ki deluje v okviru goriškega društva Mirko Filej, odločili, da bodo z gledališkim delom nadaljevali tudi v letu 2001. Po intenzivnih jesenskih pripravah so se na odru Kulturnega

(Foto Bumbaca)

Oder 90 - Strogo zaupno

centra Lojze Bratuž predstavili že v mesecu januarju. Član novogoriškega gledališča Jože Hrovat je prevzel režijo komedije Strogo zaupno, s katero so razveselili in zabavali polno dvorano Kulturnega centra. Veseloigro je napisal ameriški avtor Marc Camoletti, v slovenščino pa jo je prevedel Jože Vozny. Nastopilo je devet mladih igralcev, nekateri so se prvič izkazali kot

gledališčniki. Za kostume in maske je skrbela Snežica Černic, sceno pa so po načrtu Branka Drekonje izdelali Alojz Maraž in sami člani društva. Fabjan Sfiligoj je bil odgovoren za luč in glasbo, šepetala pa je Aleksandra Posillipo. Na povabilo društva Sabotin so člani Odra 90 konec januarja uprizorili komedijo v nekdanjih šolskih prostorih, kjer ima danes svoj sedež in prireditvene prostore društvo iz Štmavra. Sredi februarja pa so se odpeljali na Gorenjsko in veseloigro predstavili v Rakitni. V marcu pa so obiskali briško vasico Medano in tudi tam uspešno odigrali.

PD PODGORA

Svoje kulturno poslanstvo v letu 2001 je PD Podgora začelo z božičnim koncertom v domači cerkvi na praznik Sv. Treh kraljev z naslovom Starodavni Božič, na katerem so sodelovali pevci zbora Podgore, vokalna skupina Akord in tržaška skupina Canticum novum. V božičnem času so se podgorski pevci predstavili z božičnim programom v Romjanu kot gostje društva Jadro. V podgorski cerkvi se je društvo spomnilo tudi četrte obletnice smrti pevovodje Bogomira Špacapana z zborovskim koncertom. Domači mežani zbor je zapel peto mašo Za očeta Bogomira, ki jo je uglasbil sin in zborovodja Mirko Špacapan. Spominski govor je imel msgr. Ivan Merlak.

Primorske poje se je mešani pevski zbor Podgora udeležil v Hrvatinih, moška pevska skupina Akord pa v Kulturnem domu v Ospu.

25. aprila je zbor pel na svečanosti pred spomenikom padlim v Podgori. Istega meseca je podgorski zbor sodeloval pri trojezični maši v Pod-

gori, ki jo vsako leto organizira združenje Mitteleuropa, in na otvoritvi Attemsovega parka v Podgori.

Podgorski mešani zbor je v maju pel v videmski cerkvi, kjer se je predstavil z mašo Matije Tomca Surrexit Dominus.

Bili so tudi gostje župnijske skupnosti v Solkanu, ki je ob tisočletnici prve omembe Solkana v župnijski cerkvi sv. Štefana organizirala koncert Marijinih pesmi.

Moška pevska skupina Akord je nastopila na mednarodnem zborovskem tekmovanju C.A. Seghizzi v začetku julija v Gorici, kjer se je odlično uvrstila. Konec maja je pevska popestrila dan odprtih vrat v Koprivnem.

Jesensko sezono 2001 je Prosvetno društvo Podgora začelo s koncertom Marijinih pesmi v domači cerkvi, na ka-

Pevska skupina Akord med nastopom na tekmovanju C.A. Seghizzi v Gorici

terem so poleg društvenega mešanega zbora nastopila še cerkveni zbor iz Solkana in Ars Musica iz Gorice.

Oba podgorska zbora sta sodelovala na Cecilijanki v Kulturnem centru Lojze Bratuž.

KD SABOTIN

Društvo Sabotin je 17. in 18. februarja ter 11. marca priredilo tradicionalno praznovanje sv. Valentina z bogatim kulturnim programom: v društvenih prostorih so pripravili razstavo del Vilme Zotti z naslovom Slike v cvetju in zborovski koncert pevske skupine Sraka iz Štandreža in domačega moškega zbora Štmaver, ki ga vodi Nadja Kovic. V marcu pa so prišli na vrsto najmlajši z igrico Zajčkov čarobni lonec, ki jo je pripravila Irena Ferlat, in petjem domačega otroškega zbora.

Otroški zbor, ki ga vodi Nadja Kovic, je nastopil tudi na prvem srečanju otroških in mladinskih zborov na Vrhu sv. Mihaela, na Prazniku frtalje v Rupih in na Prazniku špargljev v Štandrežu. Je tudi stalen gost na Mali Cecilijanki. Sodeloval je tudi na božičnici v Gabrjah.

Moški zbor je ob božičnih praznikih pel v župnijski cerkvi v Pevmi na proslavi v spomin župniku in kulturnemu delavcu Josipu Abramcu

Moški zbor Štmaver na Prazniku frtalje v Rupi

ter na božičnici v stolnici v Gorici. Društvo Sabotin je v sodelovanju z rajonskim svetom pripravilo božično srečanje, na katerem je poleg domačega zbora Štmaver pel tudi zbor Monte Sabotino. Moški zbor je nastopal še pri spomeniku padlim v Pevmi, na zborovski reviji Primorska poje v Kulturnem domu v Vipavi in na Cecilijanki v Gorici.

Novo leto 2001 so si člani društva voščili na vrhu Sabotina. V januarju je potekalo 6. nagrajevanje jasic, Oder 90 pa je v društvenih prostorih v Štmavru uprizoril veseloigro *Strogo zaupno*. Člani društva so se množično pripravili na pustni čas in lepo opremili voz *Olimpijska džungla* in z njim sodelovali na povorkah v Gorici in v Sovodnjah, kjer so odnesli 1. nagrado. Člani društva so bili tudi zelo zaposleni pri obnavljanju društvenih prostorov.

V okviru društva Sabotin deluje tudi glasbena skupina *Veseli bratci*, ki igra na orglice in je popestrila marsikatero prijateljsko srečanje.

SKPD F.B. SEDEJ

Na praznik Sv. Treh kraljev je društvo pripravilo božično prireditev z nastopom najmlajših, ki so uprizorili *Mavrično igrico*. Program sta obogatila pianistka Valentina Pavo Hlede in oboist Matija Faganel. V božičnem času je mešani zbor pod vodstvom Bogdana Kralja nastopil z božičnim programom v goriški stolnici in v cerkvi pri sv. Ivanu v Trstu.

V domači župnijski dvorani je zbor obogatil prireditev 50. obletnice *Kmečko-delavske zveze* v Števerjanu, ki se je vršila 23. februarja. Ob tej priložnosti je zbor prvič vodil Vladimir Čadež, član Slovenskega okteta.

Ob prazniku sv. Florijana se je v župnijski dvorani v Števerjanu predstavila števerjanska dramska družina s premiero igre *Dobrodošli, kdaj pojedete domov?*, v priredbi Frana Govekarja in režiji Emila Aberška. Veseloigro so ponovili v Štandrežu ob Prazniku špargljev, na IV. Festivalu amaterskih dramskih skupin v Mavhinjah, na Prazniku sv. Ane v Pevmi in na Primorskih kulturnih dnevih v Globasnici na Koroškem.

Mešani zbor F.B.Sedej je v začetku junija sodeloval na pevski reviji Melodije poletja, ki jo je v Krminu organiziralo italijansko zborovsko združenje USCI. V Sedejevem domu je nastopal 8. junija s samostojnim koncertom, na katerem je izvajal ljudske, črnsko duhovne in nabožne skladbe ter ob slovesnosti obletnice samostojne Republike Slovenije.

Dramska skupina F.B.Sedej z veseloigro Dobrodošli, kdaj pojdete domov?

Ko so konec avgusta odkrili na Komjančevi domačiji v Števerjanu spominsko ploščo zdravniku Ivu Komjancu, je zbor sodeloval pri sv. maši in pri slovesnosti. Zbor redno nastopa na Cecilijanki.

Od 6. do 8. julija je bil Med borovci 31. Festival narodno zabavne glasbe, ki se ga je udeležilo 19 skupin. Zmagovalec je bil ansambel Vitezi celjski. V času festivala je bila v prostorih župnijskega doma razstava del goriškega umetnika Roberta Faganela.

Otroški zbor, ki ga vodi Valentina Humar, je sodeloval pri raznih domačih prireditvah in na Mali Cecilijanki. V aprilu so malčki pripravili Materinski dan in ga v režiji Kristine Corsi oblikovali s petjem in recitalom. Mlada dramska skupina je pripravila tudi lep sprejem sv. Miklavžu.

Društvo Sedej redno izdaja glasilo Števerjanski vestnik. O pobudah društva lahko več izvemo, če pobrskamo po internetu in natipkamo www.sedej.org.

Odkritje spominske plošče dr. Ivu Komjancu

DELOVANJE SLOVENSKE PROSVETE V SEZONI 2000/2001

Nadia Roncelli

DSI

V Peterlinovi dvorani so se redno odvijali ponedeljkovi večeri Društva slovenskih izobražencev, edina redna kulturna srečanja v središču mesta. Sezona 2000-2001 je bila zelo uspešna: privabila je veliko obiskovalcev, ki so z navdušenjem sledili vsem predavanjem od oktobra pa vse do vročih junijskih ponedeljkov. Vsebina večerov je bila pestra in raznolika: predstavitve knjig, okrogle mize o verskih, političnih in religioznih tematikah, gledališke predstave in otvoritve razstav. Srečanja so redno potekala vsak ponedeljek od 9. oktobra 2000 do 2. julija 2001; med

Marta Filli in Tomaž Pavšič predstavljata prevod Leopardijevih poezij

vsemi večeri naj omenimo le nekatere: 9. oktobra je bilo srečanje s teologom Edijem Kovačem, ki je za delo *Oddaljena bližina* prejel Rožančevo nagrado. 23. oktobra je bilo srečanje s Savino Rupel Pahor, interniranko v nemškem taborišču, in z zgodovinarjem Marcom Coslovichem, ki je zapisal njene spomine v knjižni obliki. 30. oktobra pa je bilo srečanje z argentinskim

arhitektom Marijanom Eiletzom, ki je predstavil svoje spomine, zbrane v knjigi *Moje domobranstvo in pregnanstvo*. 13. novembra je bil gost društva nabrežinski župnik Bogomil Breclj, ki je predstavil svojo knjigo spominov *Utrinki iz mojega življenja*. 20. novembra je bil gost društva socialni delavec Mario Ravalico, ki je predstavil delovanje tržaške škofijske Karitas. Teden kasneje je prof. Janez Premk predstavil študijo prof. Fedore Ferluga Petronio o kozmičnem svetu Nikole Šopa. Zadnji

ponedeljkov večer v letu 2000, 18. decembra, je astrofizik Vladimir Čadež govoril o pojavih na Soncu in vplivih na zemeljsko okolje. Po božičnih praznikih se je sezona ponovno začela v ponedeljek, 8. januarja: na vrsti je bilo predavanje o skladatelju Lucijanu Mariji Škerjancu ob njegovi stoletnici rojstva. Govoril je Paolo Petronio. 22. januarja je v sodelovanju s Knjižnico

Avtor Boris Mlakar in Ivo Jevnikar v DSI

Dušana Černeta Ivo Jevnikar vodil večer o tržaškem politiku Ivanu Mariji Čoku. Sodelovali so Aleksij Kalc, Karlo Kocjančič in avtor knjige o Čoku Gorazd Bajc. 19. februarja je prof. Tatjana Rejec predavala na temo Marginalije o TIGR-u. Zadnji ponedeljek v februarju je igralec Branko Gruber podal monodramo Žarka Petana Hoja z očetom. 5. marca je bilo na vrsti predavanje Metke Klevišar o ustanovi HOSPIC. Ponedeljek kasneje je bil v društvu guverner Banke Slovenije dr. France Arhar, ki je predaval o etiki v ekonomiji. 2. aprila je društvo v sodelovanju s Knjižnico Dušana Černeta priredilo srečanje s prof. Vladom Habjanom, ki je govoril o zgodovinskem razvoju slovenske državnosti. Na predvelikonočni ponedeljek, 9. aprila, je bil gost društva tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, ki je podal velikonočno misel kot uvod v velikonočno slavje. 30. aprila je bila okrogla miza o krščanskem izobraženstvu v sodobni družbi; sodelovali so Majda Bratina, Damjan Hlede, Nadja Maganja in Tomaž Simčič. Prvi ponedeljek v maju je bil gost društva operni pevec in publicist Juan Vasle. Naslednja dva ponedeljka sta bila na zgodovinsko tematiko: 14. maja je dr. Boris Mlakar govoril o okupaciji Slovenije leta 1941 in o prvih dilemah po okupaciji; 21. maja pa je bil predstavljen angleški dokumentarni film o zločinih italijanske vojske med drugo svetovno vojno. Pri večeru je sodeloval zgodovinar prof. Jože Pirjevec. 28. maja je dr. Andrej Beličič pokazal posnetke o svojih sedemdnevni ameriških pustolovščinah po brzicah Grand Canyonu. V ponedeljek, 11. junija, je dr. Ivan Štuhec prikazal delo slovenske sinode. 25. junija sta društvo in Knjižnica Dušana Černeta ob sodelovanju

Dr. Drago Štoka in prof. Marija Cenda v DSI

Goriške Mohorjeve družbe predstavila knjigo *Umetnost XX. stoletja na Goriškem in v Posočju*. Na večeru sta sodelovala Marko Tavčar, Marko Pozzetto in Marko Vuk. Zadnji večer v sezoni je bil posvečen knjižni novosti. Marija Cenda Klinc je predstavila spominske zapise Draga Štoke, in sicer knjigo Jože Peterlin v mojem spominu.

RAZSTAVE

V okviru ponedeljkovih večerov v Društvu slovenskih izobražencev so si v tej sezoni sledile tri razstave. 6. novembra je bila otvoritev razstave olj Jožice Galbiati. Ob srečanju s pisateljem in akademskim slikarjem Marjanom Tršarjem, ki je 12. marca predstavil knjigo spominov *Dotik smrti*, je bilo odprtje razstave njegovih slik in grafik, ki jih je umetnik izdelal v taboriščih Gonars in Teharje. 15. januarja pa je bila ob predstavitvi knjige Eveline Umek *Sprehod z baronom* istočasno otvoritev razstave ilustracij, ki jih je narisala Živa Pahor.

MLADIKA

Revija *Mladika* je prešla v svoje 45. leto izhajanja. Ob proznih in pesniških prispevkih revija izdaja še članke z zgodovinsko tematiko, razmišljanja, ocene knjig in razstav, bogato anteno, ki prinaša zanimive novice o dogajanju v Sloveniji, zamejstvu in zdomstvu. V reviji se objavljajo tudi nagajeni in priporočeni prispevki na literarnem natečaju *Mladike*. Izid 29. literarnega natečaja, ki je bil razglašen na Prešernovi proslavi v Društvu slovenskih izobražencev, 12. februarja, je bil tale: za prozo je dobila prvo nagrado novela *Odeja tržaške avtorice Majde Košuta*. Drugo nagrado je prejela novela *Rimska cesta avtorice Nelde Štok Vojska iz Marezig*. Tretjo nagrado pa je prejela novela *Tovarišica Samara*, ki jo je napisal Marjan Marinšek iz Velenja. Za poezijo je prvo nagrado prejel cikel pesmi, ki jih je napisala Mihaela Mravljak. Angelca Toure-Šijanec iz Selnice ob Dravi je za cikla pesmi *Razmišljanja in Ljubezenske* prejela drugo nagrado. Tretjo nagrado je za cikel pesmi prejela Lidija Golc iz Ljubljane.

Založba Mladika je v sezoni 2000-2001 izdala 7 novih knjižnih izdaj. Klic iz nadzemlja je naslov pesniškega prvenca mladega goriškega ustvarjalca Davida Bandellija. Zanimiv je prevod najznamenitejših pesmi in proznih odlomkov iz literarnega opusa Giacoma Leopardija. Prevod pod naslovom Pesmi in proza je pripravila prevajalka, publicistka in kulturna delavka Marta Filli. Mlajšim je namenjen zgodovinski turistični vodič po mestu, ki ga je napisala Evelina Umek; pristrčne ilustracije v knjigi Sprehod z baronom in drugimi imenitnimi Slovenci je izdelala tržaška umetnica Živa Pahor. Otrokom je tudi namenjena knjiga pesmic Ko se ptički prebude. Pesmi za otroke in otroške duše. Knjigi, ki jo je pripravila Zora Tavačr, ilustrirala pa Magda Tavčar, sta priloženi še lepo ilustrirana abeceda in zgoščenka z uglasbenimi pesmicami. Nikolaj Mikhajlov je avtor strokovne študije Jezikovni spomeniki zgodnje slovenščine. Rokopisna doba slovenskega jezika (od XIV. stoletja do leta 1550), ki prinaša vse dokumente "rokopisne dobe" slovenskega jezika in njihovo analizo. Jože Peterlin v mojem spominu je naslov knjige črtic, ki jih je napisal Drago Štoka. Knjiga je izšla ob petindvajsetletnici Peterlinove smrti. V zadnjih avgustovskih dneh je izšel zbornik predavanj študijskih dnevov Draga 2000 z naslovom Na prehodu v tretje tisočletje.

DRAGA 2001

36. izvedba študijskih dnevov Draga je potekala v Parku Finžgarjevega doma na Opčinah od petka, 31. avgusta, do nedelje, 2. septembra. Predavanja so bila tematsko razdeljena v tri, skoraj že tradicionalne sklope: zamejstvo, kultura in religija. Tako je Drago otvorila okrogla miza z naslovom Zamejstvo brez meja, ki jo je vodila publicistka Vida Valenčič: o gospodarskih, kulturnih in političnih perspektivah slovenske manjšine v Italiji po vstopu Slovenije v Zvezo so govorili kulturna delavka Evelina Umek, pravnik Damjan Hlede in gospodarstvenik Boris Sieda. Sobotno predavanje je bilo posvečeno Slovenski knjigi na poti v tretje tisočletje; o tem je

Dr. Ivo Urbančič govori na Dragi 2001

predaval predsednik Celjske Mohorjeve družbe in bivši slovenski minister za kulturo dr. Janez Dular. 150-letnica ustanovitve najstarejše slovenske založbe je dala povod za razmišljanje o pomenu krščanske prisotnosti v slovenski kulturi z ozirom na preteklost in na bodoče izzive. V nedeljo so bila letos kar tri predavanja. Po jutranji sv. maši, ki jo je na prireditvenem prostoru daroval tržaški škof Evgen Ravignani, je v predavanju z naslovom Antropološka in teološka izodišča krščanske vere in duhovnosti v tretjem tisočletju dr. Zvone Štrubelj govoril o religioznih potrebah človeka v novih časih. Sledila je okrogla miza o vlogi laikov v življenju slovenske Cerkve z naslovom Tisočletje laikov, ki so se je udeležili Alenka Šverc, Nadja Maganja in Janko Merkač. Zaključno predavanje v nedeljo popoldne je imel dr. Ivo Urbančič o Jeziku in kulturi Slovencev v času vstopanja v Evropo.

V nedeljo popoldne je na prireditvenem prostoru bila predstavitev dveh knjižnih novosti založbe Mladika, biografskega dela Draga Štoke Jože Peterlin v mojem spominu in otroške knjige Zore Tavčar Ko se ptički prebude. V nedeljo po kosilu so udeleženci študijskih dni imeli priložnost, da si ogledajo razstavo poročnih skrinj na zahodni slovenski meji v prostorih bližnjega prosvetnega doma.

SKK

Akad. dr. France Bernik častni gost na Slovenija Party

Ob sobotah pozno popoldne so se mladi dobivali v Slovenskem kulturnem klubu. Srečanja so bila vsebinsko pestra in so mladim nudila resnejše in lahkotnejše trenutke. Največ truda so člani kluba vložili v organiziranje 10. Slovenija Party, ki je potekal v soboto, 24. januarja, v dvorani nemškega centra Goethe v Trstu. Častni gost na večeru je bil predsednik SAZU France

Bernik. Govornika sta bila Sergij Pahor in Breda Susič. Večer je popestril nastop mešanega pevskega zbora Mačkolje pod vodstvom Iva Lešnika. Klubovci so tudi organizirali tradicionalni literarni, likovni in fotografski natečaj ob dnevu slovenske kulture; nagrajevanje je bilo v

soboto, 17. februarja. Kot je že nekaj let v navadi, so bili vsi likovni in fotografski prispevki razstavljeni v Peterlinovi dvorani.

V okviru kluba že vrsto let deluje gledališki krožek. Mladi člani so v letu 2000 naštudirali igro *Utripi in antiutrip*, s katero so nastopili na 4. festivalu amaterskih gledališč v Mavhinjah.

Utripi in antiutrip v režiji Lučke Susič na odru v Mavhinjah

MOSP

Mladi v odkrivanju skupnih poti so v teku pretekle sezone izpeljali dva projekta. S klubovci so organizirali časnikarski krožek, ki se je sestajal na mesečnih srečanjih, občasno pa so mlade člane obiskali novinarji in publicisti. Mednarodni krožek se je sestajal enkrat mesečno. Na sestankih so se mladi seznanjali z manjšinsko problematiko v Evropi, izmenjali so si informacije o seminarjih in srečanjih, ki jih organizirajo druge evropske manjšine; starejši člani pa so sodelovali pri sestavljanju informativnega biltena YENI, glasilo mladinske manjšinske organizacije YEN. V sklopu mednarodnih stikov so člani MOSPa oktobra obiskali nemško manjšino na Madžarskem; aprila so se udeležili tradicionalnega velikonočnega seminarja Easterseminar, ki je potekal v Košicah na Slovaškem. Mednarodno delovanje pa so zaključili junija z obiskom frizijske manjšine; to je bil drugi del izmenjave med mladimi dveh manjšin. Lani so namreč Frizijci obiskali naše kraje, mospovci pa so konec junija vrnili obisk.

DRAGA MLADIH

MOSP je v sodelovanju z Društvom prijateljev mladine iz Beltincev, Novo generacijo iz Podpeči pri Brezovici in društvom Mavrični most mladih iz Klanca pri Kozini organiziral enajsto izvedbo Drage mladih. Študijski dnevi, namenjeni mladim iz zamejstva in Slovenije, so potekali od četrтка, 30. avgusta, do sobote, 1. septembra. Oblika Drage mladih 2001 je bila nekoliko spremenjena v primerjavi s prejšnjimi leti. Prvo srečanje se je namreč odvijalo sočasno v treh različnih krajih: z videokonferenco so se povezali mladi iz Beltincev, Komna in Podpeči pri

Brezovici. V Beltincih je predaval p. mag. Branko Cestnik, iz Komna so se oglasili Roberta Sulini, Matejka Metlika in Breda Susič, iz Podpeči pa dr. Tone Kunstelj. V petek so se vsi mladi zbrali na Opčinah, kjer so se vključili v številne delavnice (gledališka, ekopustolovska, psihosocialna, video, novinarska, za mladinske voditelje, literarna, glasbena, likovna). Študijski dnevi so se zaključili v soboto z okroglo mizo, na kateri so sodelovali profesor slovenščine na rimski univerzi in pesnik Miran Košuta, profesor mladinske književnosti na ljubljanski univerzi Igor Sakšida, časnikar Gregor Batagelj in mladinski duhovnik Mirko Pelicon.

NAGRADA VSTAJENJE

38. podelitev zamejske literarne nagrade Vstajenje je bila v Peterlinovi dvorani 23. aprila 2001. Komisija, ki jo sestavljajo Lojzka Bratuž, Robert Petaros, Zora Tavčar, Zorko Harej, Neva Zaghet, Diomira Fabjan Bajc in Marij Maver, je vzela v poštev 22 del zamejskih in zdomskih avtorjev, ki so izšla v letu 2000. Med pregledanimi knjigami je komisija namenila nagrado goriški publicistki in pisateljici Dorici Makuc za njeno delo na področju domoznanstva. V ta sklop spadajo tri knjige: In gnojili boste nemško zemljo (izšla leta 1990), Aleksandrinke iz leta 1993, in zadnja Sardinci (leta 2000). Na večeru v Peterlinovi dvorani je v imenu komisije spregovorila Diomira Fabjan Bajc, ki je osvetlila življenje in delovanje nagrajenke, glasbeni intermezzo je prispeval kitarist Walter Gregori; Matejka Peterlin in Livij Valenčič pa sta prebrala nekaj odlomkov iz knjige Sardinci. V imenu Zadružne kraške banke je denarno nagrado izročil dr. Marijan Bajc.

MLADI ODER

Nagrajevanje Mladi oder v Peterlinovi dvorani

Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Slovenska prosveta v Trstu sta že šestindvajsetič podelili priznanja amaterskim dramskim skupinam. Podelitev v Trstu za tržaške skupine je bila na Prešernovi proslavi v Društvu slovenskih izobražencev, in sicer v ponedeljek, 12. februarja. V tretji kategoriji, to je za otroške in šolske prireditve, so priz-

nanje prejeli osnovna šola Alojz Gradnik z Repentabra, srednja šola Srečko Kosovel z Opčin, državni tehnični zavod Žiga Zois, Poklicni zavod Jožef Štefan in Klasični licej France Prešeren. Plaketo v drugi kategoriji, namenjeno skupinam, ki delujejo v okviru prosvetnih društev, so prejeli skupina Prosvetnega društva Mačkolje, dramska skupina Tamara Petaros z Opčin in gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba. Plaketo v prvi kategoriji za samostojne gledališke družine, ki so lani pripravile vsaj eno gledališko predstavo, sta prejeli dve skupini, in sicer Dramsko društvo Jaka Štoka s Proseka in Kontovela in gledališka skupina Slovenski oder iz Trsta. Večer je povezoval napovedovalec Livij Valenčič.

PREŠERNOVA PROSLAVA

Osrednjo proslavo ob dnevu slovenske kulture je Slovenska prosveta iz Trsta skupaj z Zvezo slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Zvezo slovenskih kulturnih društev priredila v Kulturnem domu v Trstu v nedeljo, 11. februarja.

Na sporedu je bila glasbena produkcija RTV Slovenija Neiztrohnjeno srce. Pevci in skupine slovenske lahke glasbe so podali Prešernove pozicije v sodobni glasbeni priredbi. Pred začetkom glasbene prireditve sta spregovorila še predsednika krovnih organizacij SSO Sergij Pahor in SKGZ Rudi Pavšič.

(Foto Groma)

Osrednja Prešernova proslava v Kulturnem domu v Trstu

Slovenska prosveta je v sodelovanju z Društvom slovenskih izobražencev priredila tradicionalno Prešernovo proslavo v Peterlinovi dvorani v ponedeljek, 12. februarja. Osrednji govor je imel časnikar Jurij Paljk. V umetniškem delu je nastopil pianist Paolo Biancuzzi in člani Radijskega odra, ki so prebrali odlomke nagrajenih del na literarnem natečaju Mladike. Na večeru so tudi podelili priznanja Mladi oder.

KOROŠKI KULTURNI DNEVI NA PRIMORSKEM

Od 7. do 16. oktobra 2000 so potekali tradicionalni kulturni dnevi, ki se izmenično odvijajo enkrat na Koroškem, leto potem na Primorskem. Kulturni teden, ki ga organizirajo Slovenska prosveta iz Trsta, Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in koroška Krščanska kulturna

zveza iz Celovca, je prinesel na Tržaško več zanimivih prireditev. 7. oktobra je v Peterlinovi dvorani nastopila gledališka skupina Koroške dijaške zveze z igro Eugena Ionesca Učna ura. V petek, 13. oktobra, so se v Peterlinovi dvorani srečali predstavniki štirih krovnih organizacij, in sicer Reginald Vospernik za Narodni svet koroških Slovencev, Mirko Messner za Zvezo slovenskih organizacij, predsednik Sveta slovenskih organizacij Sergij Pahor in predsednik Slovenske kulturno gospodarske zveze Rudi Pavšič.

V nedeljo, 15. oktobra, je v okviru Gledališkega vrtiljaka nastopila v Marijinem domu pri Sv. Ivanu lutkovna skupina Mi smo mi s predstavo Vesele zgodbice. Istega dne pa so v dvorani Marijinega doma v ulici Risorta nastopili igralci iz Sel s predstavo Pleskarji nimajo spomina. Koroški kulturni teden se je zaključil v ponedeljek, 16. oktobra, v Peterlinovi dvorani z etničnim večerom: ob otvoritvi razstave Rožanska noša avtorice dr. Marije Makarovič je bila predstavljena zgoščenska koroških kolednic. Večer je popestril še nastop kolednikov iz Radiš.

RADIJSKI ODER

Igralska družina Radijskega odra je v pretekli sezoni pripravila nekaj produkcij za tržaško radijsko postajo. Posebej gre omeniti radijsko priredbo romana tržaškega pisatelja Borisa Pahorja Zibelka sveta v nadaljevanjih. Člani RO so posneli tudi nekaj iger, ki so dospela na natečaj RO iz leta 1999. V tretje leto je stopila izredno uspešna sezona Gledališkega vrtiljaka, ki ga Radijski oder organizira v sodelovanju s Slovenskim stalnim gledališčem in Slovensko prosveto v Marijinem domu pri Sv. Ivanu. Predstave za najmlajše so se začele 15. oktobra z nastopom koroške Lutkovne skupine Mi smo mi z igrico Vesele zgodbice. 19. novembra je Lutkovno gledališče Maribor predstavilo igrico Ernica Gosenica. 3. decembra je nastopil tržaški Slovenski oder, to je mladinski odsek Radijskega odra, s predstavo Za koga so igrače. Gledališče Španski borci iz Ljubljane je 21. januarja predstavilo Lisičko zvitorepko. V marcu sta bili kar dve predstavi: 4. marca je Gledališče na vrhici iz Nove Gorice predstavilo Žogico Nogico, teden kasneje, in sicer 11. marca, pa je Slovensko stalno gledališče iz Trsta predstavilo igrico Palček. Sezona Gledališkega vrtiljaka se je zaključila v nedeljo, 1. aprila, z igrico Kekec v izvedbi Lutkovnega gledališča Ljubljana. Ob koncu sezone je v prostorih Peterlinove dvorane bila razstava risb o junakih uprizorjenih igric, ki so jih narisali mladi obiskovalci vrtiljaka.

Mladi člani Radijskega odra, ki sestavljajo skupino Slovenski oder, so predstavo Za koga so igrače še nekajkrat uspešno ponovili na Tržaškem in v Selah na Koroškem.

KNJIŽNICA DUŠANA ČERNETA

V letu 2000 je Knjižnica Dušana Černeta povečala svoje gradivo predvsem z nakupi in darovi iz Velike Britanije, ker je to gradivo služilo za pripravo bibliografije. Od julija 2000 naprej, takoj po izdaji bibliografije, pa je knjižnica začela navezovati stike s Slovenci, ki živijo v Kanadi, ker si

RAST iz Argentine gost Slovenske prosvete

prizadeva izdati slovensko bibliografijo za Kanado. Knjižnica je v letu 2000 inventarizirala 330 knjižnih enot in 71 enot drobnega tiska. Skupno je ob koncu leta 2000 bilo inventariziranih 9.630 knjig in 742 enot drobnega tiska. Tako je v glavnem katalogu 8.533 kartotečnih listkov, v katalogu slovenskega zdomskega tiska pa 2.000. V preteklem letu se je zelo povečalo sodelovanje z Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani, ki je nudila pomoč pri sestavljanju slovenske bibliografije za Veliko Britanijo.

VIRGIL ŠČEK

Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček iz Trsta je v pretekli sezoni izdal še tri knjige iz niza belih priročnikov. Erik Dolhar je avtor knjige *Prelomnost osimskih sporazumov*, ki je bila predstavljena 14. julija ob prisotnosti avtorja, predsednika krožka Rafka Dolharja, urednika Iva Jevnikarja in nekdanjega diplomata Toneta Poljšaka. Izšel je tudi drugi del študije v italijanščini o politiki in manjšinah, ki jo je napisala Vida Valenčič. Knjiga je imela več predstavitev. Posebno odmevna pa je bila tista v Števerjanu, katere so se udeležili poleg avtorice in urednika Iva Jevnikarja še Drago Štoka in poslanec južnotirolske stranke Südtiroler Volkspartei Siegfried Brugger. Vida Gorjup Posinkovič pa je poskrbela za slovenski prevod zgodovinske raziskave *Opcija za tretji rajh v Kanalski dolini leta 1939*, ki jo je leta 1994 v italijanščini napisal župnik iz Ukev Mario Gariup.

Ta pregled dejavnosti krije samo delovanje društev v osrednjem delu mesta, ne pa bogate in razvejane dejavnosti društev po tržaških vaseh.

KULTURNO-DRUŽBENA DEJAVNOST SLOVENCEV NA VIDEMSKEM

Erika Jazbar

Življenjski utrip slovenske skupnosti, ki živi na Videmskem, je tudi v lanskoletni sezoni pokazal, da sta slovenska beseda in kultura živo prisotni; domači prosvetni delavci so poskrbeli za številna srečanja, tradicionalne shode in nove pobude, katerim se je odzval v večjem ali manjšem številu slovenski človek, ki živi pod Matajurjem, Kaninom in Sv. Višarjami.

Lanskoletni pregled kulturnega življenja Slovencev na Videmskem smo sklenili z lepo novico iz dvojezične šole iz Špetra. V prvem razredu osnovne šole so odgovorni poskrbeli za paralelko, saj je bilo osnovnošolčkov toliko, da bi bil pouk v enem samem razredu nevzdržen. Novica je seveda razveseljujoča, z drugo pomembno novostjo iz tega najpomembnejšega središča v Nadiških dolinah bomo zaključili tudi letošnji zapis, vendar o tem kasneje.

Začnimo pri novicah, ki prihajajo iz upravno-političnega sveta. **Ti-panski župan Elio Berra**, ki se je že marsikdaj izkazal za odličnega upravitelja, zelo pozornega na slovensko kulturno specifiko Terske doline, je na svoje občane naslovil odprto pismo, v katerem naproša vse slovenske ljudi, naj se poslužujejo domačega jezika v odnosu do njega in v vsakdanjem življenju.

Podobno pozornost so namenili domačemu slovenskemu jeziku tudi upravitelji iz Nadiških dolin, ko so se septembra meseca odločili za **združevanje občin**. V Nadiških dolinah so v tem smislu nastala tri združenja (Špeter-Podbonesec-Sovodnja, Podutana-Srednje, Grmek-Dreka), podpisniki pa so izrecno določili pomembno postavko, in sicer da se bo na sejah omenjenih enot lahko uporabljal slovenski jezik oz. domače narečje, v skladu z zakonom 482/99.

Za nasprotno smer pa se je odločil **videmski pokrajinski svet**, ki je lani jeseni odobril nov statut. Kljub številnim popravkom, ki jih je pripravil slovenski svetovalec Firmino Marinig, moramo žal povedati, da v omenjenem temeljnem dokumentu ni omembe slovenske prisotnosti v tej pokrajini. Dokument sicer govori o prisotnosti furlanske skupnosti na teritoriju videmske pokrajine, Slovencev pa ni. Svetovalci levosredinske opozicije so priredili tudi tiskovno konferenco, na kateri so ugo-

tovili, da se je po smrti predsednika Melzija v delovanju pokrajine marsikaj spremenilo na slabše, v zadevi okoli statuta pa so zabeležili najslabšo potezo doslej. Dejstvo, da prezira slovensko in nemško skupnost, je zelo jasen pokazovalec tega, kako desna sredina ob sodelovanju Severne lige pojmuje raznoliko podobo videmske pokrajine ter spoštovanje različnih jezikovnih skupnosti, ki živijo na njenem teritoriju.

Novembra je videmska nadškofija priredila odlično obiskan **posvet o problemih gorskega teritorija**. Udeležilo se ga je nad 400 delegatov, ki so se zbrali v Tolmeču in so iz raznoraznih zornih kotov poglobili perečo problematiko, ki se tiče ne le prizadetih prebivalcev bolj odmaknjenih območij pokrajine oz. nadškofije, temveč vseh nas. Na posvetu so sodelovali razni izvedenci, med katerimi tudi msgr. Marino Qualizza. Na srečanje so se v nadškofiji pripravljali dalj časa, priredili so številna srečanja po župnijah in foranijah, na katerih so predstavniki in navadni ljudje posredovali svoje želje in probleme, potrebe in upanja. Povzemimo glavne misli: nujna je ustanovitev središča za raziskave v sodelovanju z videmsko univerzo; nujno je, da se ljudje zavedajo svoje pripadnosti, potrebno je, da se med sabo srečujejo. Svojo vlogo mora odigrati tudi šola, ki mora biti zakoreninjena v teritoriju in posredovati otrokom zavest o bogastvu, ki se skriva v teh tudi krasnih krajih, nujni sta konkretna pomoč in pozornost pristojnih oblasti do manj razvitih predelov, katerim je treba ponuditi drugačno pozornost od tiste, ji jo namenjamo drugim območjem naše dežele.

V videmski nadškofiji pa so se v nedeljo, 17.12.2000, verniki **slavno-stno poslovili od msgr. Alfreda Battistija**, ki je vodil duhovno življenje v raznoliki in veliki nadškofiji celih 28 let. Njegov naslednik je v januarju postal **msgr. Pietro Brollo**. Verniki so ga sprejeli z velikim navdušenjem, saj se je v domačo nadškofijo vrnil po 116 letih spet furlanski duhovni vodja, kar pomeni, da dobro pozna zgodovino, kulturo in pričakovanja svojih ljudi, probleme gorskega teritorija ter raznoliko podobo bogate nadškofije. V videmski stolnici je bila prisotna tudi slovenska beseda, saj so brali v slovenskem jeziku drugo berilo in prošnje.

Medtem se je tudi v Nadiških dolinah dogajalo marsikaj zanimivega, saj meseca oktober in november predstavljata za slovensko Benečijo vi-

Novi videmski nadškof msgr. Pietro Brollo

soko turistično sezono, ko poskrbijo za priljubljeno Vabilo na kosilo, ko so na dnevnem redu burnjaki in družbena in družabna srečanja, skratka, ko se v krasnih jesenskih nedeljah marsikateri turist poda v te prelepe doline. V nedeljo, 22.10.2000, so na Matajurju slovesno odprli novo kočo **Dom na Matajuru**, na višini 1545 m. To je bil velik praznik planincev, ljubiteljev gora, PDB-ja, vzdušje je bilo slovesno in domače. "Končno smo prišli do cilja, danes dokazujemo, da smo živi in močni, končno je prišel dan, da si lahko odpočijemo," se je oddahnil Igor Tull. Za celo Benečijo je bil to nepozabni dan.

Film Video Monitor se je tretjič mudil v Čedadu. Večer je predstavil izsek iz goriške oktobrske prireditve, na kateri sta se prvič srečala slovenski in italijanski film. "Poseben večer" so priredili Kinoatelje, KD I. Trinko in Postaja Topolove.

V adventnem času pa se je ponovila priljubljena pobuda Gorske skupnosti Nadiških dolin, in sicer Božični koncerti, ki jih omenjena dragocena ustanova prireja s sodelovanjem pevskih zborov, ki delujejo na njenem teritoriju. Koncerti so bili na programu od 10. do 23. decembra v cerkvah različnih krajev nadiških dolin; obsegali so pester izbor božičnih pesmi, ki so močno zakoreninjene v tradiciji slovenskih in furlanskih ljudi teh krajev. Veliko je ljudskih melodij, ki so jih za zborovsko petje priredili sami pevovodje ali drugi domači skladatelji. Na omenjenih koncertih smo lahko poslušali pester izbor pesmi iz mednarodnega repertoarja, od ruskih pravoslavnih do črnskih duhovnih pesmi.

KD Rečan in leška župnija sta ponovno združili svoje moči in od 15. decembra dalje ponudili vsem tistim, ki so se napotili v Beneško Slovenijo, pristno obliko omenjene liturgije. **Devetica** je začela svoje devetdnevno romanje v Gorenjem Bardu, naslednjih osem večerov pa se je preselila v Selce, Platac, Zverinac, Peternel, Topolove, Dolenjo Kozco, Podlak in Hlocje. Gre za manjše zaselke grmiške občine oz. leške župnije, ki jih je procesija z zborom Rečan odela v domače božično vzdušje. Stare slovenske pesmi in molitve v beneškem narečju so namreč neločljiv element Devetice božične.

Dan emigranta je nedvomno najpomembnejši družbeni trenutek Slovencev, ki živijo v videmski pokrajini. V čedajskem gledališču Ristori se na dan Sv. Treh kraljev zbere vsako leto velika množica Slovencev iz Nadiške, Terske in Kanalske doline ter iz Rezije, nemalo pa je tistih, ki prihajajo s Tržaškega in z Goriškega ter iz obmejnih občin Gornjega Posočja. Pod pokroviteljstvom občine Čedad in v organizaciji Slovenskih organizacij videmske pokrajine lahko prisluhnemo pesmi in glasbi, gledališču in nagovorom.

Dne 18. novembra 1997 je Italijanska škofovska konferenca dovolila objavo Svetega pisma, prevedenega v furlanski jezik. To je bil prvi korak, ki je omogočil, da je furlanščina postala uradno jezik Cerkve. Na poziv nadškofa msgr. ja Battistija se je nato teološko-pastoralno-jezikovna delovna komisija spravila na delo in pripravila prevod v furlanščino bogoslužnih beril in obrazcev za sv. mašo. Po dolgi poti in številnih dovoljenjih je dne 23. januarja 2001 prišel pričakovan odlok št.127/01/L, ki sta ga podpisala kardinal prefekt, Jorge Arturo Medina Estévez, in nadškof Francesco Pio Tamburrino, sekretar Škofovske konference, ki dejansko uradno priznava furlanščino kot liturgični jezik.

V soboto, 20. januarja, se je na rednem občnem zboru sestala **Folklor-na skupina Val Resia**, v kateri se zbirajo predvsem mladi Rezijani in z glasbo in s plesom predstavljajo rezijansko kulturno in ljudsko tradicijo ter bogato zakladnico te zemlje. Člani folklorne skupine so pregledali opravljeno delo v letu 2000 (36 nastopov, od teh 6 nastopov je bilo v tujini, in sicer v Avstriji, Sloveniji, Španiji in Ukrajini). Na občnem zboru so potrdili na predsedniško mesto Katio Quaglia, ki vodi skupino od leta 1997, podpredsednica je Monica Buttolo, medtem ko je tajnik Sandro Quaglia.

In že smo v februarju in praznovanju **Dneva slovenske kulture**. Na obeležje pomembnega dne se že vrsto let pripravljajo tudi v slovenski Benečiji, točneje v Špetru, kjer domači Študijski center Nedža poskrbi vsako leto za obeležje praznika, ki je tudi za tukajšnjo slovensko skupnost zelo pomembno. "Pomemben zakon za slovensko manjšino, še posebej za Slovence, ki živijo v videmski pokrajini, pomembnost kulture in vztrajnost človeka, ki je v prejšnjih desetletjih doživel nelahke trenutke". Tako bi lahko povzeli misli, ki jih je marsikateri govornik povedal v Špetru. Prireditelji so se pri snovanju programu držali načela, da gre tokrat ovrednotiti in predstaviti predvsem domače kulturno-družbeno ustvarjanje, skratka utrip slovenskega človeka, ki živi pod Matajurjem.

Blumatji, tradicionalne beneške maske iz Črnega Vrha

Po Sv. Treh kraljih, Dnevu emigranta in Novoletnem srečanju v Kobaridu se v slovenski Benečiji domači prosvetni delavci pripravljajo

na praznovanje pusta, ki je med ljudmi zelo priljubljeno in občuteno. Za pustni čas oživi marsikatera vasica Nadiških dolin, saj se pustno razposajenje in pustne navade vračajo v omenjene zaselke. Drugo čezmejno pustovanje je kot lansko leto povezovalo Čeplesišče v občini Sovodnja na italijanski strani meje z Livkom pri Kobaridu v Sloveniji.

V petek, 23. februarja, so uradno predstavili konzorcij za turistični razvoj Nadiških dolin in Čedadada, ki nosi ime po zgodovinskem **Arengu**.

V petek, 2. marca, so tudi na **Trbižu** praznovali Dan slovenske kulture, ki ga že deveto leto prireja Slovensko kulturno središče Planika. Udeleženci so se zbrali v dvorani Kulturnega središča na Trbižu, praznovanje so na najpristnejši način s pesmico začeli otroci, ki obiskujejo tečaj slovenskega jezika. Sledil je pozdravni nagovor predsednika središča Rudija Barthalota. Med prisotnimi gosti je bil v dvorani med drugimi tudi trbiški župan, ki je še sam stopil pred mikrofona. Nataša Komac je nato predstavila življenje in delo gosta, pesnika, pisatelja in prevajalca Kajetana Koviča ter mu predala besedo. Pesnik je bil seveda zelo vesel, da je iz otroških ust slišal nekatere svoje pesmi. Otroci so nato uprizorili Kovičevo Mačji sejem, sledili so si nato posamezni nastopi. Večer Dneva slovenske kulture na Trbižu je sklenil priznani slovenski kantavtor Jan Plestenjak, ki se je predstavil z izborom pesmi iz svojega bogatega opusa.

Krščanska kulturna zveza iz Celovca, Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice, Zveza slovenskih kulturnih društev iz Trsta, Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta in Zveza pevskih zborov Primorske, Slovensko kulturno središče Planika pod pokroviteljstvom občine Trbiž so priredili mednarodno pevsko revijo **Koroška in Primorska pojeta** v Kulturnem centru na Trbižu. Pozdravne nagovore so posredovali občinstvu predsednik KS Planika Rudi Bartaloth, ki je tudi povezoval mednarodni program, trbiški župan Franco Baritussio in predsednik ZSKP Damjan Paulin. Kot je že ustaljena navada, so se torej na tromeji srečali na tradicionalni reviji slovenski pevci in slovenska pesem iz Koroške, Primorske in domače kanalske doline.

V istem mesecu je prišla spodbudna novica iz Terske doline, tokrat iz prosvete. V Tipani so oživili **društvo Naše vasi**, ki je predstavljalo pomembno zatočišče za domače ljudi in je bilo pobudnik marsikaterih zanimive iniciative. Na pobudo nekaterih prizadevnih domačih prosvetnih delavcev je društvo zaživelo, priredilo tečaj slovenskega jezika, pripravilo pa tudi družbena in družabna srečanja.

Dne 23. marca je bil v prostorih društva Ivan Trinko v Čedadu večer, na katerem so predstavili zanimivi publikaciji v sklopu pobude **Spoz-**

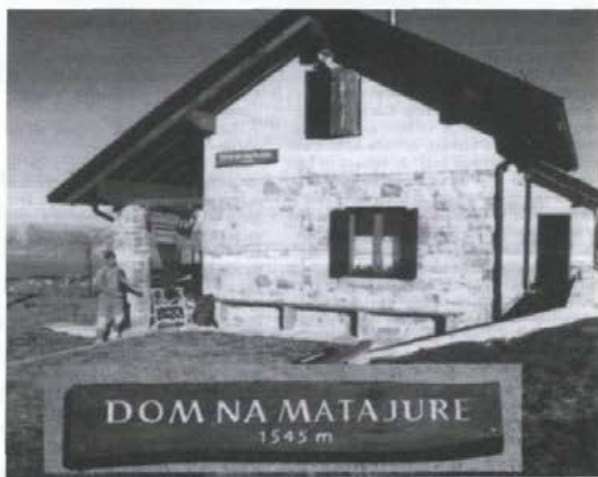
najmo se, ki jo društvo prireja že vrsto let, in sicer slovenski prevod Leopardijevih poezij in proze, za katerega je poskrbela Tolminčanka Marta Filli, in bibliografijo italijanskih del prevedenih v slovenski jezik, delo neutrudnega Marijana Breclja. Deli sta bili dejansko povod za večer, na katerem je bil predvsem govor o odnosih med omenjenima kultura-ma. Ob avtorjih je srečanje oblikoval prof. Tomaž Pavšič, ki je spregovoril o delih in piscih.

V osemdesetem letu starosti je v Topolovem utihnil **beneški umetnik Serafino Loszach**. Njegova zgodba je nadvse zanimiva. Vrsto let priklenjenemu na vozičku so prijatelji poklonili za rojstni dan vse potrebno za slikanje. Serafino je začel malo za šalo in malo zares s svojim umetniškim delom, ki mu je marsikdaj tudi olajšalo težko vsakdanje življenje. S slikarstvom se je začel intenzivno in resno ukvarjati. Zgodilo pa se je, da so umetniki, ki so bili na obisku na vsakoletni Postaji Topolove in ki jih je Serafino gostil na svojem domu, zagledali njegova dela, se vanje zaljubili in mu ponudili, da bi priredili razstavo le-teh v Amsterdamu in New Yorku. Tako se je tudi zgodilo. Lepota Serafinove zgodbe je ravno v tem: z umetnostjo je premagal svojo nelahko usodo.

Zadnje dni meseca maja je v Podbonescu potekal dvodnevni 12. kongres **Zveze beneških izseljencev**, na katerem so se zbrali predstavniki beneških emigrantov z vseh koncev sveta ter delegati, ki predstavljajo številne sekcije zveze, razkropljene po vseh celinah. Geslo občnega zbora je bilo Skupaj v tretje tisočletje.

Med zahtevnejšimi načrti, ki jih je Planinska družina Benečije izpeljala v lanskoletni sezoni, spada nedvomno organizacija **Srečanja planincev**. Po-

membno čezmejno srečanje slovenskih ljubiteljev gora, ki je bilo lani junija jubilejno, trideseto, so priredili na Matajurju, kjer so se zbrali obmejni slovenski ljudje ter zastopniki številnih planinskih društev. Za marsikoga je bila priložnost tudi pomembna za ogled Doma na Matajuri. Bogat program je obsegal slovesno slovensko mašo, slovensko zborovsko pesem in kulturni program. Organizatorjem sicer vreme ni priskočilo

Dom na Matajuri

na pomoč, saj je na beneškem vrhu poleg nizke temperature ponagajala tudi gosta megla, kljub temu pa se je v slovensko Benečijo pripeljalo veliko število planincev in ljubiteljev narave ter gora.

Gorska skupnost Nadiških dolin je 1. julija v Špetru priredila četrto obnovitev zgodovinskega **Arcnga Beneške Slovenije**. Zjutraj je bila slovesna peta sveta mašo in birma z nadškofom Battistijem, popoldan pa slovesna paraliturgija z domačimi zbori. Prireditve se je nato nadaljevala s sprevedom po vasi, ki so ga sestavljali godba, v stare noše oblečeni stažisti in predstavniki občinskih uprav, do zgodovinske cerkvice sv. Kvirina, kjer se je sestajal veliki Arengo. Tu so upravitelji s starim volilnim sistemom vpičenja palic izvolili velikega župana. Sledila sta nastop pevskih zborov iz Nadiških dolin ter predstava Beneškega gledališča.

In že smo pri kulturnem poletju, dne 7. julija se je začela **Postaja Topolove**, ki je poživila grmiško vasico vse do 22. julija. Ob koncih tedna se je v zaselku slovenske Benečije dogajalo marsikaj zanimivega. Deseti jubilejni Mittelfest je razgibal Čedad od 20. do 29. julija. Srečanje srednjeevropskih narodov, ki privabi vsako leto v Čedad številne kulturnike in gosti hospitacije, je letos prehodil zgodovinsko solno pot in tako zaokrožil triletni sklop. Med tradicionalna srečanja kulturnega poletja v naši deželi spada nedvomno tudi glasbeni festival Folkest, ki se vsako leto vrača na zgodovinske trge in središča naše dežele. Letošnja izvedba je stekla 5. julija, popestrila pa je tople julijske večere vse do 29. julija.

Ob vsem tem pa moramo omeniti še **Senjam beneške pismi**, ki je eden od tistih družbenih trenutkov, na katerih lahko neposredno začutiš utrip neke skupnosti. Vsakoletni praznik domače glasbe, pesmi in poezije so pri KD Rečan, ki prireja Senjam že od sedemdesetih let, običajno organizirali na odprtem, kjer so se vrstili domači mlajši in starejši ustvarjalci in se predstavljali s svojimi izvirnimi deli. Letošnja posebnost 26. Senjama pa je bila v tem, da je črpala svojo vsebino pri bogati tradiciji nabožne pesmi, ki je med beneškimi ljudmi zelo priljubljena in razširjena. Iz omenjenega razloga se praznik ni mogel odvijati na odprtem, temveč je bil primernejši prostor domača cerkev na Lesah, v kateri so se pred oltarjem zvrstili posamezniki in zbori in ponudili prisotnim 12 izvirnih pesmi. Besedilo, glasba in interpretacija so bili povsem beneški, saj so bili pisci in izvajalci domači slovenski ljudje, ki so tako tudi pokazali ljubezen do lastnega jezika in kulturne specifike.

Vsi tisti, ki ljubijo prelepe doline in vasi, v katerih živijo Slovenci v videmski pokrajini, se v toplih avgustovskih dneh radi napotijo v Rezijo. Če se meseca julija zvrstijo stalnice beneškega kulturnega poletja, je me-

sec kasneje pozornost uperjena v **dolino Rezije**. Okoli Velikega šmar-na se namreč emigranti za počitnice vračajo v domače kraje, tako da krajevna uprava, domače ustanove in prosvetni delavci poskrbijo za pester program kulturnih in družabnih večerov. Kulturni avgust v Reziji doživi svoj višek za Veliki šmaren s slovesno in zelo znano šmarno mišo. Tudi letos so se posebno izkazali in poskrbeli za fotografsko razstavo, strokovni posvet, spreved folklornih skupin in družabnost. Priča-kovana šmarna miša je bila s slovesno procesijo okoli cerkve, sejmom in nastopom priljubljene domače folklorne skupine.

Na koncu tega zapisa pa se vračamo k tematiki, o kateri smo spregovorili v prvih vrsticah našega poročila. V ponedeljek, 17. septembra 2001, se je več kot 160 osnovnošolčkov in malčkov po poletnem pre-moru podalo v Špeter med šolske klopi. Po skoraj dveh desetletjih se je problem slovenskega šolstva v Benečiji, vsaj v Špetru, rešil. Otroci, ki so se napotili v šolsko središče, so namreč prestopili prag dr-

žavne ustanove. Dolgo pričakovana potrditev državnega statusa je prišla iz Rima in dejansko zaključila epopejo, ki se je vila vse od leta 1984. Takrat je namreč v Špetru nastal zametek tistega, kar je danes najbolj številna šolska ustanova v Nadiških dolinah in v zamejstvu nasploh. Špetersko središče se je rodilo kot nepriznana zasebna šola, za katero je poskrbela majhna skupina narodnjakov, med katerimi bi omenili prof. Pavla Petričiča in prof. Živo Gruden. Omenjeni slovenski ljudje so nemo malo tvegali zato, da so najprej omogočili, da je do vrta in nato osnovne šole sploh prišlo, in po prvih zelo težkih letih, da se je ustanova krepila in gradila na trdnih temeljih. Dvojezični šolski center je rasel, v zadnjih letih je šola postala stvarnost, pred katero je bilo nemogoče si zatiskati oči. S strani šolskega ministrstva, ki ga je takrat upravljal in zanj odgo-varjal prof. Luigi Berlinguer, je tako prišla potrebna parifikacija, to pome-ni, da je dvojezično središče postalo enakopravno priznana zasebna šola. Februarja 2001 je italijanski parlament izglasoval zaščitni zakon, ki v svojem 12. členu predvideva poddržavljanje špeterske šolske ustanove. Po manjšem zapletu pa je vendar le prišla dolgo pričakovana novica iz Rima.

Ravnateljica Živa Gruden v razredu

KULTURNI CENTER LOJZE BRATUŽ

Sezona 2000-2001

Danilo Čotar

Zdi se, da je slovesno odprtje prenovljenega Kulturnega centra Lojze Bratuž komaj za nami, v resnici pa je preteklo že pol desetletja. Z zadovoljstvom lahko ugotavljamo, da so bila ta leta plodna in bogatejša, kot smo v začetku pričakovali. Prireditve so se vrstile v hitrem zaporedju s pestro in pisano vsebino. Udobni prostori Kulturnega centra so tudi letos sprejeli pod streho več kot 120 različnih prireditev, čeprav so medtem v Gorici popravili in zopet odprli nekatere druge dvorane.

Po številu zasedajo prvo mesto gledališke predstave, ki jih je bilo kar 46. Sem so prištete tudi baletne predstave, šolske prireditve in druge mladinske veselice. Najmlajši so bili vabljeni, da zasedejo dvorano kar 22 krat, in Kulturni center L.B. je s tem le potrdil svojo posebno skrb za otroške prireditve, ki so bile pogoste že od samega začetka.

Glasbenih srečanj je bilo 39. Nekatere koncerte je priredil Kulturni center samostojno, ostale pa v sodelovanju s Slovenskim centrom za glasbeno vzgojo Emil Komel in z drugimi ustanovami. V aprilu je združenje Glasba brez meja v sodelovanju s Kulturnim centrom priredilo vsakoletni mednarodni natečaj Alpe Jadran - A. in V. Marcosić za mlade violiniste in čeliste. Med kon-

Nastop MPZ Obala iz Kopra

certi je treba posebej omeniti nastop MPZ Obala iz Kopra, otroškega zborra Kolibri iz Beograda ter slovesno počastitev 1000 letnice prve omembe Gorice z zgodovinsko - scensko uprizoritvijo Gorica glej, po zamisli Janeza Povšeta. Z dvakratno ponovitvijo sredi jubilejnega leta se je Kulturni center uvrstil med najvažnejša prizorišča za počastitev pomembne obletnice. Med glasbenimi srečaji moramo posebej omeniti celotedenski tečaj klavirja prof. Sijavuša Gadžijeva v okviru Goriškega glasbenega poletja.

Tudi letos so bile v veliki dvorani na sporedu pevske revije Cecilijanka in Mala Cecilijanka ter z enovečernim koncertom Primorska poje in Mednarodno tekmovanje v zborovskem petju C.A. Seghizzi. Prijatelje angažirane slovenske popevke je navdušil Adi Smolar.

V vežah Kulturnega centra so bile na ogled štiri razstave, likovne in fotografske. V Centru je bilo

tudi lepo število predavanj in predstavitev knjig. Zvrstilo se jih je kar 17 v veliko zadoščenje vseh, ki cenijo predavateljske večere.

Prav toliko kot predavanj je bilo tudi zborovanj, seminarjev, srečanj in občnih zborov. Velika dvorana Kulturnega centra si je nedvomno že zagotovila sloves odlične kongresne dvorane, saj je poznana tudi daleč izven Gorice. Gosposkost prostorov, prijaznost gostiteljev in zmogljivo parkirišče v zelenem okolju nedvomno zapustijo lep vtis.

V elegantni brošuri, ki jo je Kulturni center izdal ob koncu sezone in v kateri so naštetе vse prireditve, je prof. Franka Žavec, izredno aktivna predsednica društva, ki upravlja Center, še enkrat na kratko povzela glavne smerice: skrb za našo narodno manjšino, napajanje naših narodnih in kulturnih korenin ter vzraščanost v goriški kulturni prostor. To pomeni tudi skrb za enakovredno in dostojanstveno prepletanje slovenske, italijanske in furlanske kulture, ki so od nekdaj prisotne v našem prostoru. To so tisti zdravi temelji, na katerih bomo tudi v prihodnje gradili.

(Foto Bumbaca)

Nabito polna dvorana na Mali Cecilijanki

(Foto Bumbaca)

Srečanje z Andrejem Bajukom v mali dvorani KC

GALERIJA ARS V KATOLIŠKI KNJIGARNI

Vida Bitežnik

Galerija ARS je v minuli sezoni bila prisiljena prekiniti s svojim rednim delovanjem, saj so prostori Katoliške knjigarnice v temeljitem obnavljanju. Vendar njeno delo ni povsem zamrlo, omejilo se je na nekaj za Gorico pomembnejših kulturnih dogodkov. Srečanja z likovno in besedno umetnostjo so bila v Kulturnem centru Lojze Bratuž, vsa so zadevala goriško stvarnost in bila tako lep doprinos k proslavam ob 1000-letnici prve omembe Gorice.

*Predstavitve knjige Antona Muznika *Clima Goritiense**

Desetega novembra je bila v komorni dvorani predstavitev za goriško zgodovino še posebno pomembne knjige zdravnika Antona Muznika. Dr. Zvonka Zupanič Slavec in dr. Branko Marušič sta predstavila prevod in fac simile njegovega dela *Clima Goritiense*, Goriško podnebje, iz leta 1781. Knjigo sta ob 1000-letnici prve omembe Gorice izdala Inštitut za zgodovino Medicinske fakultete Univerze v

Ljubljani in Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije. Večer je uvedla prof. Lojzka Bratuž. Sodelovala sta Kulturni center Lojze Bratuž in Društvo zdravnikov Trst-Gorica.

Goričani smo se zelo razveselili izida prve pesniške zbirke Davida Bandellija. Njegov *Klic iz nadzemlja* je predstavila Ivanka Hergold, pesmi sta brala Martina Černic in Bogdan Podveršič. Čelist Aleksander Sluga mu je poklonil dve Bachovi skladbi. Nekaj besed za uvod je številnim prisotnim spregovorila Vida Bitežnik (24.11.2000).

Šestnajstega decembra je društvo ARS v sodelovanju s Slovenskim centrom za glasbeno vzgojo Emil Komel priredilo spominski večer glasbenici in slikarki Cecilii Seghizzi ob njenem visokem jubileju. Razstavo akvarelov goriške umetnice so predstavili prof. Sergio Tavano, časnikar

Jurij Paljk in prof. Alessandro Arbo. Goste obeh narodnostni, ki so po odprtju razstave lahko prisluhnili glasbenim stvaritvam umetnice, je pozdravil dr. Damjan Hlede.

V aprilu je društvo sodelovalo pri predstavitvi zbornika Tja in nazaj - Andata e ritorno, dvojezične antologije primorskih pesnikov v prevodu Jolke Milič, v goriški državni knjižnici. Uvodno besedo je imel Jurij Paljk, slovensko poezijo je predstavil dr. Filibert Benedetič, brala je Lučka Počkaj.

Ob 90-letnici prof. Emila Doktoriča, ki je bil vse svoje življenje tudi vnet fotograf, je galerija ARS priredila razstavo njegovih črno-belih spominov (31. maja). Za postavitvev je poskrbela avtorjeva hči Vida Doktorič, Jurij Paljk pa za pozdrav. Večer so s svojo pesmijo uvedli otroci s Centra Emil Komel pod vodstvom Damijane Čevdek in ob spremljavi pianistke Valentine Pavio, v nadaljevanju pa so zaživeli naši spomini v občuteno zapetih pesmih moškega zbora Mirko Filej pod vodstvom Zdravka Klanjščka. Razstava fotografij Emila Doktoriča in počastitev njegovega jubileja sta privabila v prostor KC Lojze Bratuž res številne obiskovalce, stare znance in prijatelje, oči marsikoga so bile kljub veselju rosne...

Naj omenimo, da je prav v tej "neobičajni" sezoni galerija ARS s svojimi kulturnimi srečanji presegla magično število sto. Želimo ji, da bo v novih prostorih z novim zagonom nadaljevala svoje kulturno bogastvo.

(Foto Bumbaczi)

(Foto Bumbaczi)

Zgoraj: publika ob predstavitvi knjižnega prvenca Davida Bandellija; spodaj: poklon prof. Emilu Doktoriču

SLOVENSKI CENTER ZA GLASBENO VZGOJO EMIL KOMEL

Vida Bitežnik

Šolska dejavnost je v letu 2000/2001 potekala v istih prostorih in razmerah kot prejšnja leta. Tudi v tem šolskem letu so na šoli poučevali vse klasične instrumente (klavir, violino, violo, violončelo, kljunasto in prečno flavto, oboo, klarinet, saksofon, trobento, pozavno, rog, kitaro, harmoniko, tolkala), poleg teh še solopetje teoretične in komplementarne predmete (teorijo in solfeggio, harmonijo, glasbeno zgodovino in komorno igro). Za najmlajše je bilo poskrbljeno s predšolsko glasbeno vzgojo Do-mi-sol. V okviru šole deluje več otroških zborov in tudi baletna skupina. Prof. Sijavuš Gadžijev vodi eksperimentalni razred klavirja in tudi podiplomski študij. Ravnatelj šole je dr. Silvan Kerševan, predsednik šolskega odbora pa dr. Damjan Hlede.

Skupina izvajalcev na Koroških dnevih na Primorskem s profesorji in ravnateljema

V tem šolskem letu je bilo vpisanih v Gorici in na podružnicah v Devinu, Doberdobo, na Vrhu sv. Mihaela, v Štandrežu, Števerjanu in na Plešivem skupno 196 učencev. Na šoli je poučevalo 30 profesorjev, le 8 od njih je bilo redno nameščenih. Pouk je bil zasnovan na dveh nivojih: za učence-ljubitelje glasbe in pa za učence, ki želijo opraviti izpite na državnem konservatoriju.

V šolskem letu so se vrstili notranji nastopi učencev, ob Božiču in koncu šolskega leta tudi na podružnicah. Zaključnih nastopov je bilo 8, od teh trije v Gorici. Kot je že tradicija, je tudi letos šola ponudila ob koncu leta glasbeni poklon, in sicer v dveh večerih. Petega junija so zapeli, zaplesali in zaigrali najmlajši učenci. Njihov poklon je zaobjemal tri enote: Pravljico o galebu, ki jo je napisala in pripovedovala Mateja

Černic, male pevce sta vodili Michela De Castro in Damijana Čevdek. Pravljica je izvorno zamišljena, dopadljiva in je bila dobro izvajana. Sledili sta Plesna ikebana baletne skupine, pripravili sta jo Nataša Sirk in Kristina Di Dio, in Glasbena medigra - nastop mlajših instrumentalistov pod mentorstvom več profesorjev. Poklon najmlajših - nastopilo je nad 70 otrok - je bil res poln "živih barv" igralske, plesne in glasbene nadarjenosti. Tudi drugi poklon V galeriji zvokov in glasov je bil v veliki dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž (13.6.). Ponudil je več izbranih solističnih točk, med temi tudi nastop dveh diplomantov (Alessandra Schettino in Carlo Corazza) in pianistke Maje Först. Vsi zaključni nastopi so bili otipljiv dokaz vidnega napredka učencev, njihove nadarjenosti kot tudi izvirnosti in sposobnosti učnega in vodstvenega osebja.

Posebej moramo omeniti prireditev v Devinu (10.6.), glasbeno pravljico Račka gre na potovanje, ki so jo izvajali otroški zbor Ladjica in gojenke šole Emil Komel. Večer so pripravili Barbara Corbatta, Fabio Devetak in Marja Feinig, zbor je vodila Olga Tavčar.

Učenci so se udeležili tudi raznih srečanj Zveze glasbenih šol Primorske za flavto violino in klavir. Na zaključno prireditev najboljših v Kopru so od štirih bile izbrane tri pianistke: Eliana Humar (prof. Valentina Pavio), Harjet Antonič (prof. Ingrid Silič) in Nina Kruh (prof. Sijavuš Gadžijev).

Na republiškem tekmovanju iz klavirja v Ljubljani je Sara Rustja (prof. S. Gadžijev) prejela zlato odličje.

Srečanje z glasbeno šolo na Koroškem je bilo letos v Gorici, v priredbi centra Komel (13.10.), s skupnim programom učencev obeh šol.

Center Emil Komel je bil tudi pobudnik koncerta mladih pianistov klavirske šole prof. Gadžijeva, ki so letos nastopili v veliki dvorani centra Lojze Bratuž (21.3.). Šola združuje učence iz raznih šol na Primorskem. V drugem delu koncerta sta se predstavila pianista, ki obiskujeta podiplomski študij v okviru Arsateljeja, Rinaldo Zhok in že uveljavljena pianistka Maja Glouchkova.

Poleg notranjih izpitov, ki jih učenci redno opravljajo, so se nekateri gojenci javili tudi k državnim izpitom na konservatoriju. V letu 2000/2001 so naredili izpit: Martina Valentinčič in Katja Vončina (nižjo stopnjo klavirja), Gioia Nivella Canciani, Alice Černic in Matteo Cefarin (teorija in solfeggio), Simone Bais, Eliana Humar (harmonija) ter Simone Bais (glasbeno zgodovino). Tudi letos je imela šola dva diplomanta. Na konservatoriju v Benetkah je z zelo dobro oceno diplomirala iz solo-petja Alessandra Schettino, ki je celoten študij opravila na šoli pri prof.

Franki Žgavec. Iz klavirja pa je na konservatoriju v Pesaru s prav tako dobro oceno diplomiral Carlo Corazza iz razreda prof. Marc Simone, ki je na šoli Komel opravil študij višje stopnje.

Vodstvo šole skrbi tudi za dodatno izobraževanje učencev in profesorjev. Tako so na šoli že vrsto let poletni seminarji in tudi Srečanja z glasbo so vedno študijsko zasnovana. Izredna pridobitev za Goriško je na novo nastala mednarodna poletna šola za klavir in violino v sodelovanju centra Emil Komel in Glasbene šole Nova Gorica, ki sta jo podprli tudi kulturni hiši, Kulturni dom Nova Gorica in Kulturni center Lojze Bratuž. Vodila sta jo profesorja Sijavuš Gadžijev in Vasilij Meljnikov. Ob tečaju je stekel Festival mladih umetnikov, ki je zaobjemal štiri koncerte (na gradu Kromberk, na Goriškem gradu, v veliki dvorani centra Bratuž in na gradu Dobrovo). Na zaključnem koncertu na Dobrovem (7.7.) so podelili tudi priznanja vsem, ki so sodelovali. Prijavljenih tečajnikov je bilo 16 pianistov in 12 violinistov.

Center Emil Komel je koncertno sezono Srečanja z glasbo priredil v sodelovanju z Arsateljcem in Glasbenimi srečanji Alpe Jadran. Koncertni večeri so bili tematsko zasnovani in so obravnavali teme in osebnosti iz krajevne in svetovne glasbene literature. Srečanja so v koncertnih listih predstavili glasbeniki: Alessandro Arbo, Matjaž Barbo, Roberto Calabretto, Michela De Castro, Ivan Florjanc, Tatjana Gregorič, Silvan Kerševan, Christine Meyr in Luigino Pistore. Na prvem (18.11.2000) sta se v komorni dvorani Centra predstavila oba nova diplomiranca šole E. Komel, in sicer oboist Matija Faganel in pianist David Trebižan, na drugem (25.10) so v veliki dvorani centra Bratuž nastopili šolski orkester in solisti tržaškega konservatorija Tartini, ki jih je vodil Stojan Kuret. Na naslednjem koncertu, ki je bil 8. novembra v dvorani pokrajinskega muzeja na Goriškem gradu, je pianist Aleksander Rojc izvajal Bacha in predstavil svojo zgoščenko The last Bach - lep poklon velikemu skladatelju v Bachovem letu. Na koncertu v dvorani pokrajinskega muzeja na Goriškem gradu (30.11.) je nastopil Trio Forum Julii, nova komorna skupina, ki jo sestavljajo Paola Chiabudini - klavir, Aleksander Sluga - violončelo, Fabio Devetak - flavta. Cecilia Seghizzi med nami, v veliki dvorani centra Bratuž 16. decembra, je bilo srečanje z glasbenimi in likovnimi deli goriške umetnice italijanskega rodu. Razstavo je priredilo društvo Ars, koncert njenih skladb so izvajale komorne skupine Arsateljca. Viva Memoria je naslov glasbenemu poklonu skladatelju Primožu Ramovšu (komorna dvorana 10.1.). Izvedla sta ga tržaška glasbenika Massimo Favento, violončelo, in Corrado Gulin, klavir. Na sedmem koncertu Vam ugaja Brahms? (komorna dvorana 11.2.) sta Brahmsovo gla-

sbo predstavila Luca Luchetta, klarinet, in Anna Baratella, klavir. Zbor Lojze Bratuž in Arsatelier sta nastopila na naslednjem koncertu 20. februarja v komorni dvorani z izborom glasbenih stvaritev med vojnama na Goriškem živeče glasbenice Brede Šček. Sodelovali so tudi solisti in pianisti šole, dirigiral je Bogdan Kralj. 24. februarja je bil v dvorani pokrajinskega muzeja "glasbeni sprehod" Od renesanse do baroka, ki ga je izvajal Trio Stravagante; v njem igrajo Hemma Geltzenauer - flavta, Annamarie Buchinger - violončelo in flavte, Marinka Breclj - čembalo. Tudi srečanje Tartini in njegov čas je bilo na gradu (6.3.); velikega istrskega skladatelja sta predstavila violinist Črtomir Šiškovič in čembalist Luca Ferrini.

Zadnji, izvenabonmajski koncert Vse najboljše, Gorica!, je bil 18. septembra 2001 v veliki dvorani centra Lojze Bratuž, izvorno voščilo našemu mestu ob 1000-letnici njegove prve pisne omembe. Prvi del koncerta so oblikovali domači glasbeniki obeh narodnosti; poustvarili so atmosfere, ki so od davnine do današnjih dni barvito zaznamovale živ-

Izvedba Vse najboljše, Gorica!

ljenje goriškega prostora in so del njegove bogate zakladnice. Srčika koncerta pa sta bili za to priložnost nastali skladbi dveh goriških glasbenikov. Prvo je prispeval znani poznavatelj glasbe Andrej Bratuž, ki je napisal zborovsko skladbo na besedilo Villa quae Sclavorum lingua Goriza vocatur iz leta 1001, drugo, Malo kantato v treh delih, pa mladi skladatelj Ambrož Čopi, prav tako z Goriškega. Obe skladbi sta izvajala Komorni zbor Nova Gorica, ki ga vodi Ambrož Čopi, in orkester Arsatelier Gorica. Dirigiral je Stojan Kuret. Koncert je bil živ dokaz kvalitete naših glasbenih ustvarjalcev in poustvarjalcev, dokaz plodnega dela in sodelovanja. Pokazal je lepoto barvitosti naše Gorice. Bil je odraz zapisa ravnatelja Kerševana v koncertnem listu, ki naj bo tudi naše vodilo:

Kot dediči tisočletne zgodovine moramo nujno iz nje črpati le vse najbolj žlahtno, ohranjati v spominu človekoljubna prizadevanja naših prednikov in graditi bodočnost čim bolj plemenitih ljudi.

RAZVEJENA DEJAVNOST V BAZOVICI

Žarko Škerlj

Versko in kulturno delovanje se neprestano prepletata po mnogih naših župnijah tako na Goriškem kot na Tržaškem. Že blaženi škof A.M. Slomšek je večkrat govoril in pisal o tem, kako sta vera in kultura kot sestri, ki se neprestano med seboj prepletata, medsebojno gradita in bogatita. In obratno je tudi res; ko namreč začne ena hirati, gre tudi druga kmalu po isti poti. Škoda le, da se tega naši, tudi dobri verniki, vsi ne zavedajo.

Ko namreč nehamo z redno udeležbo pri sv. maši, se prej ali slej neha tudi vsaka povezanost z župnijo in župnijskim življenjem. Mnogi opustijo tudi z obiskom raznih kulturnih prireditev. In tudi obratno je pogosto res: če skrbimo za svojo versko-duhovno rast, bomo tudi kot Slovenci ostali trdni in zvesti. Narodno zavest in kulturo pa pomaga ohranjati tudi obisk verskih prireditev, maš in zakramentov. Najlažje je namreč ostajati doma v miru in na toplem, pred televizorjem, v idili svoje intimnosti in komodnosti. Toda kot župnik in tudi kot predsednik KD Slomškov dom večkrat ponovim tisto staro in potrjeno resnico, "da kdor se je navadil živeti in biti sam, navadno tudi umrje sam". Poskusimo narediti samo kratek korak v razmišljanju in bomo razumeli, zakaj je danes toliko ljudi med nami samih. Dokaz za to je že v začetku napisana Slomškova misel, ali da to povem s Cankarjevim trinomom: Mati, domovina, Bog. Ker danes mnogim niso to več vrednote, gremo, kamor gremo. Kot domine se začnejo podirati vse stvari naenkrat; ko eno postavimo v kot, navadno tudi vse drugo sledi v isti kraj.

Zaradi večjega prenavljanja Bazoviškega doma (t.i. kulturnega vaškega prostora, ki bo odslej v upravljanju KD Lipa), so v prejšnji sezoni vsi trije vaški zbori skozi celo leto vadili in prepevali v župnijski dvorani Slomškovega Doma. Ne more se vsaka vas pohvaliti s tremi in tako dobrimi zbori, kot lahko to storimo mi; saj imamo v svoji sredi otroški zbor Slomšek, mladinski zbor Bazovica in mešani zbor Lipa, katerega skoraj tretjina redno poje ob nedeljah pri svetih mašah in pokriva s tem domače cerkveno petje. Otroški zbor Slomšek poje v cerkvi nekajkrat v letu: na Slomškovo nedeljo; skupaj z odraslimi pevci ob prazniku prvega. sv. obhajila in sv. birme; enkrat v božičnem času in prav tako v mesecu maju. Vsi trije zbori že nekaj let skupaj pripravljajo koncert božičnih pesmi.

Otroci pripravljajo tudi miklavževanje in pustovanje.

Ker smo 12. decembra slovesno obeležili 30-letnico otroškega zbora Slomšek, je pevovodkinja Zdenka Križmančič s sodelavkami in nekaterimi starši pripravila enotedenski seminar, ki je potekal v prostorih Gozdne Zadruge na Padričah od 27. do 31. avgusta. Otroci so se učili tehnike petja, izgovorjavo, igro za miklavževanje in se zares lepo zabavali. Zaključni natop je vsako leto povezan z izletom - kot nagrada za celoletni trud. Letos smo odšli na Štejersko, in sicer v nedeljo, 2. septembra. Po ogledu vuzeniške cerkve, kjer je Slomšek nekaj let župnikoval, smo si ogledali muzej-župnišče, kjer je napisal kar nekaj svojih del, nato smo sodelovali pri nedeljski sv. maši s tamkajšnjim mladinskim in mešanim cerkvenim zborom. Tamkajšnji župnik nas je s svojimi verniki res gostoljubno sprejel in po maši pogostil s slaščicami. S splavom smo se nato odpravili na vožnjo po reki Dravi. Flosarji so nas res prijazno sprejeli, med vožnjo zabavali in ponudili slastno "flosarko kosilo" (polento z golažem in ržen kruh). Eno od mam naših otrok so sprejeli s posebnim "krstom" v svojo organizacijo. Popoldne smo si ogledali kip in grob blaž. A. M. Slomška in 450 let staro trto v Mariboru.

V sklopu dejavnosti KD Slomškov Dom smo zadnja tri leta ob prazniku Marijinega oznanjenja (25. marca) imeli Praznik družine. V postu smo pripravili predavanje in film o naši veri v večnost ali nesmrtnost. Zadnja tri leta smo organizirali tekmovanja v postavljanju jasluc in v obisku šmarnic. Najbolj redne in pridne otroke tudi nagradimo. 25. aprila smo se Bazovci odpravili skupaj z drugimi tržaškimi romarji na enodnevno romanje v Padovo, medtem ko se nas je 11 udeležilo šestdnevnega izleta po Sardiniji.

Za praznik Gospodovega vnebohoda (27. maja) smo imeli prvo sv. obhajilo, ko je 10 naših otrok prvič prejelo Jezusa v sveti hostiji.

Vaščani Padrič in Gropade vsako leto zelo lepo organizirajo praznik svojih zavetnikov. Na Padričah sta to sveta brata Ciril in Metod, v Gro-

Evharistična procesija v Bazovici

padi pa sv. Rok. Omembe vredne so še vsaj tri procesije; od teh dve Marijini, in sicer na zadnji dan meseca maja je zelo številno obiskana procesija v Gropadi; malo manj pa tista ob prazniku Marijinega rojstva v Bazovici. Ob teh dveh procesijah imamo navadno še evharistično procesijo. Najlepša procesija je bila pred tremi leti, ko smo jo združili s praznikom prvega sv. obhajila.

Glavna župnijska cerkev je posvečena sv. Mariji Magdaleni. Letos smo jo še posebej lepo počastili s slovesno mašo in koncertom. Pred oltarjem so zapeli nekaj arij kar štirje naši domači solopevci.

Ob koncu še nekaj besed o letošnjem praznovanju ali obeležitvi spomina Bazovskih junakov. Čeprav je bila udeležba letos bolj številna kot prejšnja leta, se opaža, da še zlasti domačini ne cenijo veliko te maše zadušnice. Hvala Bogu, da pride precej ljudi iz drugih vasi. Letos je bilo vse zelo občuteno. Večja udeležba je bila verjetno tudi zaradi slavnostnega govornika prof. Jožeta Pirjevca. Z izbranimi besedami je dal lep pečat celemu večeru. Po petih letih župnikovanja v Bazovici opažam tudi, da je vedno manj ljudi, ki cenijo in spoštujejo cerkev in vero. Čeprav so po mojem mnenju minili časi množičnih nastopov in mitingov, opažam, da se naši ljudje še radi udeležujejo političnih, narodnih in kulturnih manifestacij. Manj pa so prisotni, ko gre za verska slavja. Čeprav imamo zdaj tako opevani in vendarle dočakani zaščitni zakon, se bo treba še boriti, še vztrajati in ostajati Slovenci. Žal, pa mnogi naši politiki in tudi politiki onstran meje pozabljajo, da pomagamo ohranjati in utrjevati slovenski jezik tudi mi slovenski duhovniki. Ne nazadnje ga ohranjamo tudi z rednim nedeljskim bogoslužjem, ki se samo na Tržaškem vrši redno vsako nedeljo kar v 22. župnijskih cerkvah. Ko nas ne bo več, bodo morda to opazili tudi naši takoimenovani politiki in razumniki. Tega poslanstva slovenske cerkve v zamejstvu se do danes še premalo zavedamo in ne čutimo za vredno, da bi o tem kaj napisali, zabeležili ali ga primerno ovrednotili.

DEJAVNOST ŽUPNIJSKEGA DOMA SV. ROK V NABREŽINI

B.B.

V preteklem svetem letu 2000 je bila dejavnost našega župnijskega doma posvečena najprej temu jubileju, nato kulturnim prireditvam in družabnostim. Tako je prof. F. Kralj podal zgodovinski pregled svetoletnega jubileja v oglejski Cerkvi. Župnik Tone Bedenčič in g. Karlo Bolčina sta prav tako osvetlila pomen tega jubileja na kulturnem, verskem in zgodovinskem področju. Romanja na Sv. Višarje ob srečanju treh narodov, na Barbano, na Brezje in ogled Bleda so svetoletno slavje še povečala.

Naši skavti so se udeležili jubilejnega leta na Repentabru, kjer sta govorila msgr. Franc Vončina in Martin Sosič. Izredno zanimivo je bilo srečanje s skupino ozdravljenih zasvojenecv od mamil - narkomanov - ki so po maši razložili način zdravljenja v ustanovi Dianova.

Razstava pirhov v Nabrežini

Za misijonsko nedeljo je pripravila poučno predavanje o Togu prof. Solange Degenhart iz Gorice, ki poučuje verouk na srednji šoli v Nabrežini. 5. novembra je časnikar Marko Tavčar predstavil knjigo Bogomila Breclja Utrinki mojega življenja, ki je nastala ob spodbudi zdaj že pokojnega msgr. Kazimirja Humarja. Isti večer so Fantje izpod Grmade, ki so lani praznovali 35-letnico delovanja, zapeli nekaj pesmi. Čestitali smo jim k uspešnemu delovanju in jim zaželeli še večje dosežke na glasbenem področju.

Skavti so pripravili lep Miklavžev večer. Poleg tradicionalne razstave jaslic v župnijski dvorani je bil tudi obisk jaslic po družinah. Mlada misijonarka Lucia Catalano - italijanska domačinka - je dala pobudo

za skupno silvestrovanje kot pomoč revežem, zlasti v Boliviji, kamor je odšla na misijonsko delovanje.

Ob blagoslovu hiš za novo leto smo kot spomin na sveto leto po družinah razdelili poseben rožni venec s svetoletnim znamenjem. V zvezi z mesecem tiska v januarju nam je predaval dr. Drago Legiša o pomembnosti Novega glasa za današnje razmere. Na sporedu so bile recitacije, harmonikaš in srečolov.

Veliko doživetje je bil recital *Ecce Homo* ob spremljavi pevskega zbora z Opčin. Za materinski dan (25.3.) je spregovorila o svojih izkušnjah Pinica Legiša. Štandrežci so nas razveselili z igro Čudna bolezen. Svoj praznik so imeli tudi jusarji in Lovsko društvo.

Ob praznovanju župnijskega zavetnika sv. Roka je bilo na trgu štiridnevno praznovanje z naslovom *Kras in morje*, ki ga je pripravila občinska uprava. Poleg vsakoletne kamnarske razstave *Kamen* je bila v župnijski dvorani zanimiva retrospektivna razstava domačina-slikarja g. Viktorja Godniča pod geslom *Od slike do duhovnosti*. V cerkvi smo pripravili tridnevnicu (za družine, bolnike in duhovne poklice). Pri slovesni sv. maši na čast župnijskemu zavetniku je sodeloval domači cerkveni pevski zbor, pri procesiji pa nabrežinska godba na pihala. Slovesnost je vodil lanski novomašnik Tomaž Kete.

V poletnem času prirejamo že petnajst let "počitniško sredo" za otroke. Z molitvijo, nagradnimi igrami in kopianjem se otroci zabavajo in sprostitjo v veselem razpoloženju.

Že vrsto let sredi julija opravljamo spominsko svečanost v Zgornji Branici za umorjene člane družine Breclj in za druge žrtve nasilja. Letos je vodil somaševanje dvanajstih duhovnikov škof dr. Jurij Bizjak.

V jesenskem času stopamo v novo sezono z verskim in kulturnim izobraževanjem v okviru mesečnih predavanj in srečanj, ki jih vedno spremlja tudi družabnost udeležencev.

DELOVANJE ZVEZE CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV IZ TRSTA

V sezoni 2000-2001

Marija Kerže

Pri Zvezi cerkvenih pevskih zborov (ZCPZ) so tudi v lanski sezoni obnovili celo vrsto tradicionalnih pobud, poskrbeli pa so tudi za kakšno novo iniciativo.

Prva večja dejavnost je bila organizacija vsakoletne zborovske revije *Pesmi jeseni* (26.12.2000) v Gledališču F. Prešeren v Boljuncu. Nastopilo je trinajst pevskih zborov s Tržaškega. Revija je bila posebno slovesna, ker je nudila priložnost, da je ZCPZ podelila priznanja dolgoletni pevki in organistki Marici Zupančič in dolgoletnima pevcema Karlu Glaviču in Aleksandru Žerjalu.

ZCPZ je priredila tradicionalni božični koncert v stolnici sv. Justa v Trstu (14.1.2001). Oblikoval ga je mešani pevski zbor Anton Foerster iz Ljubljane pod vodstvom Jožeta Trošta. V uvodnem delu je Združeni zbor ZCPZ pod vodstvom Edija Raceta zapel tri pesmi. Nekaj priložnostnih pesmi je podala Matejka Maver. Koncert je počastil s svojo prisotnostjo tržaški škof Evgen Ravignani.

Po tem koncertu je ZCPZ posvetila največ pozornosti organizaciji 31. revije otroških zborov *Pesem mladih*, ki je bila v Kulturnem domu v Trstu 25. marca. Nastopilo je štirinajst zborov.

Zveza cerkvenih pevskih zborov je tudi v minuli sezoni sodelovala pri organizaciji 32. izvedbe *Primorske poje*. V samostojni režiji je priredila koncerta v Marijinem domu v ul. Risorta v Trstu (10.3.) in v cerkvi sv. Janeza Krstnika pri Sv. Ivanu v Trstu (21.4.); v soorganizaciji je priredila koncert, ki je bil v Občinskem kulturnem centru na Trbižu (11.3.).

Z namenom da bi okrepili tradicijo pritrkovanja, ki je posebna zvrst zvonjenja, je ZCPZ organizirala v župnijski cerkvi v Boljuncu drugo srečanje pritrkovalcev z geslom *Pojo, pojo zvonovi* (26.6.). Sodelovale so tri skupine pritrkovalcev, iz Kopa, Kontovela in Doline, v kulturnem sporedu so sodelovali g. Branko Melink, Martina Slavec, Boris Pangerc, Marjan Kravos in Združeni zbor ZCZP pod vodstvom Edija Raceta.

Tudi publicistična dejavnost je bila v polnem teku. Zbirki *Zborovske duhovne pesmi zamejskih avtorjev* in *Izbor vokalnih skladb Staneta Maliča* je ZCPZ predstavila v Marijinem domu v ul. Risorta

(8.12.2000). Pri tej predstavitvi so sodelovale muzikologinja Luisa Antoni, sopranistka Sara Jablanšček in vokalna skupina pod vodstvom Janka Bana. V juniju 2001 je bila v Marijanišču na Opčinah predstavitev zbornika Glas naših zborov 3; o novi publikaciji je spregovoril Marko Tavčar.

Med š.l. 2000-01 se je nadaljeval orgelski tečaj. Angela Tomanič, ki je vodila orgelske tečaje tudi med zadnjimi poletnimi seminarji, je nadaljevala s svojimi rednimi mesečnimi srečanji z gojenci na Tržaškem. Obiskovalo ga je 10 tečajnikov in se je sklenil z nastopom v openski župni cerkvi (6.6.).

Delovanje se je zaključilo s seminarjem za pevce, organiste in zborovodje od 5. do 11. avgusta v Bovcu. Udeležilo se ga je, vključno z nekaterimi družinskimi člani, okrog 100 ljudi. Pevci so vsako jutro vadili petje pod mentorstvom Dine Slama in Janka Bana; ob koncu seminarja so se tako predstavili številnim poslušalcem z novimi pesmimi na koncertu v veliki dvorani Prosvetnega društva v Bovcu. Prav lepo so tudi peli pri maši, ki jo je daroval koprski pomožni škof Jurij Bizjak.

Koprski škof Jurij Bizjak govori na seminarju ZCPZ v Bovcu.

50-LETNICA SKAVTIZMA V ZAMEJSTVU

Vestna vidra

V zamejstvu se je prva skupina skavtov zbrala v začetku petdesetih let, točneje v delovnem letu 1951/52, iz nje pa je zrasla organizacija, ki danes deluje med slovensko mladino v tržaški in goriški pokrajini. Družbene razmere so od takrat doživele številne preobrate, zato je tudi organizacija sledila časom in v vodstvo sprejemala nove člane, ki so se posvečali potrebam mladih. Vseeno pa se ni odrekla svojemu bistvu: še vedno je njeno geslo kar najbolje - vedno pripravljeni - služiti.

Slovenska zamejska skavtska organizacija se je odločila, da bo svoj, tako pomemben, jubilej praznovala na najbolj izrazit skavtski način: osrednja prireditev je bila v naravi, na odprtem, in sicer 5. in 6. maja! K tej pobudi je bilo vabljenno širše občinstvo, predvsem pa vsi starejši skavti in skavtinje, ki v sebi še vedno ohranjajo skavtski duh! Medtem ko so se voditelji zbrali že v petek popoldne, da bi primerno opremili prostor, so se ostali člani pridružili dan kasneje, v soboto popoldne. Nedelja pa je bil veliki praznik! V jutranjih urah so se na travniku v Zgoniku zbrali številni mlajši, predvsem pa starejši člani, ki so najprej prisostvovali obljubam, nato pa se udeležili številnih delavnic:

od pustolovske poti preživetja, do časnikarske delavnice Jambora, igre roverčka in pa še in še. V popoldanskem delu programa je bila najprej na vrsti sv. maša, ki so jo darovali škofov vikar g. Vončina, cerkvena asistenta (za Tržaško g. Bedenčič, za Goriško pa g. Markežič) in cekveni asistent celotne organizacije g. Breclj. Po sv. maši pa je sledil slavnosti taborni ogenj, ob katerem so se prepletale točke, ki so predstavile organizacijo na začetku svojega delovanja in pa točke, ki so

Jubilejno obhajanje 50-letnice skavtizma pri Sv. Ivanu v Trstu

predstavile organizacijo na začetku svojega delovanja in pa točke, ki so

prikazale organizacijo danes v čudovitem spajanju preteklosti, sedanjosti in bodočnosti.

Za praznovanje 50-letnice naj bi vsak steg (teritorialna enota) priredil srečanje za stare skavte. Mestni steg je tovrstno srečanje za starejše skavte iz mesta in okolice organiziral v nedeljo 29. aprila, oba kraška stega pa v nedeljo, 28. oktobra.

Ob tej priliki je bila v petek, 19. oktobra, na vrsti tudi okrogla miza na temo: *Vloga skavtizma v zamejstvu* v centru Lojze Bratuž v Gorici.

Praznovanje 50-letnice skavtizma v zamejstvu se bo še nadaljevalo v letu 2002, ko bomo poleti praznovali 50 let od prvega skavtskega tabora na Sv. Višarjah.

DELOVANJE SZSO-TS

Kot vsako leto predstavlja Marijanski shod tudi začetek skavtskega delovnega leta. Vsaka skupina je takrat začela z rednimi tedenskimi sestanki: volčiči in volkuljice (stari od 7 do 11 let) so se spustili v svet džungle s pravljico o Mowgliju, voditelji pa so se tako prelevili v poglavarja krdela Akelo, v panterja Bagheero, v kačo Kaa, v medveda Balooja in v vrsto drugih likov, s katerimi želimo posredovati otrokom glavne vrednote naše organizacije. Izvidniki in vodnice (starost od 12 do 16 let) pa so začeli s podvigi in s pustolovščino, v katero spadajo seveda številni izleti v naravo, pioneristika, ročne spretnosti, da ne pozabimo seveda tudi na gradnjo skupnosti in pristnih prijateljskih vezi. Roverji in popotnice pa so se začeli zbirati na sestankih klana, kjer bi lahko zgradili trdno skupnost in začeli tudi s služenjem.

Ob tedenskih sestankih so bili oktobra na vrsti še izleti stegov, pri katerih smo tudi uradno sprejeli nove člane v naše skupine, se z otroki igrali in odšli na sprehod, da bi lahko utrdili medsebojne prijateljske vezi in seveda preživeli prijeten dan v naravi.

V novembru 2000 smo skavti sodelovali pri Hvaležnici in se pred tem kot običajno spomnili pokojnih bratov in sester, tokrat na nekoliko različen način: vse enote IV in RP so v jutranjih urah imele poučno ekskurzijo po mestu in se ob uri kosila srečale na sedežu v ul. Risorti. Po kosilu je sledil program *Kako lepo je biti skavt*. Vse enote so na odru predstavile kako skavtsko točko, ki je uprizarjala njihovo veselje do skavtizma.

Tudi v letošnjem skavtskem letu smo sodelovali pri organizaciji romanja betlehemske luči, ki prinaša mir. Predstavniki vseh skavtskih organizacij v Trstu so odšli na Dunaj in 16. decembra prinesli luč v Trst med slavnostno mašo, ki jo je daroval škof Ravignani. Svoje duhovne obnove smo letos imeli ločeno po enotah, VV so svoje sveče za bet-

lehemsko luč pripravili pri Sv. Ivanu, čete so v svojih sedežih ustvarjale razne izdelke, klana pa sta se poglobila v simboliko Božiča.

V novo leto 2001 so skavti in skavtinje nato stopili polni novih upanj, novega zagona in seveda novega veselja, katerega smo se naužili predvsem ob priliki pusta, ki smo ga praznovali na raznih zabavah. Že konec februarja smo se namreč spomnili ustanovitelja velike svetovne skavtske družine - Badna Powella - z izletom na sneg, točneje v nedeljo 18. februarja. Čeprav snega ni bilo nikjer, zabave in urjenja skavtskih spretnosti pa gotovo ni manjkalo.

Pred Veliko nočjo pa smo se skavti po skupinah pripravili na ta praznik. Duhovne obnove so v glavnem potekale ločeno po enotah, oz. po krdelih in četah in klanih.

TABORI

Med najbolj doživete skavtske dejavnosti pa spadajo nedvomno poletni tabori, katerih je bilo za tržaški del organizacije kar šest, skupno nad 150 udeležencev.

Tržaški mestni steg se je letos odločil za tabor stega, kar pomeni, da so v bližini 200 m v kraju Lahovo pri Velikih Blokah taborili volčiči in volkuljice ter izvidniki in vodnice, katerim so se v zadnjih dneh pridružili še člani istega stega. Načelnika tabora sta bila Prizadevna puma (Katja Volpi) in Neustavljivi leopard (Enrico Lapel): prva je skrbela za najmlajše člane stega, drugi pa za tabor izvidnikov in vodnic. Novost tabora je bila tudi v tem, da so najmlajši prenočevali v stavbi, ki je bila nekoč kokošnjak. Program je bil tako pripravljen, da so udeleženci tabora vsak drugi dan preživeli skupaj, drugače pa ločeno po starostnih enotah, saj ima vsaka veja določene zahteve: z najmlajšimi so se voditelji v glavnem igrali, izvidnike in vodnice pa navduševali s pustolovščino, bivakiranjem, izleti, pionirstvom, kuhanjem na ognju ipd. Na taboru je bil prisoten tudi cerkveni asistent stega, g. Maks Suard, ki je ob spremljanju dejavnosti na taboru vodil tudi dan duhovnosti, ločeno po starostnih enotah.

Volčiči in volkuljice vseh ostalih stegov (kraški in brežanski) pa so taborili skupaj v kraju Bukovje pri Cerknem. Taboru je načeloval Športni kormoran (Gorazd Bajc), ki je z ostalimi starimi volkovi skušal odkriti in dobiti ankus. Kaj je pravzaprav to, volčiči in volkuljice dolgo časa niso razumeli, ko pa so kraljevi ankus končno dobili in odkrili, da je to dragoceno bodalo za slone, jim je ta prizadejal le spor in notranje kreganje, tako da je le-ta na koncu slovesno zgorel pri zadnji rdeči roži (taborni ogenj).

Pred najmlajšimi pa so na istem tabornem prostoru taborili še člani srednje veje organizacije: kraški in brežanski izvidniki in vodnice. Pod

vodstvom Šarmantnega lisjaka (Mitje Tretjaka) so se izvidniki in vodnice urili v mimetizaciji, postavitvi bivačkov, prižiganju ognja, prvi pomoči, postavitvi majhnih zgradb ipd. Na taboru ni manjkal seveda tradicionalni izlet v Zakojco, Bevkovo rojstno vas, na Porezen, v bolnico Franjo, na Ermanovec in pa v širško okolico, kjer so udeleženci iskali čarobno palico, do katere pa pot ni bila tako enostavna, saj so se morale skupine spoprijeti z gostim zelenjem grape. Oba tabora v Baški grapi je spremljal cerkveni asistent tržaškega dela organizacije, g. Tone Bedenčič, ki je poskrbel tudi za trenutke zbranosti bodisi pri najmlajših kot pri starejših.

Ob stalnih taborih je tržaški del organizacije poskrbel še za tri potovalne tabore za starejšo vejo roverjev in popotnic. Kraški klan in noviciat sta se odločila za kolesarsko turo, ki jih je popeljala od Trsta vse do Cerknega, kjer so udeleženci več dni preživeli na taboru volčičev in volkuljic in se tako tudi oni spopadli z iskanjem kraljevega ankusa in igranjem z mlajšimi brati in sestrami. Noviciat in klan Učen' klan (mladi od 16 do 20. leta iz mesta in Brega) pa sta se odločila, da bosta letos šla na pot ločeno, vseeno pa sta obe skupini preživeli nekaj skupnih dni na taboru stega Trst 4. Noviciat se je najprej potepal po Slovenski Benečiji, od Fojde do Špetra. Pot ni vodila sicer po visokogorju, pač pa po vaseh, ki se oklepajo grebenov Beneških Predalp. Vsak dan je udeležencem nudil pristen stik z domačini in priložnost spoznavanja premalo znane dimenzije zamejstva. Noviciat se je ob koncu svojega potovanja popeljal še do Lahovega in tam predal štafeto klanu, ki pa je svojo pot opravil po Julijskih Alpah, točneje po soški fronti. Štiridnevna pot jih je vodila iz doline Lepena do Krnskih jezer, prek samega Krna do kočice pod Bogatinom in tja do kočice pri sedmerih triglavskih jezerih. Med drugim se je klan Učen' klan letos odločil, da se udeleži srečanja vseh slovenskih popotnikov in popotnic Briga me! pri Novem mestu, kjer je nad 600 udeležencev želelo s tem geslom in s prostovoljnim delom podčrtati pomen odgovornega državljana in pripadništva slovenskemu narodu.

Na vseh taborih je bil program pester in skrbno pripravljen in četudi se zdi, da je program kljub vsemu vedno isti, so izkušnje neštete in vsako leto se vsak posamezni skavt obogati s številni spomini in prijetnimi trenutki, preživetimi v objemu narave in prijetni družbi prijateljev.

DELOVANJE SZSO - GORICA

2000 / 2001

I.G.

V letu, ki je za nami, je bila dejavnost goriških skavtov kar se da pisana in natrpana, saj je poleg rednih aktivnosti, sestankov in srečanj bila na sporedu vrsta dogodkov iz srede naše stvarnosti, ki so na eden ali drugi način zadevali tudi skavte.

Dejavnost v letu 2000/2001 se je začela s skupnim srečanjem ob priliki svetega leta. Na Repentabru so se skavti goriškega in tržaškega dela SZSO skupaj srečali in obhajali evharistijo ob Jubileju. Pred tem pa so novinci prestopili v višje veje, in tako je SZSO - GO uradno pričela z letnim delovanjem. Lani je v Gorici delovalo več skupin: tri krdela pri volčičih in volkuljicah (Sambhur v Gorici, Ankus v Sovodnjah in Seonee v Dobrodubu); dve četi pri izvidnikih in vodnicah (Gorica in Sovodnje), noviciat in klan, ki sta združevala mlade iz Gorice in okoliških vasi.

Veja volčičev in volkuljic (starost od 8 do 11 let) je štela približno štirideset članov in je preko tedenskih sestankov, spoznavala Mowglijevo džunglo. Nekajkrat so VV imeli tudi lov, to je krajši izlet na tematično Kiplingove Knjige o džungli. Po vaseh so sodelovali na miklavževanjih ter obiskovali starejše in bolne. Tudi leto

Slavnostno jurjevanje tržaških in goriških skavtov v Zgoniku ob 50-letnici zamejskega skavtizma

pa so se podali na enotedenski taborov Paljevo pri Kanalu, kjer so podoživljali dogodivščine galskih junakov Asterixa in Obelixa, spoznavali naravo in obiskali raznorazne krajevne zanimivosti. Taboru sta načelovala Katja Ferletič (Prizadevna fazanka) in Kristian Tommasi (Dobri sokol).

V veji izvidnikov in vodnic (starost od 11 do 16 let) je letošnje delovanje potekalo na metodi podviga. IV so morali vsak mesec pripraviti podvig na določenem skavtskem področju in si tako prislužili potrebnega znanja in točke za tabor. Svojo glavno značilnost - pustolovščino - so IV doživljali na raznih aktivnostih ter na zimovanju vodnikov in podvodnikov, ki je potekalo v koči na Visokem. Na teh srečanjih so člani imeli možnost spoznati skavtske in druge spretnosti in se uriti v iznajdljivosti. Višek delovanja je bil gotovo vsakoletni tabor, ki se je letos odvijal v Veliki Bukovici pri Ilirski Bistrici. Tema tabora je bil antični Rim. IV so se tako za dva tedna spremenili v Rimljane, vsak vod je postal skupina meščanov, vodstvo pa je posebej jalo dvor cesarja Avgusta. Načelnika sta bila Martina Černic (Pogumna mravlja) in David Bandelli (Iznajdljivi gams).

V veji roverjev in popotnic (starost od 16 do 21 let) sta letos noviciat in klan delovala skupaj. V noviciatu so mladi iz letnika '84 spoznavali temelje roverizma, pot skupnost in službo ter se v letu razmisleka odločali, ali bodo sprejemali skavtizem kot stil življenja, ali bodo na razpolago družbi na kakšen drugi način. Klan je pa preko raznovrstnih pisanih dejavnosti utrjeval pot do človeka odhoda, to je oseba, v katero SZSO vzgaja. Človek odhoda je "zrela in celostna oseba, sposobna svobodne in odgovorne izbire", ki daje svoje veselje do službe na razpolago skavtski organizaciji ali družbi nasploh. RP so tako s prenočevanji, izleti in srečanji z drugimi skupinami (uspela pobuda ob tisočletnici Gorice z obiskom mesta s klanom iz Nove Gorice, srečanje s klanom iz Barija) skušali pristno podoživljati skavtsko življenje in spoznavati nove stvarnosti. Naj omenimo, da je klan sodeloval na mestni bakladi in se udeležil pobude Rola se mi brez alkohola v Biljah. Klanovci so odšli tudi na poletni potovalni tabor Slovenkrog, ko so s kolesom opravili dolgo turo od Maribora do Ilirske Bistrice. Taboru sta načelovala Katja Tommasi (Srčkana mravlja) in Štefan Tommasi (Prizadevni sokol).

Poleg vseh dejavnosti v treh vejah pa ne smemo zanemarjati delovanja, ki ga ima Skupnost Voditeljev, kot temeljni organ goriškega dela SZSO, saj se v njej zbirajo vsi voditelji in si z izkušnjami in medsebojno pomočjo skušajo zjasniti vzgojno podobo članov. Voditelji skrbijo za svoje metodološko usposabljanje in obiskujejo taborne šole. Naj pri tem omenimo, da je lani stekla prva taborna šola za pripravnike na voditeljstvo v sklopu SZSO in je tako stekel novi formativni program voditeljev na deželni ravni. Poleg tega pa se voditelji udeležujejo različnih trenutkov v širši stvarnosti kot predstavniki organizacije. Letos smo med drugim skupaj z voditelji skupin Gorizia 2 in Gorizia 3 ter Scout d'Europa imeli skupno srečanje ob priliki betlehemske luči.

Končno je SZSO zaživela tudi na deželni ravni, saj smo poleg uspešne izvedbe omenjene taborne šole SZSO in več srečanjih za voditelje s tematiko vzgoje, praznovali petdesetletnico skavtizma v zamejstvu z uspešnim skupnim tržaško - goriškim jurjevanjem na gmajni v Zgoniku in z drugimi pobudami, ki bodo na sporedu še do konca leta.

Vse zgoraj omenjene dejavnosti pričajo o bogatem delovanju SZSO - GO. Pozabljamo pa na tisto najvažnejšo, ki je tudi najbolj skrita in najmanj pride na dan v tovrstnih poročilih za javnost. Vzgoja, da bosta fant ali dekle, ki sta pri skavtih, nekoč sposobna biti dejavna kristjana, dobra državljana, zavestna Slovenca in nenazadnje tudi dosledna skavta. Saj skavtska organizacija, ki ne vzgaja, nima več smisla.

S potovalnega tabora goriških skavtov: (zgoraj) pred Slomškovim spomenikom v Mariboru, (spodaj) med šotori

ZGODBA O OBISKU

Janez Povše

Hči pride na obisk.

Čeprav Brede ni videla že več kot tri mesece, se ji je zdelo, da so bili velikonočni prazniki včeraj. Sedaj je poletje in se bo Breda spet za nekaj dni ustavila tukaj v Gorici. Skupaj s svojo družino seveda. Z malo Tamaro in z možem Darijem. Torej jo bo ponovno videla, ponovno se bosta srečali, mati in hči, pa ne samo mati in hči. Tudi Breda in njen oče ter brat Stane.

Globoko je zavzdihnila.

Zakaj jo hčerini obisk navdaja s takšnim vznemirjenjem? Ne more misliti na nič drugega kot na tisti dan, ko se bosta pozdravili in objeli ter potem sedli za mizo. Skupaj z vsemi drugimi in napili na snidenje. Kako bi tudi ne napili, ko pa Breda živi v Padovi. Takoj po poroki se je odselila tja z Darijem. Dario je veterinar in že pred poroko je bilo jasno, da ne bosta ostala na Goriškem. Dario je Italijan, po rodu iz Toskane, prvo veterinarsko prakso pa je opravljal prav v teh naših krajih. Dobro mu gre in tako Breda nikoli ni končala ekonomije. Lahko je doma, čeprav pomaga možu pri urejanju poslov.

Res ni vedela, zakaj je zaradi prihoda Brede in njene družine tako vsa iz sebe. Kot da se ne more rešiti nenavadne zadrege ob misli na Padovo, na razdaljo, ki sploh ni velika, a vendar dovolj občutna, da se potem dolge mesece ne vidiš in se le tu pa tam pokličeš po telefonu. Mogoče je nemirna, ker s svojo hčerjo določenih stvari ni razčistila ali jih je zamolčala. Ena med njimi bi bila prav gotovo ta, da je Breda poročila Italijana. V teh časih to ni več nič posebnega, minila so leta, ko so bili naši ljudje na te stvari občutljivi. Sedaj je že presentljivo, če se kdo od mladih poroči s Slovincem ali Slovenko. Prav v teh primerih za vsak primer še enkrat povprašaš, ali se je res tisti poročil s Slovenko in tista s Slovincem. Ne, nekakšna nelagodnost nikakor ne izvira iz te stvari, nemara prej iz dejstva, da Breda ne živi kje bližje. Lahko bi živela v Sloveniji, kje na Primorskem ali tudi v Ljubljani in bi bilo to nemara bolj običajno, bolj skladno z vsem, na kar smo v teh naših krajih navajeni.

Tudi nima nič zoper Darija. Zelo prijeten in dober človek je, tudi kar precej slovenskih besed zna, predvsem pa je skrben družinski oče

in dober ter vesten veterinar. In kako bi mogla kaj imeti zoper Tamaro, pristrčno vnukinjo z dolgimi zlatimi kodrastimi lasmi, ki je kot kakšen angelček. Tudi mala Tamara zna kar precej besed po slovensko, pa tudi brez slovenskih besed je nadvse očarljiva in ima njo, nono, zares in iskreno rada. Od kod torej skorajda neprijeten občutek v pričakovanju tudi tega obiska? Nikoli prej je ni tolikanj motil prav ta občutek. Kot da se ga ni zavedala, sedaj pa ga želi prepoznati in če se le da, na ta način tudi odpraviti.

Še bolj se je zamislila.

Lahko pa si dela probleme tam, kjer jih ni. V bistvu res ni nobenega in nikakršnega problema. Vedno je potem čudovito prijetno, ko je Breda za nekaj dni pri njih. Vsi so srečni in zadovoljni, zato se mora končno že iznebiti neprijetnih občutkov, ki jo navdajajo z negotovostjo in prvimi znaki tesnobe. Lahko pa je vse to le tisto napeto srečno pričakovanje, ko veš, da se ti bliža lep in celo prelep trenutek. Hčere mesece in mesece ne vidi in potem ko napove svoj prihod, je razumljivo vznemirjena, kdo bi ne bil. Sicer so takšna vznemirjenja lastna starejšim ljudem, ki težje prenašajo velika in globoka čustva, čeprav jim prav ta globoka in velika čustva prinašajo več zadoščenja kot njej, ki še ni ugledala obzorja pozne starosti.

Nemara ob teh hčerinih prihodih vendar nekaj manjka, je pomislila. Ko se Breda spet pojavi na vrtnih vratih, ji pravzaprav ne ve kaj povedati. Na hitro jo objame in jo potem pelje v hišo, kjer je že pripravljena belo pogrnjena miza. Potem se pogovarjajo in si pripovedujejo, kaj vse se je medtem zgodilo in tako vznemirjenost mine ali pa nanjo pozabi. Nemara bi ji morala reči prav ob prihodu kakšno lepo in odkrito besedo. Takoj na pričetku obiska bi se morala odpreti in tesnoba bi mogoče res izginila in se od nje odmaknila.

Obstala je s svojimi mislimi nekako na sredini, brez zaključka in brez povratka v prejšnjo misel. Spomnila se je, da mora nakupiti še nekaj dobrega pršuta in več vrst izbranega sira. Vse ostalo je že pripravila in prinesla domov.

Potem je na svoja razmišljanja povsem pozabila.

Ko pa se je čez nekaj dni na vrtnih vratih pojavila Breda z možem Darijem in malo Tamaro, je kar stekla do nje, jo močno objela in ji rekla, kako zelo jo je pogrešala in kako zelo je vesela, da jo spet vidi. Breda jo je hvaležno in toplo pogledala. Ob hčerinem iskrenem odzivu je začutila, kako je vsa tesnoba izginila in kako ni bilo v njej nobene tiste moteče vznemirjenosti več, ki jo je mučila ob vseh prejšnjih obiskih.

Že dolgo ni občutila sreče na tako čudežen in milosten način.

VIŠARSKI ROŽNI VENEC

Giorgio Giannini

4. maja 2001

Mnogi so z navdušenjem pozdravili odprtje nove žičnice, ki se dviga iz Žabnic na Svete Višarje. Sploh pa mnogi duhovniki in verniki vidijo v novi napeljavi rešitev številnih problemov. Gotovo so z novo žičnico premostili nekaj težav in sedaj je veliko bolj udobno kot prej za tiste, ki si želijo privoščiti dan lepih razgledov: Julijci, koroške doline, slovenske Alpe, katere pogosto pokrivajo oblaki, kot da bi hoteli zaščititi to edinstveno okolje v Evropi. Morda je sedaj udobneje za tistega, ki si enostavno želi privoščiti konec tedna oddiha in se na Višarje povzpne s smučmi, gojzerji, torbami, nahrbtniki..., da bi se odpočil.

Kaj pa vera? Nekateri so prepričani, da bo žičnica v veliko pomoč številnim Slovencem, Italijanom in Avstrijcem, da se bodo lahko vzpenjali brez težav, se osvežilo okopali v zdravilni duhovni kopeli, pa četudi sredi skušnjav spominčkov, kavic, piv popitih na terasi, odkoder občuduješ Viš. (Mnogi sicer prihajajo na goro, ne da bi si postavili vprašanja o narodnosti, kateri pripadajo, ali če je treba pripadati kaki narodnosti, da se tu gor moli.) Nato pa se bodo spet vračali v dolino, da se spet začne, do prihodnjega leta, ko se bodo spet povzpeli v prepričanju, da bodo našli vse enako (razen žičnic) in se ne bodo zavedli, da je župnik vsebolj stresiran, cerkovnik vsebolj betežen, ostali duhovniki zmeraj nekoliko negotovi, a to je prav, kajti če tu prihaja do čudežev spreobrnjenja, je jasno, da je njihov ustvarajalec le Sveti Duh.

Sprašujem se: Ali so bile v preteklosti žičnice tiste, ki so omogočale vernikom slovenskega sveta, ki so se dvigali sem gor, da so ohranili in osvežili svojo vero, ali jih ni morda vodila njihova vztrajnost in popolno zaupanje, da je Marija naša Mati, pripravljena, da nam pohiti na pomoč?

A nočem biti tečen, saj se zavedam, da je žičnica lahko sredstvo spreobrnjenja... in da so Svete Višarje edinstveno čudežni kraj, kjer sem bil velikokrat sam deležen milosti, da sem občutil bolj živo svojo vero... sklenem, da se še enkrat povzpnem, toda peš, kot v starih časih... kakor prvič (leta 1963, ko je bila pot zgoraj prekrita s snegom), kot že tolikokrat s prijatelji društva Alpina delle Giulie, s skavti ali z mladino iz Medje vasi, s prijateljem Rafkom ali sam v tišini... v tisti tišini ob enakomernem zvoku korakov in spremstvu žuborenja gozdnih

potokov, hripavega vreščenja sokolov, ki se spuščajo, da bi ugotovili, če si jim prijatelj.

Povzpenjati se, daleč od trušča, s trudom, ne ker bi bil trud cena, s katero bi odkupili milost zbranosti, temveč ker napor sprošča telesne energije in obenem odpira vrata duše in je takrat lažje zagledati luč in čutiti neotipljivo, a realno prisotnost Vsemogočnega.

Ko to sklenem (ne zahtevam pa tega od svojih starejših župljank), pustim avtomobil na cesti, ki se dviga proti dolini Zajzere, na začetku poti na Višarje. Oprtan z nahrbtnikom začnem korakati, zavedam pa se, da sem tu za duhovni vzpon in sežem v žep jope iz goretexa po starem molku izza skavtskih časov. Če naj postane molitev rožnega venca prava molitev. Menim, da ga moramo izgovarjati počasi, v tišini razuma, ki daje duhovno težo izrečenim besedam..., če moliš na mestu je bolje. Lahko pa tudi moliš na glas in stopaš počasi navzgor, če je strmina blaga, tudi dobro. Če si starejši ali premalo izvežban, je bolje, da ga moliš na mestu stoje ali naslonjen. Tako storim tudi sam. Sedem na skalo ob studencu, kjer se pot začne vzpenjati in začnem moliti, potih, predstavljam si sceno prve skrivnosti žalostnega dela. Jezus v Getsemaniju trpi ob misli na trpljenje, ki ga čaka, ter krvavi pot poti. Spremlja me žuborenje studenca in me miri..., lahko molim z mislijo na izrečene besede in prosim Marijo, naj mi bo blizu, tako kot vsem, sedaj in ob naši smrtni uri.

Morda le pet minut, pravi počitek za um... vstanem in nadaljujem s hojo z nekakšno notranjo napetostjo, ki je nastala ob misli, kako sem neprimeren nalogi, h kateri me je poklical Gospod.

Dvigam se z enakomernim korakom... ne čutim napora... tudi dihanje se je prilagodilo naporu in je seveda pogosto, a redno. Vzpenjam se po gozdu, ki je na začetku mešan: smreke, bukve, breze... Montaž sredi obpotne trave nad travniki planšarije. Skupina Tržačanov sedi na travi ob robu gozda ter v tišini uživa piknik. Postaja bolj strmo... ovinek z lepim razgledom na dno doline Zajzere..., gozd postaja tu temnejši in

Podobica višarske Matere Božje iz druge polovice 19. stoletja

bolj gost, v glavnem smreke. Potok šumi z desne in visoko me spremlja enakomerni krik sokola.

Vzpenjam se in pozabim na molitev..., a se naenkrat, po kakih dvajsetih minutah, vrnem v bolečo stvarnost. Ovinek in pod njim breg, ki zelo strmo pada v gozd med skale pokrite z lišaji. Tu je pred leti zgrmel s ceste v prepad pater Giovanni s svojo pando. Malo prej je bil prevzel nasledstvo pastirske oskrbe v svetišču po odpovedi minoritov ljubljanske frančiškanske province. Prišel je tudi k meni v Devin po pomoč, kot je storil z mnogimi drugimi duhovniki. Mesec dni kasneje, nekega nedeljskega jutra, se je po maševanju na Svetih Višarjah spuščal k daritvi v Žabnice. Verniki so ga zaman čakali. Izrečem: "Daj mu večni pokoj..." in sedem na rob ceste. Molim z mislijo na Jezusa, ki je bičan bil. Večkrat je tako tudi za nas vernike, duhovnike ali laike..., a spada k igri in jo je treba sprejeti odkrito in s hvaležnostjo.

Nadaljujem vzpon..., poten sem, ker je pot strma, zrak pa se spreminja..., čutim manj težko gozdno vlago, ker padajo sunki mrzlega vetra s strmih travnatih pobožji Lovcev. Ledeni srh me spreleti po hrbtu, nadenem si volneno majico in nadnjo jopo iz goretexa. Sedaj je bolje, nadaljujem. Minila je skoraj ura od zadnjega postanka, ko se ustavim pri kapeli na točki, kjer se pot sreča z gorsko stezo, ki se vzpenja iz Žabnic. Tisto za klasična peš romanja, po poti, ki jo v začetnem delu zaznamujejo postaje Križevega pota Toneta Kralja (umetniku ni uspelo dokončati dela in nekatere postaje so zelo propadle). Sedem v travo v zavetni točki, odkoder gre steza na Lovce. Boli me nekoliko glava in to mi pomaga misliti na Jezusa, ki je s trnjem kronan bil. Na pot sem šel sam, toda sedaj me samota teži. Rad bi bil tu z župljani in prijatelji... v molitvi z menoj, ali tudi nekoliko dlje na travi z nepogrešljivimi zvrhanimi torbami jedil, z ovitki surovega pršuta, kuhanimi jajci, pohanimi telečjimi zrezki in domačim kruhom... in še bolj nepogrešljivimi platenkami domačega vina, belega ali črnega. Sproščeno občestvo je dobra priprava na molitev in dober kozarec vina lahko pomaga pri ponovnem odkrivanju zaupanja v človeštvo in usmeritvi misli k Bogu. Črnina iz Medje vasi postane tedaj neke vrste zakrament.

Župljane in prijatelje... vse imam pred očmi. Koliko zgodb običajnega človeštva..., koliko stisk, koliko pravih in težkih muk onstran obrazov, ki pogostoma, skoro vedno (trdi smo pač v teh krajih) ne prepuščajo čustev.

Devin se v svojem malem ne razlikuje od drugih krajev po svetu..., koliko več energij bi bilo potrebno iztrositi, da bi lahko sledil vsakemu posamezniku. Izročam jih Mariji.

Nadaljujem..., ne mine veliko časa za prihodnji postanek, le kakih deset minutin sem na vrhu Svetih Višarij, kjer nekakšen steber označuje vrhove, ki ga obkrožajo in ti služi za oporo... tam na koncu obrisi Dolomitov..., nasproti Viš in Montaž, bolj na levo Mangart in Jalovec, nekoliko dlje Škrlatica... na severu nad Ziljsko dolino Ojstrnik.

Nekaj redovnic, tiho ali ob redkih besedah, je obložene kruhke. Lahko se torej zberem in poglobim vase ter molim veličastnemu prizorišču navkljub. Sedem, obrnjen proti severu, na srečo ni vetra. Nebo je jasno, prav sinje..., dan bi ne mogel biti lepši. Pred očmi imam Jezusa, ki se vzpenja na Kalvarijo pod težo križa. Hotel bi biti z Njim in doumeti smisel njegovega trpljenja ter ga vprašati, čemu. Čemu Gospod, čemu Tvoje trpljenje, zakaj tragedije in bolečine sveta..., kri, pokoli, nasilje nad šibkimi, revnimi, otroki, malimi nebogljenimi narodi, nezaščitenimi pred nadutostjo velikih oblasti. Zakaj? Koliko ljudi mi je postavilo to vprašanje..., nekateri so se tudi oddaljili od vere, ker nisem bil kos odgovoru. Zavedam se, da odgovora ne zmorem niti samemu sebi in se prepustim gotovosti, da vsemu hudemu in trpljenju v svetu navkljub, je Bog Ljubezen in nas ljubi, četudi ga sami ne moremo doumeti.

Čutim se premračnega tudi zaradi določene pobitosti, ki mi jo je prineslo to razmišljanje. Stečem v cerkev, na srečo vlada tišina (je druga ura popoldne). Sončni žarki poševno prodirajo v somrak cerkve in dajejo poseben blesk čaščenemu kipu Matere Božje. Tiho stojim. Morda je bolje, da ne prosim ničesar... Ona je rešitev. Treba je počakati, da se odgovor oblikuje v duši, ne da bi prosili, prepustiti se v pripravljenosti, da se stori vse, kar je mogoče, da se obudi ljubezen med ljudmi po svetu. Topla luč iz Marijine podobe mi stopa v dušo... pred očmi duha imam pred seboj Jezusa, ki umre na križu, a mi uspe moliti z radostjo.

Sklenil sem rožni venec... odidem, skoro stečem v bar nasproti..., topli pozdrav in kava z žganjem prijateljev Diane in Roberta me spravita na trdna tla malih in velikih stvari vsakdana. Morda je bolje tako.

(Prevedel M.O.)

VSEBINA

KOLENDAR

str. 4

IZ VERSKEGA DOGAJANJA

Ob začetku novega tisočletja <i>Rafko Valenčič</i>	29
Ob 250-letnici goriške nadškofije <i>Oskar Simčič</i>	36
Začetki Cirilmetodijskega gibanja (1851-2001) <i>Angel Kosmač</i>	43
Pomen Mohorjeve družbe - (ob 150-letnici) <i>Slavko Bratina</i>	50
Ehrlichov simpozij v Rimu <i>Edo Škulj</i>	56
Novomašnik Ernest Ilarion Roca v Štandrežu <i>Marta Povšič</i>	59
Novo središče za živo skupnost <i>Danijel Devetak</i>	61

PRIČEVANJA, DOGODKI, RAZPRAVE

Frančišek Borgija Sedej kot zbiralec pesmi <i>Janez Dolenc</i>	63
Politika preprečila skupna praznovanja 1000-letnice <i>Marjan Drobež</i>	69
Prvi dve v Gorici tiskani slovenski knjigi <i>Lojzka Bratuž</i>	73
Utrinki iz tržaške zgodovine 16. stoletja <i>Barbara Zlobec</i>	76
Miren v krščansko-socialnem gibanju na Goriškem <i>Branko Marušič</i>	83
Gorica v glasbi <i>Andrej Bratuž</i>	92
Ansambel za staro glasbo - Gallus Consort <i>Jože Markuža</i>	94
Jeremitišče <i>Damjan Paulin</i>	97
Pokelca: slovensko ime, ki ga nihče ne pozna <i>Pavel Merku</i>	100
Razstava slikarske družine Šantel <i>Verena Koršič Zorn</i>	102
Pogrebno društvo Jožef Arimatej v Lonjerju <i>Ondina Pečar</i>	104
Iz življenja Valentina Staniča <i>Ambrož Kodolja</i>	107
Moji spomini na Mirnik <i>Ada Gabrovec</i>	110
Potres in sanacija na Kobariškem <i>Franc Rupnik</i>	113
Štirideset let Marijinega doma v Rojanu <i>Stanko Zorko</i>	115
75 let farne cerkve v Števerjanu <i>Marjan Drufovka</i>	117

JUBILEJI, OBLETNICE

Trije duhovniški jubileji <i>Jože Markuža</i>	119
Moji spomini na Lojzeta Bratuža <i>Zorko Harej</i>	123
Prof. Rado Bednarik <i>Jožko Kragelj</i>	125

POROČILO MOHORJEVIH DRUŽB

Kronika Mohorjeve družbe Celje <i>Uredniški odbor</i>	127
Poročilo celovške Mohorjeve družbe <i>Anton Koren</i>	131
Pregled delovanja Goriške Mohorjeve družbe <i>Marko Tavčar</i>	134

DRUŽBENO-POLITIČNI ZAPISI

Na parlamentarnih volitvah 13. maja 2001 <i>Alojz Tul</i>	139
Po sprejetju zaščitnega zakona <i>Alojz Tul</i>	145
Slovenija dosti bolj umirjena <i>Janez Povše</i>	148
Reforma šolstva v Italiji <i>Stanislava Sosič Čuk</i>	151
Alkohol, droge in tobak <i>Roberta Sulini</i>	155
Globalizacija: da, ne, morda? <i>Mara Petaros</i>	161
Mladi - kam? <i>Breda Susič</i>	165
Čebelarstvo na Krasu <i>Marko Tavčar</i>	168
Bo postalo leto 2001 v zgodovini Kontovela prelomno <i>Matjaž Rustja</i>	174

SPOMINSKI ZAPISI

Slovo od msgr. Franca Močnika <i>Jurij Paljk</i>	180
Msgr. Mario Virgulin <i>Karlo Mučič</i>	183
Msgr. Marijan Živic <i>Ivan Žerjal</i>	185
Župnik Anton Prinčič <i>J.M.</i>	187
Prof. Laura Abram <i>Ivan Žerjal</i>	188
Zadnje slovo od Rudija Bogatca <i>J.M.</i>	190
Msgr. Vinko Kobal <i>J.M.</i>	192
Zbogom, msgr. Kazimir Humar! <i>J.M.-A.B.-JUP</i>	194
Šolnik Marcel Petkovšek <i>Ivan Žerjal</i>	198

KULTURNA DEJAVNOST

Zveza slovenske katoliške prosvete <i>Damjan Paulin</i>	199
Delovanje Slovenske prosvete <i>Nadia Roncelli</i>	212
Kulturno-družbena dejavnost na Videmskem <i>Erika Jazbar</i>	222
Kulturni center Lojze Bratuž <i>Danilo Čotar</i>	230
Galerija ARS v Katoliški knjigarni <i>Vida Bitežnik</i>	232
Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel <i>Vida Bitežnik</i>	234

Razvejena dejavnost v Bazovici	<i>Žarko Škerlj</i>	238
Dejavnost župnijskega doma Sv. Rok v Nabrežini	<i>B.B.</i>	241
Delovanje Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta	<i>Marija Kerže</i>	243

SKAVTIZEM

50-letnica skavtizma v zamejstvu	<i>Vestna vidra</i>	245
Delovanje SZSO - Gorica 2000 / 2001	<i>I.G.</i>	249

ZGODBE ŽIVLJENJA

Zgodba o obisku	<i>Janez Povše</i>	252
Višarski Rožni venec	<i>Giorgio Giannini</i>	254

PESMI

Pot na Veliki Klek	<i>Valentin Stanič</i>	109
Vesela pasterica iz Lokovca	<i>Valentin Stanič</i>	109
Akacije	<i>Majda Artač Sturman</i>	118
Vstajenje	<i>Majda Artač Sturman</i>	118
Mar ni lepo?	<i>Vladimir Kos</i>	122
O, Cvet snežnobeli!	<i>Vladimir Kos</i>	122
Malce po japonsko	<i>Vladimir Kos</i>	124
Svečanost v svečanu	<i>Vladimir Kos</i>	126
Besede I., II.	<i>Jurij Paljk</i>	138
Zaklad pod kostanjem	<i>Majda Artač Sturman</i>	179
V zalivu soj svetlobe...	<i>Majda Artač Sturman</i>	179
Slika	<i>Majda Artač Sturman</i>	179

knjižna zbirka za leto 2002

Koledar 2002

Marija Kacin

Anton Kacin (1901-1984)

Jurij Paljk

Očetovstvo malo drugače

Sonja Marija Maraž Bednarich, Irena Bednarich

Sonjine slaščice

izven redne zbirke v letu 2001

Več avtorjev

**Umetnost 20. stoletja na Goriškem in v
Posočju**

L'arte slovena del XX secolo nel Goriziano

Lojzka Bratuž

Iz goriške preteklosti

Franc Močnik

Moji spomini

Jožko Kragelj

Kamni govorijo

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

RIVA PIAZZUTTA 18, 34170 GORICA / GORIZIA
ITALIA / ITALY (EUROPE)

TEL.0039 0481 533177 - FAX 0039 0481 536978

E-MAIL: mohorjeva@adriacom.it

Lit 28.000 (IVA inc.)
Euro 14,46

05

KOLEDAR 2002

Go Dom

10024308

GOBISER KNJIZNICA

COBISS ■